

Titulus Quintus

humilitas nutrit est dilectionis. ut dicit Crisostomus. sicut cinis conseruat ignem. ita humilitas dilectionem et alias virtutes. Gregorius. Perijt omne quod agit. si non caute in humilitate custodit. In hmoi figuram omnia vasa que ostendit et thesauros ezechias oratoribus regis babylonis asportabat postea et perdidit. Decimo de hoste inferni mirabiliter triumphat. Figuratur enim per fundam per quam lapidibus dauid occidit goliath. In vitis patrum dicit diabolus machario. quod sola eius humilitas vincebat eum. Undecimo pacem facit. Gregorius. Pacem illam facit humilitas qua sibi quisque superiorem alium arbitrat.

Titulus quintus de iusticia. De iusticia generali. c. i.

Distinquatur de prudentia intellectum practicum dirigente et fortitudine et temperantia que regulant appetitum sensitivum dictum est. consequenter dicendum restat de iusticia que voluntatem rectificat. Sciendum primo quod iusticia secundum beatum Thomam in. iij. di. xxiij. q. i. tripliciter dicitur. prout notat philosophus in. v. eth. Uno modo prout importat quendam statum rectitudinis in hoiem quantum ad partes ipsius prout scilicet aliqua pars anime suo superiori subdit. siue ipsi deo siue alij parti hominis. Et hanc iusticiam nominat philosophus methaphysicam. eo quod diverse partes hominis computantur quasi diverse persone. Hec autem rectitudo per quodlibet peccatum tollitur. et per gratiam reparatur. Unde hec iusticia etiam virtus generalis dicitur in quantum includit omnes virtutes. non quidem per modum totius universalis. sicut iusticia legalis. sed generalis dicitur per modum totius integralis. Et ad hanc iusticiam motus dicitur iustificatio qua scilicet impius de peccatore per gratiam fit iustus. unde dicitur iustificatio quod est remissio peccatorum et consummatio bonorum operum. id est infusio habituum virtutum. Secundo modo dicitur iusticia prout est nomen generale ad omnes virtutes secundum quod est actus earum ordinat ad bonum commune secundum directionem legis. Et de hac dicit philosophus quod iusticia est omnis virtus. Ideo enim dicitur generalis. quasi per quandam causalitatem secundum quod per legis imperium ordinat ad bonum commune. non solum actum iusticie particularis. sed etiam actus aliarum virtutum. Nam precipit actus temperantie et ordinat ad bonum commune. puta cum lex mandat ut nullus adulterium committat. similiter actum fortitudinis in bonum commune reducit et precipit quod milites non deserant aciem nec arma proiciant et homini. Quod declaras beatus Thomas. scda scde. q. lviij. sic dicit. Iusticia ordiat

hominem in compatione ad alium. Et hoc potest esse dupliciter. Uno modo ad alium singulariter consideratus. Alio modo in communi secundum quod ille qui servit communitati. servit omnibus hominibus qui sub illa communitate continentur. Ad utrumque se potest habere iusticia secundum propriam rationem. Nam omnes qui sub aliqua communitate continentur compantur ad communitatem sicut partes ad totum. Pars autem id quod est totius est. Unde et quodlibet bonum partis est ordinabile ad bonum totius. Secundum igitur hoc bonum cuiuslibet virtutis siue ordinantis hominem ad seipsum. siue ordinantis ad aliquas alias personas singulares est referibile ad bonum commune. Et quantum ad hoc dicitur esse virtus generalis. ad quod ordinat iusticia. Et secundum hoc actus omnium virtutum ad iusticiam possunt pertinere secundum quod ordinant hominem ad bonum commune. Ideo iusticia predicto modo generalis dicitur iusticia legalis. quia per eam homo concordat legi ordinanti actus omnium virtutum in bonum commune. Tertio modo dicitur iusticia prout est virtus specialis. equalitatem constituens in commutationibus et distributionibus communicabilium bonorum. que sunt necessaria in vita. hec beatus Thomas. et de ista nunc agitur. que est una de carnalibus. et precellit omnes morales duplici ratione secundum beatum Thomam. scda scde. Primo ex parte subiecti. quia iusticia est in nobiliori parte anime. id est. appetitu rationali. scilicet voluntate. Alie vero. id est fortitudo et temperantia sunt in appetitu sensitivo. ad que pertinent passiones que sunt materia dictarum virtutum. Secunda ratio est ex parte obiecti. Nam alie virtutes laudantur secundum bonum ipsius virtutis. Iusticia autem secundum quod quis bene se habet ad aliud. Et nota quod in scriptura sacra iusticia communiter accipit primo modo dicta.

Nota quod iusticia. §. i. prout est virtus specialis distincta a ceteris. se habet ut totum integrale. Et sic partes eius sunt declinate a malo et facere bonum. Est etiam totus universalis. et partes eius subiective. que sunt species eius. sunt iusticia commutativa. et iusticia distributiva. Est et totum principale. Et sic partes eius sunt que dicuntur virtutes annexae. Religio. pietas. observantia que includit obedientiam. Veritas. gratia. seu gratitudo. vindictio. liberalitas. affabilitas. seu amicitia. de quibus omnibus aliquid breviter dicendum. Sciendum de partibus iusticie integralibus. quod cum sit iusticia generalis et iusticia specialis ut dictum est. Ad iusticiam generalem pertinet facere bonum debitum in ordine ad communitatem vel ad deum. Et vitare malum oppositum scilicet communitati vel deo. Sed iusticia prout est virtus specialis respicit bonum sub ratione debiti in

Capitulum Primum

comparatione ad proximum. et **fm** hoc ad iusticiam virtutem specialem pertinet facere bonum sub ratione debiti in compatione ad proximum et vitare malum oppositum quod est nocivum proximo. Et **fm** hoc declinare a malo et facere bonum sunt partes iusticie specialis. Ad iusticiam enim pertinet equalitatem constituere in his que sunt ad alterum. Eiusdem autem est constituere aliquid. et illud constitutum servare. Constituit autem equalitatem iusticie in faciendo bonum. i. reddendo alteri quod sibi debet. Conservare autem equalitatem iusticie iam constituite declinando a malo id est nullum nocivum proximo inferendo. et nota quod hic declinare a malo secundum quod ponitur pars iusticie. non dicitur puram negationem que est non facere malum. Hoc enim non meretur palmam sed tantum vitat penam. Sed importat motum voluntatis repudiantis malum. ut ipsum nomen declinationis importat. Et hoc est meritorium precipue quando aliquis impugnatur ut malum faciat et resistit. Item facere bonum est actus completivus iusticie et quasi pars principalis eius. Declinare autem a malo est actus imperfectior et pars secundaria. Item nota quod omne peccatum autem est transgressio. aut ommissio. et transgressio opponitur illi parti iusticie que est declinare a malo. Ommissio autem alteri parti. i. facere bonum. Aliquando tamen transgressio large sumitur pro peccato includendo etiam omissionem. Et sic sumitur beatus Ambrosius cum diffiniendo peccatum dicit quod transgressio legis divine est. Pro cuius declaratione dicit beatus Thomas secundus secundum quod dicitur quod nomen transgressiois a corporalibus moribus ad morales actus derivatum est. Dicitur autem aliquis secundum corporalem morum transgredi. ex eo quod transgreditur terminum sibi prefinitum. Terminum autem prefigitur homini. ut ultra non transeat in moribus per preceptum negativum. et ideo transgressio proprie dicitur ex eo quod quis transgreditur preceptum divinum quod quidem materialiter potest esse commune omnibus speciebus peccatorum. quia per quolibet speciem peccati mortalis. homo transgreditur aliquod preceptum divinum. Sed si accipiat formaliter secundum hanc specialem rationem quod est facere contra preceptum negativum. sic est speciale peccatum dupliciter. Uno modo secundum quod opponitur ad genera peccatorum opposita aliis virtutibus. Sicut enim ad propriam rationem iusticie legalis. pertinet attendere ad debitum precepti. ita ad propriam rationem transgressionis pertinet attendere ad preceptum precepti. Alio modo secundum quod distinguitur ab omissionem que contrariatur precepto affirmativo. De omissionem nota secundum Thomas ubi supra quod importat omissionem pretermissionem boni debiti. Bonum autem sub ratione debiti proprie pertinet ad iusticiam. legale quidem si debiti accipiat in ordine ad legem divinam vel humanam. Ad speciale

autem iusticiam secundum quod debiti considerat in ordine ad proximum. unde eodem modo quod iusticia est specialis virtus. et ommissio est speciale peccatum. distinctum a peccatis. que opponuntur aliis virtutibus. Eo vero modo quo facere bonum cui opponitur ommissio. est quedam pars iusticie distincta a declinatione mali cui opponitur transgressio. etiam ommissio a transgressione distinguitur. Et nota quod ommissio non est originale. sed actuale peccatum. non quod habeat aliquem actum sibi essentialem sed secundum quod negatio actus reducitur ad genus actus. et sic non agere accipitur ut quodam agere boni debiti ad quod quis tenetur. Et quia nullus tenetur ad impossibile. ideo nullus peccat peccato omissionis. si non facit quod non potest. Item nota quod sicut peccatum transgressionis opponitur preceptis negativis. ita peccatum omissionis affirmativis que pertinent ad faciendum bonum. Affirmativa autem precepta non obligant ad semper. sed ad tempus determinatum. et pro illo tempore quo quis debet aliquid facere et non facit. peccatum omissionis incipit esse. et non a causa sua. Item sciendum quod cum peccatum tanto sit gravius quanto magis distat a virtute. Ommissio autem opponitur virtuti iusticie negativae. Transgressio contrarie que est maxime distantie. ideo gravius est peccatum transgressiois quam ommissio ceteris partibus sicut inferre contumeliam parentibus quod est transgressio. est gravius quam non honorare quod est ommissio. Et sumendo proprie transgressionem et omissionem scilicet prout sunt contra precepta. sic sunt mortalia. sed large pro his que sunt preter precepta non contra. sic sunt venialia. Et nota quod omnia precepta decalogi sunt de actibus iusticie.

Deinde videndum

§. II.

videndum est de diffinitione iusticie. et quomodo sit necessaria civitati. et civibus de principibus eius. et de multiplici modo principandi. Ad habendum autem diffinitionem iusticie videndum est quid importet nomen eius. Nam frequenter ex significationibus nominum a quibus importantur devenimus in cognitionem rerum. Videtur autem iusticia secundum nomen quandam importare equalitatem. Unde vulgariter ea que adaequantur dicuntur iustari. Equalitas semper est ad alterum. quia nihil sibi met est equale. Posset ergo quod inter alterum et alterum equalitas versetur. Erit ergo iusticia virtus adaequans unum cum altero. hoc autem fit dum operationes et res exteriores que possunt in usum hominum venire. et in quibus homines sibi invicem communicant debite ordinantur. Ex quo patet materia circa quam iusticia versatur scilicet operationes et res inter homines communicabiles. quibus ipsa

Titulus Quintus

est rectificatiua et ordinatiua, et hoc patet eius eminentia ad alias virtutes morales, que hominem tantum perficiunt in eis, que conueniunt ei secundum seipsum. Fortitudo enim hominem perficit in seipso, dum timores et audacias rectificat temperantia concupiscentias, et sic de alijs virtutibus, que habent interiores passiones modificare. Iusticia vero hominem perficit in ordine ad alium, dum ab uno qui plus iusto habet accipit et alteri qui minus iusto habet, vel quando diuersa diuersis proportionabiliter secundum merita distribuit, et sic semper inter diuersos equalitates constituit, patet ergo quod iusticia est diffinienda et actu reddendi ius debitum unicuique. Sed ad hoc quod actus iste sit virtuosus necesse est quod procedat ex habitu et bona dispositione mentis. Erit ergo iusticia habitus voluntatis siue bona qualitas mentis ius suum unicuique tribuens. Et ad hoc concurrens fere intentio omnium diffiniendum iusticiam. Dicit enim iurisperitus, quod iusticia est constans et perpetua voluntas ius suum unicuique tribuens, ubi potentia pro habitu ponitur, unde iusticia dicitur dei voluntas, id est, voluntas habitus. Et ad hoc quod iste habitus sit virtuosus non debet quis habere propositum ad horam sed ad tempus operandi iusticiam, sed perpetuo, alioquin non esset iustus, unde secundum philosophum, id est, in ter alia que requiruntur ad actum virtutis ponitur, quod operetur immobiliter, ubi designatur actus firmitatem, quantum ad propositum quod debet habere operans per virtutem. Potest ergo predicta diffinitio iuris ad formas sic reduci. Iusticia est habitus voluntatis, secundum quem aliquis firmo et constanter proposito ius suum unicuique tribuit. Ad hanc etiam reducitur diffinitio quam ponit Iacobus dicens, quod iusticia est unicuique seruare quod suum est. Hieronymus autem eam sic describit, iusticia est ordo et equalitas quae homo cum vnaquaque re bene ordinatur. Cuius autem in, id est, rhetorice eam describit. Iusticia est habitus animi communi utilitate seruata, sua unicuique tribuens dignitatem. Complectiue autem eam diffinit beatus Ambrosius in libro de officijs dicens Iusticia est que unicuique quod suum est, tribuit alienum non vendicat, utilitatem propriam negligit, ut communem equalitatem custodiat.

De duabus speciebus iusticie videlicet commutatiua et distributiua. // Cap. m. ij.

Post assignationem partium integralium iusticie et diffinitionem eius. Nunc videndus est de partibus subiectiuis, scilicet commutatiua et distributiua. Cum igitur iusticia particularis de qua nunc loquimur, respiciat aliquam priuatas personam que comparatur ad communitatem sicut

pars ad totum, potest duplex ordo attendi ad aliquam partem. Primum quidem partis ad partem cui similis est ordo vnius priuate ad aliam. Et hunc ordinem habet dirigere quedam iusticia que a philosopho dicitur commutatiua. Consistit enim in his que per quandam commutationem habent fieri inter duas singulares personas adinuicem, ut patet in emptiombus, venditionibus, locationibus, et quibuscumque alijs partionibus interuenientibus inter vnum hominem et alium. Et hec quidem iusticia constituit equale arithmeticum in quantum ad equalitate oportet rem rei, ut quanto plus iste habet quam suum sit, tantidem restituat ei cuius est minus habenti. Alius autem ordo attenditur totum ad partes, cui similis est ordo communis latialis vel alicuius principis vicem communis gerentis ad singulares personas. Et hunc ordinem habet dirigere quedam alia iusticia que dicitur distributiua per quam bona communia distribuuntur, ut honores, et alia huiusmodi, ut expedit unicuique secundum propriam dignitatem. Et hec quidem iusticia constituit equale geometricum, quod non est accipiendum secundum eandem quantitatem, sed secundum proportionem. Cum enim bona communia equalia non sint necesse equalitas esse omnes possint, si princeps vel hi qui reipublicam regunt de rebus communibus omnibus equaliter prouiderent, confusio maxima accideret et totius politie ordo periret, talis enim equalitas summa esset inequalitas, si merita diuersorum secundum ordinem proportionis non attenderentur. Debet ergo qui preest communitati diligenter attendere conditiones personarum, et bonorum communium qualitates. Quibus inspectis et adinuicem compensatis, debet ea proportionabiliter distribuere ut sicut vna persona aliam excedit, ita etiam illud quod vni tribuitur debet excedere id quod alteri exhibetur. Non enim equalibus honoribus honorandi sunt plebei et optimates, cum isti maiorem principatum teneant in reipublica, maxime in his que ad defensionem et gubernationem eius pertinent. Et sic patet duas esse iusticias. Commutatam per quam subditi diriguntur in his que sunt permutuas commutationes rerum venalium. Et distributiua per quam qui preest dirigitur in re distribuendo bona communia subditorum qualitate seruata. Pro cuius maiori declaratione circa iusticiam ipsam particularem seu virtutem cardinalem, sciendum secundum beatum Thomam secunda secunde, quod lxi. Ex iusticia consistit circa quasdam operationes exteriores, scilicet distributionem et commutationem, que quidem sunt usus quorundam exteriorum vel rerum vel personarum vel operum. Hec quidem sicut cuius alijs aufert alicui rem suam vel

Capitulum Secundum

restituit. Personarum. sicut cum aliquis in propria persona alteri iniuriam facit. percutiendo eum. aut verbis contumeliando. Vel etiam cum irreuerentiam exhibet. Operum sicut cum aliquis iniuste erigit vel alteri reddit aliquod opus. Si ergo accipiantur ut materia vtriusque virtutis. ea quorum operationes sunt usus eadem est materia distributiva et commutativa iusticie. Nam et res distribui possunt et communicari ab uno in alios. Est etiam ut quedam distributio laboriosum operum et recompensatio. Si autem accipiantur ut materia vtriusque virtutis actiones ipse principales quibus utimur personis. rebus. et operibus. sic inuenitur vtriusque alia materia. Nam distributiva iusticia est distributionis directiva. Est commutativa est directiva commutationum que attendi possunt inter duas personas. Commutationum autem quedam sunt inuoluntarie et quedam voluntarie. Et inuoluntarie. quidem quando quis viturte alterius. persona vel opere eo iniure. Quod quidem contingit quandoque occulte per fraudem. quandoque manifeste per violentiam vtriusque autem contingit aut in rem aut in personam. Et si in personam. aut propriam aut coniunctam. Et in rem quidem si quis accipit rem alterius occulte. vocatur furtus. si manifeste vocatur rapina. In personam autem propriam vel quantum ad ipsam consistentiam persone. vel quantum ad dignitatem eius. Si quantum ad consistentiam persone sic leditur aliquis occulte per dolosam occisionem vel percussione vel veneni exhibitionem. Manifeste ut per manifestam occisionem vel percussione vel incarcerationem vel mutilationem. Quantum autem ad dignitatem persone leditur quis occulte per falsa testimonia et detractiones. quibus alicui auferitur fama sua. Manifeste autem per accusationem in iudicio vel conuiciationem. Quantum autem ad personam coniunctam leditur quis in vxore ut in pluribus occulte per adulterium. In seruo cum aliquis seruum seducit. ut a domino discedat. et hoc etiam manifeste fieri potest. Et eadem ratio est de alijs personis coniunctis. in quas possunt omnibus modis iniurie circa has personas exerceri. Tamen quod seruus est possessio quedam domini. referuntur ad furtum. Voluntarie autem commutationes dicuntur. quando aliquis voluntarie transfert rem suam in alterum. Et siquidem rem suam simpliciter transfert in alterum absque debito. si cut in donatione non est actus iusticie. sed liberalitatis. In tantum autem ad commutationem seu commutativam iusticiam voluntaria translatio pertinet. in quantum ibi aliquid est de ratione debiti. Quod quidem contingit multipliciter. Uno modo quando quis simpliciter trans-

fert rem suam in alterum pro recompensatio ne alterius. et sic est commutatio et venditio. Alio modo cum quis tradit rem suam alteri concedens ei usum rei cum debito recuperandi re. Et siquidem gratis concedit usum rei. vocatur usufructus in rebus que aliquid fructificant. vel simplex mutuum. vel accommodatum in his que non fructificant. sicut denarij vasa et huiusmodi. Si vero nec ipse usus gratis conceditur. vocatur locatio et conductio. Tertio modo tradit aliquis rem suam ut recuperandam non ratione usus. sed ratione conuersationis. sic in deposito. Vel ratione obligationis sicut cum quis rem suam pignori obligat. seu cum quis pro alio fideiulet. In omnibus autem his actionibus voluntarijs vel inuoluntarijs. est eadem ratio accipiendi medium. scilicet equalitatem recompensationis. et ideo omnes iste actiones pertinent ad unam speciem iusticie. scilicet commutationis. hec omnia beatus Thomas. Et nota quod in commutationibus inuoluntarijs reperiuntur diuerse species peccatorum. que habent propria nomina. et pertinent omnia ad iniusticiam. videlicet furtum. rapina. homicidium. veneficijs. incarceration. mutilatio. verberatio. falsa accusatio. detractio. derisio. contumelia. susurratio. maledictio. adulterijs. et huiusmodi. de quibus omnibus habes supra in secunda parte. Et hec omnia reducuntur ad iniusticiam commutativam. per recompensationem iniurie et damni ab eo qui fecit ei cui fecit et bono communi quod lesit. que recompensatio dicitur restitutio seu recompensatio. Et dicitur in. v. eth. Iustum contra passum quod etiam in commutationibus voluntarijs dicitur esse iustum contra passum. Et dicitur contra passum secundum beatus Thomas. ex eo quod recompensatio sit secundum equalitatem. ut scilicet recompensatio sit equalis actioni. Non autem semper esset equalis. si idem specie aliquis pateret quod fecit. Nam si quis percuteret principem. si tamen ipse repercuteretur. tunc maior esset actio quam passio et non equalis. Et ideo non solum percutitur sed multo grauius punitur. Similiter si quis alium inuoluntarijs in re sua damnificat. si solum puniretur etiam iudicio quod restitueret res ablatam. maior esset actio quam passio. quod ipse non sustinet dampnum sicut ipse intulit. Unde puniret ut rem multiplicius restituat. quod damnificauit etiam non solum rem priuatam. sed etiam rem publicam tutele securitate infringendo. Si in commutationibus voluntarijs si simpliciter daret una res pro altera indifferentem esset alij iequitas magna. quia una est multo maioris valoris. Et ideo oportet secundum quendam proportionatam mensurationem eadequare passionem actioni in commutationibus que inueniuntur In iniusticia autem distributiva non habet locum iustus et passus. ex eo quod in iniusticia distributiva non attendit

Titulus Quintus

equalitas sicut in portione rei ad rem vel passionem ad actionem. **¶** Non dicitur extra passum sed sicut in portione ad rem vel ad personas. **¶** De commutationibus voluntariis scilicet emptione, venditione, permutatione, mutuo accōmodato, deposito, pignoratione, locatione, et cōductione, fideiussione. **¶** Et quomodo sit iusta vel iniusta. **¶** Et de usura que in his committitur habes supra in secunda parte. ri. i. per totum.

De iusticia distributiva. Capitulum. iij.

De iusticia distributiva. **¶** Nota quod actus eius est in debita collatione officiorum, et beneficiorum temporalium et ecclesiasticorum, et in administratione seu dispensatione sacrorum et honorum tenentium ecclesie vel communitatis. **¶** Secundo in exhibitione congrua reuerentie honorum. **¶** Tertio in recta executione iudiciorum. **¶** Et in quolibet horum si iniuste fiat potest interuenire vitium quod dicitur acceptio personarum. de qua supra in. ij. parte. **¶** Et de iniusticia que fit ex parte iudicis, vel advocati, vel testis, vel rei, vel accusatoris, habes supra in. ij. parte. ti. vi. et. ix. per totum.

Quātū ad collationē. §. I.

beneficiorum et honorum. **¶** Et sciendum sicut in beato Thoma, secunda secunde. q. lxiij. quod duplex est datio. Una pertinens ad liberalitatem, qua scilicet gratis datur alicui, quod ei non debetur, sicut cum aliquid alteri donatur. **¶** Et ibi non habet locum acceptio personarum, quia absque iniusticia potest quis dare de suo quantum vult et cui vult. **¶** Et talis est collatio munerum gratie per que assumuntur peccatores a deo. **¶** Alia datio est pertinet ad iusticiam, qua scilicet alicui datur quod ei debetur. **¶** Debentur autem officia et beneficia his qui sunt meliores, ad aliqua pro bono communitatis. **¶** Ad quod debet attendere qui habet ista conferre. **¶** Et quis sicut in iura sufficiat eligere bonum, nec requiratur quod eligatur melior. **¶** Hoc sicut in beato Thoma, est verum in foro iudiciali, quod scilicet talis electio non potest impugnari si est facta de bono et non de meliori, et hoc quia si non fieret sic omnis electio haberet calumniam. **¶** Sed quantum ad conscientiam eligentis necesse est eligere meliorem, vel simpliciter vel in comparatione ad bonum commune. **¶** Alias si preponatur minus bonus meliori, id est aptiori ad beneficium vel officium ratione consanguinitatis vel amicitie, huiusmodi pertinet ad acceptiōnem personarum quod in collatione spiritualium est magis reprehensibile. **¶** Si autem consanguineum suum prelatum in conferendo beneficium perferret eque bono, non videtur vitiosum, nisi ratione scandali

vel exempli quod inde sepe trahitur. **¶** Similiter si quis habet distribuere bona communitati vel alicuius societatis indigentibus, si prefert multo minus indigentes, magis indigentibus ratione amicitie vel parentele huiusmodi, videtur pertinere ad acceptiōnem personarum. **¶** Secus si de sua substantia vult dare uni et non alteri, quia ad illud non tenetur. **¶** Similiter de officiis communitatis quia magis aptis debent distribui, nisi forte magis aptus haberetur suspectus de aliqua novitate, et huiusmodi, sed certe non est magis aptus si est perturbatius boni communis. **¶** Similiter et onera vel operarum et laborum vel collectarum sicut debita proportiōnem imponenda sunt. **¶** Alias minus imponentes maioribus ratione status, qui magis debent gravari, pertinet ad acceptiōnem personarum, et quomodo teneantur ad satisfaciōnem habes supra in. ij. parte.

Quātū ad secundū. §. II.

de exhibitione honorum. **¶** Nota sicut in beato Thoma, ubi supra, quod cum honor sit quoddam testimonium de virtute eius qui honoratur, ideo sola virtus est debita causa honoris. **¶** Sed sciendum quod aliquis potest honorari non solum per virtutem suam propriam, sed etiam per virtutem alterius, sicut principes et prelati honorantur, etiam si sint mali, in quantum gerunt personam dei et communitatis cui prebentur. **¶** Iuxta illud **Prover. xxvi.** Sicut qui mittit lapidem in acetum mercurij sic qui tribuit honorem insipienti. **¶** Et eadem ratione parentes et domini sunt honorandi propter participationem conditionis dei, qui est omnium pater et dominus. **¶** Senes etiam sunt honorandi propter signum virtutis quod est senectus. **¶** Licet hoc signum quandoque deficiat sapientie, in quantum senectus est honoranda ratio. **¶** Divites autem sunt honorandi, quia maiorem locum in communitatibus obtinent. **¶** Et si isto modo et hac causa tales honorantur magis quam alij, quibus sunt mali non est vitiosum. **¶** Si autem solum intuitu divitiarum honorantur, esset acceptio personarum. **¶** Similiter si quis citius vel potius audiret confessionem vel daret alia sacramenta diviti quam pauperi ratione conditionis divitiarum, pertinet ad acceptiōnem personarum. **¶** Secus si faceret, quia credit magis indigere, vel etiam quod non potest ita expectare, et huiusmodi.

Quātū ad tertium. §. III.

de executione iudiciorum. **¶** Nota sicut in beato Thoma, quod hic etiam habet locum iusticia distributiva, non solum quantum ad rem iudicatas quia in iudicio potest diffiniri non solum quantum ad rem

Capitulum Tertium

restituat alteri q̄ ab eo accepit. quod p̄inet ad commutatiuam. sed etiam qualiter aliquid cōmune sit distribuendum in multos. Sed etiam quantum ad formam iudicij prout scilicet ipse iudex in ipsa iusticia ab vno accipit et alteri dat. quando scilicet ratione amicitie vel potētie alius cuius dat iniustam sententiam pro eo vel ratione paupertatis ex passiōe quod p̄tinet ad acceptionē personarum. Unde dicitur **Prover. xviii.** Accipere personam in iudicio non ē bonū. Et regula iuris in. vi. In iudicij personarum acceptio non est habenda. **Ubi glo. Jo. an. Si gnantur contraria dist. xl. c. i. Item. xlv. cum beatus r. xxiij. q. i. Qui contra pacem. Sol. In penis defertur dignitati. et persone. ut ibi. Idem in sedendo et assurgendo ut distinctione. xxiij. Non oportet. Et notatur. iij. q. ix. c. fi. In iudicij autem vel sententia non est habenda acceptio personarum. ut hic. In eis enim est equalitas seruanda. Et nota q̄ iudicium interdum ponitur pro eo quod precedit sententiam. ut **Bid est pro examinatione cause. ij. q. i. Sicut sine iudicio. Interdum pro condemnatiōe. ut de consecra. distinctione. ij. timorem. Interdum pro discretionē. ij. q. vj. in. §. tria. Interdum pro vltima voluntate. de sepul. c. p. lxxi. in glo. Quattuor autem personarum genera requiruntur in ordinario iudicio. scilicet iudex. actor reus. et testis. Unde dicitur extra de verborum significatione forus. Iudex dicitur quasi ius dicans. Ius autem eo q̄ iustum. Actor sine accusator quasi ad causas vocans. Reus a re de qua impetitur. Etiam si innocens sit. reus dicitur qui accusatur. Testis quasi superstes. Causa dicitur quasi a casu propter materiam de qua agitur. Que ante examinationem dicitur causa. In examinatione iudicium. In terminariōne sententia. Forus autem dicitur locus exercendarum litium. Est autem duplex forus. scilicet conscientie et curie. seu contentiosus. Et iste duplex. quia ecclesiasticus. et secularis. Fori autem **De. de pal. nō sunt miscendi. q̄ aliter procedendum in vno. alter in alio.******

Quattuor autem. §. III. modis pervertitur humanū iudicium **fm Bre. rvi. q. ij.** scilicet timore. amore. cupiditate. et odio. Sed quia de iudicibus in processu iudicij ario. et accusatore reo et testibus agitur diffusile in. iij. parte. ideo hic nil ultra de ista materia. Sed ibi vide de hmoi. et de peccatis quatin iudicio committunt a p̄dicis p̄sonis.

Post hoc ostenden. §. V. dum est iusticia necessaria esse cuiuslibet multitudini. Quod p̄mo manifestari potest ex p̄te finis. Et hoc precipue q̄tun ad iusticiam lega-

lem. Finis enim qui intēditur in regimine ciuitatum est pax. Talis autem finis corrupit dum iusticia legis non seruetur. Nam cū omnes vel multi legem que est iusticie legalis preceptiua frangant. et ad statuta cōmunia nō attendunt. sed vnusquisq̄ quod sibi placet. et vno no priuato vtile credit. hoc facere studet. ordo politie peruertitur. et sic pax que **fm Aug. est** tranquillitas ordinis perit. Est ergo iusticia necessaria ad pacem ciuitatis conseruandam. **Ubi. rxiij. dicitur. Erit opus iusticie pax. Et in ps. dicitur. Iusticia et pax osculate sunt. Hoc pulcre ostendit Aug. in libro de ciuitate dei. in. introducens exemplum de alexandro et pirata. vbi dicit. q̄ remota iusticia quid aliud sunt regna nisi magna latrocinia. Quod tamen exemplum plenius ponitur in lib. de nugis philosophorum. Vbi dicitur q̄ cum pirata esset comprehensus et alexander eum interrogaret quare haberet mare infestum. Respondit libera cōtumacia. propter quod et tu orbem terrarū. Et quia id facio vno nauigio. latro vocor. et quia tu facis magna classe dicens impator. Secundo ostendi potest iusticiam esse multitudini necessariam ex parte gubernantis a quo dirigitur et hoc quantum ad distributionem. Videm. enim q̄ quando aliqua diuersa sub vna virtute continetur. nec ordinantur **fm diuersas proportiones. totus ordo eorum que reguntur corrumpitur et dissipatur. ut patet in armonia musicali. vbi corde nisi a virtute manus **fm earum diuersas dispositiōes proportionabiliter tangat sonitum inordinatum et confusum reddunt. et sic consonantia armoniaca corrumpit. Sic etiam in multitudine vbi sunt multi diuersarum conditionum et meritorum. nisi proportionabiliter honores dignitates et officia insuper labores et expense eis a p̄sede distribuuntur. mirabilis dissonantia inter simul habitantes oritur et per consequens totus ordo pollicie paulatim ad corruptionem disponitur. Unde dicit Tul. q̄ tanta est vis iusticie q̄ etiam illi qui maleficio et scelere pascuntur non possunt sine vlla iusticie particula viuere. Et ponit exemplum de latronibus. Archipirata inquit quidam latronum princeps. nisi predas equaliter et **fm astutiam et labores furantium proportionabiliter periretur interficiendus erat a socijs. aut saltem a principatu latronum deponendus. Tertio necessaria est iusticia ex parte ipsius multitudinis que ex multis personis colligitur. Et hoc p̄ respectum ad iusticiam commutatiuam. Videmus enim q̄ quādo multa adinuicē adunant. et vnū alteri nō coaptatur. illa multa dissoluntur. imo ex eis nihil vnum constitui potest. nisi ineptitudo tollat. Vbi quādo alij ligna cōpaga signada sunt ad p̄structionē totius. aptanda sunt.********

Titulus Quintus

per toleratorem et complanatorem, si sunt tortuosa vel nodosa, alioquin nihil unum construi poterit, et si construeretur non diu maneret. Sic etiam si aliqua multitudo que debet esse ordinata in unum, si aliqui sunt insolentes, iniuriosi, irrosi, seditiosi, vel quocumque alio modo vitam bonorum inquietantes et pacem communem turbantes per rigorem iusticie corripendi sunt penis debitis, aut etiam exterminandi a congregatione communi et penitus vita privandi, alioquin tota multitudo ruit et dissolvitur.

De principijs iusticie.

Capitulum. iij.

Nost hoc restat uide de re de principijs iusticie. Vbi sciendum est quod iusticia triplex potest dici habere principium scilicet Emanatiuum ex quo eius origo primitus deriuatur. Imperatiuum ex quo eius auctoritas in subditos promulgatur. Susceptiuum ex quo eius utilitas multiplex declaratur.

Emanatiuum et ori. §. I.

ginalis principium est deus, a quo omnis lex continentia iusticie initium habet. Vbi sciendum est quod sicut dicit Aug⁹, i. lib. de libero arbitrio. Summa ratio in deo existens est lex eius, que eterna dicitur. Cui semper obtemperandum est, quia iustum est quicquid ab eo ordinatur. Habet autem dicta lex quandam iusticiam distributiuam, per quam unamquamque rem in quodam digniori gradu constituit. Vnde dicit Dionysius in lib. de diuinis nominibus. Oportet videre in hoc esse veram dei iusticiam, quod omnibus tribuit propria secundum uniuscuiusque existentium dignitatem. Vniuscuiusque naturam in proprio soluat ordine et virtute. In hac autem lege dei eterna deriuatur lex naturalis, que nihil aliud est quam quedam eius impressio in re creata, per quam ad finem debitu inclinatur. Ex quo manifestum est quod omnia aliquantulum legem eternam participat, in quantum in ex eius directione, vel impressione in fines proprios actus suos ordine debito diriguntur. Inter ceteras autem creaturas homo excellentiori modo hanc legem participat, cum ipse sit prouidentie particeps, utpote sibi et alijs prouidere valens. Et ideo in homine hec participatio siue impressio proprie dicitur lex naturalis. In alijs vero rebus magis proprie dicitur instinctus nature siue vis insita rebus, quam lex que proprie in ratione consistit. Est enim lex quoddam dicramen rationis practice. Hec quidem lex naturalis in homine nunquam extinguatur quin semper in malo remurmuret et ad bonum impellat. Vnde etiam generale preceptum est, quod omne bonum faciendum est, et omne malum vitandum.

ex quo alia precepta nature deriuant. Puta quod parentes sunt honorandi, quod non est primo iniuriandum, nec quantum ad personam. Vnde dicit. Non occides. Hec tamen quocumque ad personam, vnde dicit. Non furtum facies, et sic de alijs. Quod si lege autem naturali lex humana deriuatur sicut dicit Cuius in sua rhetorica. Regula enim humanorum actuum est ratio naturalis. Nam in tantum in eis iustum seu regulatum inuenitur in quantum de ratione participant. Et ea enim humane operationes ordinantur et diriguntur. Lex ergo humana siue civilis humanorum actuum directiua a lege naturali rationis ortum habet, harum legum precepta deus populo iudeorum seruanda mandauit. Sed differentiam in quod utriusque legi cognuebat. Nam precepta moralia voluit ab omnibus et omni tempore obseruari. Vnde non solum iudei, sed etiam ceterae nationes ad eorum obseruantiam obligabantur. Sunt namque naturaliter impressa humane menti, et ideo precepta legis nature vocantur, sicut quod parentes sunt honorandi, quod non est occidendum, non furandum, et sic de alijs. Hec quidem precepta eadem sunt apud omnes et immutari non possunt. In cuius rei signum mandauit deus moysi, quod toleraret duas tabulas lapideas in quibus scripsit verba, id est precepta decem digito suo tanquam perpetuo duratura. Et quantum ad hoc dicit Baruch, v. Sic est liber mandatorum dei et lex que est in eternum. Precepta vero iuris positivi ab illo solo populo per tempore obseruanda distinxit deus dupliciter. Nam quedam dedit pertinentia ad cultum diuinum que dicuntur ceremonialia. Et ista licuit seruare usque ad christum seu christi passionem non autem post. Consummata enim veritate de christo iam incarnato et passo, debuit cessare siue gura sacrificiorum que mysteria incarnationis christi futura significabant. Alia vero precepta dedit deus pertinentia ad iusticiam civilem, que dicuntur iudicialia. Et ista etiam sunt euacuata per christi aduentum, unde non habent vim obligandi. Quia tamen ista precepta non erant principaliter instituta ad figurandum christi mysteria, sed solum ad disponendum civiliter statum illius populi, ideo absque peccato possit aliquis princeps in suo regno ea tanquam pro seruandis legibus statuere. In quod iudicaret populo expedire. De ceremonialibus vero hoc fieri non posset absque peccato et fidei preiudicio, cum hec solum ad significandum christi mysteria futura fuerint instituta. Obseruator enim horum preceptorum ipso facto diceret christum in carne nondum remisse, sed venturum esse. Et sic patet differentia inter legem naturalem que semper est immobilis, et legem humanam que ex diuersis causis mutari potest. In lege ergo naturali vna immobilis permanente, deriuatur lex humana que multipliciter apud diuersos variari potest secundum quod intellectus hominis alia et alia regendis populis iudicat expedire.

Titulus Quintus

Sciendum est autem quod a lege naturali aliquid dupliciter potest derivari. Uno modo per viam illustrationis, sicut et principia derivantur a conclusionibus, ut patet ex hoc pro uerbo. Si ab equalibus equalia demas, quae remanent sunt equalia. Elicit geometria conclusiones sic inferendo. Ergo si ab equalibus lineis equalis partes auferas, quae remanent sunt equalis. Per quem modum ab eo quod dicitur: Nulli malum est inferendum, quod est primum principium legis naturalis, derivatur conclusio talis, quod non est furandum vel non est occidendum. Alio modo a lege naturali aliquid derivatur per viam determinationis sicut a forma compositum, quae artifice in mente gerit fit quaedam determinatio illi formae ad tales figuram puta triangularem vel quadrangularem, et hoc fit per voluntariam applicationem artificis ad debitam materiam, per quem modum ab eo quod lex naturae absolute dicit, scilicet quod ille qui peccat puniatur, derivatur quasi quaedam determinatio seu determinatio iuris, quae habet facere princeps legem statuens, scilicet quod tali pena vel modo puniatur. Sic autem duplex modus dicitur in lege humana contineri. Nam ea quae sunt primi modi videlicet quae a lege naturali derivantur vel conclusiones ita in lege humana continentur quod vigore habent ex lege naturali. Non eius precepta eadem manent apud omnes ut patet esse honorandos, pacta esse servanda, furra non committenda, et sic de alijs quae ad ius gentium pertinere noscuntur. Est enim ius gentium ius naturale solum in humana natura reperitur. Non non dicitur a iure naturae contineri dicto nisi sicut species a genere. Ius enim naturale generaliter sumptum est quod natura animalia omnia docuit. Ea vero quae sunt secundi modi, videlicet quae a lege naturali derivantur vel determinationes, ita in lege humana continentur quod solum ex ea vigore habent sicut quod talis peccatus tali pena puniatur, vel tali morte moriatur. Est ulterius sciendum quod licet humane leges inferantur homines inducere ad virtutem iustitiae, sicut quod est bona qualitas mentis, sub eorum tamen precepto cadit solum exterior iustitiae observantia, quae extrinseca huiusmodi actio ad alterum ordinatur. Non enim precipitur quod ille qui iusta agit ex habitu interiori iustitiae operetur, licet hoc intendat. Precipitur autem quod iustitiae opera faciat scilicet quod opera fortiter exerceat, patriam defendat, primum non ledat, nocumeta extrinseca non inferendo quod quae facere potest carere hitu virtutis. Et talis dicitur servare iustitiam legalem. Patet ergo quod lex humana solum se extendit ad exteriora huiusmodi opera punienda vel premianda, non autem ad interiora cordis occulta regulanda. Quia autem homo non solum in actibus exterioribus sed etiam in motibus interioribus rectus existere necesse est, sicut ad hominis perfectionem legem divinam habere, quae non solum manifesta vicia sed etiam occulta solum deo cognita prohiberet, ut sic homines non solum ad invicem per legem humanam sed etiam ad deum ordinarentur per legem divinam in qua dicitur: Non occidite pisces. Et sic patet quod lex divina quae usque ad conscientiam puritatem se extendit, motus viciosos repellendo.

iustitiam quae est bona qualitas mentis in homine causatur. Nec fiat vis quod sumatur iustitia sive particularis ad iustitiam alius tribus virtutibus cardinalibus quae tamen hominem in ordine ad alium proficit, sive largius dicatur per ipsa hominis iustificationem quae hominem proficit tam in se quam in ordine ad deum. Ad utrumque enim iustitia legalis disponit.

Principium imperatoris § II

Primum iustitiae quod secundo loco restat declarare, est imperatoris legum positum, ut puta imperator vel princeps ex cuius auctoritate subditi ad iustitiam legum observandam inducuntur. Ubi sciendum est quod princeps sicut quod dicitur per se est quaedam lex animata ad quam subditi respiciunt sicut ad quaedam exempla. Non convenienter est quod ipse omni virtute legalis iustitiae polleat, maxime cum alijs habeat eam impare. Precipitur enim opera fortitudinis, puta quod nullus de acie fugiat. Similiter opera temperantiae, scilicet quod nullus adulterium committat. Opera mansuetudinis, scilicet quod rixae non fiat in civitate, et sic de alijs virtutum actibus. Incommodum est ergo est quod his virtutibus careat quod ab alijs servari iustis. Multum enim provocat subditos facta presidentis. Non claudianus ad theodosium dixit. Facta valet plusquam iura regis. Nobis murat sicut cum principis vulgus. Debet ergo princeps non tam impando quam operando ad bona subditos provocare. Nobis princeps gedcon huiusmodi legis observasse. Quod me inquit facere videris, sicut facite. Iudicium, vii. Licet autem princeps in omni virtute legalis iustitiae exemplarem se debeat exhibere. Precipitur tamen ad tria debet studere. Ad sapientiam accipiendam. Ad avaritiam detestandam. Ad luxuriam fugiendam. Nam si sapientie vacaverit eius intellectus illuminabitur vel cognoscat quod vel quod subditi precipiat. Si avaritiam detestabitur eius voluntas rectificabitur ut a vero non divertat, si luxuriam fugiat, eius ratio occupabilis edomabitur vel iudicium passio non corrumpat. Primo ergo princeps circa sapiam velari ad intellectus illuminationem. Ubi sciendum est quod inter alias sapientiae proprietates quae ponuntur a philosopho in primo methaphisicae una est ordinare. Et hoc maxime necessarium est principi, quod subditos huiusmodi in fine aliquo ordinare ad quem producere non potest nisi per convenientiam media fini accommodata. Finis autem reipublice in quem populus est ordinandus, est pax temporis. Media autem huiusmodi fini convenientia sunt legum et statutorum moderata disciplina, officiorum commoda proportio, distributio, honorum promissio, transgressorum punitio, et alia huiusmodi. Haec autem magna sapientia in presidente requirunt, alioquin si princeps sapientia careat, erit sicut furiosus gladium portans in manu, quod ex imperio furie multa mala operatur. Sic et princeps autem huiusmodi ratione carens, iudicium perterret et tyrannidem exercebit ut verificari possit quod sapiens deplorat. Ecce, inquit, vidi in loco iudicij impietatem et in loco iustitiae iniquitatem. Quia autem princeps

Capitulū Quartū

nō potest per suā sapiētiā omnia cognoscere q̄
possunt expedire regimini. id̄ necesse est ut ha
beat prudētes consiliarios q̄z consilio dirigat. **Pr̄**
em̄ rēpublicā iuuat prudētū consilia q̄z bellatū
arma. **Iurta** illd̄ eccl̄s. ix. **Melior** est sapia q̄z
arma bellica. **Dicit** tull. i. li. d̄ senectute q̄ dan
tes consiliū in rēpublica pl̄ agūt q̄z aliq̄. **Sūt** em̄
sicut gubernātes i nauī in q̄ aliq̄ sentinā erha
riūt aliq̄ cūrsant p̄ eā. aliq̄ malos ei p̄ādūt. **Gub**
ernator hō tenēs clauū r̄ q̄erus sedēs i puppi
mīta maiora r̄ meliora fac̄. **Secūdo** d̄z p̄nceps
auariciā detestari. ad rectitudinē voluntat̄ ha
bendā. q̄z em̄ i diuitiis bonū vtile cōsiderat. id̄
ad eas desiderādas facit appetit̄ inclināt. **Ap**
petitus aut̄ inclināt ad aliud iudiciū rōnis p̄
uertit a rectitudine eq̄tatis. **Propter** q̄z cauē
dum ē principi ne ad mūera inclinēt. **Vnde**
ero. xiiij. dr̄. **Nō** accipias munera q̄ excecant
etiā prudētes r̄ puerit̄ d̄ba iustoz. **Prudent**
consuluit iethro moȳsi cognat̄ v̄l locer ei. **Pro**
uide inq̄t de om̄i plebe viros potētes r̄ timētes
deū in q̄bz sit v̄itas. r̄ q̄ oderint auariciā r̄ con
stitue tribunos r̄ cēturiones. **Erod.** xvij. **Se**
quūt etiā infinita mala ex cupiditate p̄ncipis
Fit enīz p̄nciparū improbo actor. p̄li expoliator
r̄ rēpublice dilapidator. ex q̄bz oībz facit in
tirānidē degenerat. **Facit** etiā h̄ viciū p̄ncipis
odiosus. sicut r̄ largitas d̄z v̄t dicit boet̄ i de
philosophica consolatiōe. **Tertio** p̄nceps d̄z
studere ne carnis cōcupiscentiā inseq̄t. h̄ enīz
viciū intellectu obscurat. q̄z dū passioibz desui
tur. rō r̄ p̄ncipia passionū absorpta a suo lu
mine excecāt. **Ite** mētes eneruat r̄ aiam a vir
tute elongat. q̄z dū libido in carne dominat. ce
tere vires emollescūt v̄t ad p̄turē surgere neq̄
ant. **Item** hoc viciū in p̄ncipe totā p̄ncipiam
submittit ruine. q̄z dū rector voluptatibz intē
dit a cura rēpublice excors remittit eterēplo
eius subditi licenti ad vicia inclinant. **In** po
licatibz d̄z q̄ romanū impiū exhaustū r̄ diui
sum est nerone impante cui gula oīa deuora
uit maculauit libido r̄ supbia extinxiuit.

Principiū iusticie .§. III

susceptiū q̄d tertio loco declarandū restat est
hominū congregatio q̄ sit apta p̄cepta iusticie
suscipe. **Circa** q̄d duo sunt vidēda. **Primo** q̄
sit tal̄ cōitas ad quā possint v̄l d̄nt fieri p̄cepta
iusticie. **Secūdo** vidēdū ē de multiplici p̄ncipadi
dominio. **Quartū** ad primū sciē. est q̄ sic p̄z
ex. j. li. pol. est triplex cōitas. s. tom̄ vici r̄ ciui
tatis. **Prima** quidē cōitas ē cōicatio domesti
caz p̄sonaz fm̄ q̄ridianos actus necessarios
hūane vite. **Humana** autē vita dupl̄r p̄suat.
Uno mō q̄tuz ad indiuiduū put. s. hō ad cōf
uationē vite indiget exterioribz bonis. **Et** q̄n
tum ad ista administrāda r̄ p̄suanda indiget

hō suis. **Alio** mō p̄suat hūana vita q̄ntuz ad
sp̄m q̄d sit p̄ generatiōz ad quā indigz hō vxo
re ad filioz p̄creatiōem. sic em̄ p̄suat humana
sp̄s. **Et** fm̄ h̄ i p̄fecta tomo necesse sunt tres
p̄binatiōes. s. d̄ni ad suum. v̄ni ad vxoze r̄ pa
tris ad filiū. **In** hac aut̄ domestica multitudie
nō ē p̄prie iusticia cuz v̄nū p̄binatoz sit aliq̄d
alteri. **Est** em̄ filiū aliq̄d p̄ris r̄ suū d̄ni r̄ vxo
z v̄ni. **Iusticia** aut̄ cuz sit ad alterz p̄prie d̄z attrē
di iter p̄sonas disp̄tas. **Ponit** aut̄ i hac mul
titudine fm̄ v̄sido. quoddā gen̄ iuris. **Nā** in
ter d̄ni r̄ suū ponit ius d̄natiū. inq̄ntū suū
p̄ceptis d̄ni parere d̄z. **Est** em̄ gr̄a d̄ni r̄ nō sui
v̄nt v̄z r̄ vxoze ponit ius q̄d vxoze d̄z fm̄ q̄d
a viro nō fuit h̄ socialr tractari d̄z. r̄ ip̄a curā
rei familiaris intrinsecā tenet gerere. **Inter**
p̄rem r̄ filiū ponit ius p̄nū. fm̄ q̄ filiū pri ole
d̄re d̄z r̄ p̄ filio hereditatē suare. r̄ eū in disci
plina tenere. **Secūda** cōitas ē vicus q̄ ex pauc̄
tomibz p̄stat. habuit aut̄ h̄c cōmunitas neces
sitate sue originis h̄ mō. **Nā** domestice ml̄
titudinis multiplicat̄ p̄ generatiōz filijs nepoti
bus r̄ filioz filijs. sicq̄z p̄ multitudie r̄ abiq̄z cō
fusione in vna tomo habitare nō valentibus.
facta est aliq̄ multitudō tomoz q̄ fm̄ p̄bm vici
nomē accepit. **Vicus** aut̄ cū p̄stat ex collatera
libus p̄p̄ns. filijs. nepotibz r̄ alijs h̄mōi non
p̄prie ē apta legalia p̄cepta suscipe. s. iuri ciui
tatis subesse d̄z. **Ad** ciuilē t̄n multitudinē p̄p̄ns
quius accedit q̄z tom̄. marie si in tomoz q̄n
titate creuit. v̄nū possit aliq̄ iura instituire. **Suf**
ficit aut̄ ad directiōz h̄az duaz cōmunitatū. p̄
na admonitio suoz p̄genitor. **Tertia** cōitas
est ciuitas. et h̄c est p̄fecta q̄ nō soluz p̄sistit ex
mitis tomibz s. etiā ex mult̄ vicis. v̄t tradit
p̄bs in eod̄ li. pol. **Eadē** autē necessitate p̄p̄ns
sunt homies edificare ciuitatē q̄ r̄ vicum. **Nā**
sic crescentibz collateraneis filijs r̄ nepotibus
fact̄ ē vicus. sic multiplicatis eis d̄ i p̄ntibz r̄
cognatiōibz scā est ciuitas q̄ fm̄ p̄bm ē p̄fecta
cōmunitas. **Et** h̄c si fm̄ aliq̄d ius viuūt et ad
cōm v̄ritatē ordinat̄ dicit̄ p̄plus. **Nam** fm̄
dictū tullij q̄d aug. introducit. q̄. de ciui. rei. **Ho**
pulus ē ceteris iuris p̄sensu r̄ v̄ritatis cōione
socialr. ex quo p̄z q̄ ad rōnē populi siue ciuita
tis p̄inet q̄d sub aliq̄ lege viuūt r̄ cōe bonum
intēdat. **Sola** ḡ cōitas boni ppli ē legalis iusti
cie susceptiua r̄ ad ip̄am p̄prie p̄cepta sunt sel
renda. **Solon** v̄n̄ de p̄mis legislatoribz nō ni
si fundata at̄nienhū ciuitate leges condidit
Quādiu etiā p̄sē veteris testamēti abrahā
ysaac r̄ iacob in vna familia v̄l vico habitauē
runt. legalē p̄suāriam a deo n̄ suscepit. q̄z eo
rum monita ad instructiōem familie sufficie
bant. **Congregato** autē p̄plo q̄ iam legal̄ iusti
cie poterat eē capax. deus legē p̄ moȳsen dedit.
Ad h̄ autē q̄ ppl̄s sit in iuris consensu r̄ cōi

Titulus Quintus

utilitate sociatus, requiritur primo quod per amorem ad
inuicem sit collectus ut sunt membra unius corporis. Si
enim inter se sic vinculo amoris fuerit coniunctus,
tollent rixas homicidia et alia quae pertinent statum pacifi-
cum perturbare. Unde quedam comitia charitatis prece-
pra in lege sunt ferenda, ad hoc quod ciues assuecant
sibi inuicem mutua obsequia impendere, sic enim
mandat deus deuteronomio xxij. si inquit videbitur tibi
frater tuus errantem non perteribis sed reduces fratri
tuo, si transieris per viam et stiteris, ingredi poteris
vineam et comedere quantum placet, et sic de alijs. Quam-
quam ad pauperes concedebat ut per eis essent ma-
nipuli omissi et racemi in vineis remanentes.
Item quod anno decimo ad decimam ueniret leuitas
et pegrinus et pupillus et vidua, et comederet et sa-
turarentur. Et multa talia statuit lex moysayca ad
seruationem mutui amoris. Unde dicit tunc. Non
solum nobis diuites esse volumus sed etiam liberis, pro-
pinquis, amicis, et marie reipublice, singulorum enim
facultates et copie diuitie sunt ciuitatis. Iosephus
hinc ait egissimus visa destructione ciuitatis
hierosolimitane flere cepit, eo quod mori ei defuis-
set ante patrie ruinam. Ecce quantum amor aderat
homi infideli, qui mori optabat, ceteros suos con-
ciues vita priuatos. Et alijs quod amor erat in
antiquis qui sicut narrat seneca, non eximabatur ali-
quod bene viuere nisi uideret ad aliorum utilitatem.
Unde dicit in octaua epistola. Non sibi uiuit qui nemini
uiuit. Secundo quantum ad uersationem populi ne-
cesse est quod ciues sint fideles principum. Dabit enim se
princeps in republica ad modum capinis, sicut in il-
lud dictum saul, i. reg. xv. Tu essem pupillus in oculis
tuis, caput factus es in tribu israhel. Videmus enim
in corpore naturali quod membra exhibent capiti et de-
fensionem et honorificentiam. Defensionem quod quia
naturalis motus ad nutriendum caput se exponit
sicut manus et brachium in magnis et subditis partibus
nulla enim deliberatione rationis prehabita ad deten-
dendum caput se erigunt, quod etiam apparet in ani-
malibus irrationalibus. Unde serpens naturali altu-
tate cum percutitur statim abscondit caput in corpore
percussioni exponit. Hoc quidem dicitur apparere in
corpore ciuitatis et hominibus collecto.

Quantum ad secundum. §. III

duum, scilicet de multiplici principandi comitio. Sciens
dominus est quod sic patet ex his quae dicit philosophus i. i. pol. Tres
sunt proprie species principandi. Primum quod dicitur et prin-
cipalis principatus est regni in quo unum principat
sunt in uirtute, et iste est optimus inter omnes principandi
modos. Repertat enim diuinum regimem, quod totum mun-
dus ab uno creatore gubernatur. Repertat etiam
am ordinatorem nature per quam omnis multitudo
et difformitas ad aliquod unum gubernans redu-
citur, sicut omnia mobilia ad unum primum mobile
celi. Et hoc enim regimine facili iusticia legum im-
penda mandatur. Tu enim plures principatur, frequen-

ter inter eos dissensio oritur, ac per hoc pacem unitas
per ipsos diuisos impeditur. Verum propter magnam
praeferentiam quam unum dedit de facili regimem degenerat
in tyrannidem, nisi sit perfecta uirtus eius cui talis po-
testas deditur, quod sic dicit philosophus i. i. eth. Non est nisi
si uirtuosi bene ferre bonas fortunas, perfecta autem
uirtus in paucis inuenitur. Sic autem tale regimem
est optimum principatur nisi degeneret, sic tyrannidis
que est hoc regiminis corruptio est pessimum prin-
cipatur. Illud enim est pessimum quod optimum tollit.
Secundo principatur est regimem optimatum principatur
sunt uirtute, et uocatur aristogocia, id est, praeferentia optimo-
rum in quo aliquid principatur. Deficit autem iste principa-
tus a primo in quo unum principatur sed super principatur
populi de quo, i. dicitur. Tu enim, n. optimates bonum rei
publice attendat, facili in unum conueniunt, ac per
hoc unitatem pacis in politica fuerit et quod diu in bono
comuni conueniunt, tunc diu legal obsequia sub ei
principatur uiget. Item, i. v. li. ethimo, de primis
orditoribus legum sic ait. Iosephus generis hebraee pri-
mus omnium diuinas leges sacris litteris explicauit.
Tertius principatur est regimem populi, quod hoc ad tempus
possit esse sicut uirtute, deficit tamen multum a perfectione
regiminis, eo quod populus coniter per prudentem potest
parum marie ad regimem requiritur. Aliquod tamen
contingit populum melius regere quam unum vel paucos,
quod tunc marie contingere potest quod plus quam est pacis
audis, diu sustinuit regimem tyrannicum per quod gra-
uatus et spoliatus mortuo uel eiecto tyranno dominum
sibi politie usurpat. Et quod diu facta tyrannica in me-
moriam populi habetur, tunc diu potest esse talis principatur
sunt uirtute, marie si aliquid prudentium consilium
imitatur. Non tamen putandum est tale regimen diu
posse in rectitudine subsistere. Populus enim ruf-
dis, est potius passionum impetu sequens quam ratione uires
Et ideo necesse est tandem ipsum peruenire in perniciosa
scandala, et ad multas insanias peruenire. Quia
vero per multitudinis marie conueniunt quod omnis
in principatu aliquam partem habet. Non optima poli-
tia est quod ex predictis tribus mixta constaret. Sic enim
unusquisque audis republicam amaret et ardenter
statuta fuaret. Si ergo aliquid in populo sapientiores
ab ipso in principes uel perfectos eliguntur, et hi uel-
tius unum in regem perficiunt, quod tunc eis quod populo pres-
sit, erit iste principatur optimus, quod sub ipso principe
sunt aliquid principes sunt uirtute. Unde in eo omnia
regimina conueniunt, constat enim ex democratia, id est,
potestate populi in quantum ad ipsum pertinet electio prin-
cipum. Item est aristogocia in quo aliquid optimates
principatur quod predicto modo habent uim eligendi. Item
ex regno in quantum unum a predictis optimatum ele-
ctus tamen eis quod populo proficit. Hec uirtus politica in
lege diuina fuit instituta. Nam ex populo aliquid sa-
pientiores in principes eligebat. Unde dicitur, i. dicitur
it moyses ad populum. Date erobis uiros sapien-
tes et gnaros, et quorum uersatio sit probata in tri-
butis uestris, ut ponam eos uobis principes. Et

Capitulū Quintū

hec erat q̄dā spēs polirie popularis. inq̄ntū hi maiores a p̄lo eligebant. Inq̄ntū hō hi p̄ncipes p̄lm gubernabāt. inferiores cās iudicātes erat q̄i q̄dā spēs polirie popularis inq̄ntū optimari. Inq̄ntū hō vn̄ p̄ficiēbat omibz q̄i singlariter p̄fidendo. erat q̄dā spēs regni. Et tñ sciendū q̄ electio sūmi p̄ncipis a p̄ncipibz nō fiebat q̄ spectat ad regimē sūmi p̄ncipat̄. quod iō erat. q̄ p̄ls indeoz sub speciali cura dei gubernabat. et iō electio sūmi p̄ncipis sibi cōseruabatur. P̄n̄ moyses iosue et alij iudices p̄ncipes p̄li diuitis sunt electi. Et iō de singul iudicibz qui post iosue fuerunt legit̄ q̄ dñs suscitauit p̄lo saluatore. et q̄ sp̄s dei erat in eis. vt pater iudicū. ij.

De virtutibz annexis iusticie. Cap. v.

De partibus potentialibz iusticie. i. de virtutibz ei annexis. Nota q̄ a diuersis diuersimode assignant̄. Nā tul. enuerat sex. s. religionē. pietatē. grām. vindicatōez. obsequiā. v̄itatē. Macrobi' hō sup̄ somnū cipiōis ponit septē. s. innocentia. aicitia. concordia. pietatē. religionē. affectū. benignitatē. Andronic' aut̄ peripatetic' ponit nouē. scz liberalitatē. benignitatē. vindictariū. eugnomosia. eusebia. eucharistiaz. sanctitatem. bonā cōmutatōez. legispositiua. Qui dam alij ponūt q̄nqz p̄tes iusticie. s. obediētiā respectu sup̄ioris. disciplinā respectu inferioris. eq̄tatē respectu eq̄liū. fidem et v̄itatē respectu oim̄. **V**irtus etiā in. v. ethi. ponit eupuchiaz. **P**ro hoc declaratōe sc̄tē. fm. b. th. se. q. lxx. q̄ in virtutibz q̄ adiungunt̄ alicui principali virtuti duo sunt considerāda. Primū ē q̄ virtutes ille in aliq̄ cū principali v̄tute conueniāt. Sc̄d̄ est q̄ in aliq̄ deficiant a p̄fecta rōe ei'. Quia hō iusticia ē ad alterz. vtz ex sup̄dictis. om̄s v̄tutes q̄ ad alterz sunt. p̄nt rōne conueniēte iusticie anecti. Ratio hō iusticie in b̄ consistit q̄ alte. i. reddat q̄d ei debet̄ fm̄ eq̄litate vt p̄z ex sup̄dictis. **D**upl̄r q̄ aliq̄ v̄tus ad alterz existēs a rōne iusticie deficit. Vno mō inq̄ntū deficit a rōne eq̄l. Alio mō inq̄ntū deficit a rōne debiti. Sunt em̄ quedā v̄tutes q̄ debiti quidē alteri reddūt. s. nō p̄nt reddere eq̄le. Et primo q̄dē quicq̄d ab hōie deo reddidit. debiti ē. nō tñ p̄t esse eq̄le vt scz tñ reddat deo q̄ntū ei d̄z. sed illd̄ ps. cv. Quid retri. dñō re. Et fm̄ b̄ adiungit̄ iusticie religio p̄ quā q̄s reddit debiti cultū interiorē et exteriorē deo. Sc̄d̄o p̄ntibz nō p̄t fm̄ eq̄litate recōpensari q̄d eis debetur. q̄d p̄z p̄ pbm̄ viij. eth. Et sic adiungitur iusticie pietas p̄ quā quis exhibz p̄ntibz et sanguineis debiti honore et curā. Tertio nō p̄t equale p̄miū recōpensari ab hōie virtuti. vtz p̄ pbm̄. iij. eth. et sic adiungitur iusticie obsequiā fm̄ tul. p̄ quas

quis bñ se hz ad sup̄iores. Et sub hac comprehenditur obediētia. A rōne hō debiti iusticie defect' p̄t attrēdi fm̄ q̄d duplex est debiti. scilz morale et legale. Et debiti q̄dē legale ē ad q̄d reddendū aliq̄s lege astringit. et tale debiti p̄prie attrēdit iusticiā q̄ est principal' v̄tus. **D**ebitum autē morale ē q̄d aliq̄s d̄z ex honestate v̄tus. Et q̄z debiti necessitatē importat. iō tle debiti duplex gradū hz. quoddam em̄ est sic necessariū vt sine eo honestas mox obseruari non p̄t. et b̄ hz plus de rōne debiti. Et p̄t b̄ debiti attrēdi vel ex p̄te ipsius debiti. et sic ad b̄ debiti p̄tinet q̄ hō tale se exhibeat alteri in dicitis et factis q̄lis ē. et ita adiungit̄ iusticie v̄tas fm̄ tullii p̄t etiā attrēdi debiti ex p̄te ei' cui debetur. put. s. aliq̄s recōpensat alicui fm̄ ea q̄ fecit. q̄d si fiat in bonis. et sic adiungit̄ iusticie grātia fm̄ tullii. id est grātitudo q̄ q̄s recōḡ scit vel recōpensat bñficia. Si hō in malis sic adiungit̄ fm̄ tul. iusticie. vindicta. i. punitō. **N**ota tñ q̄ vindicta q̄ fit aucte publice potestatis fm̄ iniām iudicis p̄tinet ad iusticiāz cōmutariā. S̄z vindicta quā quis a iudice requirit v̄l p̄prio motu facit. non tñ contra legē. p̄tinet ad virtutē adiunctā iusticie. Sc̄d̄us gradus debiti ē q̄d nō est ita necessariū q̄n sine eo possit confuari mox honestas. sed d̄z necessariū sic conferēs ad maiore honestatē. quod q̄dem debiti attendit liberalitas. amicitia. affabilitas et alia h̄mōi q̄ tullii p̄tmittit in p̄dicta enumeratōe. q̄z p̄z h̄nt de rōne debiti. Et sic enūratio seu assignatio facta a tullio. videt̄ aliq̄s melior. et alie v̄tutes q̄s ponūt alij p̄nt reduci ad ip̄as q̄s ponit tul. **M**acrobi' aut̄ sua in assignatōe videt̄ attrēdisse ad duas p̄tes integrales iusticie. Vnā. s. q̄ est declinare a malo. et p̄ hac posuit innocentia. Alia q̄ est facere bonum ad q̄d p̄tinet alie sex. duo vident̄ p̄tinere ad eq̄les. s. amicitia in exteriori cōuictu. et concordia interi'. Duo alia vident̄ p̄tinere ad sup̄iores. s. pietas ad p̄ntes et religio ad deū. Duo vltia ad inferiores. s. affect' inq̄ntū placēt bōa eoz. et h̄manitas p̄ quā subuenit eoz defectibz. In alia assignatōne in q̄ q̄dā alie ponūtur. reducunt̄ ad p̄dictas. Nā obediētia includit̄ in obsequiā. Fides aut̄ p̄ quā suant̄ p̄missa includit̄ in v̄tate. Disciplina p̄t p̄tineri sub h̄manitate siue amicitia q̄ tñ p̄tmittit̄ a tul. quia min' hz de rōne debiti. In assignatōe hō andronici nō solū ponunt̄ virtutes anere iusticie. s. etiā ip̄a virt' p̄ncipal' iusticia. et put̄ est virtus p̄ncipalis. et put̄ ē vniuersal'. s. legalis iusticia q̄ q̄ntū ad ea q̄ cōiter sunt obsequanda dicit̄ ab eo legispositiua. q̄ntū vero ad ea q̄ q̄ntū p̄ncipaliter agēda occurrunt̄ p̄ter cōmunes leges ponit̄ eugnomosia q̄ bona coniecturatio. **E**usebia d̄z q̄i bon' cultus q̄d p̄tinet ad religio

Titulus Quintus

nem. Et ad idem reducitur scripturas. Eucharistia idem est quod bona gratia. et sic reducitur ad gratiam. et ad ipsam etiam reducitur benignitas vel liberalitas. bona vero commutatio pertinet ad iustitiam. puta est virtus preciarum. Hinc de singulis videndum est breuiter.

De innocentia virtute. // Cap. vi.

Quia ex dictis in precedentiibus. Macrobius ponit innocentiam virtutem et partem iusticie quam. b.

tho. dicit esse partem integrale. illam. scilicet que declinat a malo. et ea breuiter aliquid dicitur. Nam et de ipsa scriptura pluries mentionem facit in ps. xxv. Innocentes et recti adhaeserunt mihi. Et iterum Innocentes manibus et mundo corde. et. Quatuor autem pertinent ad ipsam. Primum est detestari crimina. Dicitur in ps. lxxvi. culpa dicitur. Primum innocentie gradus est odium nephanda. Dicitur in ps. vii. quod dixerat. Iudica me secundum innocentiam meam. Ipse dicit iniquitatem odio habui et abhorreat super. Secundum est neminem ledere. b. aug. De innocentia est que nec sibi nec alteri nocet. et sic abel iustus dicitur a domino et de innocentia primarie commendatur. Tertium est punire malos si hoc praestat. Dicitur in ps. lxxviii. aug. de ci. dei. Non est innocentie peccando si non est ut in malum grauius incidat. Pertinet ergo ad innocentis officium. non solum nemini malum inferre. sed etiam cohibere a peccato. vel punire peccatum. xxv. q. v. non est. Non fuit ergo pilatus innocens. quibus dixerit. innocens ego sum a sanguine iusti huius. matth. xxv. quod potuit iudeos cohibere a malicia eorum et non fecit. Quartum est non iudicare de hominibus in dubiis in mala parte sed bona. Dicitur in b. amb. Innocens credit omni verbo. Non vituperanda facilitas sed commendanda bonitas. Is est esse innocentes ignorare. scilicet per experientiam ad quod noceat. Et si circumscribitur ab aliquo de omnibus. tamen iudicat quod fide de omnibus esse arbitrat. xx. q. ii. innocens. glo. iudicat in bonum presumit de quolibet de his que in se mala non sunt. Fides. i. veritatis veritate. Habet tamen istud locum circa facta hominum. Nam quod ad ea que sunt fidei. et honorum morum que sunt necessaria ad salutem. non sic. Nam secundum hiero. Non multum distat in vicio decipere vel decipi posse christianum. xvi. q. i. si cupis. De istud credere omni verbo. intelligitur quod ad amicos. Exemplum huius innocentie ponit ibidem amb. de ioseph que simpliciter credidit gabaonitis. Iudith. ix. q. innocens presumendus est que paucitas accusat. vel multitudo excusat. extra de presump. cum in iuuetute. et ut dicit ad amam. ubi irrationabilis imperat quod et flamma celerissimi motus animam de pascitur erurit innocentiam. proderat. n. futuris penitentia. de pe. dis. ii. inter hec. A secula et contra conditione dicitur cum maritizati ab herode pueri innocentes. Dicitur apoc. rii. vidi super motem syon agnum stantem. scilicet christum qui innocentissimus fuit et cum eo. cxliii. milia. et. Dicitur numerus determinatum pro indeterminate. i. illos innocentes. ps. quis ascendet in motem domini. in

nocens manibus. et.

De religione.

Capitulum vii.

Religio prout est uir

tus sic diffinitur a tullio. Est uir per quam superiori cuidam nature quam diuinam vocant curam ceremoniarum vel cultum affert. Vbi nota. i. quod hoc nomen religio secundum b. thom. se. se. q. lxxi. huius tripliciter deriuatur. dicitur enim vel a relegendo. scilicet ea que sunt diuini cultus. quod homini sunt frequenter in corde reuoluenda. Alio modo dicitur a reeligendo. quod deum reeligere debemus quem amiseramus negligentes secundum b. aug. x. d. ci. dei. Tertio modo dicitur a religando secundum b. aug. quod nos religat unum omnipotentem deo. Quodcumque autem dicatur. siue ex frequenter relectio. siue ex iterata electio siue ex religatione. religio proprie importat ordinem ad deum. Ipse est enim cui principaliter religari debemus tanquam inefficienti principio. et ad quem nostra electio assidue dirigitur sic in ultimam finem. et quem etiam negligenter peccando amittimus. et credendo et fide pro restitudo recuperare debemus. h. b. thom. Nota autem in dicta diffinitione duplex actus ipsius virtutis religionis ab ipsa elicitus. scilicet actus interior mentis qui est deuotio et oratio. quod et intelligitur nomine cure. et actus exterior ut adoratio que fit corporaliter ut per genuflectionem. prosternationem. inclinationem. sacrificia reum exteriorum oblatio ad dei honorem et huiusmodi. hic actus exterior intelligitur nomine ceremonie. actus autem interior ab ista virtute. propter esse actus cuiuslibet virtutis. quod actus cuiuslibet virtutis possumus ordinare ad dei honorem speciali modo. Nam et ieiunium quod est actus abstinentie. Et abstinerere a ueneris quod est actus castitatis. et dare elemosinam qui est actus misericordie vel liberalitatis potest fieri ad dei honorem et reuerentiam scriptorum. Et sic sunt actus imperati ad religionem. Et sic intelligitur illud iaco. quod religio mundata et immaculata hec est. visitare pupillos et viduas. et. Disitare enim pupillos et viduas est actus elicitus misericordie. Et sic dicitur esse religio. id est actus religionis imperate. Et quibus omnes que colunt deum potest dici religiosi. specialiter tamen dicuntur religiosi qui totam vitam suam deo dedicant.

De cultu dei qui est. // I.

actus ipsius religionis quod exhibeatur. Nota quod colere dicimur homines que honorificatione. recordatione. penitentia frequentam. Et quod specialis honor debetur deo tanquam primo omnium principio. id etiam specialis ratio cultus debet ei qui greco nomine vocatur eusebia vel theusebia. ut patet per aug. x. de ci. dei. Et notandum secundum guillelmum. i. summa quod triplex est cultus. scilicet cultus corporis. cordis. oris et operis. De cultu interiori dicit ysidorus. viii. ethymo. Tria sunt que in religionis cultu ad colendum deum ab hominibus requiruntur fides. iustitia et caritas. et. b. aug. fide. spe et caritate colimus deum.

Capitulū Septimū

Et ibidem aug. loqns de theusebia seu pietate que est cultus dei. dicit qd consistit in cognitiōe dei et dilectiōe et debita subiectiōe. Cognitiō vero ad cultū dei pūnes. est credulitas q̄ credit deo sicut credendū est. sed propter se et sup omnia sicut etiā pūne vitati credendū ē. Itē credulitas q̄ credim⁹ de deo digna deo. vt sumā potēriam. sumā sapiam. sumā bonitatē. et psequētia ad hui⁹ vt qd ipse ē oim bonoz creator et pseruator. mūdi gubernator. hoīs recreator. fūientibus sibi liberalissim⁹ retributor. eoz vero que pūnaciter eis rebelles sunt. zelatissim⁹ vltroz

Secūda spēs est n̄ qualiscūqz. s̄ talis q̄lis ponenda est in eo cui⁹ pūctē est facillimū liberari ab omni miseria. Cui⁹ sapie notissima ē ipa nra miseria. Cui⁹ bonitati propriū ē miseri sp̄ et p̄cere qui etiā prop̄ liberalitatē suā fec. q̄cūqz fecit. In ipō ḡ sup omnia ē sperandū. Tertia est amor. nō q̄lis cūqz amor s̄ talis q̄lis amā dū ē. q̄ optim⁹ ē in se. et iō amore dignissim⁹ qui etiā est fōs oim bonoz a q̄ suscepim⁹ omnia bona q̄ hēm⁹ vel habuim⁹. vel a q̄ suscepturos nos speram⁹ quicqd boni suscepturi sum⁹. Et ista pūnet ad deuotiōem. Deuotio igit et oīo ē actus interior religionis.

Cultus oris ē vocalis p̄fessio maiestatis diuine quā fideles faciunt frequēter orando. nō solū corde s̄ ore vt in ps. et hui⁹ deū laudādo. b̄ndicēdo. grās agēs. iurando. adiurādo. debito mō ore vouēdo.

Hinc lacian⁹ li. v. institutiōem. Verbo sacrificari optz. si q̄dem deus vbi est vt ipse p̄fessus est Summ⁹ igit colēdi ritus ē ex ore iusti hoīs ad deū directa laudatio. Que tñ vt ipa sit deo accepta et hūilitate et iore et deuotiōe maxie op̄ ē

Ne quis forte integritatis et innocētie fiduciam gerēs. tumorz et arrogātie crimē incurrat. eo qd factio grām dūctis amittat. S̄ vt sit deo char⁹ om̄iqz macula careat. miscōiā dei sp̄ imploret. nihilqz aliud p̄cetur q̄ p̄ctis suis veniā Si qd boni ei venerit grās agat. si qd mali satisfaciāt. et id sibi ob p̄ctā sua euēnisse fateat. Et nihilomin⁹ i mal grās agat. in hoīs satisfaciāt. Nec tñ b̄ in tēplo putet eē faciendū. s̄ et tōmi. et in ipō cubili secū hēat deū i corde tuo. qm̄ ipse ē tēplū dei.

Cult⁹ opis ē vt cū aliq̄s recogscit singulare tōminū suū. qd etiā ecclia ore recogscit christo dicēs. tu sol⁹ dñs. Dominiū istud q̄ptū ad p̄sonas nrās recogscim⁹. deo faciendo genuflexiōes. p̄stratiōes. Et ista dicuntur adoratio exterior. Quā interior est reuerentia mētis q̄ ei fit vt p̄mo p̄ncipio. Quantiū vero ad nrām subiam oblatiōem alicui⁹ p̄tis bonoz illoz q̄ ab illo accepim⁹ vt p̄ decimas primitias et oblationes. Ad cultuz etiā ep̄is p̄tinent sacrificia veteris legis et sacra noui testamenti et sacratas res reuerēter tractando.

De vicis p̄rarq̄s religiōi et actibz eius. s̄ ydolatria

supstitione. piurio. voto. et transgressiōe voti habes sup in q̄. parte in diuersis ti. et ca. de decimis hēs in q̄. pte. De deuotione sacrificio et oblatiōibz de laude dei seu hoīs canōicis i. iij. pte in diuersis ti. Itē de simonia q̄ est s̄ sacra et de sacrilegio habes in q̄. parte titulo. j.

De religione quō .j. II.

fit virtus et sp̄ialis et vna et maxima moraliz sic declarat fm. b. tho. se. se. q. lxxxi. Prīmū p̄batur sic. Virtus fm p̄m est q̄ bonū facit habentem et opus ei⁹ bonū reddit. vbi est ḡ act⁹ bonus ibi necesse ē ponere dūctē vnde p̄cedit Sed reddere debiti alicui qd facit religio per actū eius. qz reddit deo debiti honozē. h̄z rōez boni. qz p̄ b̄ qd reddit alteri debiti ab aliquo. constituit ordo in proportiōe pueniēti respectu ipsius. q̄i conueniēter ordinat⁹ ad ipm. Ordo aut h̄z rōem boni sicut modus et spēs fm aug. ergo religio est virtus.

Quantū ad secūdū sed qd sit specialis virt⁹ ostendit sic. Cum virtus ordinat⁹ ad bonū. vbi ē special⁹ rō boni. ibi optz esse specialē dūctem. bonū aut ad qd ordinat⁹ religio. est exhibere deo debiti cultū et honozē Honor autē debetur alicui rōe excellentie. Et qz deo p̄p̄t singular⁹ excellentia in q̄ptū oia in infinitū transcēdit. fm omnimodū excessum ideo ei debet specialis honoz sicut et in rebz humanis. Videm⁹. n. qd diuersis excellentiis p̄lo naz diuersus honoz debet. qz alius patri alius regi. Est ḡ religio special⁹ virtus.

Ex sit vna virtus quāuis honoz exhibeat tribz p̄sonis diuinis. p̄bat sic. Habet⁹ distinguūtur fm diuersā rōem obiecti. Pertinet aut ad religionē exhibere reuerentiā vni deo fm vnā rōem in q̄ptū. s̄. est primū p̄ncipiū creatiōis et gubernationis rez. Personē em diuine quāuis sint tres. sūt tñ vni p̄ncipiū creatiōis et gubernatiōis rerū et iō eis vna religione fuitur. Nō est aut virtus theologica. sicut fides spēs et charitas. quia iste h̄nt deum et p̄ fine et p̄ obiecto seu materia credimus. n. deū. sed religio nō h̄z deū. p̄ materia. materia em eius est act⁹ q̄ sunt in diuino cultū q̄ nō attingūt ex se. s̄ est dūct⁹ moral⁹ cui⁹ esse est circa ea q̄ sunt ad finē. Et qz h̄z deum pro fine p̄mo. est maxima moraliz. Itē nota qd latia idē est qd religio. est aut vocabulū grecū. et interpretatur latine seruitus. significās nō omnē fuiturē. s̄ illam q̄ exhibet alicui vt p̄mo p̄ncipio oim et vltio fini. et iō soli deo exhibenda. Et p̄mo q̄dem interior mētē nos ei subūciendo vt nō creatiōi. Secūdo exteri⁹ aliq̄ opa faciēdo exteri⁹ in eius honozes q̄si p̄ illa p̄testando nos suos ei⁹. Exhibem⁹ aut deo reuerentiā et honozes. nō propter ipm q̄ est gl̄ia plenus in se ipō cui a creatura nil adūci p̄t. s̄ propter nos q̄ ex b̄ qd deū reueremur et honoz

Titulus Quintus

ramus mens nra ei subicit. et in b ei pfectio
psistit. Quelibz. n. res pfectis b q suo supiori
subdit sic corpus p hoc q viuificat ab anima.

De sanctitate nota .§. III.

fm tbo. scda scde. q. lxxi. q. est eade viri? cu re
ligione fm eentia. s. differt fm roem. Pro cu
ius declaratioe sciendu q scritas triplr sumit
scz put iporat firmitate. puritate. et ad dei cul
tum applicatoc. **Quantu ad pmu sciendu**
q apud antiqs sancta dicebant q legibz erant
iuncta vt violari no deberet. **Quo ad aliqd san**
ctu. qz est legibus firmatu. **Quatu ad scdm**
scz put importat mndicia. huic significationi
operit nome grecu vicz agios. qd latie dr sine
terra. **Por aut fm latinos b nome sanctus ad**
mndicia ptinet. vt dicat sancti q sanguie rin
ctus. eo q antiquus illi q purificari volebant.
sanguie lustris intingebant. vt dic ysid. in lib.
ethymo. **Quatu ad tertiu vtraz significato**
scz firmitate et mndicie operit. vt sanctitas attri
buat hys q diuino cultui applicant. ita vt non
solu hoies ad templa et vasa et alia hmoi. etiaz
sanctificari dicunt. ex b q cultui diuino appli
cant. **Iudicia em ncaria est ex b q mes do**
applicetur. qz mes huana inqnatu ex b q in
ferioribz rebus iugatur. sicut et qliter res et co
mixture peioris sordescit. vt argentu ex omi
nitione plubi. **Porz aut q mens ab inferiori**
bus rebz abstrahat. ad hoc q supme rei possit
iungi. et id mes sine mndicia deo applicari no
pot. vti ad lxx. vlt. **Pace sequimur cu omnibz et**
sanctimonia. sine q neo videbit deus. **Firmitas**
etia erigitur ad b q mes deo applicet. applica
tur eni sicut ultimo fini. et primo principio. hu
iusmodi aut opz esse marie immobilia. **Quo**
apls ad ro. viij. **Lertus suz. n. q neqz mors neqz**
vira sepabit mea charitate. sic g scritas dr p
qua mens seipam et actus suos applicat deo.
Quo no differt a religioe fm eentia s. solu roe
vera em religio dr fm qd exhibet deo debitu
famulatu in hys q specialr ptinet ad cultu di
uini. vt in sacrificijs oblatioibz et alijs hmoi.
Sanctitas aut dr fm q ho no solu b. sed alia
virtutu opa refert in deu. vt fm q ho se dispo
nit p bona opa ad cultum diuini.

De oratione. Cap. viij.

De oratione que est

actus religionis. Nota fm. b. tbo. se.
se. q. lxxij. q. triplex fuit error lanti
quoz circa orone. **Quida. n. posue. ut q res**
huane no regunt vna pudentia. exq sequitur
q vanu sit orare oino et deo colere. Et d hys dr
malach. iij. **Dirillis. vanus est omnis qui ser**
uit deo. **Scda opinio fuit ponentiu oia in se et**
rebu huanis ex ncitate coringere siue ex imu

tabilitate diuie pudentie. siue ex ncitate stel
laz seu ex pmixtioe causaz. et fm b excluditur
etia ozonis vtilitas. **Lertia opinio fuit ponentiu**
res qde huanas diuina pudentia regi. et q
res si puenit ex ncitate. s. dicebat dispositioz
diuine pudentie variabile esse. et q orationi
bus et alijs que ptinet ad cultu dei dispositio
dine prudentie imutat. hec aut oia improbant
in pma pte. **Et id opz sic inducere ozonis vtili**
tate vt neq rebz huanis dine pudentie sub
iectis necessitate imponamus. neq diuinam
dispositioem mutabile eritnem. **Ad hmoi**
g euidentia est considerandu. q ex diuina puidē
tia. no solu disponit q effect. hat. s. etia ex qbz
causis et q ordine pueniat. **Inter ceteras aute**
causas sut ena qzunda effectuu cause act. hma
ni. **Quo opz hoies agere aliq. no vt p act. suos**
diuina dispositioz imuret. s. vt p act. suos im
pleant qsdā effect. fm ordine a deo dispositu
et idē est etia in naturalibz causis. **Expli gra. Di**
spouit deus dare homi fructu agri sui. et p hnc
ordine. s. si cultinet et serat et hmoi. **Porz q ho**
mine colere agz et serere vt impleat effectuu il
lum fm ordine datu a deo. **Et file est de orone**
Non. n. oram. vt diuinā dispositioz imutem.
s. vt imperem. qd deus disposuit p ozones san
ctoz ee implēdū. **Et b e q dic greg. in. li. dial.**
et h. r. q. iij. **Obtineri ea q sancti viri oran**
to efficiunt. ita pdestinata sut vt eoz pccibz obri
neant. **Ma et ipa etermi regni pdestinatio ita e**
ab omnipotenti deo disposita. qten. ad b electi ex
labore pueniat vt ipi ozado mereant accipere
qd eis omnipotens de. an secula disposuit dare
Vult deus nos orare ppter qd frequer ad b
inuitat ppter nostrā vtilitatez. **Primo vicz vt**
accipiam. qndā cu eo fiducialitate recurrenti
ad en. **Crif. Considera qnta tibi est coepta fe**
licitas. qnta collata glia ozobz fabulari cu deo
cu christo miscere colloqa optare qd vel. qd de
sideras postulare. **Scdo vt exerceam. i nobis**
humilitate vt recogitam. eni esse a croze bonoz
nostroz in oibz ei. auxilio indigere. ps. **Ad te**
leuau. et. **Ecce sic oculi fuoz. et. Tertio vt au**
geam. in nob feruore et charitate. **Ma deuore**
orando cu cogitat d deo mag. ac magis gustat
liras et. et p se qns magis diligitur.

Quid sit oratio .§. I.

Oratio sumit triplr. Pno modo large p qlit
bet bona opatoc. **Quo sup illd. ad ref. vlt. sine**
intermissioe orate. glo. dicit. **Semp orat q sp**
lona facit. **Scdo dr oratio applicatio mentis**
ad deū. et sic dicit iob. dama. q oro e ascēsus i
rellect. i deū. et intellect. hic opixndit vim ap
prensiaz que dicitur intellect. specularius.
et vim motuā que dicitur intellectus practicus
Intellectus speculariu ad deū ascendit cu si

Capitulū Octauum

deratōe mali ⁊ suor defectū ad cōsideratōz lo
ni sufficiētissimi ⁊ cōpletissimi supplere illos
defect⁹ transiit. ⁊ innuit hīc mod⁹ quo d̄z p̄cede
re q̄ vult orare. **Primo. n. debet defect⁹ suos cō**
siderare. deinde ascendere ad eius liberalitates
qui p̄t b̄ supplere. vñ. iij. Reg. viij. d̄z. si q̄s cog
uerit plagā cordis. ⁊c. Intellect⁹ practicus ad
deū ascendit desiderio ⁊ spe ad liberationē ei⁹.
sperādo impleri desiderii sui. Tertio mō su
mit oratio p̄ postulatōe deo facta. ⁊ sic diffinit
Job. damas. q̄ orō est petitio dicentii deo Et
sic dixit christ⁹ discipul⁹ math. vi. Cū oratis di
cite. pater n̄r q̄ es in cel. ⁊c. vbi docet petere ea
omnia q̄ iuste p̄t peti ⁊ ordinā q̄ peti d̄nt. et cō
tinet septem petitiones.

Ad quez dirigenda. §. II.

seu porrigenda sit orō. Nota s̄m th̄o. vbi sup̄.
proprie ē ad deū dirigēda vt p̄t ex diffinitōe
eius sup̄posita. rō est s̄m. b. th̄o. quia id qd̄ p̄n
cipalr d̄m⁹ petere est vita eterna ⁊ nō aliud ni
si in ordie ad ip̄m inq̄tū p̄t nos ad ip̄am iu
uare. s̄ null⁹ p̄t dare vitā eternā nisi deus. Si
aut̄ sit orō ad sanctos. ita ad eos d̄z fieri seu
dirigi. q̄ id qd̄ petitur expectet a deo nō a san
cto illo nisi p̄ moduz intercessiōis. spando s̄z
meritis ⁊ p̄cib⁹ illius sc̄i a deo obtinere. P̄t
ergo dici q̄ orō p̄prie fit ad deū. d̄p̄catio ad sā
ctos s̄m cassiod. Petitio aut̄ ⁊ supplicatio p̄t
fieri etiā ad hoies. q̄uis vñū frequēter sumat p̄
alio. Nā ⁊ locutōes rethorice dicunt orōes. et
eas faciētes vt ambasiatores oratores dicunt
et que fit ad deū q̄ncunqz d̄z d̄p̄catio. iux̄ illud
Eraudi deus orōez quā d̄p̄cor. Fit orō ad deū
rōne sue bonitatis quā cōicare p̄t. Prae. n. in
q̄tū est b̄n̄s. ⁊ aliq̄s beatitudinē largiēs. preci
pue auenit deo rōne sue eēntie q̄ est cōis m̄b⁹
p̄sonis quaz ⁊ opa sicut volūtas sunt insepa
bilis. vt qd̄ vna vult ⁊ dat alia. ⁊ ad ip̄m deum
trinitatis p̄t orare. ⁊ ad quālibet p̄sonā intēdē
to qd̄ ab vna peti ab omnib⁹ recipe. Ad chri
stū etiā dirigūt orō. qz vna p̄sona ē deus ⁊ h̄o
⁊ inq̄tuz deus est sperari p̄ ab eo oē bonū cū
patre ⁊ sp̄scō. Fit orō vel d̄p̄catio ad sc̄tōs
et ad angelos bonos sic ad mediatores ⁊ p̄cu
rantes nob̄ bona a deo. Et eodē mō ad glōfaz
virginē. q̄ q̄nto magis pia ⁊ maior⁹ premij tan
to mag⁹ p̄ nob̄ orat. Cū. n. sc̄i coḡsant i visiōe
h̄bi oia q̄ p̄tinēt ad eoz gl̄iaz ⁊ ad magnā eoz
gl̄iam ē q̄ alios iuuare possint. q̄si deo coopa
tores exites. iō statim in h̄lo vidēt eoz v̄ta
qui eos interpellāt. Videndo aut̄ n̄ sp̄ orāt p̄
illis q̄ se eis cōmēdāt ad p̄curādū eis qd̄ petit
s̄ q̄n in ip̄o h̄lo vidēt b̄ eē deo placitū postula
re. ⁊ t̄nc postulātes sp̄ exaudiūt Et cū i patria
nūc sint p̄ter tm̄ aie sc̄oz. noian̄ t̄n sub noib⁹
que h̄bant in corpe cōstituti. Dicis. n. sancte

patre vel paule. nō aia petri orā p̄ nobis. et eo
videlz qz et bonis opib⁹ hīc factis meruerunt
vt possent orare p̄ nob. ⁊ etiā in testimoniū fu
ture resurrectiōis s̄m. b. th̄o. vñ iob. v. Ad ali
quē sc̄oz ouertere Ad eos q̄ s̄nt i m̄do. nō d̄z
proprie fieri orō. qz cū vita eterna q̄ p̄cipalr
petit ad sc̄tōs q̄ eā h̄nt. ⁊ nō ad eos q̄ non h̄nt
vt ouerfantes in m̄do dirigēda ē orō vel de
p̄catō. Et eadē rōe ad eos q̄ s̄nt i purgatorio
non ē dirigēda orō cūz sint in afflictōe. S̄ nec
supplicatio sic ad bonos q̄ s̄nt in m̄do. qz n̄ s̄nt
in statu merēdi sic illi. Q̄ aut̄ orō sc̄a pascasio
ex̄nti in purgatorio vt liberaret demoniacū vel
infirmū s̄m greg. in dyal. hoc nō fuit qz pasca
sius b̄ p̄curauerit. s̄ ex fide ⁊ deuotiōe orant̄.

Quid sit in orōne. §. III.

petendū. Sciēdū qz peti p̄t ⁊ bona sp̄alia et
tp̄alia ⁊ mala penalia. s̄z diuersimode. Nā bo
na sp̄alia vt dicit. b. th̄o. se. se. q. lxxij. ar. v. et
vi. si sunt necessaria ad salutē vt gr̄a ⁊ virtutes
simp̄l̄ ⁊ absolute peti p̄t ⁊ d̄nt absqz cōditōe
s̄z si placet deo vel si ē p̄ salute n̄ra ⁊ h̄mōi. Et
multo mag⁹ ip̄az salutē ⁊ regnū. ⁊ s̄nt remissio
nē pctōz. Deo. n. s̄ placz q̄ vult oēs hoies sal
uos fieri. ⁊ ip̄e nos ad b̄ inuitat dicēs. Primū
q̄rite regnū dei ⁊ iusticiā ei⁹. i. virtutes q̄bz acq̄
ritur. D̄n ⁊ fide sp̄m ⁊ charitatē vocant postus
lare sub figura p̄is. piscis ⁊ oui. Bonas op̄a
lia. vt sc̄itātē. filios. honores. diuitias ⁊ h̄mōi
Zlut sp̄alia nō n̄caria. vt sc̄iaz. eloq̄ntiā. ⁊ h̄.
peti p̄t. nō t̄n absolute s̄z sub cōditōe si fiat p̄
salute nostra. nā mult̄ talia s̄nt ad p̄niciē. De
his q̄ que p̄t malū euentū h̄re p̄t esse aliq̄lic̄
vera sentētia socratis. q̄ vt refert valeri⁹ maxi⁹
nihil vltra a d̄is immortalib⁹ petendū arbitra
batur q̄ vt bona tribuerēt. qz h̄i demū sc̄irēt qd̄
vnicuiqz vtile foret. S̄z necessaria ad salutē de
terminata peti p̄t s̄m. b. th̄o. vbi. s̄. Et qz peti
possint ex h̄p̄bat. qz s̄m aug. ad pb̄a. hoc h̄z ora
re qd̄ licz desiderare. Sic q̄ h̄z nobis desiderare
ista tp̄alia. nō vt in eis finē cōstitūam⁹. s̄z sicut
qd̄ā adm̄nicula q̄bz iuuamur ad rēdendū in
beatitudinē. inq̄tū p̄ ea vita corpal̄ sustentat
Et sic nobis organice defuiūt ad act⁹ virtutū vt
d̄z. i. et̄b. sic h̄z p̄ ip̄is tp̄alib⁹ orare vt cū h̄nt re
neant. cū nō h̄ntur h̄eant ad sufficiētiaz vite
decētis cū cōditōe t̄n vt dictū ē. Mala penalia
nō h̄z petere i orōe nisi in ordie ad bonū. vt. s̄. p̄
flagella q̄s ouerat ad deū. Et sic intelligende
sunt imp̄catiōes m̄lte q̄ ponūtur i scriptura s̄
inimicos. vt illd̄ ps̄. Erubescāt ⁊ c̄tur. ⁊c. ⁊ alia
h̄mōi. Petit. n. turbatōez inimicōz p̄ tribula
tiones. vt p̄ illas corrigant ⁊ ouerant ad deū
Possunt vltra dictā expositionē etiā tripl̄r intel
ligi. Ono mō vt intelligant sancti in h̄mōi pe
tere non s̄ ip̄os hoies. s̄ s̄ regnū peccati. vt. s̄.

Titulus Quintus

destruantur peccata in eis et erubescant per penitentiam et humilitatem. Secundo modo ut sint dicta per modum prophetie pronuntiata quod eis eveniet. et sic per modum preces operatiui et impatiui per furore indicariui modi ut illud duplici contritione ostere eos dicitur. i. ostere. Tertio modo per formam voluntate suam cum voluntate divina circa damnationem pseuerantium in peccato. Mala vero temporalia orare et perere alijs ex odio est mortale. Et similiter perere posse facere mala criminalia. ut furtum. et h.

Cui conueniat .§. III.

orare. Dicendum quod creature rationali comprehendendo angelum sub rationali. Et h. per ex nomine et diffinitione dicitur oratio secundum cassiodorum. quasi oris ratio. Unde significat aliquem actum rationis et per se per effectum oris. Dicitur finis etiam quod est peritio ut dicitur est. s. Peritio autem est actus rationis sicut et imperium. Sed peritio applicat desiderium voluntatis ad deum quod non est sub potestate natura. s. s. f. deum. Impium autem applicat ipsum desiderium ad subiectos per preceptum. Repit autem creatura rationalis sub triplici oratione. Prima ut unica creatori. s. dea in actu comprehensori. tertia in statu viatori. Secundum primum modum sic operatur christo orare in quantum humanitas creata est unita deitati. Ipsi ergo operatur orare in celo in quantum. s. h. h. v. iij. Qui et interpellat per nobis. et alibi. Aduocatum habemus. et. iob. xvi. Ego rogabo preces pro vobis ait ipse. In mundo autem frequenter orauit. lu. ix. Erat prostrans in oratione. Et per se indignus. s. in h. nobis exemplum plenus. Orabat ut homo eraudiebatur ut deus. Spiritus autem dicit postulare. ho. viij. gemitibus inenarrabilibus. quod nos postulantes facit Angelis bonis et sanctis in patria uenit orare orant utique pro nobis. quod probatur tripliciter. Primo aueritate. q. Malach. vlt. d. de hijs. de iuncto. Sic est qui multum orat. per populo. Secundo ratione. Hanc orationem alijs facta cum ueniat ex charitate quanto. s. q. sunt in patria sunt perfectioris charitatis tanto magis orant per viatores quod eorum orationibus perit uari. quanto autem deo superiores. tanto eorum orationes sunt magis efficaces. H. n. hic ordo diuinus ut superiorum excellentia in inferiora refundatur. sic ex claritate solis in aere per. Unde secundum hieronymum. Si apostoli et martires adhuc in corpore constituti. quoniam pro se dicit esse solliciti per alijs orant. quanto magis post coronas. victorias et triumphos. Tertio ex officio et consuetudine ecclesie quod dirigit orationes ad sanctos ut per in letanias. Frustra autem h. fieret si non orarent. Quod autem aialia bura dicunt deus inuocare in preces. improprie est. in quantum. s. naturali desiderio aliquid a deo desiderant quod a deo obrinet. sicut et dicunt obedire non quasi precipites et intelligentes mandatum. s. in quantum naturali instinctu mouentur ab ipso deo. Que faciunt uerbum eius. Tertio uenit orare viatoribus omnibus non solum iustis sed etiam peccatoribus licet. n. dicat iaco. v. Multum. n. ual3 teporatio in

sti assidua. Val3 tñ et eraudit orō pccōris ut p3 de orōne publicani. lu. xviij. Et h. nō ex merito sui sicut iusti audiuntur. s. ex pura misericōdia. si tñ debite orat nec est illud ioh. ix. Peccōres de non eraudit. qz intelligit fm b. th. cū petit in quantum peccōr fm desiderium pccō. i. cōmittēdo alij quō iniquū. et qz nō audiat procedit ex misericōdia dei. Ut p3 dicit fm. b. aug. qz illud dixit cecidit nō dñi pfecte illūinatus. Sic. n. putabat s. sic nō erat. Sic peccōr etiā inimicitias suas dicendo. P3 n. r. c. vel aliud ppter sui salutes nō peccat. nec meritū dicit. Dimitte nobis. r. c. Loquitur. n. in psona ecclesie qz semp dicit uerum Et sic de alijs h. mōi orōnibus.

Pro quibus per .§. V.

sonis dēum orare. Dicendum quod homines dñtorum re primo per seipis. scdo per defunctos. tertio pro uiuis alijs. De ordine tñ. nō est mltū curādū ut p3 p vno qz per altero dñmō orer. p se et per alijs. Sicut autem quilibet tenet magis diligere salutem suam quā cuiuscūqz alteri. ita et magis se orare tenet. Et qz ex precepto tenet quilibet ad faciendū ea quibus consequitur salutem. Salutem autem cōse qui nō possit nisi per grām et virtutes quod dantur a deo frequenter mediante orōne. id ex precepto tenetur hō aliqui orare. sed quoniam uel quod nō ē dēterij minari et difficillime dēterminare. pe. de. pal. nisi forte in articulo necessitatis uel in pccōis. **¶** Quis facit orōne per se semp eraudit. Si tñ concurrāt tres alie dditiones. s. petendo necessaria ad salutem pseueranter et pie fm. b. th. in. iij. Quāuis autem peccōr non possit orare pie. ita. s. qz eius oratio ex h. i. pietatis informet. pōt tñ eius orō esse pia quā ad hoc qz perit aliquid pccōis ad pietatem. sicut ille qui nō h. habitum iusticie pōt aliquid iustum uelle. Et quāuis eius oratio nō sit meritoria ex qz est in mortali peccō. pōt tñ esse impetratoria. qz meritū inimit iusticie impetratio grē. b. th. se. se. Si autem deficiat aliquid istarū dditionū aliqui eraudit aliqui nō **¶** Pro defunctis pōt et debet orare nō tñ per oib3. nam per his quibus constat esse in gloria uel credit ecclesia ut per canonizatis orare non dēt. qz non indiget. Aug. 7. Inuocant facit martiri qui orat per martire. et d. cele. mis. Cū martire. **¶** Pro his qui sunt in inferno dñatorum seu in limbo. non debet orari. qz non pōt uiuari nec in aliquo subleuari. S. tñ per eximib3 in purgatorio. ut. xij. q. ij. anime. r. c. temp. S. quia nō possum scire quis vadit ad purgatorium uel infernum uel pccō sum quo ad adultos. id per omnibus defunctis pōt orari. Quia ut ait aug. **¶** Iesus superunt ita s. suffragia quibus nō obsunt nec psumt quod deerrunt quibus plunt. xij. q. ij. nō estimem. **¶** Pro morientibus in excoicatione uel in aliquo mortali notorio. sine signis contritionis. orari nō pōt

Capitulū Octauum

ordine solenni. ut dicendo missam defunctorū
p̄ eis. sed bene ordine priuata s̄m pe. de pat. Et h̄
ratio est. quia in extremo vite potuit corde pe
nitere et sic saluari etc. Cum ista p̄sumptioe p̄t
ozari. s. si nō est in inferno. et qz defuncti sunt i
maiori aff̄ lictōe q̄ uiui. et nō p̄nt se in aliq̄ ad
iuuare sicut uiuētes. iō vidē maḡ p̄ eis orādū

Pro viatoribus oibus ozari p̄t p̄ bonis et mal̄
et etiam p̄ccatis. Et p̄ccatis quidem ut excom
municatis et hereticis ordine priuata. ut deus cō
uertat eos ad vnitatē. Non aut̄ inter ozōnes
que s̄nt p̄ mēbris ecclie qz suffragio ecclia
eos puat. **P**ro bonis aut̄ orandū est ut p̄fici
ant et perseuerent. et hoc. s. orando p̄ iustis fit
triplici rōne. Primo quia multoz preces cit̄
eraudiunt. que ratio tangit in glo. sup̄ illō ad
romāos. xv. **I**uuetis me in orationibus vestris

Scdo quia ex iustis gratie aguntur deo de be
neficijs collatis iustis. **T**ertio ut non super
biant dum vident̄ minoribus suffragijs indige
re. br̄ns th̄. secunda sc̄be. **P**ro malis nō p̄ci
sis ut conuertant̄ ad penitentiā. Fiunt aut̄
orationes p̄ malis s̄ non eraudiuntur nisi p̄
destinatis. sed qz hoc discernere non possunt.
ideo p̄ oibus orandū. duz nesciētes quis p̄ri
tineat ad predestinatorū numerū et q̄s nō p̄ri
neat. sic ad oēs aff̄ci debemus ut velim̄ omēs
homines saluos fieri. r̄uq̄. q. iij. corripiantur.

Etiam pro inimicis orandū est sicut christ̄
docuit dicens math. v. **O**rate pro p̄sec̄ntibus
vos. Et etiam in cruce dixit **P**ater ignosce il
lis Lu. r̄uq̄. et p̄ inimic̄ orare eis mala in vin
dicā mortale est **O**rate p̄ eis in generali ut. s.
ab ozōne quam facit in generali p̄ oibus fide
libus non intēdat excludere inimicū tenetur
ex p̄cepto. alioquin contrariū faciēdo p̄rine
ret ad liuorē vindicte. **I**n speciali orate p̄ eo
non tenetur q̄s nisi s̄m preparationē animi
in aliquo casu necessitatis quando hoc indi
geret ad salutem consequendā cum videret
alios p̄ eo orare p̄fectionis est. cui magis me
reatur. **D**n̄ auḡ. dicit in ser. **P**isi stephanus
p̄ saulo orasset ecclia dei paulū nō habuiss̄.

De temporibus .s. VI.

orandi. vbi sciendum qz cū christus dixerit lu
ce. xvij. **O**portet sp̄ orate et nunq̄m deficere.
Et ap̄lus. i. ad thes. v. **S**ine intermissioe orate
Non sunt h̄c intelligenda sup̄ficialr. quātuz
ad ip̄m actum orōis pro cōtinuo tempe quia
illud esset impossibile cū oporteat dormire. co
medere et in alijs occupari. sed s̄m qz exponit
leatus th̄. se. se. tripliciter. **P**rimo quantum
ad desiderium charitatis quod est causa et mo
tiuū ad orationem. **H**oc debet esse in nobis
continue in actu vel virtute. virtus autem h̄u
iusmodi desiderij manet in nobis in his que

facim̄ ex charitate et in gloriā dei. **O**mnia em̄
debemus facere in gloriā dei. et sic semper ora
mus. **S**ecundo quantum ad effectū vel in ip̄o
ozante. **N**am ex ip̄a oratione facta sepe. et si nō
continue remanet magis deuotus. et p̄ tunc
etiaz dicitur ozare respectu illius orationis aff̄
fectus vel in alijs pura cum suis beneficijs. p̄
uocat aliquem ad orandū pro se etiaz cum ab
oratione quiescit. **T**ertio dicitur quis semp
ozare quia non omittit quin tēporibus debitis
ozet. et tunc est ibi distributio accommodata. et
q̄uis nec ex p̄cepto naturali nec diuino sit no
bis determinatū tempus orandi. sed ex impo
sitione ecclie quantum ad omnes diebus to
minicis et festis. scilicet audire missam. de cōse.
dist. i. missas. et extra de paroch. ut diebus. q̄n
tum ad beneficiatos et ordinatos in sacris om
ni die. s̄z dicere horas canonicas. extra de ces
lebra. miss. tolentes. tamen sacra scriptura ad
monendo designat aliqua t̄pa orationis. **D**i
cit enim psalmista. **V**espere mane et meridie
narra etc. Et alibi. **M**edia nocte surgebas ad
confitendū tibi. Et de daniēle dicit. vi. c. qz tri
bus t̄pibus in die flectebat genua sua adoran
to p̄pter tres ratōnes s̄m guilhelmus. **P**rimo
ob exercitacionē et remiscentiā et determinā
tione. ut si aliquo tempore terenti fuerimus
ip̄m tempus determinatū in scriptura. et si nō
p̄ceptoie tamē ad monitōie ad orandū in
iuret. determinata em̄ magis ducunt ad me
moriā et excitant q̄s generalia. p̄cularia em̄
magis mouēt. **S**ecundo ob congruentiā ex
hominis dispositioe in illis tēporibus dictis.
Ipsa em̄ tempa magis congruit ad orationē
media quidē nocte ut s̄m hylariū. cū maxime
corp̄is virt̄s oportunitas datur. tunc p̄cipit
ut eadē vitia legis meditatioe frangan̄t. **T**er
scōm br̄m amb. quia media nocte sol̄ sp̄sus
venire. s. ad visitādus aiām solatōibz. ex eo qz
tūc ex solitudine et tenebr̄ noctis sensibz clari
fis mens min̄ distrah̄t. **V**espere aut̄. i. sero s̄m
ambro. quia p̄ccā et negligentias toti⁹ diei ab
stergere dēnt̄ lacrymis cōpunctōis et deuorō
nis. **M**ane eto s̄m eundē p̄ plenā digestioē.
solutis sensibz a ligamie soporis q̄ vigor tem
poris laxatur et resoluit̄ spiritu mentis nostre
reuocari debem̄ et implere illō ps̄. **D**ixi nūc
recepti. **M**eridie vero ne actibz seculi quibus
nos accommodam̄ p̄pter necessitatē vite nimis
immergamur. Et propter affectū in deū atten
dere congruit in oratōe et dicere cū psal. **E**xipe
me de luto ne intingar. **T**ertio ob insinuan
dam indigentia ex morali significatioe. **A**llis
em̄ quattuor t̄pibz significat̄ initiū p̄fectionis
finis et summatio boni opis et tolerantia ad
uersoz. **M**ane etiaz qd̄ est principij diei arti
ficialis significat̄ initiū boni opis. **M**eridies

Titulus Quintus

progressum. Despe qd est finis diei finē. **N**ot significat aduersitatē. **H**ec. n. omnia nob sunt ex grā dei quā p̄cibz obtinem⁹. qz ea indigem⁹. **D**e horis canōicis quō q̄s teneat ad eas hēs in secunda pre. xi. ix. caplo. xij. Et pre. iij. nru. rii. c. iij.

De conditōibus .§. VII.

concurrētibus ad orōnem quaz alique sunt de necessitate. alique de congruitate. aliq de maiori utilitate. **N**ota ergo s̄m raymundū et hōstiensē. q̄ ratio debet fieri cū fiducia et securitate s̄z obtinendi quod petitur iacobi. i. **P**ostulat i fide nihil h̄sitas zc. Et marci. xi. **O**mnia quecumqz orantes petitis. credite quod accipietis. et fiet vobis cum hūilitate. **E**ccl. xxv. **O**ratio hūilitatis se penerat nubes. **B**enefis ruij. **L**oquat ad tomīnū meū cūz sim puluis et cinis. cum distinctiōe petens iaco. iij. **P**etitis et nō accipitis eo q̄ male petatis. iij. **R**egū vij. **E**xemplū in salomone qui petens non diuitias nec potentias et huiusmodi. sed rationabilia fuit exauditus. **C**um deuotione seu attentione saltem virtuali vel in principio. j. ad corinib. iij. **O**rabo sp̄i. i. voce orabo et mēte. id est attentione. **C**yprianus de cōse. di. i. **Q**uāto statis fratres ad orōnem. vigilare et incumberē ad p̄ces toto corde debetis. **C**ogitatio tūc carnalis et secularis hōmis abscedat. **E**ccl. x. **O**isce morientes perdidērunt suauitatē vnguenti. id est orationis. **E**xemplū anne. i. **R**e. **C**uz pietate quod tū est ad bene esse et meritū s̄z sine mortali. ps. **S**i iniquitatem asperi in corde meo. non exaudiet dominus. s̄z ex iusticia. **E**sa. **C**um multiplicaueritis orōnes vestras non exaudiat vos. man⁹ enim vestre plene sunt sanguine. id est opera vestra plena peccatis. **O**pus dei dicitur oratio cum affectu et feruore. **P**iere. i. vij. **B**enedictus omnis qui facit opus dei negligenter. psal. **C**lamabit ad me et ego exaudia eum. **B**regio. **O**ultus clamat qui multū amat. **E**xemplū in moysē dicente tomīno. **A**ut dimitte eis hanc noxam. aut dele me de libro vite. **E**xodi. xxxij. **C**um lachrymōsitate seu cōpunctione. **E**sa. xxxvij. **A**udiui orationē tuam et vidi lachrymas tuas. **E**xemplū in sara vxore thobie. q̄ orans cū lachrymis fuit exaudita. et i christo i cruce q̄ s̄m aplz heb. v. orās cū lachrymis et clamore valido exauditus est. glo. **O**ratio vtrum linit. lachryma cogit. hec vngit. illa perungit. **C**ū verecundia et honestate lu. xvij. **P**ublicanus nec oculos ad celū leuabat zc. **F**igura in hester q̄ cūz multo ornatu et apparatus iuit ad loquendū assuetor. vidit enī eū turbatū et corā eo cecidit. **C**uz assiduitate et p̄seuerantia. **A**cr. i. **D**i oēs erant p̄seuerantes in oratione. s̄z apli cū receperūt

spiritū sc̄m. **P**iero. de pe. di. i. **I**mpōtūa. in euāgelio mulier meruit audiri. s. chananea et pabola luce. xi. de amico postulante tres panes zc. **C**um oppositate. i. cū ieiunio et eleosina. matthei. xvij. **D**oc gen⁹ demonioz nō eijcit. nisi ieiunio et orōne. **L**ob. xij. **B**ona est orō cum ieiunio et eleosina. **I**eiunium enī facit mentē sobriam. vñ magi aptam orōni. **F**aciebāt etenī sacri solēnes orōes cū ieiunijs. **E**xemplū danieli cū cōmūitate. citi⁹ exaudit orō diuinis q̄ p̄ticularis. **M**atth. xvij. vbi fuit duo vlt tres cōgregati in noie meo. s. ad petendū. ego sum in medio eoz ad exaudiendū sine tedio et auiditate. ps. **D**olūtarie sacrificabo tibi zc. **O**ratio est quoddaz sacrificium laudis. **P**iero. de cons. di. v. **N**on mediocriter dic. **B**elios est septem psalmoz decantatio cū cordis puritate ac serenitate et sp̄iali hilaritate q̄ totius psalterij modulatio cū anxietate atqz tristitia **C**um preparatione. **E**ccl. **A**n̄te oratiōem p̄para mentem tuam.

De multiplici .§. VIII

effectu seu utilitate orōnis p̄pter qd merito dicit iaco. v. **M**ultū valet de p̄cario iusti. et ideo christus nos inuitat ad orandū dicens. petite et accipietis. ioh. xvi. **V**aleat enī ad quatuor. **P**rio ad meriti acq̄sitiōem. sc̄do ad p̄cī satisfactōes. tertio ad animi cōsolatōes et relectōes. q̄rto ad petiti impetratōes. **T**ria ex his ponit b. tho. se. q. lxxvij. **Q**uādo est satisfactoria ponit in. iij. sententia. **Q**uantū ad primū sciēduz ē q̄ positi sunt in hoc mūdo ad acquirendū merita q̄bz p̄sequamur gl̄iam. vnde christus ioh. xv. **P**osui vos vt eatis. s. p̄ bona opa et fructū afferatis meritorij. et fruct⁹ vt maneat i vitā eternā. **R**adix autē merēdi ē charitas s̄m. b. tho. i. iij. **Q**uā ergo q̄s facit bonū op⁹ ex charitate. tūc meret. et q̄ntū facit cū maiori charitate. tanto pl⁹ meret. **C**uz q̄ orō de se fit bonū op⁹. q̄ facit eas in charitate. ex charitate vtqz meret regnū di. **E**xemplū de latrone in cruce. et p̄pterea christ⁹ multū orabat. dicit enī lu. vi. **E**rat p̄noctās i oratione. vt. s. exēplo suo doceret nos frequenter orare vt merita acq̄ramus. **I**ste fruct⁹ tolli non pōt. **P**am et si q̄s orat p̄ alio viuo vlt defuncto. meritum q̄des orōnis ē suū nō alter⁹ p̄ quo facit oratiōem. ps. **O**ratio mea in sinu zc. **Q**ui autē nō est in charitate. nō debz p̄pterea dimittere orōnem. qz nō acq̄ritur sibi meritū vite eterne. **P**am valet sibi ad mltā alia. p̄cipue ad mollificandū cor et ad inducendū ad grās p̄ quā q̄s meretur. de pe. di. v. fr̄es. **Q**uantū ad sc̄dm valet oratio ad satisfaciendū. **S**iquēdes in multis offendim⁹ oīs. vt dicit iaco. iij. **E**t si etiā p̄ contritiōem nō satisfactim⁹ in vita p̄cī. postea oportebit satisfacere p̄ penam intensissimam

Capitulū Octauum

purgatorij. Satisfactio fit p opa bona facta in
charitate inq̄ntū sūt penalia seu laboriosa. ōro
est opus bonū seu laboriosū si deuore fiat. naz
mens laborat meditatio sp̄talia vt dicit salo
mon. Freq̄ns meditatio carnis ē afflictio. La
borat etiā corp̄ loq̄ndo si vocal̄ fit ōro vt p̄iter
fit ore vel genuflectōe. p̄stratione. inclinatioe.
et h̄mōi. imo in vital̄patz dixit quidā q̄ oratio
est op̄ laboriosū sup oia alia. Et s̄ qz opz eē
vigilantē. ad reprimendū cor a distractōibz. ad
quas est m̄tū inclinandū. Est ḡ oratio satisfa
ctoria ⁊ non solū p peccatis iuis sed aliq̄ uiuo
rum ⁊ defunctorz. si fiat p eis ab his qui sunt i
charitate. Dñ̄ dz. ij. macha. rj. Sancta ḡ ⁊ sa
lubris est cogitatio orare p mortuis vt soluan
tur. quo. s. ad penam p viam satisfactōis. Et
ideo cōter penitentibz inunguntur orationes
in satisfactōe. Et sicut superbia deum offen
dit que repitur aliq̄ mō in om̄i pctō. ita humi
litas placat vt satisfaciatur deo. per orationē aut
humiliat se creatura coḡscens se dei auxilio in
digere ⁊ ei se subijcit. **Q**uantū ad tertium
valet oratio ad consolationē mentis. Querit q̄
liber consolari. sed nulla maior cōsolatio q̄ in
orōne deuota repitur. Psal. Memor fui dei ⁊
consolatus sum. s. in orōne. ⁊ tanto abundat. s.
consolatio mētis q̄ aliq̄n redundat ad corp̄.
Tanram cōsolationē sentiebat moyses loq̄ns
cum dño in monte synai q̄ nō comedit neq̄
bibit aliquid xl. diebus ⁊ xl. noctibz. Non est
aliud orare q̄ loqui cum deo. Beatus thomas
de aquino orans ante crucifixū fuit visum ele
uatum corpus a terra multū ex magna dulce
dine oratiōis. Et cōmuniter omnis gustus di
uinor̄ hauritur in oratione. sed isū f. u. cum
non cōsequitur qui nō adhibet intētiōez vi
tando euagationē. et hoc est quod dicitur Ec
clesiastes. x. Misce moentes p̄diderūt suā
uitatē vnguenti. Vnguentū est oratio qua sa
niantur pestes ⁊ vlcera aīme que in se suauis
est. Misce sunt impertine cogitationes vo
latiles que menti occurrūt que tunc moriunt̄
cum permanēt ⁊ odorē perdunt. id est destrui
unt suauitatem et consolationē orationis.

Quantū ad quartum dicit luce. xi. Omnis
qui petit accipit. Et valz ḡdem ōro multuz. est
enim fortis ⁊ efficac̄ vt omnia vincat. ⁊ oibus
dñetur etiā deo. Et q̄rtum ad elemēta claz est
quia ad orōem moysi vt dz in psal. Asp̄ra est
terra ⁊ deglutit dathan ⁊ opuit. ⁊c. Aqua q̄
semp̄ fuit ad mare orante moysi firma stetit
vt mur̄ in mari rubro donec trāsiret p̄ls isrl.
Exod. riiij. Ar̄ vbi generat̄ pluuia ⁊ h̄mōi ad
orōnez helye retinuit pluuia vt voluit helyas.
Iaco. v. ⁊. iij. Reg. xvij. Regis qui oia cōsumit
ananie cū foc̄s in fornace orantibus nihil
nocuit. dan. iij. Etiam valz ḡ oēs infirmitates

corp̄is. Nam lepram incurabile tollit. patz in
leprosis orantibz vt mundaretur. lu. xvij. ⁊ ma
thi. viij. Item visus restituit exemplū d̄ ceco
clamante illuminato. lu. xvij. Febres expellit vt
in socero petri. luce. uij. Paralysum curat. vt p̄z
in suo centurionis mat̄. viij. et alia innume
rabilia vt. p̄z in legendis sc̄tōz. Sp̄i morti q̄
est terribilissimū omniū terribiluz dominat̄.
et vt veniens non interimat. vt ezechie cui di
ctū fuit. Morieris tu ⁊ nō viues. esai. xxxvij.
et in mortuis iam resuscitatis p̄ odes. Exem
plū in b̄o tomnico de tribz resuscitatis p̄ eū.
rome ⁊ alibi. Pec. s. ōro valz ⁊ impat celo. ter
re. mari ⁊ inferno. ⁊ obediūt ei. Naz orante iō
sue sol firmavit se q̄ erat in occasu p̄ p̄les ho
ras obediēt vōi homis vt dz ioseph. x. Terra
bellis ⁊ pestibz destruit ⁊ mund̄. et hec tollunt̄
per orōnem vt in iuda machabeo cū fratribz
machabe. ij. Re. Tempestas maris orantibus
apostolis christum sedata est. Mat. viij. In
fernus quoq̄ ad orationē gregorij traianum
reddidit. Infirmitates mentis per eam remo
uent. id est pctā. vt in publicano. ⁊ tentatōes
vincit. figura i moysi tenēte brachia eleuata
⁊ vicebat p̄ls isrl̄ a malechitas. als vincebat.
Ero. ⁊ significat bellū tentatōis. Oratio valz
ad reprimendū demones. Dñ̄ mat̄. xvij. hoc
genus demoniorz ⁊c. et clamabat dyabolus p̄
obsequium bart̄olomee incēdunt me oratiōes
tue. Valet ad vocandū angelos bonos. exem
plū in heliseo q̄ orōne fecit videre discipulū
suū montē plenū homibz. cum eq̄s igneis qui
erant angeli. nō. Reg. Valet ad p̄ficiendū ho
mines in gr̄a. Act. viij. Orauerūt pro ipsis. vt
acciperent sp̄m̄ sanctū. et sic acceperūt. et apostol̄
orantibz. Ascendit sup̄ eos sp̄m̄ sanctus. Act.
p̄mo. Demū valet vt ita dicam d̄ deū. Hiero
nim̄. Ipse deus q̄ n̄l̄is viribz superari potest
publicani precibus superat. de pe. di. i. impoz
tuna. bern̄. Humilis lachryma. i. orō lachry
mosa. tua est potētia. tuū regnū. tu sola tribu
nal iudicis ascēdere nō vereis. vincis inuini
cibilem ⁊ ligas om̄ipotentē. Exemplū in moy
se cui oranti p̄ p̄lo dixit deus. Dimitte vt ira
scatur. q̄si teneret ip̄m ligatū oratio. Ero.

De uocali orōne .ij. r.

queritur si fieri congruit cum voce. Et r̄ndetur
q̄ sic. **P**rimo ob hominis humiliorē exer
citationem. Ob deuotionis interioris redun
dationem. Ob pleniorē dei oblatōnem. scilicet
cum mente et attentione. et corpore et voce.
De triplici attentione q̄ ibi potest haberi scilicet
ad verba. ad sensum verboz et ad finem orōis
habet in tertia pte. titulo. xij. c. iij. s. viij. de
loco orationis querit. ⁊ si vbiq̄. congruentius
tamen in ecclia. ⁊ de oratiōe dñicali et septem

Titulus Quintus

petitiōibz eius hēs in. iij. pte. xiij. c. v. §. iij.

Et nota qd sicut oratio q est actus religionis primordiale est in mēte secundario verbis ex primis et adoratio q est actus q fit alijs reuerentia. primo et pncipalr consistit in interiori reuerentia dei. secundario i qbusd corpalijs signis hūilitatis sicut genuflexiōibz. pstratiōibz. indiactionibz et hūmōi. Et quibus ista fiant nō solū deo s; etiā scis et angelis et viatoribz. tñ alia et alia ratione. Nā deo hūt recognoscēdo in h esse nīm pncipiū et oīm gubernatōrē et filia. et sic adoratio est actus religionis seu patrie. Creaturū autē fit adoratio ppter quādam pncipatōem diuine excellentie alicui in ei sanctis. qz pncipāt gliaz. et angelis et platis. qz pncipāt pntem et gubernationē et hūmōi. et sic legit angelos et hoies alijs adoratos. s; tunc est actus alteri. virtutis q dicitur dulia vel obsequantia. Et nota q tria pma pcepta decalogi pnt ad virtutē religionis. et sūt de actibz eius. Hūc autē virtuti religionis opponit fm. b. th. se. se. ista vicia ydolatria. diuinitatio q hz mltas spēs. s. p aptam inuocatiōez demonū p astra. p lomnia. p auguria. p sortes per obsequantia in arte notoria. vel incantationibus vñ in breuibz tentatio dei. piuriū. sacrilegiū. simonia. de qbus oibus hēs in. ij. pte. in diuersis titulis et capitulis.

De virtute pietatis. Caplm nonū.

Equitur de uirtute

Pietatis quā sic diffinit tullius i sua rethorica q pietas est p quā sanguine iunctis. patrieq; leniuolis. officiū et diligēt tribuit cultus. Sciendū q pietas sumit triplicem vno mō proprie p cultu et honore qui exhibet deo. ex eo. s. qz est pncipalis parēs oīm et pncipiū essendi. et sic pietas dicitur dei cultus ab augustino in. x. de ci. dei. Et sumit ab aplo sic ad thymo. Sobrie et pie et iuste viuam in h seculo. Secūdo mō dicitur pietas improprie ipa miscōia. vñ aug. in. x. de ci. dei dicit. **M**ore vulgi nomen pietatis in opibz miscōie frequēta. qd iō arbitror euenisse. qz hoc pncipue mādauit fieri de. ea que sibi p sacrificijs placere testatur. Et q consuetudine factū est vt deus ipse pius dicatur. Et gre. dicit in. i. moralij. q pietas in die suo cōmuniū exhibet. qz cordis viscera miscōie operibus replet. Tertio mō pietas sumit pprie p cultu et honore qui exhibet pntibz et patrie. et sic hic diffinit a tullio pur est virtus specialis.

Pro cuius declaratiōe fm. b. th. scda se. q. ci. Notandū q hō efficitur debitor alijs diuersi mode fm diuersam excellentiā eoz et diuersa beneficia ab eis suscepta a qbz pncipue beneficia sunt vt ipm eē et gubernatio. In vtroq; autē deus summū obrinet locū qui excellentissimū ē. vt causa nobis essendi et gubernatōis pncipiū pncipiū.

secundario nostri esse et gubernatōis pncipiū sunt parētes et patria a quibz et in qua nati et nutriti sumus. et iō de pmo marie est hō debitor. scdo pntibz et patrie. Tertio est causa gubernatōis et discipline nostre psonē i dignitate constitute q. s. hz regere nos. Nō et eis rectoribz et magistris debitor sumus. Nō sic pmo gradu ad religionē pntet deo cultū exhibere. ita scdo pertinet ad pietatē exhibere cultum parentibz et patrie. et in tertio gradu pntet ad virtutē obsequantie exhibere cultū et honores in dignitate et regimine constitutis. In cultu autem parentū qd pertinet ad pietatem includitur cultus oīm sanguineoz. quia sanguineū ex hoc dicitur. q ex eisdē parentibz pcesserūt fm phm. viij. etb. In cultu autē patrie intelligitur etiā cultus cōmuniū et oīm patrie amicorū et iō ad h proprie et pncipalr pietas se extendit et cultus qdē qui ponit in dicta diffinitōe pntet ad reuerentiā et honore. Obsequiū autē ad curam et subuentiōē cum indigent.

De honoratione pa. §. I.

rentum qd pertinet ad pietatem et pncipalr in quarto pcepto. **E**xo. xx. Honora patrē tuū et matrē tuā. Nota q iste honor intelligitur tripliciter. s. primo eis reuerentiā exhibendo. secūdo obediētiā faciendo. tertio in necessitatibz subueniendo. **P**rimo q debemus pntes reuereri. **E**cci. viij. Honora patrē tuū et geminū matris tue ne obliuiscar. **M**emento et hoc assurgendo humilr loquendo. defecul senectutis supportando. vitia non detegendo. aut deridendo et hūmōi. **E**cci. iij. Fili suscipe senectā patris tui et nō tristeris euz in oīm sua vita. Et si defecerit veniā da et nō spernas euz. **U**nam em sprenit patrē venudatum inde maledictus fuit in filijs. gen. ix. **S**ecūdo honoran di sunt eis obediendo. **C**olo. iij. Filij obedite pntibz vestris. Et in lege mandat q q cōtumaciter nō obediāt parentibz in bonis monitis. accusatus ab eis. lapidaret a ppo. Sciendūz tamē q obedire nō dnt in his que sunt d deuz nec etiā ad cōmittendū veniale pctm. **D**iero. **H**oc de suis apud dños. de filijs apd pntes de vxoribz apud viros. q in illis tm obediāt que contra dei mādata non sunt. xi. q. iij. si dominus. **N**ec etiā in his que impediūt profectum salutis vt ingrediendo religionē in seruando castitatē et huiusmodi. et nō contrahēto matrimonij. Et hinc hiero. ad eliodorum. **S**ummū genus pietatis est in hacre esse cū telem. s. parentibz nō acquiescendo eis in re manēdo in sclo. **T**ertio honoran di sunt in necessitate subueniēdo. **P**aul ad heb. **F**ilij redite vicem pntibz. hoc em acceptū est corā deo **D**icem reddimus cū nutrimus eos. sicut ipsi

Capitulū. x.

puulos nos nutriuerit. vñ christ⁹ rep̄hēdit pha-
riseos q̄ inducebāt filios ad vouendū oblatō-
nes in templo. non subueniētes ex his in ne-
cessitatibus pentū. **Matth. xv.** dicens. **I**ritū
fecistis mandatū dei p̄pter traditōes v̄as s̄m
illud. **H**onora p̄rē tuū ⁊ matrē tuam.

Ad hoc autēz indu. §. II.

cunt p̄mo nature incitāmētū. **N**ā ⁊ bruta ani-
malia curā gerūt de p̄ntib⁹ semibus. **S**icut dō
de gruib⁹. q̄ cū patres ⁊ m̄res sunt depilati. si
lū curā gerūt eorū ⁊ necessaria p̄uidēt tōneq̄ re-
cuperent pennas vel moriant. **S**cōdo christi
documentū nō solū x̄to s̄z exēplo. **N**ā tempe
passiōis inter tortolores. nō est oblit⁹ m̄ris cō-
mēdans eā iobi. **P**rius. n. mortuo ioseph s̄p̄
so. ipse curā hēbat. **I**psē etiā cū curia sua cele-
sti de celo venit ad m̄rē honozandā in morte
et collocandā honozifice in throno. **E**t ip̄az vo-
luit ab oīnib⁹ honozari. sic ⁊ nos dēim⁹ de facto.

Tertio mltiplex inde emolumentū. **E**t p̄mū
est plongitas vite. **E**ccl. iij. **Q**ui honozat p̄rē
suū vita viuet longiori. **H**onora p̄rē tuū ⁊ ma-
trē tuā. vt sis lōgeū sup̄ terra. **Exo. xx.** **I**ustū
est enim q̄ est gratus b̄nficio sibi illato mul-
tiplicetur ⁊ ingrato auferat. **L**uz autē vitā ⁊ eē
post deū habuerim⁹ a p̄ntib⁹ q̄ est gratus eos
honozando. merei plongari in vita. ⁊ inhono-
rās eos abbreviari. hoc t̄m euenit in ordine ad
salutē aīme. b. th. **S**cōm emolumentū exau-
ditio orōnis ⁊ solatio in filiis. **E**ccl. iij. qui ho-
nozāt p̄rē iocundabit in filiis. ⁊ in die orōis
exaudiet. **C**ontra. qui male tractabit p̄ntes
postea ex dei iudicō ⁊ t̄p̄e male tractabit a suis
sicut p̄rē p̄ mltā exempla. **T**ertius est mltiplic-
tatio honozis. i. tempaliū ⁊ sp̄aliū rez. **E**ccl.
iij. **H**onora p̄rē tuū ⁊ m̄rē tuā et supueniet
tibi b̄ndictio. **D**ix̄ autē fili⁹ possit deserere pen-
tes indigentes vt igrediat religionē. **E**t an in-
gressus teneat erire ad subueniendū necessi-
tantib⁹ pentū hales diffuse in. iij. pre. ti. xvi. de
de religiosis. ibi vide. **E**t nota s̄m. b. th. scōa
secunde. q̄ sub isto p̄cepto p̄phendit omē sub-
sidiū quod tenemur primo exhibere occasiōe
pietatis. s̄m oportunitatem.

De virtute obseruantie. Cap. x.

Quēde de obseruā-
tia videndū. sic autē diffinit a tullio
Obseruantia ē p̄ quā hies aliq̄ di-
gnitate p̄cellentes. cultu ⁊ honore designantur
Pro cur⁹ declaratōe dicit. b. th. se. se. q. cū. **N**e-
cesse est q̄ eo mō p̄ q̄ndā ordinatū descensum
distinguat virtutes. h̄c ⁊ excellētia p̄sonaz q̄b⁹
est aliq̄ reddendū. **S**icut autē p̄ carnal p̄nci-
pat rōe p̄ncipiū q̄ vniuersalr̄ inuenit in deo.
Ita etiā p̄sona q̄ aliquā p̄uidentiā circa nos

gerit. p̄ncipat p̄prietatē p̄ris. q̄ p̄ est p̄ncipiū
⁊ gubernatōis ⁊ educationis ⁊ discipline oim
que p̄inet ad p̄fectōz h̄manē vite **P**ersona autē
in dignitate p̄stituta ē h̄c p̄ncipiū gubernatōis
aliquaz rez. **S**icut p̄ncipes. dignitates i rebo
civilib⁹. dux exercit⁹ in rebo bellicis. mḡ in di-
sciplinis. s̄lt ⁊ in alijs. **E**t inde ē q̄ tales oēs
p̄rēs appellant p̄pter similitudinē cure. vñ et. iij.
Reg. v. dix̄ ei s̄t p̄m ad naamā. **S**i. ⁊ si rē gran-
tem dix̄ illi tibi p̄ba rē. **I**deo h̄c sub religioe
p̄ quā cult⁹ tribuit deo. quodaz ordie inuenit pie-
tas p̄ quā colitur p̄ntes. ita sub pietate inue-
nit obsequantia p̄ quā cult⁹ ⁊ honoz exhibet p̄so-
nis in dignitate p̄stitutis. **E**t nota q̄ q̄uis ex
hoc q̄ aliq̄s h̄z p̄fectōz x̄ruū v̄l sciētie h̄cat ex-
cellentiā in seip̄o. nō t̄m h̄z rōnē p̄ncipiū sicut
ille q̄ in dignitate p̄stituit. q̄ ex h̄z p̄tatem
gubernādi subditos h̄z rōnē p̄ncipiū. ⁊ ut est
aliq̄. **E**t iō specialr̄ q̄dam x̄tus determinatur
ad exhibendū cultū ⁊ honozē in dignitate p̄sti-
tutis. **D**e q̄ p̄ sciam ⁊ virtutē ⁊ oia alia h̄mōi
quib⁹ ydone⁹ reddit⁹ ad dignitatis statū. iō re-
uerentia q̄ exhibet aliq̄b⁹ p̄pter quācūq̄ excel-
lentiā p̄inet ad eandē virtutē. s. obsequantie s̄m
th. **I**te nota q̄ cū sit duplex debiti. s. legale
et morale. **E**t debito legali ad q̄ reddendū a
lege cōpellimur d̄z h̄z cultū ⁊ honozē in digni-
tate p̄stitutis. qui h̄nt p̄lationē sup̄ eū. **E**t de-
bito x̄o morali q̄ ex quadaz honestate debere
dicit h̄z. cultū ⁊ honozē alijs etiā p̄latis q̄ non
h̄nt p̄tatem sup̄ eū. b. th. **I**tem nota q̄ in cul-
tu qui ponit in diffinitōe intelligit obsequiū
dū. s. q̄s obedit eorū impio q̄ sunt p̄lati et vicē
rependit suo mō eorū b̄nficijs. **T**ria ḡ debent p̄-
latis in dignitate p̄stitutis. **P**rimo honoz pro-
rōe sublimioris grad⁹. oē em morēs h̄z q̄ndaz
excellentiā sup̄ illud q̄ mouet. **P**relatus autē
cum habeat gubernare subditos. per p̄sequē h̄z
eos mouere in debiti finē. q̄ h̄ est gubernare
sic gubernat nauim naua. **D**ulia dupl̄ sumit
s̄m b̄nt̄tho. **D**no mō stricte. ⁊ sic importat ho-
nozē solū a suis debiti tōminis **E**t tunc est
species obseruantie. **A**lio mō large put̄ impor-
tat honozē ⁊ reuerentiaz qui exhibet alicui rōe
cuiuscūq̄ excellētie. et sic continet sub se pie-
tatem ⁊ obseruantiā. **I**tem nota s̄m. b. thomā.
quia obsequantia exhibet honozem tōminis a
suis ducendo ad portū. et sic ei exhibet honoz

De honore qui ex §. I.
habet p̄latis p̄ obsequantiam. **N**ota q̄ obser-

Titulus Quintus

nantia hys sub se duas virtutes vt patres suas
Vna que dicitur dulia. Dulis. n. grece latine dicitur ser-
uus p qua exhibet honor et reuerentia supio
nibus pcpue a suis erga dnos. Alia q dicitur obedi-
entia p qua obeditur eoz impio de q postea dicitur
Ad declarandū q quid sit honor fm. b. tho. se.
se. q. ciiij. Sciendū q honor testificatioes qndā
importat de excellentia alicui. Dñ hies qui
volunt honorari testimoniu in sue excellentie q
runt. Testimoniu aut reddit corā deo vl corāz
hominibus. Coram deo qdē q est inspector cordis
testimoniu pscie sufficit. Et id honor q ad deū
pōt consistere in solo interiori motu cordis dñz
scz aliqs recognat. vl dei excellētiā. vel alicui
hominis corā deo. S; q ad hies aliquis non pōt
ferre testimoniu. nisi p aliq signa exteriora vel
verborū pura cū aliqs pñficiat ore excellentiā
alicui vel sacroz. sicut inclinatioibz obuiatioibz
et alijs hmoi. Deleritā rez exterior. puta in ex-
hibitiōe remoz. numerū oblatione. aut ima-
ginū institutiōe. Et fm b honor in signis exte-
rioribus consistit. Et nota q reuerentia nō est
idē q honor. s; ex vna pte est pcpuū motiū
ad honorandū. in qrtum. s. aliqs ex reuerentia
quā h; ad aliqū eū honorat. Ex alia vō pte ē
finis honoris in qrtū. s. quis ad b honorat vt in
reuerentia ab alijs habeat. Honor g ē exhibitō
reuerentie in testimoniu virtutis fm psm i. q.
ethico. Reuerentia est actus timoris. Itē nota
q laus distinguit ab honore duplt. Primo qz
laus consistit in solis signis verborū. honor aut in
quibuscuqz signis. Et fm hoc laus includitur
in honore. Secdo mō qz p exhibitōem honoris
reddim' testimoniu veritatis de excellentia ali-
cui absolute. s; p laudē testificamur d veritate
alicuius in ordine ad finē. sicut laudamus bñ
operantē ppter finē. Honor aut ē etiā oprimo-
rum q nō ordinant ad finē. sed iam sunt i fine
le. tho. Alia aut est effect' honoris et laudis. qz
ex hoc q testificamur de veritate alicui. clare
scit veritas ei' in noticia plurimoz. et b impor-
tat nomē glie. dicit. n. gloria qī clara. vñ. b. am-
bro. Alia est clara cū laude noticia. b. tho.

Cui exhibendus .ij. .

fit honor. Nota fm. b. tho. vbi. s. q cū honor
nō sit aliqd aliud nisi qdā prestatio d excellē-
tia alicui. Pōt excellētia alic' psciderari. nō so-
lū p ppatōem ad honorandū. vt. s. sit excellior
eo qui honoratur. s; etiā fm se vel p ppatōem
ad aliqs alios. Et fm b honor debet alicui ppe
aliquā excellentiā vel superioritatē. non tñ oprz
q ille qui honorat sit excellētiōr honorate. S;
fere qbuldā alijs vl ab ipō honorate qrtuz ad
aliqd et nō simplt. prelati male iuste honorantur
nō ppter excellentiā virtutis s; ppter excellen-
tiā dignitatis. fm q sūt mistri dei. Nota fm

magm vmlertū i expōsi. regle Aug. c. li. q di-
uersa genera psonaz in scriptura sacra mādā-
tur honorari. Et pzo rectores. Ecc. i. In me-
dio frat' rector eoz in honore. Et multo ma-
gis plati ecclieqz seclares psonē. i. ad thimo.
v. Qui bñ psumt pbiteri duplici honore sunt
digni. Et. ad b. di. xcvi. duo sunt. Secdo sūt ho-
norandi deuote viri sancti. s; fit ppter inhabi-
tantē spm sanctū sicut capsella propter reliqas
Et propter b thobias fuit honorat' a rege sal-
manassar. Tertio honorandi sunt sacerdotes
Ecc. vi. honorifica sacerdotes. vi. q. i. sacerdot'
vires. Exemplo bri martini pferentis sacerdo-
tem impatori i porrigēdo. Reliq' etiā ministri
fm gradū ordis sunt honorandi. vt h' di. xciiij.
Quarto honorandi sunt pfectores. Ecc. xxx. viij
Honora medicū. et. et si corpoz multo mag' an-
maz. Confessores dicuntur medici aiāz. et de
pe. et re. cum infirmitas. Quinto honorandi sunt
vno sapiētie pditi. sap. viij. Propter hāc. s. fa-
pientiā habeo honore apd seniores. ppter hoc
ioseph a pharaone. et daniel a nabuchodonos-
sor honorati sunt. Sexto ministri a superioribus ad
aliq' officia exercenda. vt visitatores. oratores
et hmoi. Ad phil. q. Et cū oī honore habetore.
et loqrur de epafrodito missō ab eo ad eos. vñ
quia missi a nabuchodonosor reuersi sūt sine
honore. turbar' est d illos. Septimo honorandi
sūt religiosi. Aug. in regla Honorate deū i vo-
bis inuicē cuius templa facti estis. Templuz
materiale honorat quasi deo dedicati. quāto
magis rōnale dicatū deo p votum religionis.
Octauo seniores honorandi sunt. Ecc. xiiij. Ho-
nora psonam senis. Similit' et priores in ordi-
ne sicut antiquus pmo geniti sicut iacob a pha-
raone. Hono vniuersaliter omēs inuicē. Ro.
xii. Honore inuicem puenientes. Credendus
est enim q quilibet habeat aliqd quod lateat
quo nos precellit sed pcpit propter imagines
dei qd est in quocūqz. Hora de diuersis mo-
dis honorandi fm vmlertū in expōsiōe regle
Primus est diligēter prestare auditū loqrū-
bus. vnde sap. viij. dicit. loqrētem me respicient
Secundus est alloqui reuerenter. Ecc. v. Ho-
nor in sermone sentati. Tertius est assurgere
venienti. Leuit. xix. Coram cano capite surge.
Quartus est decenter assurgere sedenti more
angelico. Esaie. vi. Didi tomynū sedentem. et
postea seraphin stabant. et. Quint' comitari
incedentē. ij. Regū. xv. Vniuersi serui ei' am-
bulabant iuxta eum. scz dauid imitātes eum
cum fugeret de hierusalem a facie absalonis.
Sextus in signis humiliatiōis. vt inclinatio-
nibus et huiusmodi. Ecc. iij. Ab humilibus
honoratur scz deus. Septimus est in exhibi-
tiōe seruitioz. vt lotio pedū et manū et hmoi.
Ecc. iij. Qui timet deum honorat parentes.

Capitulū. XI.

Octauus in rex honorabilior collatioe. ut lo-
norabilius fecit et hmoi. **¶** In nūeri. xxiij. dix-
it balaam balaam. de creuera re honore. i. mu-
neri b. Sed de priuauit me honore. Non im-
proprie magnificentie de positione. ut de posi-
tio caput et hmoi. Apocat. Quia darent illa q̄t
tuor animalia honore seniores dponebat coro-
nas suas. et. **¶** Decim⁹ ē in alteri⁹ ppositioe. in
via. in descendendo. in sededo. i. loquendo et hmoi
Ecc. iij. loqure maior natu et. **¶** Surt alij q̄vni-
ctio doret cum expedit.

¶ De obedientia. **¶** Caplm vndecimū.

Obedientia est uir-
tus et general et specialis s̄m. b. th. se.
se. q. ciiij. **¶** Si. n. sumat large p ere-
ctioe cuiusq̄ qd̄ p̄t cadere sub p̄cepto et inobe-
dientia p̄ omissionē eius ex q̄licūq̄ intēctioe
fit. **¶** Sic obedientia ē general virtus et inobediē-
tia est generale pctm̄. **¶** Et sic sumit. b. amb. q̄n
dicit q̄ pctm̄ ē inobediētia mādatoꝝ dei. **¶** Si aut
accipiatur obedientia p̄prie s̄m qd̄ respicit per
intentionē formalē rōem p̄cepti sic erit virtus
specialis. et scdm̄ hoc ad obedientiā requiritur
q̄ impleat q̄s actū iusticie vel alteri⁹ virtutis
intēctioe implere p̄ceptū et ad inobediētiā spe-
ciale pctm̄ ei d̄m̄ requireret q̄ actualē etēctat
p̄ceptū. **¶** Nihil enim philet duas speāles rōes
ad q̄s due speāles virtutes respiciūt in vno
et eodē materiali obiecto. i. actu occurrere. **¶** Si
cut miles defendēs castꝝ regis implet op⁹ for-
titudis. nō refugiēs mortis picula p̄pter bonū
er op⁹ iusticie debitiū seruitiū d̄no suo reddēs.
¶ Sic et rō p̄cepti quā attēdit obedientia occurrit
cū actib⁹ duarū virtutū. **¶** Nō est tñ de oibus vru-
tum actibus. quia nō omēs actus virtutū sunt
in p̄cepto. et q̄dam alia cadūt sub p̄cepto q̄ ad
nullā aliam virtutē p̄tinent vt p̄ in his q̄ non
sunt mala nisi q̄ prohibita. **¶** Ex aut sit virtus spe-
cialis p̄bat sic s̄m. b. th. vbi. s̄. **¶** Omnia opera
bona q̄ hnt specialē rōnē laudis hnt speāle rōz
virtutis. **¶** Hoc em̄ competit virtuti. vt op⁹ eius
reddat bonū vt p̄ p̄ diffinitionē eius. **¶** Obedi-
te aut superiorib⁹ debitiū ē s̄m ordine datū diui-
nitus qui statuit inferiora subici. et regi per su-
periora. vñ et p̄ d̄seq̄ns ē bonū. cū bonū cōsistat
in specie mō et ordine. s̄m. b. aug. in li. de nat̄a
boni. **¶** Cū aut inferiores superiorib⁹ m̄tra debeat
exhibere inter cetera hoc est vñū speāle qd̄ te-
nent ei⁹ p̄ceptis obedire. et sic p̄t q̄ obedientia
est special virt⁹. h̄y speāle obiectū et est p̄ceptū
tacitū vel exp̄ssum. **¶** Volūtas. n. superioris q̄cūq̄
q̄ mō inotescat. est qd̄dā p̄ceptū tacitū. et tāto
vidē obedientia p̄mptior. q̄ro p̄ceptū exp̄ssum
obediēdo p̄uenit. volūtare superioris intellecta
Est aut mediū iter sup̄flūū et diminutū. ita vt
accipiat diminutū cū nō obediat. sup̄flūū cū

obediat cui nō d̄z vñ in q̄bo nō d̄z. **¶** In greg. xi.
q. iij. qd̄ ḡ m̄p̄ dicit q̄ p̄ obedientiā nūq̄ debz
malū fieri et vere bonū qd̄ agit p̄ obedientiā q̄n
q̄s intermitti qd̄ intelligit s̄m. b. th. de bono
ad qd̄ q̄s nō tenet ex n̄citate facere. **¶** Nā illud
bonū ad qd̄ tenet facere ex n̄citate. nullo mō
debet p̄ obedientiā omitti vt diligere deū. p̄uare
mandata eius et huiusmodi.

De excellentia obe .§. I.

dentie et diffinitioe ei⁹. **¶** Sic aut diffinitur s̄m
guilliel. **¶** Obediētia ē obrepanna s̄m regulā sa-
cre scripture. maiorib⁹ q̄buscūq̄ de bira. vt sic
obediētia ē spontanea et rōnal p̄prie volūtas
abnegatio. **¶** De excellētia dic gre. viij. q. i. **¶** Sci-
endū q̄ obedientia sola fidei meritū possidet. si
ue q̄ q̄s infidel eē p̄mcti. enā si fidētib⁹ te-
nere. **¶** Et in vltio moral. dic q̄ cunctas virtutes
mētē inserit. isertatq̄ custodit. qd̄ intelligit in
q̄tū actus virtutū opat obedientia causat vt di-
spōsitue ad ip̄a p̄ generatōes et p̄suatōes q̄ ad
obediētiā p̄mnet oēs act⁹ virtutū put sūt in p̄ce-
pto. **¶** Notādū tñ s̄m. b. th. vbi. s̄. q̄ obedientia
est excellētissima virtutū moralium. s̄z r̄xologicē
ea excellētiores sūt. **¶** Et rō est. q̄ sic pctm̄ d̄stir
i h̄ q̄ hō p̄cepto dō bōis mutabilib⁹ iheret. ita
meriti virtuosū act⁹ d̄stir in d̄m̄ in h̄ q̄ p̄ceptū
bōis creat⁹ deo iheret. **¶** Finis aut potior ē h̄is q̄
ad fines sūt. sic sanitas potior est medicina. si ḡ
bona creata etēctat p̄pter h̄ vt deo iheret. ma-
ior est virtutis laus ex h̄ q̄ deo iheret q̄ ex h̄
q̄ bōa terrena etēctat. **¶** Et iō ille virtutes q̄bo
deō s̄m se iheret. s̄z r̄xologicē sūt potiores virtu-
tibus moralibus q̄bo aliqd̄ terrenū etēctat vt i
iheret virtuti morali. **¶** Aut tanto aliq̄ excellen-
tior. q̄nto mag⁹ p̄ illā etēctat vt deo iheret
¶ Quia ḡ inter bōa tpalia et bōa aie p̄cipuus est
volūtas. inq̄tū volūtari⁹ hō aliq̄s bōis virtutē
iō obedientia q̄p̄pter tēū etēctat p̄p̄riavolū-
tas est excellentior moralibus aliq̄s q̄bo etēctat
alia bona creata. vt tpalia voluptates et hmoi
¶ Et q̄uis dicat greg. viij. q. i. **¶** Sciendū q̄ obe-
dientia aliq̄n si de suo aliqd̄ h̄ nulla est. aliq̄n
si de suo aliquid nō habeat mima est. **¶** Et exem-
plificat in p̄mo de p̄p̄is q̄ appetit. **¶** In sc̄do de
aduersis q̄ h̄rent. v̄z est s̄m b̄m̄ th. q̄ntuz
ad id qd̄ appareat exteri⁹. q̄ si in p̄p̄is cū p̄ se
appetatur. vidē in h̄mōi q̄s agere nō p̄pter p̄ce-
ptum sed solū p̄pter adimplendū velle suum
et si sic esset nō est vera obedientia. sed s̄m iu-
diciū dei qui corda rimat. nō sp̄ est sic apparet
¶ Nā pōt p̄ringere q̄ illud qd̄ erat desideratū
fiat cū bona dispositioe rōne p̄cepti. **¶** Et ecōtra
q̄ licz erat s̄m se molestū assumat rōne obediē-
tie volūtariē. et sic nō minuit meritū eius.

De conditionibus .§. II.

Titulus Quintus

seu gradibus obedientie finem in summa virtute
bern. tangit. vii. gradus obedientie. **Primus** est libere
obedire sine dictione. **Joh. iij.** ait christus. **De**
us abus est ut faciam voluntatem eius qui misit
me. **Et ait saul?** act. ix. **Dñe** quid me vis facere
Bern. Qui occulte fatagit ut quod vult ipse. hoc
placit vellet. ipse se seducit. si forte sibi quod de obe-
dientia blandiat. **Secundus** est sine discussione obe-
dire. **ps.** In auditu auris obediuit michi. **Deus.**
xij. Quod precipio tibi si tamen facito nec addas quod
quod nec minuas. **Bern.** **Post** precipient imperium
videm facere multas quod sepi ingeminat
vbi venit quod si inuenit consilium. murmuratio ex-
cusatio. simulatio. impossibilitas. aduocatio
amicorum. **Idem** perfecta obedientia marie incipit
te est indifferetia. i. non discernit quod vel quod precipia-
tur. **Sacri** pres multum exercitabant discipulos in
hac simplicitate ut in vitaspatz. **Tertius** gra-
dus obedientie hilarit sine tristatione. **Ecc. xv.**
In omni dato hilarit fac vultu iuu. **Bern.** **Se-**
renitas in vultu. dulcedo in finomibus multum
colorat obedientiam obsequantis. **Obedientes** cum
tristitia. similes sunt symoni cyreneo portanti cru-
cem inuice. **Ecc. xxij.** **Precedia** fatui qui ro-
ta currus. **Talis** rota non solum murmurat per defectum
vinctiois. sed etiam vna ante aliam non vult moueri.
Sic tales nolunt obedire nisi et aliquid faciant. **Quar-**
tus est velociter sine tardatione. **Anticoz. v.** **De-**
Jan. tornatiles qui velociter mouent. **Exem-**
plo iacobi et ioh. qui vocati a christo. statim relicto
rebus et presecuti sunt eum. **math. xij.** **Et** zach-
arias descendit. **luc. xix.** **Exemplum** de eo qui di-
misit leas imperfectas ut iret vocatus ab abbate
puer. **xxij.** **Didisti** hominem velocem in ope suo coram
regibus stabit. **Quintus** est virilit sine defectioe
Exemplo christi qui factus est obediens usque ad mor-
tem crucis. **Et** ber. **Didisti** manum tuam ad forcia
agendum est instanter et constantem obediendum est in-
tegraliter sine diminutione. **Job. iij.** **Omnia** que pre-
cipisti michi pre faciam. **Jaco. ij.** **Qui** offendit in
vno factus est oim reus. **Sextus** est humilit sine elat-
tione. **Lu. xvij.** **Si** feceritis omnia que precepta sunt vo-
bis. dicite fui inutiles sumus. **Del** sextus est ro-
nabiliter obedire sine offensione. **Act. v.** **Obedire**
optat deo magis quam hominibus. **aug.** **Sic** in preceptis homi-
ne societate maior preceptis minor ad obediendum pre-
ponit. ita deus omnibus. **di. vij.** **quod** mores. **Et. xi. q.**
ij. si dominus. **et. iulianus.** **Septimus** est obedire pre-
ueratere sine cessatone. **i. corin. ix.** **Sic** currite ut
apprehendatis. **Breg.** **Incautum** bonum agere si ante
vite terminum deferat. **de pe. vi. ij.** **Si** septem gra-
dus sunt illi scale quam vidit iacob gen. xxvij.
Scala obedientia est. **Quis** latera abrenuntia-
tio proprie voluntatis. **Tria** de eo di-
cunt. **Primum** est quod erat erecta a terra usque ad ce-
lum. **Et** secundum significat rectitudo intentionis. quod
angeli ascendebant et descende-
bant per eam. angeli

tus status est conuersatiois. **Tertius** quod dominus erat
innuus scale. **Et** signat quod per eam tanquam viam per-
fectam subito ascendit ad gloriam visionis sue.
De incitamentis. §. III.
seu induciuis ad obedientiam que sunt ratione natu-
ralis. creatura vniuersal. scriptura diuina et
vtilitas pluralis. **Quatuor** ad primum nota quod si-
cut actioes naturales reze naturalium procedunt ex
potentibus naturalibus. ita etiam operatioes humane pro-
cedunt ex voluntate humane. **Opuit** autem in rebus
naturalibus ut superiora mouerent inferiora ad su-
as actioes per excellenteria naturae collate diu-
tius. **Sic** etiam oportet in rebus humanis quod superiores
moueant inferiores per suauoluntate ex machinis
diuine ordiatis. **Opuit** autem per impium et vo-
luntate esse precipere. **Et** id sic ex ipso ordine naturali
diuine instiuro inferiora necesse habent in rebus naturali-
bus subiecti motioni superiorum. ita etiam in rebus hu-
manis ex precepto naturali et diuino tenent inferiores
suis superioribus subiecti finem. **Quatuor** ad
secundum ois creatura obediit legi sibi. **date** a deo. **autem**
illud ps. **Preceptum** posuit et non preteribit. **Prece-**
pit enim soli ut pagat cursu suum dieitum de oriente
te in occidentem et nunquam si omisit nisi quando tempore ior-
sue stetit firmus in celo. et sibi precipere deo. **Pre-**
cepit mari ut non egrediat terminos suos. **Terre**
ut producat fructus et faciat. **Math. viij.** **Venti** et
mare obediunt ei. **Dixit** quidam de christo quod ipse
rans fecit tranquillitate. **Ambr.** **Non** mediocriter
pudor est. ipse dei insensibilia elementa pare-
re et homines non obedire. **Quatuor** ad tertium. **Deb.**
ulti. **Obedite** prepositiuis et subiecte eis. ipsi
enim pugilet qui ratione per aiabvris reddituri sunt.
Ecc. iij. **Melior** est obedientia quam victime. **ad**
ho. xij. **Dis** aia prestantibus sublimioribus sub-
dita sit etc. **Exemplo** abrahe qui obediuit exiundo de
terra sua et circumcidendo seipsum et imolando filium
et ex hoc summe laudat. **Exemplo** christi. **de** q. **luc. ij.**
Erat subditus illi. **De.** **Quid** ergo mirum si peccator homo
obediens se in hoc breuitate vite subiectat. quoniam hanc
quod obediens reuerat non reliquit. **xi. q. ij.** **quod** ergo.
exempla multa habes in vitaspatz. **Quatuor** ad quatuor-
tum multiplex est fructus eius. **multi** sunt fructus obedi-
entie finem in summa virtute. **Primus** quod facit ho-
minem dei amicum. **Joh. xv.** **Dos** amici mei estis
si feceritis quod precipio vobis. **Secundus** quod facit christi
amicum et sanguinem. **Math. xij.** **qui** fecerit vo-
luntate patris mei qui est in celo. ipse meus frater et mater est
Tertius quod facit mentem deo hospitium. **Martha**
enim obediens voci angeli dei filii vrez eius irruit
Aug. **Humilis** obedientia que deum fide dedit celi
opificem incorpauit. **Deum** et christus hospitabatur
sepe in bethania. que interpretatur domus obe-
dientie. et in domo symonis qui interpretatur
obediens. **Quartus** quia hominem exaltat
ad excellentissimum statum in primum et in ultimo

Capitulū. XII.

deutero. xviii. Si audieris vocē dñi dei tui faciet te excelliorē cūctis gētib. In pñti p famā & miracula. Simon q̄ interpretat obediēs christo iulenti obediēs ābulabat sup aq̄s. ma. b. xii. et maur⁹ ad capiendū placidū vi narrat greg. et p̄hndit symō obediēdo christo pisciū multitudinē copiosaz. luc. v. In futuro exaltat. ad phil. ij. de christo d̄r. fact⁹ obediēs rē. p̄p̄q̄d er tē exaltant illū rē. Et in vitaspatz vidit q̄dā quattuor ordies in celo. s. infirmoz i patiētia fuentiū in charitate. solitarioz in deuotione. et obediētiū p̄ri sp̄iali. et istū vltimū supiorē vidit. Quintus facit ordēs exaudiri. Greg. si obediētiū p̄p̄sitis n̄ris. obediēt tē orōnibus nostris. Sext⁹ facit a piculis liberari. sap. xii. Friguo ligno. s. naui obediētie credūt homies animas suas & trāseuntē mare prate sūt liberati. Septim⁹ fac tē hostib. triumphare. puer. xxi. Vir obediēs loq̄tur victorias. Postq̄ adā dimisit obediētiā suā in feri. i. subita rebellio nis signa oñdit supiori suo vt p̄ gen. iij. De taurus facit h̄iem ornare. In h̄ figuraz legit q̄ amici iob obrulerūt ei inaurē vñā ex mandato dei. Job vlt. et significat obediētiā fm greg. q̄ ornar animā sicut inauris corp⁹. Nonus ponit se in al̄is cū quib. vivit i pace. eia. xlvij. Prinā attendisses ad mādata mea fuis set vtiq̄ quasi flumē par tua. In hui⁹ figurā legitur. q̄. machab. xii. q̄ siluent terra omib. dieb. symōis q̄ interpretat obediēs. Decim⁹ dat v̄minū omniū. Nam obediēti obediēt creature De creatura legit ioseph. x. Nō sunt po stea tā longa dies obediēte deo voni h̄mis. i. ioseph. q̄ b̄ postulauerat. De creaturis in vitas patz & scōz h̄es m̄tra exēpla. Undecim⁹ bñ dictionē dei inducit deū. ij. Propono tibi bñ dictiones si obediēris mādaris dei. & ita bñ d̄ctus eris in agro rē. Duodecim⁹ facit h̄miez dignū p̄latione. Dñ & dñs symonē ceteris p̄fecit. i. machab. ij. Symon scio q̄ vir v̄silij ē. ipm audite semp. & ip̄e erit vob p̄r. quisq̄ p̄esse nō audeat q̄ fuisse nō vidicit. Decimustertius ad gl̄iam p̄ducit. Mat. xii. Si vis ad vitam ingredi sua mādata dei. Dñ & primis pentib. datū est p̄ceptū vt p̄ exercitiū obediētie. maḡ q̄ alteri v̄ritis acq̄rerent regnū. Greg. Neq̄ em̄ mala arbor i paradiso erit rē. xi. q. ij. q̄d g. In q̄b. g. debeat q̄s obediēte suis supioribus et in quib. nō teneatur & de vicio inobediētie sibi cōtrario. h̄es in sc̄da parte ti. iij. c. ij. Et in tertia pte ti. vi. c. i. s. i. Et nota q̄ in oib. simpliciter sp̄ obediētiū est deo & in his q̄ sunt p̄cepta. q̄ in ip̄is p̄r dispensare ip̄e sol⁹ s̄ h̄o. Exo. xxij. Omnia q̄ locut⁹ ē dñs faciem⁹ eris. musq̄ obediētes deo regnatori vniuersi terre sue. Ad om̄ia q̄ iusserit sine dubio obteperā dum est. dist. viij. que p̄ mores. Nec t̄nc. i. con

tra virtutē. q̄ fm. b. th. se. se. vbi. s. Sic de n̄s h̄il opatur s̄ naturā sc̄dm b̄ est natura vniuersi cuiusq̄ rei q̄ in ea dñs opat. Tamē aliq̄ s̄ solū h̄iū cursum nature vt in opib. miraculof. ita de n̄s nihil p̄r p̄cipe s̄ virtutē. q̄ in h̄ principalit̄ consistit v̄ritas & rectitudo volūtatis h̄iane q̄ dei voluntate d̄ormat⁹ & eius seq̄tur imperiū quous sit s̄ cōsuetū virtutis modū. Et sic non tuit s̄ iusticiā p̄ceptū abrae factū q̄d filium innocentē occiderz. q̄ deus ē actor vite & mortis. Nec s̄ castitatē p̄ceptū factum osee. vt adulterā accipet. q̄ de⁹ est ordinator gubernationis humane. v̄ille est v̄bit⁹ modus v̄tēi mulierib. quē deus instituit. Et in h̄mōi obediendo nō peccauit. sed h̄o h̄omi p̄ra mādata dei obediēte nō d̄z. xi. q. ij. si dñs. Quic v̄riti opponitur inobediētia de q̄ sup in sc̄da pte.

De gratia put est iusticie ps. Cap. xij.

Gratia multipliciter

accipit. vt notat archi. i. q. i. gratia. Nunc ḡ accipit. put ē virtus specialis pars iusticie. s. z potentialis quā null⁹ sic diffinit. Bra est in q̄ amicitiaz & officioz alterius mēoria & remunerādi volūtās cōtinetur. Ad hanc inuitat apl̄us dicēs. grati estote. Q̄ autē sit v̄ritas specialis distincta a ceteris. sic declarat. b. th. se. se. q. cv. ar. i. fm̄ diuersas causas ex q̄b. aliq̄d debeat. necesse ē diuersificari rōez v̄biti reddēdi. ita t̄m q̄ sp̄ in maiori id q̄d est min⁹ p̄tineat. In deo autē p̄mo & p̄cipalit̄ iue nit cā v̄biti eo q̄ ip̄e primū p̄ncipiū est oim bonoz nrōz. Sc̄dario autē in p̄te vt ē primū n̄re generatōis & discipline p̄ncipiū. Tertio autē in p̄sona q̄ dignitate p̄cellit. ex q̄ cōia bñ ficia p̄cedūt. Quarto autē in aliq̄ bñfactore a quo aliq̄ particularia & priuata bñficia p̄cepti p̄mus p̄ quib. p̄clariter ei obligamur. q̄z ḡ nō quicq̄d dēmus deo vel patri vel p̄sone in dignitate p̄cellenti. debeat bñfactoria q̄ aliq̄ quod p̄cularē beneficiū recepim⁹. Inde ē q̄ post religionē qua v̄bitū cultū deo impēdim⁹ et pietatem q̄ colimus parentes. & ob̄uantia qua colimus p̄sonas in dignitate excellentes que includit obediētiā. est alia virtus specialis que dicitur gratia seu gratitudo que benefactoribus grām recōpensat. Et p̄ hoc distinguitur a p̄missis virtutibus. sicut quilibet posteriorum distinguitur a prioribus quasi ab eo deficiens. Quāuis autē retributio p̄tineat ad iusticiā cōmutatūā. hoc tamē est q̄ndo attendit retributio p̄portional⁹ fm̄ v̄bitū legale. puta si pacto firmet vt t̄m p̄ tanto retribuat vt in mutuo & alijs p̄tractib. s. ad v̄ritū ḡte seu gratitudinis p̄tinet retributio q̄ fit n̄ ex debito legali s. ex solo debito honestat⁹ quā. s. aliq̄s sp̄ore fac. Dñ gratitudo ē min⁹ grata si sit coacta vt

Titulus Quintus

dicit seneca i li. d. benefi. Et aug. dic q ea sūt i nostris officijs gratiora. q cū nō debeant. hūa/ nitas tñ grā impēdim. Et qz ha amicitia sup virtutē fundat. Hinc ē q quicqd est virtuti d/ riu in amico. ē amicitie impediui. 7 quicqd est d/ruosus est amicitie puocatiui. id fm b p recōpensatōem beneficioz amicitia pfuatur. et tñ ex b nō tollit qn recōpensatio bñficiorū specialr ad d/ruitē gratitudis p̄tineat. **Q**uia vero deus ē sūm bñfactor n̄r. imo oia bona q hēm. siue nāralia siue gratuita siue fortune sūt eius bñficia. Dñ ap̄s. i. corint. iij. Quid hēs qd n̄ accepisti. s. a deo. q. d. nihil. Iō p̄ma rime dēm. esse grati deo 7 grās agere de benefi cīs suis nob collat. Si autē qrat. Quis magi teneat ad grās reddēdas deo. innocēs an pe/ nitens. Rñdet. b. th. se. se. q. cvi. art. ij. q. aliq mō teneat magi innocēs 7 aliq mō magis peni tens. Pro cui⁹ declaratōe dic idē. q actio grāz in accipiēte respicit grās dant. Dñ ubi ē ma ior gratia ex pte dātis. ibi requiritur maior grā rum actio ex pte recipiētis. Gratia autē est id qd gratis datur. Dñ duplx p̄t esse ex pte dan tis maior gratia. Dno modo ex q̄ntitate dari. Et b mō innocēs teneat ad maiores grāz actō nes. qz mai⁹ tonū ei dat a deo. i. magi d̄riuatū ceteris paribz absolute loq̄ndo. Et fm b dicit aug. in li. de ofes. Quis hōim suā cogitans in firmitatē. audeat viribz suis tribuere castitatez aut innocentia suā vt min⁹ amet te q̄ minus fuerit ei necessaria misericōdia tua tonās pctā cō uersis ad te. Et subdit postea. 7 iō rātūde. imo ampli⁹ te diligat. qz p quē me videt tant⁹ meo rū languoribz erui p eū se videt tātis pctōruz languoribz nō implicari. Itē qz q̄nto gratuitū bñficiū ē magi d̄riuatū tāto maior p eo debet grāz actio. s. in innocēte magi d̄riuat bñficiū diuine grē q̄ in penitēte. Dñ august. in codē hēe tue reputo 7 misericōdie tue q̄ pctā mea tā? q̄ glaciē soluiſti. grē tue reputo 7 q̄cūqz nō fe ci mala. qd em̄ est qd facere nō porui. Et omnia mihi dimissa eē fateor 7 q̄ mea spontefeci ma la. 7 q̄ te duce nō feci. Alio mō p̄t dici maior grā. qz magi dat gratis. 7 fm b magi tenentur ad grāz actiōes penitētes q̄ innocētes. qz eis magi dat grā illud qd sibi dat a deo. Quz em̄ eēt dign⁹ pena dat grā Et sic licz illud tonū qd datur innocēti absolute cōsideratū sit mai⁹ q̄ tonū qd dat penitēti. Est tñ maius datū peni tenti in opatione ad ipm. Sic enā puū tonuz datum pauperi. est maius q̄ diuiti magnum Et qz actus circa singlaria sūt. 7 in his q̄ agen da sunt magi cōsiderat qd est hic. v̄l nūc tale q̄ qd est simplr tale. g. r. c. vt dicit p̄s. iij. et̄. de voluntario 7 inuoluntario. Dñ 7 christus luce. vj. dicit. Qui plus dimittit plus diligit et eadē rōne pl⁹ teneat ad grāz actōes. Et nota

q ait amb. Facilis inueniunt qui cōseruauerūt innocentiam q̄ q̄ digne egerint penitentiam de peni. distinct. j. sunt qui arbitrantur.

Inuitant aut nos .i.

ad grāz actiōes erga deū fm illō qd dicit pha riseus orās in tēplo. s. nō recto aio. Deus gra tias ago tibi lu. xviij. tria. Primo in timido sa crax scriptaz. sc̄do plēntudo cūctaz creaturaz. tertio t̄pis aptitudo plēi grāz. Quātū ad pri mū frequēter in scriptur̄ admonem̄ ad agēdū grās. vt illō. i. ad tessal. v. In oibz grās agite. 7 ad col. iij. Om̄e qd cūqz facitis aut i d̄lo aut in ope. omnia in noie dñi iesu christi facite. gra tias agētes deo 7 patri. Et thob. iij. Om̄i tpe benedic deū. ad eph. v. Grās agētes sp̄ p oibz Et ps. Benedicā tōminū in om̄i tēmpē. sem per laus eius in ore meo. In dño laudabitur anima mea. Delem⁹ em̄ deo regratiari opere ore 7 corde. Et q̄rum ad primū dicit. Benedi cam tōminū in om̄i tpe. Sicut em̄ deus male dicitur malis factis hōimū 7 negat. sic 7 hō nis factis benedicat 7 cōfiteretur. Dñ hiero. dic Quoties vincimur vicijs atz pctis tonēs deū negamus. Et q̄tiens aliqd hōim agim⁹ tonēs deū cōfitemur. ri. q. iij. nolite. Om̄i igitur tpe tōminū benedicim⁹. 7 gratitudine ad eum vti mur. cuz om̄i tpe bene opamur. In om̄i. s. tpe pueritie. adolescentie. iuueturis. senectutis. In om̄i tpe. s. die ac nocte. In om̄i tpe. s. aduer sitatis 7 p̄spiratis ne sit de nūero illoz q̄ soluz laudant tpe p̄spiratis de q̄bus d̄r in ps. Confitebitur tibi cū benefeceris ei. Sc̄do ore d̄lem⁹ deo regratiari bñdicere 7 laudare. fm illō ps. Semp laus eius in ore meo. Propterea eniz dedit de⁹ hōim̄ inter cetera aialia loquelā vt nō solū corde s. ore ipm laudat fm illō. Eccl. Dominus dedit mihi linguā eruditā. 7 in ipa laudabo deū. Hinc 7 august. ad aureliū. Quid meli⁹ aio geram⁹ 7 ore pmam⁹ 7 calamo expri mam⁹ q̄ deo grās. Hoc nec dici breui⁹ nec au diri leui⁹. nec intelligi grandī⁹. nec agi fructuo sius p̄t. S. 7 de v̄gine gl̄iosa legit q̄ vocata a quoqz. deo grās r̄debat ne v̄l illa puula hora r̄ndendi a laude dei cessar. Corde p̄maxime laudād⁹ 7 benedicēd⁹ ē deus. Et b est qd ait ps. In dño laudabit aia mea. Laudabit. i. laudi bus occupat. qd n̄ ē aliud q̄ ipa dei bñficia co gitare 7 recoḡscendo ipm benefactorē amare. quomō 7 sancti corpe exuri deū laudāt. fm illud psal. Laudē dicite deo n̄ro oēs sci ei⁹ qui ti met⁹ deū pusilli 7 magni. Sc̄dm qd inuitat ad regratiandū deo ē vniuersitas creaturaruz et hoc triplr. Primo qdē qz cū oia fecerit de⁹ p̄pter hōim. vt dicit aug. quelibet creatura ē quoddā beneficiū hōim collatū vt iuret eū ad regratiandū ipi de tali beneficio. Sc̄do pulcri

Capitulū .xii.

tudo et virtus ipsarū creaturarū et ordo eis datus a deo in opibus suis quē suant sine defectu quasi per hoc cognoscētes bñficiū et deū suo mō laudantes s̄m illō **B**ñdicite oia opa dñi dño laudate et superal. eū i seclā. **D**añ. iij. **E**t laudate dñm de cel. et ps. clxix. **L**audat autē et bñdicūt irrationabilia deū eodē mō quo dñi in puerb. vulgari. lopa loda el maestro. quia pulcritudo alicui⁹ picture. scripture vñ sculpture. manifestat sapiētiā artificis vnde laudat. **T**ertio inuitat creaturę ad regratiādū deo. qz om̄s exceptis angelis sunt inferiores nob. **E**t cū deus potuerit nos facere vilissimas creatas nobilissimas fecit. **E**t ad h̄ facit qd legit in vitaspaz quia congregatis qdā vice mltis patribus ad colloquēdū de deo. dixit vñ magne vite. **B**ñdicite deus q̄ fecit tot innumerā et mirabiles creatas e quibus nlla est q̄ me nō doceat deū laudare et regratiari. **Q**uo dicto surrexit qdā min⁹ exp̄ interrogās eū et dicens. **Q**uō te docet laudare deū bufo. **E**t rñdit ille. **M**ultū quidē et multipliciter. **N**ā cū inuēor illō aial ita horribile in aspectu. veneno plenū corpe turgidū. super pectus gradies sup terrā oculis trāuersis et cōsidero deū me potuisse talē cum eo facere. fecit autē rōnabile creaturā me et sui capacē. prestat mihi occasionē mltā deo regratiādi. **T**ertū qd inuitat ad grāz actōez est q̄litas r̄pis. dicit em̄ tps noui testamēti tps gr̄e. qz supabundant mltipler grā hūano generi collata p̄ xpi aduentū. **E**t iō multiplicat bñficijs multiplicā de sunt et grāz actōes. **D**ñi apls. ij. ad **C**oz. vi. **D**ortamur vos ne in vacuū grām dei recipiat. **I**n vacuū recipit et frustra grām. i. sua bñficia q̄ ea nō recogit. nō laudat. nō ea exercez in mltiplicādo. **E**t sic nō solū nō meret alia sibi dari. s̄ et collata sibi auferri. s̄m illud greg. **P**riulegiū meretur amittere. q̄ concessa ab utitur potestate. xi. q. iij. e contra dñi **E**ccl̄s. i. **A**d locum vnde exeūt flumina reuertuntur vt iterum fluant. flumina. s. grāz de mari om̄ia exeunt. s. diuine largitatis. et h̄ nō reuertant ad ip̄s mare vñ exeūt. s̄z p̄ recognitiōz beneficiorū et grāz actōz. ericātur et aque gr̄e priuant. sed si reuertunt ad mare. i. ad deū regratiādo vñ recognoscendo ab ip̄o ab eo recipiūt in fluxū aliarū gratiarum seu beneficiorū. **E**t cū op⁹ istud. s̄z ad gratiarū actiōes sit exercitiū supne patrie. s̄m illud esa. l. **G**audii et leticia inueniet in ea. grāz actio et vox laudis. q̄nto q̄s copiosi⁹ et perfectius se exercet in grāz actiōe tanto magis appropinqt statui beatorū. ps. xlix. **S**acrificium laudis honozificauit me. **D**ñi. et de supna hierusalem dñi thobie. xij. qz p̄ vicos ei⁹ cantabit alleluia. qd̄ interpretatur. laudate dñm om̄s homines in tribulationib⁹ vñ tentatiōib⁹ positi euadūt illesi aia et corpe laudādo deū. sicut in

figurā h̄t de anania. azaria et misabele missis i fornacē ignis ardēns laudātib⁹ deū et bñdicētib⁹. illos oino nō tetigit ignis nec tristat⁹ est nec quicq̄ molestie intulit. **S**z angel⁹ dñi descēdens i fornacē confortauit. dan. iij.

De quibus bene . **S**. **B**ñficijs sit deo regratiandū. dicit de cre. **C**ū creatura nō h̄eat qd p̄ merit⁹ rñdeat creatori celebra tiōz missaz orinet aut p̄curet. iō inqt ps. cv. **Q**uid retribuā dño p̄ o. q̄ retri. mlti. q. d. **L**or et tāta sūt q̄ recepi qz retribuere vñ recōpēsa re nō valeo. s̄z nec ip̄e exigit equalēs. s̄z qd̄ est nob̄ possibile. **S**ignāter at dicit pp̄ba d̄ retribu it nō cessit. q̄ p̄supponēdo nos aliqd̄ pri⁹ fecisse dño. l̄ reddisse vñ tribuit. **S**z qd̄ dño deo nos tribuim⁹ vñ fecim⁹ vñ sua bñficia largiret **E**tte nihil nisi mala et pctā cuz q̄b⁹ etiā nascimur. in hoc apparet magna dei bonitas et benignitas erga nos. qz cū ei tribuerim⁹ et fecerim⁹ mala. ip̄e p̄ mal⁹ tribuit bona. s. bñficia sua. et vt notat guil. i summa brutū. **T**ria genera bñficiōz tribuit nob̄ dñs. **P**rimo generalia. sc̄o specialia. tertio singularia. **D**e primis. s. generalib⁹ dicit bern. **A**gamus fr̄es grās factori n̄ro redēptori n̄ro et remuneratori n̄ro. **P**rimus qd̄ nob̄ p̄stitit. qd̄ nos ip̄i sum⁹. **A**dicit etiā vnde subsisterem⁹ q̄ ias eram⁹. **F**aciam⁹ inqt h̄iem ad imaginē et. et paulopost. **D**i p̄sit p̄sib⁹ maris et volatilib⁹ celi et bestijs terre **D**ñi. j. **S**am tertū op⁹ r̄ue redēptiōis attēde. idē fecit te deus tu⁹. fecit taz mltā p̄ te. fact⁹ ē ip̄e tecum caro vna. te qz faciet secū sp̄m vñū. **B**ñficia vero sp̄alia sūt tria. s. expectatiōis. iustificatiōis et cōsuatiōis. **P**rimū ē bñficiū expectatiōis quo de patētēter pctōzes expectat ad p̄nias. **D**ñi esa. xxx. c. **E**xpectat vos dñs vt m̄p̄eat vti. et iō exaltabit p̄cens vob. **E**t hiero. **M**oderatō dei ac pietas. solū nos reditū q̄rit ac nos cupit sua lōga bonitate saluari. di. xciij. dyaconi. **E**t notandū qz circa vñū qd̄qz h̄z bñficiōz aliqua sūt attēdeda vt cognoscat magnitudo dei **C**irca primū dñi h̄o cogitare q̄tiens meruerit vt tps p̄nie sibi auferat. q̄tiens mortale peccauit hoc meruit. qz pctōz indign⁹ ē vita cū ingratu sit auctori vite. **J**ob. xxx. **Q**ui vita ip̄a putabant indigni. **S**c̄o dñi cogitare q̄ primus fuerit q̄nqz amissioni vite seu dānationi. **T**āto em̄ misericordia ē gratior q̄nto pena primior ē ad quā paratur. si em̄ suspendend⁹ ias laqum h̄ret in collo maius bñficiū reputaret si tunc liberaret. **D**ñi dñi cogitare si q̄n fuit in piculo mortis dñi in statu erat dānationis. **E**t quo iuisset si i illo statu recessisset. et quid p̄meruit apud deū vt deus ei p̄p̄cerit. puer. v. **F**umb⁹ pctōz suoz constringit impi⁹. q̄b⁹. s. suspendatur in inferno. **D**ñi ezechias. **C**ū aurez eruiſi

Capitulum. XII.

animā meā ut nō pīret. **Isa. xxxviii.** Tertio de-
let cogitare q̄ p̄ciōsā rē deus ei cōmīsit q̄ tps
p̄nie ei dedit. Preciositas t̄pis ex b̄ p̄penditur
quia in momēto t̄pis p̄t h̄mo lucrari regnū
eternū. Et illis q̄ sunt in inferno plus valeret
momentū t̄pis in quo agerent p̄niam q̄ tota
massa auri que est in m̄do. vñ **Sen.** Nulla ma-
ior iactura q̄ t̄pis. Peccator autē re tā p̄ciōsa
abusus est. vñ. **Job. xxv.** dedit ei d̄s locū p̄-
nitētie et ille abusus est eo i sup̄biā. Quarto de-
let cogitare q̄ male meruisset ut res tā p̄ciōsa
ei cōferetur. qui magnū t̄ps sibi prius datū in
cōtumeliā ip̄ius dei cōcedētis expenderet **Aug.**
Non est dignus dandis q̄ nō est gratus dantis
Quinto d̄s cogitare qualiter sciebat eū d̄s esse
vsurum tanto b̄ficiō In b̄ t̄n est cumulus di-
uine misericordie q̄ h̄c deus sciuerit. eū vsur-
tanto beneficio p̄ magna p̄te in cōtumeliā dei
nō dimisit p̄pter b̄ dare illi ad **Ro. ij.** In igno-
ras quia lenigntas dei ad p̄niam te adducit.
Circa secundū beneficiū. s. iustificatōis de-
let cogitare Primo a quibz vinculis deus libera-
uit eum. Tot em̄ vinculis est peccator ligatus.
quot peccatis est irretitus. Et sunt adeo fortia
ista vincula. q̄ nec etiā p̄ mortē quandoqz sol-
uunt. Et solus deus potest ea dirumpe seu sol-
uere. nō aliqua creatura. Vñ nō p̄t de-
let esse gratus deo is quē d̄s ab h̄mōi vinculis. qui-
bus captiuus ducebat ad infernum liberauit.
quod in se recognoscēs p̄s. cry. ait ad dominū
Dirupisti vincula mea rē. Sc̄do de-
let cogitare quot et quāta ei deus dimisit. Pro quolibet
enim mortali reus erat mortis eterne. Si
quis enim esset reus t̄p̄alis mortis que mo-
metanea est nōne p̄ dimissione illi^o patus eēt
illi seruire toto t̄p̄e vite sue. Quid ḡ faciendū
est erga deū p̄ dimissione mortis eterne que
etiā vni mortali de-
Aug. cui dictū est nau-
ga ne submergaris et distulit. Cui dictū est. La-
bora ne moriaris et piger fuit. Leuia iubet deus
ut in eternū viuamus. et ut obediāmus negli-
mus. Tertio de-
let cogitare ad quāta dignitatē
deus eū elegit q̄ eū iustificauit. Elegit enim
eum deus ad regnū eternū vñ ap̄ls ad **Ro. ij.**
De iustificati gratis ip̄ius h̄redes sim^o in sp̄e
vite eterne. Quarto de-
let cogitare in quali sta-
tu deus eū elegit. Hostis enim tunc erat dei. et in-
dign^o etiā pane exercēs inimicitias peccatū suis
vñ deuter. xxxij. inq̄t moyses. Inuenit eū in
terra deserta. i. in statu a grā derelicto. In loco
horroris. s. meriti eterne d̄nātōis. et vaste soli-
tudinis. i. magne obscuritatis m̄ris. in q̄ ha-
bitabāt varie fere peccator. Quinto d̄s cogitare
quot d̄s reliq̄t. q̄b̄ tale b̄ficiū iustificatōis n̄
p̄stitit. imo in p̄cis suis p̄ire p̄misit. p̄s. clxvij
Nō fecit taliter oī natōni et iudicia sua nō ma-
nifestauit eis. Iudicia. s. ad iudicandū se et di-

scernēdū peccata sua. et p̄niendū. quibz iudicēs
h̄o iustificat. **C**irca b̄ficiū vero terrū cōserua-
tōis ei attendenda sunt q̄m̄p. Et p̄rio cōsideran-
dū difficultas stādī. q̄ apparet sp̄aliter in tribz
in lucifero. parēte p̄rio et iuda r̄pi disciplo. Lu-
cifer. n. cum esset maria arbor in paradiso dei. ad
modicū ventū sup̄bie in terrā corruit. Adā cū
esset absqz corruptiōe naturalū. p̄pter cōhita-
tione vni^o mulieris paradisu amisit. Piero. Si
potuit mulier eūcere eū q̄ iā erat i paradiso. nō ē
miz si eos impediāt q̄ nōdū in paradisu p̄ue-
nerūt. Judas scariot^o cū esset sub tanto pasto-
re et mḡro. et inter tales fr̄es. occasione t̄n modi-
ce admistratōis cecidit. et nō adiecit ut resurge-
ret. Sc̄do ē intuēda pugne cōtinuitas in q̄ su-
mus. **Job. vij.** Silicia est vita h̄ois sup̄ terrā.
vbi alia translatio dicit. Lētatio est vita h̄ois.
Preg. Diabolus assidue tētar. ut saltē redio vi-
cat. Virari solēt h̄oies cū audiūt aliquē bonū
cadere in pctō. cū t̄n p̄tinue sit in pugna. S; po-
tius mirādū est si aliq̄n nō cadat. Legit in vi-
tasp̄tz. q̄ quidā veniēs ad abbatez thodorū
dixit ei. Ecce talis frater reuersus est ad seculū
quasi de b̄ admirās. Cui ille r̄ndit. Nō mirer^o
Sed si audieris q̄ p̄ualuit q̄s effugere de ore
inimici. b̄ admirare. Tertio est aduertēda p̄pria
infirmetas. Lāta est. n. h̄ūana fragilitas ut ad
sibillum vniū b̄bi tēciat. ad aspectū seu ere-
ctionē oculi p̄sternat. ut p̄z i dauid erga Bersa-
lee. ij. **He. xi.** Vñ. p̄s. xxxij. Die illoz tenebre et
lubricū. nō dicit vias. p̄ quas unus eē lubricas
sed ip̄m lubricū. Quarto ē aspiciēda ipugnā-
tis astutia et potestas. **Job. xli.** Nō est p̄ras su-
per terrā q̄ ei p̄paretur. Valet em̄ p̄tātē diabo-
lus ordie nature sup̄ oēm materiā elemētales
immutādi. et sup̄ corpus h̄ūanū et potētias sen-
sitivas. Sed dei virtute coerces. ne noceat q̄rū
cuperet. De astutia ei^o d̄z **He. ij.** Serpēs erat
callidior cūctis aiantibz terre. Et leo papa in
sermōe. Peruigil ille hostis acrioribz pulsar in
fidēs q̄s marie nouit abstiere a peccatū. Quiro
ē cōsiderāda piculoz varietas. **Lot. n.** sūt picula
q̄ cū q̄s vult vniū effugere. in aliud incidit. Si-
cut aliq̄n volēs vitare accidiā incidit i leuitatē
et vanā leticiā. Et eō. Lupiēs vitare vanā leti-
ciā incidit i accidiā. Et q̄rens q̄s vitare gulā et
voluptatē icidit in indilcretōz et insensibilitatē
Et sub specie discretōis labit in vitiū gule et
dissolutōis. vñ **Isa. xxvij. d̄z.** Et erit q̄ fugiet a
facie formidīs cadet in foueā. Et q̄ se explica-
uerit d̄ fouea tenebit laq̄o. fugit q̄s a facie for-
midinis. cū desiderās diuinū iudiciū attenuat
cōsciam. et nimis aggrauās p̄ca sua ex formidie
futuri iudicij incidit in foueā despatōis. Aliq̄n
autē egrediēs d̄ fouea despatōis capit laqueo p̄
sumptōis. Bene ḡ dicere h̄t q̄ se videt a d̄o cō-
seruari. Quid retribuā d̄no rē. Delet tertio

Titulus Quintus

quolibet considerare beneficia sibi collata singularia
et de singulis gratias agere. **Item.** Disce ad singula
tona gratias agere. Diligenter considera quae tibi appo-
nunt. ut nulla tibi tona debita gratiarum actio fru-
stretur. Et primo considera quae tot sunt tibi beneficia er-
ga te. quae vite momenta. Per continuu enim tibi fluxu
homo consistit et vivit. **Item.** et paulus allegans dictum
cuiusdam patris in actibus apostolorum. c. xvij. inquit. **Item.**
enim cum sumus tibi in ipso vivimus. mouemur et sumus
Secundo est attendendum ad opera singularia naturalia in-
teriora vel exteriora. ut intelligere. velle. inchoare
re. videre. ambulare. et huiusmodi. quae omnia a deo habemus. vnde
Plato. **Item.** dico auctorem omnium naturarum. lumen
omni rationi. finem omnium actionum. sine quo nulla natura
subsistit. nulla ratio discernit. nulla actio expedit.
De singulis igitur bonis. ut magnis beneficiis debemus
gratias agere. Tertio est inspicendum ad opera bona seu
meritoria. quorum omnium principalis est ipse auctor. **Item.**
Isaias. c. xvi. ad eum ait. **Item.** opera nostra operatus
es in nobis. **Item.** augustinus cum coronat merita nostra. re-
munerat opera sua. quae scilicet ipse dedit virtute bene-
operandi. Quarto etiam de bonis temporalibus siue sub-
stantiis. siue fame. siue potestate. siue dignitate gratias
agere oportet. cum tibi beneficia sunt. et ut ait saluator
Cui multum collatum est. plus eriget ab eo. **Item.** Multo
magis agere debent gratias deo de sacramentis. et doctrina-
rum documentis. et sanctorum exemplis et miraculis que
sunt magna occasio nobis proficiendi. Quinto et in
flagellis est deo regranandum. quod iob fecit dicens. Sic
domino placuit ita factum est. sit nomen domini benedictum
Job. i. **Item.** sunt enim et ipsa dei beneficia. in salutem ordina-
ta. vnde dicitur. **Item.** machabeis. vi. **Item.** etenim multo tempore non sine
peccatoribus ex terra agere. sed statim ultionem ad-
hibere. magni beneficii indicium est. quilibet igitur cuius
ipsi dicitur potest. **Item.** quid retribuam domino pro omnibus que re-

Erigitur virtus .§. III

gratitudinis. ut non solum deo sumus grati. et gratias re-
feramus de suis beneficiis corde. ore et opere. sed re-
cognoscendo. laudando. et obsequendo. sed etiam cre-
aturis rationabilibus. a quibus recepimus varia bene-
ficia. Et primo sanctis et angelis bonis. a quibus re-
cipimus continue multa obsequia secundum illud psalmum.
xc. Angelis suis mandauit de te. ut custodiant
te etc. Et ecclesia canit. **Item.** hic est michael archangelus
qui prestat beneficia populo. **Item.** Grati autem ad eos sumus
si afficiamus ad eos. et assentiamus bonis incitamen-
tis eorum. laudando. et honorando eos et aliquid boni.
ut ieiunia. et huiusmodi. faciendum in honorem eorum. Secundo gra-
ti esse debemus parentibus a quibus post deum principalia bene-
ficia accepimus. scilicet essendi nutrimenti. et documentum
Item. dominus per spiritum ait. **Item.** Dis magister et parentibus non potest reddi
equalis. Recompensandum tamen est eis affectu. et effec-
tu. in eo quod fieri potest. salua tamen propria salute. hoc
tamen magis spectat ad virtutem pietatis. de quo dictum est
superius. **Item.** demum videndum est gratitudinem erga quoscumque nos
bis aliquid beneficia preferentes. Et si siue sit in felici-

tate constituti et non indigentes. siue sua utilitates
in beneficiis intendentes. siue etiam male eis videntes.
modo tamen quod declarabit. vnde apostolus. i. ad corinthios. vi.
Item. in omnibus gratias agentes. scilicet de beneficiis benefactoribus.
Item. ratio est secundum theophrastum. se. se. q. cxi. ar. iij. quod effectus
naturalis ad suam causam conuertitur. **Item.** dicitur. i.
c. de diuini. no. quod deus conuertit omnia ad se ipsum tam
quam causa omnium. **Item.** Sep. enim omnia quae effectus ordinat ad finem
agere. **Item.** manifestum est autem quod benefactor in quantum
hominem est causa beneficii. **Item.** et ideo naturalis ordo requirit.
ut ille qui suscipit beneficium pro gratiarum recompensatione con-
uertatur ad benefactorem secundum modum vtriusque. **Item.** sic
dictum est de patre benefactore cui in quantum huiusmodi de-
bet honor et reuerentia a filio. eo quod habet rationem patri-
patris. sed pro accidentibus debet ei subuentio vel sustentatione.
scilicet si indigeat. **Item.** sic beneficiatus debet benefactori
honor et reuerentiam. et cum indigeret secundum quod potest. de-
bet ei subuenire. **Item.** dicitur pauper ingratus non est. si faciat quod potest
Sic enim beneficium consistit magis in affectu quam in effectu
tu. ita recompensatio est beneficium magis in affectu quam in effectu
vnde pauper si ope recompensare non potest benefactori. pro
tamen recompensare pro gratiarum actione. et laude et vene-
ratione benefactori hinc. **Item.** bene. in. ij. de beneficiis. ait.
Qui grate beneficium accipit. prima est pensionem solu-
uit. quae grate autem ad nos beneficia perueniunt iudi-
cium affectibus. quod non ipso tamen audiente. scilicet benefactore
sed vbius testimonium. **Item.** secundum hunc in felicitate quantum
cumque constitutum. pro recompensari beneficium saltem eos ho-
norando. et laudando. secundum psalmum. vij. et huiusmodi. et etiam
aliquis modis. **Item.** dicitur se. in. v. de beneficiis. **Item.** Multa sunt
pro quibus quicquid debemus reddere et felicibus possumus
fidele consilium assidua persequendo. sermo cordis. et
sine adulatione iocundus. **Item.** Indigentibus autem recom-
pensandum est beneficiis collatis ab eis pro subuentio-
si fieri potest. quod etiam a seruo pro dominis beneficiis susci-
pere debet tunc ei gratus est. **Item.** dicitur ut ait se. in. ij. de
beneficiis. quod diu seruo prestat quod a seruo erigi solet. mi-
nisterium est. vbi autem plusquam a seruo necesse. benefi-
cium est vbi enim in affectu amici transit. incipit voi-
cari beneficium. **Item.** dicitur et de quibusdam seruis legitur suis
dominis contulisse magna beneficia exponendo se pericul-
morsis. **Item.** et secundum hunc seruis ultra debitum faciendum
grate sunt agende. **Item.** ad eum etiam quod beneficium contulit est
sua utilitate. intendens gratiam seruo. diuersimode
tamen. quod ut dicitur bene. in. vi. de beneficiis. multum interest.
vtrum aliquid beneficium nobis det sua causa. an sua et no-
stra. **Item.** Ille qui totus ad se expectat ex nobis prodest
quia alii sibi prodesse non potest. **Item.** eo inde loco abusu-
dicitur videtur quod qui pecori suo pabulum spargit. **Item.**
Si me in sortium admisit. si duos cogitauit. ingra-
tus suus etiam et iniustus. vbi non gaudeo si illi profuerit
se. quod proderat mihi. **Item.** Summe malignitatis est non
vocare beneficium. nisi quod dante aliquid incommodo af-
ficiat. **Item.** Ad dantes insuper beneficia non eodem modo quo
debent. sed cum contumelia vel tristitia debet haberi
gratitudo. et sumus quod si debito modo prestat assent.
Item. dicitur boni animi est. ut magis attendat quod ad bonum

Capitulum. XII.

quod si dicitur cum collatione beneficii. quod ad malum quod
reperitur in modo dandi. Si vero ille qui benefi-
cium dedit malus est effectus. debet tamen sibi fieri
recompensatio ut dicitur Seneca secundum statum eius.
ut scilicet ad virtutem reducat. si possibile est. Si
autem sit insanabilis propter malitiam. tunc alter
est effectus quam prius erat. et ideo non debet fieri
recompensatio beneficii sicut prius. Et tamen quod
tunc fieri potest salua honestate. memoria debet
haberi prestiti beneficii secundum philosophum. ix. ethi. Cum
autem recompensatio beneficii precipue pendet ex
affectu. eo modo debet fieri recompensatio quam ma-
gis sit utilis. Si tamen pro eius incuriam postea
in damnum ipsius vertatur. non imputatur re-
compensatio. **¶** Debet autem beneficii recompensatio
attendendi. seu fieri magis secundum affectum be-
nificantis quam secundum effectum. unde Seneca. in li-
de beneficiis dicit. Nonnunquam magis nos obli-
gat. qui dedit parua magnifice. quam qui exiguis
tribuit. sed non libenter. **¶** Pro cuius declaratio-
ne dicit. b. th. se. se. q. cv. arti. v. q. recompen-
satio beneficii potest ad tres virtutes pertinere.
scilicet ad iusticiam. gratiam. et amicitiam. Ad ius-
ticiam quidem pertinet quando recompensatio ha-
bet rationem debiti legalis. sicut in mutuo. et
aliquis huiusmodi. Et in tali recompensatio debet
attendendi recompensatio secundum quantitatem dati.
Ad amicitiam autem pertinet recompensatio be-
nificii. et similiter ad virtutem gratie. secundum
quod habet rationem debiti moralis. aliter tamen et
aliter. Nam in recompensatio amicitie oportet
habere respectum ad amicitie causas. unde in
amicitia utili debet fieri recompensatio secun-
dum utilitatem quam quis est consecutus ex
beneficio. In amicitia autem honesti debet in reco-
pensatione haberi respectus ad dilectiones. seu
effectum dantis. quia hoc precipue requiritur
ad virtutem. ut dicitur in. viij. ethi. Et similiter
quia gratia respicit beneficium secundum quod est gra-
tis impensum. quod quidem pertinet ad effe-
ctum. Ideo gratie recompensatio magis respi-
cit affectum dantis quam effectum. Beneficium
ergo secundum quod laudabile est. et ei debet gratie re-
compensatio. materialiter quidem consistit in
effectu. sed formaliter et principaliter in volun-
tate. que et si videri pro se ab homine non possunt
tamen per signa aliqua manifestatur affectus
benificantis. et cognosci potest. puta. quia gau-
denter et prompre aliquis beneficium impetrat
unde Seneca. Beneficium non in eo quod fit aut
datur consistit. sed in ipso dantis aut facientis
animo. Item secundum b. th. se. se. q. cv. arti. vi.
In recompensatione beneficii oportet aliquid
plus exhibere quam quis accepit si potest. Ratio hu-
ius est secundum b. th. quia recompensatio gratie
respicit beneficium secundum voluntatem bene-
ficiantis. In quo quidem hoc commendabile vi-

detur quod gratis beneficium contulit benefactor
ad quod non tenebatur. Et ideo qui beneficium
accepit ad hoc obligatur ex debito honestatis.
ut similiter aliquid gratis impendat. Non autem
videtur aliquid gratis impendere nisi excedat
quantitatem accepti beneficii quia quod diu reco-
pensat minus vel equale. non videtur facere
gratis. sed reddere quod accepit. Et ideo gra-
tie recompensatio semper tendit ad hoc ut pro
suo posse reddat aliquid maius. Filius autem
et si non possit parentibus recompensare in bene-
ficio equale vel maius ad id quod accepit ab
eis. scilicet esse et vivere quantum ad quantitatem
dati. potest tamen reddere parentibus aliquid
maius quantum ad effectum. Et quia debitum
gratitudinis ex charitate derivatur. que quanto
plus soluitur. tanto magis deletur. secundum
illud ad rom. xij. Memini quicquam delictis. nisi ut
in vicem diligatis. Ideo non est inconueniens
si obligatio gratitudinis sit interminabilis.

Sciendum quod se. §. III

pre sunt cauenda in beneficio collatione vel re-
compensatione. Primum est obliuio. unde Seneca.
in. iij. de benefi. Ingratus est qui beneficium
se accepisse negat quod accepit. Ingratus est
qui dissimulat. Ingratus est qui non reddit.
Ingratissimus omnium qui est oblitus. Illi. n.
qui non soluerunt. tamen dicunt. et est apud il-
los vestigium meritorum intra conscientiam exclu-
sorum. et aliquando conuertit ad referendum
gratiam aliqua causa possunt. si illos pudor at-
mouerit. si facilis occasio mutauerit. Hoc fieri
nunquam potest cui beneficium totum elapsum est.
apparere illum non sepe de reddendo cogitasse.
cui obrepit obliuio. **¶** Secundum cauendum
est iniunctio illatio vel affectio erga eum cui quis
vult benefacere vel recompensare pro acceptis
beneficiis. unde Seneca. in. v. de benefi. Omnes
grati sunt qui aliquid incommodi imprecari so-
lent his. quibus obligati sunt. ut probent affe-
ctum beneficiorum memores. quorum animus
similimus est puro amore fragrantibus. qui ami-
ce sue optant exilium ut desertam fugientemque
comitentur. Optant inopiam. ut magis desi-
deranti tonent. Optant morbum ut assideant
et quicquid inimicis optarent amantes vellet
fieri. fere idem exitus est odij et amoris insani
Idem Seneca. Nequicia est ut extrahas merges
re. euertere. ut suscitares. ut dimittas includere.
Non est beneficium iniurie finis. et vulneris
malo sanes. **¶** Tertio cauendum est nimis se-
stinatio in recompensando beneficium. Seneca. in
li. de benefi. Ante omnia discamus beneficia de-
lere. Nemo libenter reddit quod iniunctus debet
et quod apud se esse non vult. onus iudicat esse
non munus. Idem retinendi signum est prius.

Titulus Quintus

aliud minus remittere. et munere expugnare.
Qui nimis cito cupit soluere iniustus dicitur. et qui iniustus dicitur ingratus est. Et ut dicitur b. th. se. se. q. cvi. arti. iij. Quamvis ad affectum statim fieri debet recompensatio beneficii accepti. ut scilicet benigne suscipiat. et leniuolentiam ad dantem ostendat. Unde idem seneca dicit reddere beneficium benigne accipe. Sed quantum ad effectum debet expectari tempus opportunum ad recompensandum. et non statim fieri. ut dictum est. Nec est simile de eo quod debet alicui sine certo termino. ut in contractibus et ex maleficiis. quia debiti legale. quale est illud. cum sit ex obligatione necessarie equitatis. est statim soluendum. alioquin non esset conseruata iusticie equalitas. si vnus retinet rem alteri absque eius voluntate. Sed debiti morale. quale est in recompensatione beneficiorum. dependet ex honestate dantis. Et ideo debet reddi debito tempore. secundum quod erigit rectitudo virtutis. **Q**uarto cauenda est nimia dilatio. Unde Salomon in proverbio. Ne dicas amico tuo. reuertere cras. cum statim possis dare. Seneca. q. de beneficiis. Erat si quis sperat responsurum sibi. quod dilacione lassauit expectatione torfit. Eodem animo beneficium debet. quo datur. Idem in eodem libro. Cum homini pro ad rogandum os suffundat rubore. qui hoc tormentum remittit. munus suum multiplicat grauissimis viris. Nulla res carius constat quam que pro habus empta est. Solesti verbum et onerosum demisso vultu dicendum rogo. Nilil eque amarum quam diu perere. equiori animo quidam ferunt proscindi spem suam. quam trahi. Idem verum est te tunc gratia demere. quantum more aduersus. **Q**uinto cauendum est maliciosa excusatio. cum scilicet quis se excusat non posse seruicium vel beneficium. quod ei petitur dare et recompensare. Dixit antigonus cynico petenti talentum plus esse quam cynicis deceat perere. Petenti vero nummum rindit minus esse quam regem oporteat dare. et sic maliciose negabat quod posset dare nummum. quia rex erat vel talentum. quia ille cynicus. s. pauper erat. **C**ontrario Alexander magnus animo nihil nisi grande concipiens cuiusdam quidem petenti aliquid verberabat. et cum ipse refugisset nimis esse dicens. nec conuenire sue fortune. Non quero inquit alexander quid te accipe deceat. sed quid me dare. **S**exto cauenda est exprobratio. et de ingratitudine querulatio. Unde Iacobus. i. dicit de deo. Dat omnibus affluenter. et non improperat. Et seneca. Hec beneficium inter duos lex est alter statim obliuisci debet dati alter memor esse accepti. Similiter non debet facere querelam de ingrato. Unde Seneca. Meliore facies ingrati ferendo. peiorum conuincendo. Nemo id esse quod iam videtur timeri. Idem ingratus est aduersus vnum beneficium. aduersus alterum non erit. Duorum oblitus est. **T**ertium in eorum que exciderant ad memo-

riam reducere. **Q**ue ratio est exacerbare eum. in quem magna contuleris. ut ex amico fiat inimicus. Idem Si deum imitaris beneficia da etiam ingratus. Nam et sceleratis sol oritur. et piratis patet maria. Dicitur enim. Stat. v. de deo quod pluit super iustos et iniustos. et soles suum oriri facit super bonos et malos. **S**eptimo cauendum est. ne beneficium quod datur ei. cui datur. vel alteri non noceat. Seneca. in li. d. bene. Quoadmodum pulcherrimum est opus iniustos nolentesque seruare. ita rogantibus pestifera largiri. blandum et affabile odium est. Pecunia non dabo quam muneraturam aduulter sciam. ne in societate turpis facti. aut consilium inueniat. Idem seneca. Quid turpius quam quod euenit frequenter. ut nihil interfit inter odium et beneficium. Hinc et augustinus. Dicitur esurienti panis subtrahitur quam datur. si de cibo securus iniusticie acquiescat. v. q. v. non omis. Et sic intelligitur illud. Ecce. Bene fac iusto et non dedes peccatori. Ambrasio. etiam dicit. Si non potest alteri subuenire. nisi aliquid leda. melius est neutrum iuuare. ru. q. v. denique. **D**e vindicatione. // **C**api. iij.

Equitur de vindicatione put est virtus quam ponit tullius inter partes iusticie. Et sic eam describit. Vindicatio est per quam vis seu iniuria et omne quod obscure est. i. iniuriosum defendendo et vltimando impulsatur. Hec virtus maxime necessaria est homini propter pratem seu plationem. ut scilicet puniat crimina. Unde ad rom. iij. Minister dei est. scilicet iudex quicumque vindicat in ira ei qui malum facit. Et. i. petri. ij. Subiecti estote omni humane creature propter deum. Siue regi quasi procellenti. Siue ducibus tanquam a deo missis ad vindictam malefactorum. i. punitionem laudem vero bonorum. **E**t per declaracionem huius materie. nota sim. lra. **A**lex. se. se. q. cxiij. arti. i. quod vindicatio fit per aliquod penale malum inflictum peccati. Est ergo i vindicacione considerandus vindicantis animus. Si enim intentio eius feratur principaliter in malum eius de quo vindictam sumit. et ibi quiescat. non est licita. quod delectari in malo alterius proinet ad odium quod charitati repugnat. quia omnes homines diligere debemus. Nec aliquis excusatur in vindicacione. et si quod vindicans intendit malum illius quod iniuste sibi intulit malum sicut nec excusat aliquis a peccato pro hoc quod odit odientem se. Non enim debet homo in alium peccare. seu offendere. propter hoc quod ille prius peccauit in ipsum seu offendit eum. hoc enim est vincium a malo. quod apostolus prohibet ad rom. iij. Noli vincium a malo. sed vince in bono malo. Si vero intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum ad quod puenit per penam peccantis. puta ad emendacionem peccantis. Vel saltem ad colhibitionem eius. et quietem aliorum. et ad iusticie conseruationem et dei honorem. potest esse vindicatio licita aliquis de-

Capitulū. XIII.

bitis circūstātijs seruati. **N**ec est qđ dicitur Deu. xxxij. **Q**uia est vltio ait dñs ⁊ ego retribuā eis in tpe. loco cui⁹ fm aliā trāslationē dicitur. **I**psi vindictā ⁊ ego retribuā dicit dñs. **N**ā ille qđ fm gradū sui ordīs exñs rector. vindictā exercet i malos. non vsurpat sibi qđ dei est. s; vtiē p̄tate diuinit⁹ cessā. **D**i. n. ad ro. xij. de p̄cipe terre no qđ dei mister ē vider in iraz. i. i. penā ei qđ male agit. **S**i si p̄ ordinē diuine institutiōis vindictā exerceat i alios. et malos p̄p̄ia auctoritate puniens. tūc vsurpat sibi quod dei est. id peccaret

Quāntū uindictio §. I.

fit virt⁹ sp̄alis p̄p̄ie trāssumēdo. ⁊ nō fm locutiōnē vulgaritū. qđ appellāt vidictaz. cū alī alteri reddit malū p̄ malo. dclarat. b. th. se. se. q. c. viij. ar. ij. sic inq̄ens. **S**ic p̄bs dicit i. ij. et. i. **A**ptu to ad x̄tutē inest nobis a natura. l. 3. o. plerūq̄ x̄tutē firī nob p̄ assuetudīnez. vel p̄ aliquā aliā cām vt p̄ grām. **D**ñ p̄ qđ v̄tutes p̄ficiunt nos ad p̄sequēdū debito mō inclinātiōes naturales qđ p̄nēt ad ius naturale. **E**t iō ad quālibet inclinātiōez naturalē dēfmiatā ordiat aliqđ sp̄alis virt⁹. **E**st autē qđā sp̄alis incliatio nature ad remōuēdū nocumēta. **D**ñ ⁊ aialib; dat vis irāscibilis separa a vi occupabili. **R**epellit autēz hō nocumēta p̄ b; qđ se defendit a iniurias ne ei inferant. v̄l iā illatas iniurias v̄lascif. nō itērio ne nocēdi s; intētiōe imouēdi nocumēta. puta si qđs punir iniurias illatas alijs focij s. cū. l. ali; qui eos aggre diunt ad offendēdū ille defendit. **D**el cū in actu aggressiōis qđs se defendit ab iniuriāte. intēdēs sui p̄seruatiōz nō aggre diētis le hionē. vel cū iudex p̄nit reos. ⁊ b; p̄nēt ad v̄dicationē putē v̄tus. **E**t sic itelligēda ē d̄finitō tullij sup̄posita. **E**t p̄ b; qđ est sp̄alis virtus et ps iusticie. **S**ciēdū fm. b. th. vbi sup̄. qđ sic recōpensatō debiti legal. vt in redditōe mutui depositi. ⁊ b; p̄nēt ad iusticiā cōmutatiāz. **R**ecōpensatiō autē debiti moralis. qđ nascit ex p̄ticulari bñficio exhibito. p̄nēt ad virtutē grē. non ad iusticiā cōmutatiāz. **I**ta etiā punitio peccatorū fm qđ p̄nēt ad publicā iusticiā. qđ. s. fit per rectores est act⁹ cōmutatiū iusticie. **S**i fm qđ p̄nēt ad imunitatē seu defensionē alicui⁹ p̄sone singularis. a qua iniuria p̄pulsat. p̄nēt sp̄aliter ad virtutē vindictiōis qđ est ps iusticie potentialis. **D**ñ ⁊ b. **A**mbro. dicit. **F**ortitudo qđ bello a barbaris tuet patriā. v̄l domū defendit infirmos. ⁊ a latronib; socios plena est iusticia xxxij. q. ij. **F**ortitudo **E**t quīs b. b. ambro. attribuat fortitudini. nō tñ p̄ b; tollit qđn ibi etiā fit act⁹ vindictiōis ⁊ aliqđ etiā zelus charitatē. **S**i fortitudo ibi est inq̄tū disponit ad v̄dictā remōuēdo p̄hibēs. s. timorē piculi iminentis. zelus autē qđ ip̄rat feruores amoris occurrat. put aliqđ vindicat iniurias dei v̄l p̄rimoz. eas ex

charitate reputās vt suas hīc ⁊ ambro. in li. de offi. **N**ō inferēda sed depellēda iniuria ler x̄tutis est. **Q**ui em̄ nō repellit a socio iniuriā si p̄tā est in v̄tuo qđ ille qđ facit. **D**ñ sanct⁹ moyses hinc exorsus est rēp̄ramēta ibecillis fortitudinis. **N**ā cū vidisset hebreū ab egyptio iniuriā accipientē defendit ita vt egyptiū p̄sterneret ⁊ in arena abscederet. **S**alomon qđ ait. **E**ripe eū qui ducit ad mortē. xxxij. q. ij. nō inferēda. **E**t dicit ibi glo. sup̄ v̄l p̄t. i. si est in p̄tate cōstitutus vt rector. tūc em̄ tenet als nō. **C**ulher tñ licitū est defendere aliū si vult. ff. q. me. cā. l. 1. s; ⁊ p̄tus sup̄ v̄l p̄strauerūt. p̄t ergo qđs excedere modū in defendēdo ⁊ tūc peccaret. **E**ripe glo. si iniuste ducat p̄ vim qđ itelligēdū eq̄n fieri p̄t sine scādalo vel p̄ supplicatiōnē si iuste ducat nō tñ importunā. **E**t aliqđ nec etiā simplicē ne ip̄diat iusticia. aliqđ tñ dicit qđ etiā qđ nō est in p̄tate cōstitutus. tenet defendere focū ab iniuria h̄ elicientes ex v̄bis **A**ug. dicitur. xxxij. q. i. c. **J**udeos p̄p̄ares nō fuisse imunes a culpa qđ p̄miserūt p̄cipib; xp̄istūz interficere. cū possent eū defendere ⁊ liberare. **N**ō vidē v̄z qđ possent quis sine sui piculo vel maiori malo inde seq̄nti socios iuuare ab iniusti. ia vel iniuriā cū iserf. **O**pponit autē hunc x̄tuti p̄ excessū vitii seuitie seu crudelitātē. **E**t p̄ defectū vitii remissiois seu negligēte. **E**t d̄ hū⁹ negligētia. s. cor̄ rectōis. s. qđ ad platos habes plura sup̄ in. ij. p̄ te ti. de accidia. c. de negligētia. **D**ic tñ large iū mendo vindicationē aliqđ dicent p̄nētia ad punitiōnē quā faciūt vel dñt facere rectores.

De punitōne que §. II.

debet fieri p̄ rectores s; vicia p̄t induci illō ps. **A**ccingere gladio tuo sup̄ femur tuū potentissimē me. **Q**ue v̄ba quīs intelligant p̄cipaliter de xp̄isto qđ gladiū punitōis peccatorū posuit super femur suū. i. carnē puniēs peccata h̄iani generis p̄ penas ⁊ dolores ei⁹ vt sic potentissim⁹ s; diaboli nos eriper de manib; ei⁹. **T**ñ ad quēlibet p̄latū seu rectorē p̄t illud extendi. **E**t cum p̄rio accinrerit se gladio sup̄ femur suū. i. ad corrigēdū se ⁊ puniēdū vicia sua. exinde facit potentissim⁹. extēdat gladiū ad puniēdū malos. **E**st autē fienda p̄nitio maloz p̄ diuersas penas scōm qđ hoies merent. ⁊ scōm qđ ip̄e pene magis timent. **P**ene enī scōm p̄bm sunt medicīne. **D**arie autē medicīne adhibent scōm varietatē morboz. **P**ro h̄⁹ maiori declaratiōe dicit lea. **L**o. se. se. q. c. viij. arti. ij. **E**x vindictio in tantū est licita. ⁊ virtuosa. inq̄tū tendit ad cōhibitionē maloz. **C**ohibent autē aliqđ a peccato qui affectū virtutis non habēt. p̄ b; qđ timent amittere aliqđ que plus amāt. qđ illa qđ peccādo adipiscunt. alias timor nō p̄p̄ceret peccatum **E**t ideo p̄ subiectiōnē oim qđ hō maxime dili

Titulus Quintus

git. est vindicta de peccatis sumēda. **N**ec autem sunt q̄ hō marie diligit vita. incolumitas corporis. libertas sui. bōa exteriora. vt diuitie. p̄ria gloria. **E**t ideo vt augusti. refert. xxi. de ciui. dei. octo genera penarū in legibz esse scribit. tullius **M**ortē p̄ quā tollit vita. verbera et tallionē. vt oculū p̄ oculo et h̄. p̄ que amittit q̄s corpis in cōlūmitatē. seruitutē et vincula p̄ q̄ quis perdit libertatē. **E**xiliū p̄ quod p̄dit quis p̄riam. **D**āntim p̄ quod p̄dit quis diuitias. **I**gnominia p̄ quā p̄dit quis gl̄iam. **N**ec est q̄ quod dñs p̄hibuit p̄ parabolā. **M**at. xij. eradicari zizaniā significatē peccatores. **N**ō em̄ h̄ p̄hibuit dñs simpliciter. sed q̄n t̄met. ne simul cū eis eradicetur et triticū. **S**ed q̄n possunt eradicari mali p̄ mortē. nō solū sine piculo. sed cū magna vtilitate bonorū possunt et debēt eradicari etiam p̄ mortē. q̄n sc̄z meruerūt. vt in h̄is que cederent in magnā p̄niciem aliorū. **C**irca hanc materiam pulcre loquit̄ aug. in li. de sermone dñi in monte sic dicens. et habet. xij. q. uij. **E**a vindicta nō p̄hibet que valet ad correctionē. q̄ etiam ad misericordiā p̄inet. **N**ec impedit illud p̄positū. quo quisq̄ patus est ab eo quē correctū esse vult plura p̄ferre. **S**ed huic vindictae inferre nō ē idoneus. nisi qui odiū quo fragrare hōies solent qui se vindicare desiderāt. dilectionis māsfuetudine supauerit. **N**on enī metuen dū est ne odisse puulum filiū pentes videant cū ab eis vapulet peccans. ne peccet vterius. **E**t certe p̄fectio dilectionis ip̄i dei patris imitanda nobis p̄ponit. cū dicit. **D**iligite inimicos vestros. benefacite h̄is qui oderūt vos. **E**t tñ de ip̄o dño dicit p̄ p̄phetam. **Q**uē diligit vltimus arguit et castigat. **F**lagellat aut̄ omnē filium quē recipit. **E**rgo nō vindicet. nisi ip̄e cui rez ordine p̄riās est data. et ea voluntate vindicet. qua pater filiū paruulū flagellat ex q̄ apparet posse peccatum amore potius vindicare q̄ ipunitū relinquere. vt illū quē vindicat. i. punit. nō pena misere. sed correctione beatū esse velit. **E**t infra. **I**nde est q̄ helyas multos morte affecit p̄pria manu. et igne diuinit̄ impetrato. per qd̄ et alij multi magni. et diuini viri spū eodem cōsulendo rebo h̄ianis nō temere fecerūt. de q̄ helya cū exemplū dedissent discipuli. cōmemorantes qd̄ ab eo factū sit. vt eis etiā p̄tē daret petendi de celo ignē ad cōburendū eos qui sibi hospitiū nō p̄buerant. resp̄ndit dñs in eis nō in exemplū p̄p̄te sancti. sed ignorantia vindicandi. q̄ adhuc erat in rudibz. aiaduertens eos nō amare correctionē. sed odio desiderare vindictā. **I**taq̄ posteaq̄ eos tocuit qd̄ esset diligere p̄imum. tanq̄ seip̄m in fuso etiā spū sancto eis p̄misso. nō defuerūt tales vindictae. q̄uis multo rariū. q̄ in veteri testamēto. **M**at. et verbis apostoli petri **A**nania et vxor eius. sicut in

actibz apostolorū legit̄ exanimē ceciderunt. h̄c omnia aug. xij. q. uij. **A**d idēz facit. quod ait hiero. sup̄ ezechie. **Q**ui malos p̄cutit in eo q̄ mali sunt. et h̄z cām interfectionis. i. p̄tē vt occidat pessimos. minister est dei. **I**te sup̄ Joel. **N**ō solū hōies ministri sūt et vltiores ire dei in h̄is q̄ malū opant. vñ nō sine causa gladius portat̄. **S**z etiā p̄trarie fortitudines. q̄ appellantur furor et ira dei. **I**te haymo sup̄ eplam ad Ro. **S**ūt quedā enormia flagitia. q̄ pot̄ p̄ mundi iudices q̄ p̄ antistes et rectores eccl̄iaz vindicant. **S**icut cū q̄s interficit ep̄m vel pb̄m vel dyaconū. **H**os reos et p̄cipes mōdi damnat. **R**ē cyprianus. **R**ex debet furta colubere. adulteria punire. impios de terra p̄dere. **P**aricidas et p̄iueros nō sinere viuere. et filios suos nō sinere impie agere. h̄c omnia habent. xij. q. v.

Hac uero questio .§. III

nē. **V**indicta sit ferēda in malos mouet **B**ratian. xij. q. uij. p̄ totū. **E**t primo p̄ multa capitula superficialit̄ p̄bat malos nō esse puniēdos. sed tolerādos. vt illud aug. **L**u bonus tolera malos. **N**ā et dicit̄ iudā cū sc̄ret furem eē tolerauit. et ad p̄dicandū misit. eiq̄ cū alijs eus charit̄ā dedit. **S**z postmodū in. c. cū in lege. **H**is ita r̄ndet determinās q̄stionē. **D**icit enī q̄ sunt quedā q̄ salubri tantū admonitione sunt corripienda. nō corporalibz flagellis aiaduertenda. sed eoz vindicta diuino examini tñ ē referuanda. q̄n in delinq̄ntes vicz disciplinā exerce re nō possim. vel quia nō sunt n̄i iuris. vt sūt infideles aut q̄ alias nō sunt nobis subditi. vlt̄ q̄ illoz crimina si nobis nota sint. tñ māifestis indicibz p̄bati nō p̄nt. **E**t d̄ h̄is p̄t̄ itelligi illō c. inductū. **L**u bon. et. et plura alia ca. **I**tem q̄n crimina. et si sint māifesta. tñ puniri nō p̄nt salua pace eccl̄ie sed timef̄ piculum sc̄ismatis. vel graue sc̄adali tolerāda vel dissimulanda sunt. vt in. c. qd̄ā. et. c. nō p̄t. e. q. **E**llias cū p̄iri p̄nt crimina māifesta sine graui sc̄adalo m̄titudis. puniēda sunt nō tolerāda. **E**t p̄cipue cū nō m̄tudo. sed paucitas est in scelere. vt di. l. vt cōstiteret. **S**z cū m̄tudo ē in scelere. vel princeps qui p̄t̄ multū alijs nocere. aliq̄n p̄p̄tiam est ad p̄riam expectandū. **A**liq̄n vero in paucis eoz est puniēda. vt eoz exemplo ceteri terreatur. et ad p̄riam p̄uocent̄. **D**e h̄ tñ. s. q̄n multitudo est in crimie. qd̄ agendū sit rectoribz circa punitionē. h̄es in. q. p̄te ti. de accidia c. d̄ negligentia correctōis. **S**z cū vindicta. id est punitio inferēda est malis h̄ fieri dēt a iudice vel eius aucte. et ex amore iusticie. et nō ex odio vel delectatōe vidicte. vt d̄ di. lxxvi. odio si quis aut̄ obūciat seu arguat p̄tra p̄dicta. ex eo q̄ correctio verborū vel verbez videt̄ eē iuril vel sup̄flua. **N**ā testināti ad vitā sine correctōe

Capitulū. XIII.

mutantur. sicut petrus. quē dñs respiciens ne
mine corripiente pmouit ad lachrymas. Pres
sciti ad mortē inter flagella teretiores fiunt. si
cut pharao. Bonis ergo videt supflua. dānan
dis inutilis. Rūdet grānus. quia ipse obiectio
nē facit. q. e. f. xxiij. q. uij. p. vba aug. dicens. Si
cut nō est cessandum ab ofone p eis. q̄s corrigi
uolimus. etiā si nullo hōim orante p p̄tro to
minus resperit eū. ⁊ fecit eū suū flere peccatuz.
Ita nō est omittenda correctio quibz deus q̄s
uoluerit faciat esse correptos. Tūc autē ex corre
ptione pficit hōmo. cū miseret atq̄ adiuuat. f.
dñs. qui facit quos uoluerit etiā sine correctio
ne pficere. eadē. q. uij. sicut nō est Inducit etiā
Pratianus in. §. ante capitulū. Ipa pietas ex
emplū de infirmitate corpis hōiani. dices. Si
cut quibz certissime sciam neminē ultra termi
nū sibi a deo prefixū esse victuz. oibz tñ languē
tibus nō incōgrue medemur. Sic quibz nemo
saluet. nisi p̄destinatus ad vitā. omni tñ delin
quēti adhibenda est correctio. nec maloz est de
ferenda disciplina. P̄n̄ damasus papa. Iustū
est. ut qui diuina p̄temnūt mādata. ⁊ inobedi
entes paternis existūt iussionibz seuionibz cor
rigant vindictis. quatin⁹ ceteri talia omittē
re timeāt. ⁊ oēs gaudeant fraterna p̄cordia. et
cuncti sumant seueritatē. ac bonitatē exempluz.
xxij. q. iij. iustū. Nabuchodonosor scelus i san
ctū Danielē cōmissuz vindicauit iustissime in
quit aug. xxiij. q. v. si p̄pterea. Ex h̄ aliqui inui
dia mori p̄curauerūt danielē mitti in lacū leo
rum ut deuoraret. Historiā habes daniel. vlti.
Hely licet bonus in se. quia seuerē nō correrit
scelus filioz ⁊ vicia. cadēs fractis ceruicibz ex
pirauit. ut dictū est. i. reg. uij. Prū autē platus
posuit iniuriā sibi factā vindicare. Dicit. b. th̄.
q̄ qñ hōmō iniuria redūdat in deū vel ecclesias
debet platus p̄p̄riā iniuriā vlscisci. sicut patet de
h̄ly qui fecit ignē descendere sup duos qui qua
genarios. uij. reg. i. Et siluester papa excoicauit
eos qui miserūt eū in exiliū. ut h̄es. xxiij. q. uij.
guilizarī. de q̄ dicit grānus. §. se. q̄ siluester nō
suā. sed eccie iniuriā vlscit. Si vero iniuria
solū fit in p̄sonā suā. nō redundās in alios. de
cens est ut patient ferat ⁊ nō se vindicet in ex
emplū alioz. P̄n̄ ⁊ grego. repl̄ndit quendaz
ep̄m eo q̄ excoicauerat quēdā clericū suū p eo
q̄ ei iniuriat⁹ fuerat. xxiij. q. uij. Inf querelas.
Iniurias vero i alios factas. ⁊ precipue in deū
sine vl̄tione trāsire nō debet. P̄n̄ greg. in omel.
Si is qui platus est dominico debitori culpas
impune dimittit. nō mediocriter offendit p̄se
cto qui debita celestis reḡ ⁊ dñi sua p̄sumptōe
resoluit. Ea namq̄ que in nos cōmittunt. faci
le possumus dimittere. Ea vero que sunt in de
um cōmissa. cū magna discretionē. nec tñ sine
penitentia possum⁹ relaxare. xxiij. q. uij. Si is q̄

prelatus. Semel hō culpa remissa reciduo to
lore iterū ad aiām reuocari nō debet. Vnde ge
ladius inquit. Semel in abolutione remissa pu
nitio reciduo tolore nō debet iterari scdm̄ diu
ne imitationē clemētie. que dimissa peccata in
vl̄tione redire nō patitur. xxiij. q. uij. si illic. Ed
quod facit dictū p̄p̄te Nat̄. i. Non iudicabit
deus bis in ic̄ipm̄ in tribulationē. Quod vtrūq̄
verū est. qñ delictum est punitū p̄ sniam disti
nitū. ita q̄ transiit in rem iudicatā. Nam
alias si quis fuisset punitus de aliquo peccato
extra iudicium insufficienter. nō tollitur quin
adhuc possit puniri cōplēnius. sicut ⁊ deus ali
quoz punitōne. Sic incipit. ⁊ in alia vita ph
cit. ut in anthiochy deuteronomū. xxiij. dicit to
min⁹ in cantico. Ignis succensus est in furore
meo. ⁊ ardebit vsq̄ ad inferni nouissima. i. vin
dicta h̄c incipiet. scz punitōnis reproboz. ⁊ in
inferno pficietur. ut exponit aug. de pe. di. uij. §.
ignis. Q̄no autem puniatur vnus p̄ delicto
tempalit. ⁊ quādo. habes in tertia p̄te r. xxix. c. i.
De penitentia put est virtus differens ab
ea prout est sacramentum. // Capitulum. xxiij

Penitentia qz nō so
lum sacramentū. sed etiam virtus
est Inq̄sum virtus h̄c breuiter ali
qua de ea dicentur. Nam inq̄sum sacramentū
de ea in. iij. parte tractat in ti. xxiij. ca. vi. Quid
autē sit magister in. uij. sen. dis. xxiij. sic diffinit
Penitentia est virtus. qua peccata cōmissa plā
gimus. ⁊ odimus. ⁊ ea vl̄terius cōmittere nō
lumus. Per hoc igitur q̄ dicit in diffinitione
virtus. onditur q̄ sit virtus. Q̄ autē sit virtus
moralis ⁊ specialis distincta ab alijs. p̄nens
ad iusticiā vindicatiū. sic declarat pe. de pal. in
uij. dis. xxiij. Virtus scdm̄ p̄bm. q̄. ethi. Est ha
bitus electiuus in medietate p̄sistens. prout
recta ratio determiabit. Talis autē est penitētia
Nam penitere de peccato commissō est actus
ex electione procedens. put scz est displicentia
voluntatis de ip̄o peccato. Et cadit sup debita
materiā. quia sicut bonum debite placet. ita et
malū debite displicet. Potest etiā informari de
bitis circūstantijs. quia scz detestatur peccatuz
ut cōmissum est in reuerentiā dei cum p̄posito
emendandi ⁊ cōfitendi. ⁊ in medietate p̄sistit.
quia de oibz tolet peccatis penitens. nec tñ ita
q̄ desperet. ergo est virtus. Q̄ p̄nnet ad ius
ficiam que ordinat hōminē. ad al̄ez ⁊ debitorū
reddi parz. quia p̄ p̄niam hōmo ordinatur in
deū. Et ideo reddit subtractū obsequiū satisfā
ciendo. Sicut em̄ hōmo efficitur alteri debitor
dupliciter. P̄no modo p̄ hoc q̄ aliquid volun
tarie recipit. ut in cōmutationibz voluntarijs.
puta em̄p̄ionibz venditionibz. murui ⁊ h̄mōi
Alio modo p̄ hoc q̄ ei iniuste subtrahit. ut in

Titulus Quintus

violentijs. s. furto. rapina. percussione. et h^o. Sicut homo efficit deo debitor dupliciter. Uno modo per hoc quod aliquid ab eo recipit. Et redditio huius debiti pertinet ad virtutem caritatis seu religionis. per quam exhibemus deo debitum honorem. ut in oblationibus. sacrificiis. orationibus et huiusmodi. Alio modo per hoc quod homo deo peccauit. et sic ei subtrahit debitam reuerentiam seu obedientiam. Et hoc debitum soluit homo deo per penitentiam. Vbi ad iustitiam pertinet virtus penitentiae ut pars potentialis. Quod autem sit virtus specialis patet ex hoc quia respicit rationem legalem. Nam licet generaliter consideret peccatum tanquam obiectum. tamen consideret in eo specialem rationem scilicet ut commissum contra obedientiam deo debitam. et ut est expiale per satisfactionem quod non facit alia virtus. Si enim actus penitentiae esset solummodo de peccato commissio. quatenus est contra rationem rectam. penitere non pertinet ad aliquam specialem virtutem. quia per eundem actum placet unicuique quod est conueniens et displicet quod est inconueniens. Et cum omnis habitus virtuosus sit concors rationi recte. per eum displicet quicquid discordat a recta ratione. De hac autem virtute penitentiae non faciunt mentionem moralis philosophi. quia non intellexerunt peccatum ut expiale per penitentiam. Pertinet autem virtus penitentiae ad iustitiam vindicatricem in quantum scilicet punit peccatum commissum. Sed in hoc differunt. quia vindicatio punit peccatum in alium per eum commissum. sed penitentia punit peccatum per se commissum. Unde Augustinus dicit quod penitentia est quedam irascens vindicta. puniens in se quod tolerauit commissum. de peccato. dist. iij. s. penitentia. Incipitur autem seu causatur virtus penitentiae primo et principaliter ex infusione gratiae. secundario autem quantum est ex parte hominis ex timore. unde dicitur ysa. xvi. A facie tua et timore tuo domine concepimus et peperimus spiritum salutis. id est penitentiam. unde spiritus fit sanus. Et iste timor unde penitentia generatur. ut in pluribus est timor seruilis. Ex consideratione enim et timore peccatorum penitentiam vel futurarum homines conuertunt ad penitentiam. Unde et frequenter sacra scriptura peccatoribus penas comminat. Ad hoc facit quod ait psalmus. vij. Nisi conuersi fueritis. gladium suum vibrauit. arcum suum tetendit. et pauit illum. Et in eo pauit vasa mortis. sagittas suas ardentibus effecit. In quibus verbis tria sunt de penitentia considerari. Primo penitentiae integratio. ibi nisi conuersi fueritis. Secundo pene comminatio. ibi gladium suum vibrauit. Tertio tenuolentiae inflammatio. ibi sagittas suas.

Quatum ad primum .s. I.

penitentiae integratio notatur in verbo conuersionis cum dicitur. Nisi conuersi fueritis. Dicitur enim conuersio a conuersione quod est similitudo et versio. quasi cordis vnicuique et tota versio scilicet ad deum. Per peccatum enim homo auertitur a deo. faciem mentis vertendo ad terrena. et remouendo

a deo. Unde et de peccatoribus dicit dominus Hieremias. ij. Vertent ad me tergum. et non faciem. Et de chaim post peccatum scribitur. gen. iij. quod egressus est a facie domini. Sicut ergo per peccatum mortale homo auertitur ab incommutabili bono. scilicet a deo. et conuertitur ad commutabile bonum. scilicet ad creaturam secundum Augustinum. scilicet conuertendo finem vltimum in eam. amando eam magis quam deum. Ita si quis conuertitur ad deum per veram penitentiam oportet quod auertatur a creatura. quam inordinate dilexit per displicentiam voluntatis de peccato suo. et vertatur faciem mentis ad deum super omnia diligendum. Non potest autem hoc fieri in parte. ut scilicet de aliquo peccato tolerat. et in alijs permaneat quia hoc non esset conuersio. id est tota et simul versio. Nec anima quae simplex est. et partes non habet. potest per partem conuerti et per partem auerti. Unde dominus per zachariam prophetam ait ca. i. Conuertimini ad me scilicet detestando omnem peccatum. et ego conuertar ad vos scilicet dando veniam in partem. Et in signum huius omnium infirmum quem ipse sanauit. totaliter et mente et corpore. salutem fecit. ut dicit Augustinus.

Quatum ad secundum .s. II

scilicet comminatione pene dicit psalmus. gladium suum vibrauit. id est. sive sine. et diuersorum flagellorum vite penitentiae. quae imittit comminatio. per hoc ipse peccatoribus penas futuras. unde saluator ait. Nisi penitentiam egeritis. oes similes peribitis. luc. xij. Hinc gladium vibrauit. quoniam genus humanum peccatis inuolutum nec penitere volens. diluuium infermit. gen. viij. Hinc gladium vibrauit quoniam sodomitas vicio pessimo meritos. igne et sulphure celitus missis combussit. gen. xviij. Hinc gladium vibrauit quoniam pharaonem cum exercitu suo obstinatum et perperam iterum persequentem in mari de meritis. exodi. xvij. Hinc gladium vibrauit. quoniam pestilentia. quae cotidie vibrat. quoniam pestilentia. guerris. terremotibus. repestantibus. penitentibus. ut nunc et diuersis miseris oes affligit. ut homines penitentiam agant. secundum illud psalmus. lix. Ostendisti populo tuo dura. propterea nos vino comminatio. scilicet per illa flagella. Et subdit psalmus. Arcum suum tetendit et pauit illum. Arcus ut dicit greg. viij. moral. significat diuinum iudicium. In arcu enim quanto longius trahitur corda. tanto de eo districtior erit sagitta. Sic extremi iudicij dies. quanto longius differunt ut veniat tanto cum venerit districtior sententia de illo procedet. Hinc enim sic mollis corda trahit ad se et flectit dum lignum nunc diuina misericordia quaedam modo flectit seueritatem suae diuinae iustitiae. ut expectet diu peccatores. et non punit ut merentur. sed relaxata corda lignum reuertit ad suum rigorem. Et quanto magis corda flexit lignum. tanto magis infligit in eum quem mittit. Sic peccator. quanto maiori misericordia expectat. si non conuertatur. sed ultima sententia percutiat. tanto grauius in inferno cruciatur. unde ad rom. ij. Tu autem secundum duritiam tuam et impetens cor tuum thesaurizas tibi iram in die ire. et adauges tibi penam damnationis in futuro iudicio. Et vale. mar. i. Ite quod gradu diuina procedit ira. tardius

Capitulum XIII.

eratque supplicij gravitate pensat. **P**ot eria per arcu s'm greg. ibide sacra scriptura intelligi. in q' dulcedo noui testameti tanq' corda mollis trahit ad se vetus testametu' r duricia ei' r' q' lignu'. qz in lra noui testameti no' fuit ille omnia tiones penaz i peccatores q' i veteri testameto sed dulcedie p'missionu' d'iaz vocant' hoies. Parauit aut' istu' arcu' ponens vasa mortis. i. iacula eterne d'nat'ois. tato grauiora fidelibus quato maiora omiserit. Cor'pserit b'nficia dei scz passionis christi r sanctoru'. r h'. **N**o em' per aliu' modu' pot' saluari. r iaculu' e'ne d'nat'ois euadere. q' amisit inocetia baptismale. nisi per p'niam. Et b' est qd' ait hiero. Scda tabula post naufragiu' e' p'nia. vt h' in decre. d' pe. di. iij. Culpa simpliciter d'fiteri. Et loq't hiero. p' similitudine. Qui p'spero itinere mare nauigat. p'ria tabula sustetan' stabule nauis fracte auxilio. ad portu' salutis ducit'. Et hec scda tabula d' q' est p'per naufragiu'. no' q' sit scda p' naufragiu'. Est g' p'ima tabula tanq' nauis integra. p' qua' nauigam' ad portu' regni inocetie baptismal'. S'z hac fracta. qd' fit p' qd'libet mortale p' baptismu'. no' restat via salut' nisi p'nia q' d' scda tabula. vt p'ria q' t'n est an' naufragiu' dicat' inocetia baptismal' tanq' nauis. r p'nia scda tabula. s'z p' naufragiu'

Quatu' ad tertiu' §. III

si flamat' leniuolentie d'z. Sagittas suas ardētib' effecit. b' est p' illas omiat'oes scripture. et flagellat'ois. tanq' sagittas trāffigit r'ioze peccatores penitētes. r demū facit eas ardētes leniuolentia charitat'. qz ille timor a q' inchoata e' penitētia. cu' fuerit seruilis. tandē ouert' in amore filiale. vñ aug. de pe. di. ij. Sic seta linu' v' filii. ita timor introduc' charitatē. Et aliqñ tales couerfi. quato fuerit maiores p'ccatores. tato fuit in dei amore ardētiores. Et s'm illud dic' saluator. luc. xv. Q' gaudiu' e' in celis sup vno p'ccatore p'niam agēte. q' sup. xcix. iustis. q' no' idigent p'nia. qz scz talis. r si pus magn' p'ccor. ouersus ardētior efficit in dei amore q' mlti inocētes. Exempla parēt i paulo. Maria mag. maria egyptiaca. Delagia. Cypriano. Aug. r mltis alijs. Et sic sagittas suas ardenti' effecit. Et ardētiores facit ex mltis fructib' eius q' subdunt.

Utiq' magni sūt §. IIII

fructus r utilitates virtut' p'nie. Et licz sine sacramētis ecclie actualit' suscept' possit hō saluari qñ scz ipa excludit articulos necit'is. no' o'temp'tu' religiois. Et in veteri testō. no' d'fessio vocal' nec alia facta noue leg'it'ic essent nec'ria. tñ sine virtute p'nie nūq' aliq's pot' vel potuit salu' erifstere. Et a q'busdā sic diffinit'. q' p'nia e' res optima q' defect' oēs reuocat ad p'fectu'. Et optima quidē res intelligit' no' simpl'r. s'z in genere re-

uocatois a malo cōmissio. **P**ot aut' oēs defectus reuocare ad p'fectum. qz scz virtutes amissas p' peccatu' restituere facit. Appellat' em' hic p'fect' stat' virtutis r grē in genere. Egressus em' malicie virtut' opatur ingressus ait ambro. xvij. q. ij. cu' ininat'. Egressus aut' malicie ab aia fit p' p'niam. Est g' p'rim' fruct' p'nie virtut' restitutio. Scd's fruct' e' merit'oz restauratō. Merita eni' acq'sita p' opa bona facta in statu grē. r p'di'ta p' seqntē culpā mortale. p' p'niam reuoluit. vñ. aug. de pe. di. iij. §. Dñi e' credere. r fides n'ra b' expostulat. vt cū grā xpi destruerit. vel p'ca. vel mala priora in hōie p' p'niam enā remueret bona scz q' quis fecit in statu grē. De b' tñ diffinit'us in. iij. p'te ti. ruq'. c. vi. de sacro p'nie. Tert' fructus p'nie. q' tñ dēt poni p' p'rio est peccatoz emēdatio. vñ rps luc. vlt. Oportuit xpm pati. r resurgere a mortuis tertia die. r p'dicari in noie eius p'niam r remissionē peccatoz in oēs gēres. Prius dicit p'niam r postea. addidit remissionē p'ccatoz. Propterea per' ap'ls iudeis. q' b' p'dicabat. q'rentib' de salute sua m'dit. Penite' m'ni r ouert' m'ni. vt delect' p'ctā v'ra. Actu. iij. In cui' e' figurā h' r. uq'. reg. v. q' Naamā lot' in aq' iordanis designatē p'niam mundat' est a lepra. q' peccatu' designat. Quart' fruct' est interior aie reuocatio. Sic antiq'tas iducit in corpe r debilitatē. r iurilitatē r deformitatē. **N**o eniz senes sunt pulcri. nec fortes ad opādū. Ita peccatu'. qd' facit aiam iuererare spūaliter. p'per qd' dicit ps. Inueteraui inf' oēs inimicos meos. Octa scz vel temōes reddūt aiam debile ad bñ opādū. Dñ dicit gre. in. xix. moral. q' seculi d' lectores sūt in celestib' debiles in terrēis fortes r in o'oz corā d'no vel vni' hōie momēto laxantur. di. xlvij. **P**ēs hui' secl'i. Facit etiā peccatus aiam deformē. maculosā. r iurilē i hōis. Dñ d' de peccatozib' in ps. xij. Inutiles facti sūt. Et tren. uq'. ca. Denigrata est sup carbones facies eoz. S'z p'nia renouat aiaz r iuuenescere facit. vt sit fort' ad oia bona opa. r pulcra in spe. vtil' in bono ope. aug. **N**eo pot' nouā inchoare vitaz nisi peniteat en' veter'. i. vire p'ccatoz omissoz. de pe. di. i. tres sūt. ps. cij. Renouabit' vt. aq'le iuuetus tua. Dicit naturales. q' cū aq'la est antiquata. ex b' facit vt iuuenescat. Poit se directe ad solis radiū. r erusta p'enis ex calore. demer'git se in fontē viuū. Et sic depositis p'enis veteribus iuuenescit. Sic r peccator antiq'tus in malis. ponēs se p' d'fiderationē ad calozē solis diuine iusticie d'burētis in inferno p'ccatores. Et ex inde d'ctēs se in aq's p'nie r lachrymaz. iuuenescit. r pulcer efficit. **Q**uintus fructus e' tribulationū euitatio. vñ hiero. in amos. Promittit p'spera deus si p'niam egerim'. **Q**z si negli'gentia dissoluam. r illum penitebit' spōsionis. p'missaq' mutabit. **L**uius rei exēplū samarias

Titulus Quintus

et hierlm habere possum. quoz alij de iminenti
bus supplicijs liberati sunt alij q̄ p̄sibz p̄missa
fuerat pdiderūt. de pe. di. i. si agam. Dñs etiā
p̄ hierē. xvij. c. ait. Repete loquar aduersus ge
tem. et aduersus regnū. vt eradicē. et destruā. et
dispēdā illud. si p̄niam egerit gens illa. a malo
suo. q̄ locutus sum aduersus eā. agā et ego pe
nitētiā sup malo rē. Exēpla innūera sūt in scri
pturis. vt de ezechia q̄ p̄pter peccata infirmat̄
ad mortē ouersus ad pietem fleuit fleru ma
gno in signū p̄nie. et inde veniā p̄secutus est et
sanitatē spaciū. xv. anno p̄vire ei⁹ additū ē ysa.
xxxvij. Minue q̄ peccatis subuertēda erat. fle
tibus p̄nie sniam euasit. Jone. iij. Nabuchodo
nosoz p̄ aliquā p̄niam dilata est snia. s; postea
recidivās p̄ supbiā penā incurrit dan. iij. c. Et
sic de alijs. vt p̄ p̄cipue i. i. iudiciū p̄ tori. **S**e
xt⁹ fruct⁹ est bonoz eccie p̄cipatio. Per p̄nias
enī venā. cū peccatoz incorpēt eccie. sic ex q̄libz
cibo assumpto ab hōie. oē mēbz corpis illi⁹ p̄
cipat nutrimentū de illo cibo. Sic de q̄libet bono
ope facto in corpe eccie. penitēs p̄cipat et p̄ci
pit suffagiū. fm illd. ps. Participē me fac deul
oim timentū te. vñ hiero. in malach. ait. Pe
forzitā peccati imemores tardius reuertamur
scz ad p̄niam. adhuc inq̄t. sedē vos faciā in ta
bernacul. sic in die festiuitat. vt q̄d facit bapri
sma. faciat et p̄nia. et hīcet in tabernaculis salua
toris s; est in eccia. de pe. di. i. Et hinc p̄cipiāt
de oronibz. indulgētis. et alijs h̄. **S**eptimus
est premioz p̄p̄tio. primū h̄bū q̄d christ⁹ p̄di
cauit p̄lis fuit s;. P̄niam agite appropinq̄bit.
ei regnū celoz. mat. iij. Hoc idē p̄dicauerat pri
us gl̄iosus ioh. bap. Ad ait. Intrabit penitēs
in regnū celoz. s; appropinq̄bit. Nā et si p̄cor
vere peniteat. si tñ tūc morēs intrat nisi tā teruē
tē p̄niam agēt. et oritionē h̄bet q̄d deleret oēm
culpā et penā sic accidit i latrone cū christo cru
cifero. sed cōiter alias appropinq̄t. Intrās enīz
purgatoriū appropinq̄t regnū celoz. vel enā qz
et si p̄ p̄niam recuperet gr̄am q̄ disponit ad gl̄iaz
sed tñ nōdū p̄cipit. sed appropinq̄t p̄t enī recti
diuare et sic nō intrare. ex suo tñ defectu. Nō ei
vera p̄nia facit hōiem impeccabilē. nec affert fa
cultatē peccādi. Nec est s; q̄d ait gre. de pe. dif.
iij. P̄nia est p̄terita mala plangē et plāgēda ite
tū nō omittere. Intelligit enī q̄ ad p̄positum.
id est q̄d h̄eat p̄positū nō omittere. Nō p̄ ma
nifeste p̄ exēpli. Nā dauid q̄ vere penituit de
adulterio p̄petrato. postea iterū peccauit in nu
meratōe ppli. q̄. reg. vi. Et q̄ vere penituerit p̄
ex his q̄ dic̄ amb. in apologia dauid. Ait enī il
le rex potēs ac tant⁹. nec eriguo q̄dem momēto
manere penes se delicti passus est oīsciam. sed
p̄matura oīfessione atq̄ imēso dolore reddidit
peccatū suū. De iijz dñm dolor interni affect⁹
mouit. vt nat̄han diceret. Qm̄ penituit te. dñs

transfuit peccatū tuū. **S**aturitas itaq̄ venie
p̄fundā declarauit fuisse regis p̄niam. de pe. di.
iij. ille. Quā grauit aut peccauerit et mortaliter
in numeratōe ppli. ostendit ex flagello pestis il
lius quod etiam sentit petrus de palud.

Excellentia uirtutis s. v

penitētie. patz nō solū ex mltiplici fructu eius
vt dictū est. sed etiā ex alijs fructibz. **P**rio quia
est in p̄ncipali potētia. **S**cdo. quia est in nobis
p̄lter. **T**ertio. quia est omnīuz virtutū prima
Quantū ad primū. cū p̄nia sit vna virt⁹ spe
cialis. oportet q̄ sit in vna potētia aīe nō in est
sentia aīe. Est aut in volūtate. q̄ est p̄ncipa
lioz inter potētiās aīe. **H**ui⁹ rō est fm pe. de pa.
in. iij. di. xij. qz p̄nia est ps iusticie. vt dictū ē.
Iusticia aut est in volūtate. **T**ē quia eligere ē
actus volūtatis. et pari rōe fugere. respuere. et de
testari. q̄d est p̄nie p̄p̄us actus. p̄inet ad volū
tatē. Et ad s; facit q̄d ait augu. Arbitrū deus in
hōie. vt toleat cōmissa. de pe. di. vij. nemo. vt scz
velit detestari peccata. et vitare. **Q**uantū ad
secūndū scdm. pe. de pal. vbi sup. p̄nia est vir
tus in oībus bonis hōibus. Et p̄mo in innocēti
bus. et in beata hōie. qz et si nunq̄ peccauit. tñ
ante cōceptionē filij peccare potuit. Et q̄ paruū
li mortui sunt in gr̄a. ex natura peccare potuerūt
si viuere vsq̄ ad tps peccādi cōgisset. **D**abue
rūt ḡ p̄niam nō in actu. sed in h̄itu et scdm apri
tudine. **S**cdo p̄nia virtus est in beatis hōibus
puris. nō quidē quo ad actū tolendi de peccato
sed quo ad actū gaudendi. de dolore p̄terito. nō
p̄nti. **S**icut quis gaudet. nō tolet recolens ena
fisse piculū. **V**nde et cōsecutus est lucrū. **S**icut
etiam aliū actū habet graue. cū est sursum ten
tere scz deorsum. et aliū cū est deorsum. scz quie
scere. **S**ic vtutes morales h̄nt actū tendētē in
via. et quietem in fine in patria. **T**ertio in oī
bus peccatozibz ouersis ad deū. **I**n non cōuer
sis aut hōimibz ē penitētia. nō virtus. sed pe
na. scz remorsus cōscientie. **V**nde ph̄s ait in
li. ethicoz. **Q**z omnis malus implet penitētie
Quarto in damnatis est p̄nia. non virtus. sed
viciosum penitere. quia tolēt de peccato. nō in
q̄trum est oīra deū. sed inq̄trū est oīra seipos. et
sui voluntatē. respectu scz pene. quam sentiūt.
vnde d̄r sapientie. v. **I**ntra se gementes. et pes
nitentiā agentes rē. **I**n angelis bonis non est
p̄nia. et s; quia nō potuerūt peccare expiabiliter
Sic aut et nō aliter peccatū est obiectū p̄nie. p̄
ut est virtus. **E**t multo minus in christo. quia
nunq̄ peccare potuit. cū semp h̄ianitas fuerit
vnita veritati. que peccare nō p̄t. **Q**uantū ad
tertū. **P**enitētia est prior cōiter charitate et
alijs. sed tñ posterior fide. **P**ro cui⁹ declaratiōe
dicit idē petrus. vbi sup. qz licet omnes virtu
tes infundant simul q̄trū ad h̄bitū. vna tam

Capitulum. xv.

prior est alia quædam ad ordinem secundum actum, et id in actibus eorum est attendenda ipsa prioritas. Sciendum igitur quod motus voluntatis, cuiusmodi est motus virtutis moralium, precedit motum cognitionis quia appetibile imaginatum, vel intellectum, mouet appetitum, ut dicitur in. iij. de anima. Et iterum extimatio possibilitatis, motus voluntatis, quia electio que est principalis motus virtutis, non potest esse de impossibili extimato. Notus autem appetitus in duobus consistit, scilicet in fuga mali, et in prosecutione boni. Et hec duo diuersimode ordinantur. Quandoque enim quis fugit malum propter de fidem boni, et quandoque econuerso. Et hic motus, scilicet, prosequi bonum virtutis, ut fugiat malum pene est, ut frequentius in reuersione peccatoris ad deum per penitentiam, et ideo motus penitentis precedit motum fidei, quia accedente ad deum oportet credere, ad hec, xi. Et iterum motus spei coniunctus motui timoris, propter quem fit extimatio de possibilitate venie consequende. Et ideo dicit gregorius, quod penitens mouetur inter spem et timorem. Deinde ut in pluribus sequitur motus penitentis, deinde motus charitatis, et aliarum virtutum per ordinem. Quibus etiam motus amoris precedit motum penitentis, sed ille amor non est amor charitatis, quia charitas amissa non recuperatur, nisi per contritionem de peccatis precedentibus, que est motus penitentis virtutis, hec ille.

Quo autem penitens. §. vi

et quilibet electus habeat moueri inter timorem et spem, ut nec presumat, nec desperet ex dictis scripturæ sacre ostendit gregorius in moralibus, xix. tractans illud iob. Cumque sederet quasi rex circumstante exercitu. Erat tamen merentium consolator. Dicit enim sacra ecclesia fidelibus suis de pietate, et iusticia retemptoris, in predicationibus seris spem miscet et metum, quatenus nec incaute de misericordia confidant, nec despere iusticiam timeant. Nam homo sui capiti formidat resouet, dicitur, luc. xij. Nolite timere pusillus grex, quod placuit patri vestro dare vobis regnum. Atque iterum presumens terret, dum dicit matth. xvi. Vigilate et orate ne intretis in temptationem. Huius formidat resouet, dicitur, mat. v. Gaudete, quia merces vestra copiosa est in celis. Sed de seipso presumens terret, cum ait luc. x. Videbat sathanam sicut fulgur de celo cadentes. Formidat resouet cum ait. Quis me vocem meam audiuit, et ego vitam eternam dabo eis, et non rapiet eas quisquam de manu mea. Sed in seipso presumens terret dicitur. Dabit signa magna, et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest etiam electi. Formidat resouet, cum dicit. Qui presumerent versus in finem, hic saluus erit. Presumens terret, dicitur. Cum venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra. Merentes resouet cum latroni dicit. Hodie mecum eris in paradiso. Sed terreni presumens, dum iudas ex apostola

tus gloria in tartarus labitur, de quo per sententiam diffinitionem dicitur. Duodecim vos elegi, et unus ex vobis dyabulus est. Formidat resouet, cum dicit. Si dimiserit vir uxorem suam, et recesserit ab ea, duxerit vix alter, nunquam reuertetur ad eam ultra, nisi quod non contaminata et polluta erit mulier illa, tu autem fornicata es cum amatoribus multis. Tamen reuertere ad me dicit dominus, et ego suscipiam te. Sed presumens terret, cum dicit. Quid clamas ad me super contritione tua, insanabilis est color tuus. Formidat resouet, dicitur. Ergo saltem amodo voca me pater meus, duxerit tatis mee es tu. Sed presumens terret, dicitur. Pater meus amoretus, et mater tua cetera. Formidat resouet, cum ait. Reuertere aduersariis israel, et non auertra faciem meam a vobis, quia factus ego sum, et non irascatur in perpetuum. Sed presumens terret, cum propheta ab intercessione pharaonis dicitur. Non assumes pro eis laudem et orationem, quia non eraudiam in tempore clamoris eorum ad me, quam si steterint coram me. Moyses et samuel, non est anima mea ad populum istum. In eo quoque dicitur. Cum sederem quasi rex circumstante me exercitu, incutit timorem ex potestate cum subdit. Erat tamen merentium consolator, subleuat spem ex consolatione. Quasi enim rex dominus sedet in corde nostro, quia circumstrepentes regit animum motus in nostra cogitatione. In mente quippe quam inhabitat, dum torpennia excitat, iniqua frenat, frigida accendit, accensa moderat, emollit rigida, restringit fluxa. Et ipsa diuersitate cogitationum, quasi quidam exercitus illum circumstat. Sive quasi rex sedet circumstante exercitu, quia presidentem illum circumstat turba virtutum. Qui etiam merentium, id est, penitentium consolator est, ea promissione qua dicit Beati qui lugent, quam ipsi consolabuntur. Inhabitare autem in mente incipit deus per penitentiam, et ibi quiescere. De penitentia ut est sacramentum, et de penitentibus eius, Contritione, confessione, et satisfactione habet in. iij. parte ti. de sacris, c. de penitentia. De veritate prout est virtus. // Capi. xv.

Veritatem autem con-

uenienter philosophus, in. ij. et. uij. ethi. inter ceteras virtutes. Et tullius in rhetorica ponit eam inter partes iusticie. Et sic diffinit eam. Veritas est per quam imutata que sunt, aut ante fuerunt, aut futura sunt, dicuntur. Sed per maiorem declarationem horum dicendum secundum b. thomam, se. se. q. cix. arti. i. quod veritas dupliciter accipi potest. Uno modo secundum quod secundum veritatem aliquid dicitur verum. Et sic veritas non est virtus, sed obiectum, vel finis virtutis. Sic enim accepta veritas non est habitus, quod est genus virtutis, sed equalitas quedam intellectus, vel signi ad rem intellectam significatam, vel rei ad suam primam causam. Et sic diffinit veritas, quod est adequatio rei intellecte ad intellectum. // Secundo modo

Titulus Quintus

potest dici veritas, qua aliquis verax dicit, scdm
q̄ p̄ eam aliquis dicit verax. Et hoc est virtus,
quia hoc ipm̄ quod est dicere verax, est bon^o act^o
Virtus autē est, que bonū facit habentē, et opus
eius reddit bonū scdm̄ pbm̄. Et de hac loquit^r
Cullius in diffinitōe sup̄posita. Potest addi,
q̄ veritas tertio modo dicit ip̄e deus, et p̄ appro
priationē filius. Unde et verbū dicit quasi v̄
loans, i. manifestans. Ip̄e em̄ incarnatus ait,
Ego sum via, veritas, et vita. Johā. i. iij. Et au
gusti. in li. de ciui. dei ait. Ut homo confidenti^r
ambulet ad veritatē, ip̄a veritas dei filius, ho
mine assumpto, nō deo assumpto, veniens fun
davit, et stabilivit fidem. Et hoc est quod ipse
ait pylato. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni
in mundū, vt testimonium phibeam veritati.
Jor. iij. Q̄ autē veritas scdo modo dicta sit spe
cialis virtus. Sic declarat th. vbi sup̄ ar. ij. Ad
rationē virtutis p̄tinet, q̄ opus hominis bonū
reddat. Unde in actu hominis, cū inuenit specia
lis ratio bonitatis, necesse est q̄ ad hoc dispona
tur homo p̄ sp̄alem virtutem. Cū autē bonum
scdm̄. b. augustinū in libro de natura boni, con
sistat in ordine, necesse est specialem rationem
boni considerari ex determinato ordine. Est au
tem specialis quidē ordo, scdm̄ q̄ exteriora no
stra, vel verba, vel facta debite ordinant ad ali
quod signandū, quod factū est. Et ad hoc p̄ficiē
homo p̄ virtutem veritatis. Unde manifestus
est q̄ veritas est sp̄alis virtus. Consistit autē
in medio, i. ter superflūū et diminutū, sicut alie
virtutes morales, ex hoc q̄ de se nec maiora vi
cit, nec minora q̄ in se sint vel recognoscant.
Aut etiā ex hoc nec falsus dicit, q̄ est sup̄flūū
nec verum tacet, cum expedit q̄ esset diminuti
um veritatis. Sciendū etiā q̄ simplicitas
p̄tinet ad veritatē, inq̄tum est virtus. Nā sim
plicitas dicit p̄ oppositum duplicitati, qua scz
aliquis habet aliquid in corde, et aliud ab illo
quod habet in corde ostēdit exterius. Et sic sim
plicitas ad hanc virtutem p̄tinet. Facit autē
simplicitas intentionē rectam, nō quidē dire
cte, quia hoc p̄tinet ad omnē virtutem. Sed ex
cludendo duplicitatē, qua homo vnū intendit
et aliud p̄tendit. Et dicitur simplex q̄ sine plica, scz
duplicitatis. Et de hac simplicitate dicit puer. i.
Cū simplicibz sermocationatio eius. Et math. x.
ait christus. Estote simplices sicut columbe, i.
vt nemini machinemini dolos. Ut em̄ colum
bā nō h̄t fel, q̄ designat malitiā. Et de iob. dicitur
ca. i. q̄ erat simplex et reclus. Ex veritas sit pars
iusticie, scz potentialis vt virtus secundaria an
nera principali. Sic declarat th. vbi sup̄ ar. iij.
Et hoc aliqua virtus iusticie annectit sic secu
daria principali, q̄ annectit quidē cū iusticia par
tim, et p̄tinet deficere ab eius p̄fectarōe. Veritas
autē annectit cū iusticia in duobz. P̄tio q̄dē in b

q̄ est ad alterz. Manifestatio enī, quā dicimus
esse actū veritatis, est ad alterz, inq̄tum scz ea q̄
circa se sunt, vnus alteri manifestat. Scdo in
q̄tum iusticia eq̄litate quādā i rebo p̄stituit
Et b̄ etiā facit virtus veritas. Adequat em̄ si
gna rebo ext̄nibz circa ip̄az. Deficit autē a p̄p̄ia
rōne iusticie, q̄tum ad rōnē debiti. Nō em̄ hoc
virtus attēdit debiti legale, q̄ attendit iustis
cia, sed potius debiti legale, inq̄tum vnus homo
alteri ex honestate dicit veritatē manifestatōne. Et
sic patz, q̄ veritas est virtus annexa iusticie sic
secundaria principali. Nec obstat, q̄ iusticia est
in voluntate. Veritas autē i intellectu, q̄ veritas
p̄tinet ad intellectū inq̄tum cognita, h̄ p̄ volūta
tē p̄p̄iā, p̄ quā hō vn̄ habitibz et mēbris p̄fert
exteriora signa ad manifestandū veritatē. Et sic
veritatis virtus etiā spectat ad voluntatē. Con
tra hanc veritatē opponunt viriū mēdaciū, sitatio
nis, et hypocrif, et ironie de q̄bo p̄la h̄es i. ij. pre.

Veritatez large su §. I.

mendo ponit hiero. sup̄ mat. esse triplicē, quod
allegat. b. th. et aliū in. iij. sen. P̄tia est veritas
vite. Scda est veritas doctrine. Tertia ē veritas
iusticie. Ut autē q̄libet h̄az a veritate stricte sū
pta, put est virt^o sp̄alis, d̄ q̄ dicitū est. H̄c tripli
cē veritatē vidēt notasse iudei in xpo fuisse, cū
dixerūt ei. Scim^o q̄ verax es q̄ ad primā. Et vi
am dei i veritate doces q̄ ad scda. Et nō est tibi
cura de aliq̄. Nō em̄ respicis oēm p̄sonaz q̄ ad
tertū, mat. xij. vt notat nico. de lira. ibi. quis
hoc dixerit ad tērandū et decipiendū est. Et q̄
sit utilis et nobilis ista veritas, ostēdit ps. dices
Veritas mea, et misericōdia mea cū ip̄o ē, et in no
mie meo exaltabit cornu eius. Cosiodorus b
exponit de xpo in q̄ fuerit, et veritas doctrine, iu
sticie, ac vite, misericōdia imense clemētie q̄ mun
dum redemit sua passione, ex quibz in noie et
virtute dei p̄ris cornu eius, i. dignitas et potē
tia est exaltata, vt in noie eius oē genu flectat
celestiū terrestriū, et infernoz, ad phili. ij. P̄t et
hoc exponi d̄ q̄libet sancto viro, vt introducit ec
clesia in officio missę aliter p̄cedēdo, vt dicat.
Veritas mea et misericōdia mea cū ip̄o, scz electo
meo, et in noie meo exaltabit cornu ei^o, vbi tria
nota s̄ veritate. P̄mo eius mira dignitas, ibi
veritas mea. Secūdo eius magna utilitas ibi
misericōdia mea. Tertio eius eximia remuner
ralitas, ibi, et in nomine etc.

Quātū ad primū §. II

dignitas veritatis ostenditur in eo q̄ dicit vo
minus Veritas mea id est, que est a me, et quā
possideo. Veritas a quocunqz dicatur a sp̄i
tus sancto est, ait. bea. ambro. Vere autē dignita
tis est q̄d est a deo quo vocabulo vocatur deus
Et cū sit triplex veritas, vt dicitū ē, q̄libz ē a sp̄i

Capitulum. xv.

sancto. **D**ñ dixit xpc aplis de spūsancto. **D**oce
bit vos omnē veritatē. s. vite doctrine. et iusticie
Et veritas quē vite dicitur siue vera scdm. b. th. sic
et quibus alia res dicitur vera ex hō q̄ attingit suā reglā
et mēsurā. Reglā autē et mēsurā vite hōis. i. ouer
sationis sue est lex diuina. p̄ cur̄ s̄formitatē
rectitudinē hōis. Et talis veritas siue rectitudo
nō est veritas spālis. s. cōis est ad omnē virtu
tē. hāc deus erigit a q̄libet. dicens. **D**acem et veri
tatē diligite. ait dñs oipotens. zach. viij. **D**ec at
p̄sistit p̄rio in hāc mēte extimatōe. **S**cdo in vera
oris locutōe. **T**ertio in hāc opis executōe. **P**ri
mo ad veritatē vite erigit vera rextimatōe.
Falsum enī loqueret̄ in mēte sua. qui estimat
ret panē esse lutū et aurē esse auricalcū. licet hā
beat aliquā similitudinē in colore. ita qui repu
tat temporalia esse magna bōa. vt diuitias volu
ptates. honores. et hō. Et virtutes. et sapientiam
nō extimat alicui⁹ valoris. q̄ ea cōtempnēs. hic
loq̄tur falsus in corde suo. **S**z dicit ps. **Q**ui loq̄
tur veritatē in corde suo. iste reuelat in monte
sancto dei. **P**eritates loq̄tur in corde q̄ reputat
mūdāna eē trāsitoria et vana ac vilia. vt apls
qui dicebat. **D**ia arbitrat̄ sū vt stercora. **E**t ve
ra et magna bōa intelligit eē ḡtās et gl̄iam. **E**t ex
tali veritate cognita amat virtutes. et laborat p̄
eis p̄tēnit trena. et vitia abhorret. **S**cdo ad ve
ritatē vite requirit veritas in locutōe. vñ apls
Loq̄mini vnusq̄sq̄ veritatē cū p̄rio suo. qm̄ su
mus iuicē m̄bra. **S**zbra autē nō decipiūt altez
aliud. **D**z autē p̄poni veritas locutōis oī amici
tie. vñ pbs. **D**uobz existentibz amicis platone
et veritate sanctū est p̄phozare veritatē. **I**dem
Amic⁹ quē plato. amicus fortis. s. magis ami
ca veritas. **S**z quia vt ait quā sapiēs. veritas odi
um parit. **O**bssequiū amicos iō diminute sūt
veritates a filiis hōim ait ps. **E**t vt placeāt hōi
bus mēdacia et adulatōes multiplicāt. sen. **N**ō
strabo tibi quid oia possidētibz desit q̄ dicat vtz
Tertio erigit ad vite veritatē recta opatio. ysa.
xxxvij. **M**emento dñe inq̄t ezechias. quō ab u
laueri corā te in veritate i corde p̄fecto. et q̄ si se
declarās subdit. **E**t qd̄ rectū est in aspectu tuo
feceri. **A**d hō q̄ op⁹ nīm sit vtz opozz q̄ remo
ueat ab ea ois sinistra intētio et simulatio. et in
debita circūstātia. **E**t oē opus q̄truncus s̄ue
tū ab alijs d̄z cedere veritati. vñ aug. **S**anife
stata veritate cedat s̄uetudo veritati. dif. viij.
Quātū ad veritatē doctrine dicit. b. th. se. se.
q. cix. ar. iij. q̄ h̄c s̄sistit in quadā māifestatiōe
verboz eoz de q̄b̄ est scia. vñ directe nō p̄inet
ad virtutē veritatē. put ē virtus spālis. vtz qz ve
ra scibilia inq̄tū sūt a nob̄ cōgnita. circa nos sūt
et scibilia. inq̄tū sūt a nobis cōgnita. circa nos
sunt et ad nos p̄inet. s̄m h̄ veritas doctrine p̄t
ad hāc virtutē spālē p̄tinere. et q̄cūq̄ alia veritas
q̄ q̄s māifestat hō. vñ facto qd̄ cōgnoscit. **D**er

tinet autē ad veritatē doctrine. vt vocēdo. in q̄cūq̄
facilitate cōsulēdo. p̄dicādo. exhortādo hā dicat
Et qz sacra scriptura sola doctrina est. q̄ nullā hō
falsitatē admittā. et hō qz sermo dei est. q̄ mēiri
nō p̄t. vñ d̄rioh. xvij. **S**ermo tu⁹ veritas ē. **I**do
p̄marie p̄dicādo d̄z induci auctas scripture sa
cre nec q̄s ex floze d̄z dimittē. vt veritates nes
cessarias ad salutē nō dicat. **D**ñ cris. tractās il
lud qd̄ ait xpc aplis. cū misit eos ad p̄dicādū.
Nolite t̄tere eos q̄ occidit corp⁹. ait. **N**ō soluz
est p̄ditoz veritatē. q̄ trāsgrēdiēs veritatē. p̄ veri
tate mēdaciū palā loq̄tur. sed et ille q̄ nō p̄nun
ciat veritatē. quā libere nūciare oī. **E**luz nō libe
re veritatē defendit. quā libere defendere d̄z. p̄
ditoz est veritatē. **N**ā sic sacerdos debitor est. vt
veritatē. quā audiuit a deo libere p̄dicet. **S**ic lai
cus debitor est. vt veritatē quā audiuit in scrip
turis p̄batā. fiducialit̄ defendat. h̄c ille. xi. q. iij.
nolite **N**ō tñ p̄dicatoz d̄z dicere omnē verita
tē. sed q̄ p̄ueniat auditoribz. cuiusmōdi. s. sint ca
paces. et q̄ vnus sit eis. **S**z tolēdū. qz iam veit
t̄ps qd̄ p̄dixit apls. ij. ad thimo. uij. **E**rit. n. rps
cū sanā doctrinā nō sustinebūt. **E**t a veritate q̄
de auditū auertēt. ad fabulas aut p̄uertentur.
Si q̄ autē dicta gētilium poetaz vt p̄boz. nō ad
ostērationē. s. ad maiorē cōfirmatōz veritatē ali
q̄n̄ iducant vt ancille defuierēs dñe r̄xologie.
nō erit incōueniēs. **D**ñ clemēs papa. **C**ū em̄ ex
diuinis scripturis q̄s firmā regulā veritatē susce
perit. absurdū nō erit si aliqd̄ ex eruditōe cōi. ac
liberalibz studijs. q̄ forte in puerina attingit. ad
asseritōz veri dogmatē p̄ferat. ita tñ vt hā didice
rit falsa et silata declinet. di. xxxvij. flatū **S**i at q̄s
aliq̄ toceret falsa vel incauta. vt q̄ p̄nt esse occa
sio mali. nō erubescat. cū expedit retractare vel
declarare. qz nec. b. aug. erubuit facere libez re
tractationū cum esset doctissim⁹ oim. ecci. uij.
Non d̄dicat verbo veritatē vllō mō. cū s̄z repre
bender̄ d̄ errore. ij. ad cori. xij. **N**ō possum⁹ ali
quid s̄ veritatē. s. p̄ veritate. b. aug. **M**agne sa
piētie est hōiem reuocare. q̄ male locut⁹ est. xx
ij. q. uij. magne. **Q**uantū ad veritatē iusticie di
cit th. vbi sup. qz veritas iusticie est s̄m qz ali
q̄s rectitudinē legis in iudicijs q̄ sunt ad altez
seruat. **D**ñ s̄m qz aliquis veritatē manifestat
ex iusticia. puta cū in iudicio testificat verū. vel
confitet. **E**t sic est quidā actus iusticie. **D**nde
nō p̄prie p̄inet ad veritatē. put est spālis virt⁹
Ad veritatē iusticie p̄inet nō respicere ad per
sonas quia paup. et ideo cōpariendū. vel quia
cōsanguineus. et ideo nō puniēdus. et hō. puer.
xxvij. **Q**ui cognoscit in iudicio faciē nō bene
facit. et p̄ buccella panis d̄serit veritatē. **E**t dñs
in lege. **N**ō misereberis in iudicio paupis. vt a
vero deues. **D**inc. et. b. aug. **Q**ueritur pater de
malo filio. querit. i. querit filius de duro p̄te.
Seruat⁹ honozificētiā p̄ri. q̄ debet ei a filio nō

Titulus Quintus

eqm' filiū p̄i in hōre. sed p̄p̄imus filiū p̄i in
veritate. q̄. q. vñ. q̄ritur. Nec etiā p̄z attēdē ius
ter ad mūera. s̄z resp̄uē. deu. xvi. **V**icera puer
rūt h̄ba iustoz. vt. i. falsā sniam p̄ferat. **D**n̄ b.
greg. **H**ōis male vtunt̄. p̄ tp̄ali lucro iuste iū
dicat. Tales q̄dē a veritate nō iusticie defensio.
s̄z amor p̄m̄j puocat. q̄b̄ si spes nūmi subtra
hit p̄festim a iusticie executōe recedūt. **A**ccep
tio mūerū p̄uaricatio ē vitatis. xi. q. iij. q̄ recte.
Pertinet ad veritatē iusticie resistere malis. z
defendē inocētes s̄ oppressores. **D**n̄ d̄. di. lxx
iij. **E**rroz. cui nō resistit a p̄bat. **V**eritas cū mi
nime defensat. opprimē. **N**egligē q̄pe cū pos
sis p̄ turbare puerfos. nihil ē aliō. q̄ fouē. **P**er
tinet ad vitatē iusticie iudicare fm̄ allegata z
p̄bata. s̄z prius bñ examiata. **D**n̄. b. ambro. **B**o
nus iudex nihil ex arbitrio suo facit. z tomesti
ce p̄posito voluntatis. sed iuxta leges z iura pro
nūciat. examinat causaz merita nō mutat. iij.
q. vñ. iudicet. **S**ed potest hodie dici illud. **L**or
ruit veritas in plateis. ysa. lix.

Utilitas huius .§. III

Veritas oñditur. cū subdit. **E**t misericordia mea
cū ip̄o. quasi dicat. **Q**uia fuit in eo veritas. erit
in illo misericordia mea. id ē faciā ei misericor
diam. **M**isericordia aut̄ dicit̄ quasi miseriam
adimens. **D**n̄ z christus ioh̄a. iij. ait. **V**eritas
liberabit nos. **A**dimit aut̄ z liberabit a mulphi
ci miseria. **P**rimo a miseria obscuratōis. **S**e
cundo a miseria ingloriatōis. **T**ertio a miseria
deprauatōis. **Q**uarto a miseria damnationis.
Quanto ad primū dicit iob. **L**enebris in
uoluit̄ zc. **A**nima enī n̄fa. vt ait p̄s. nascit̄ sic
tabula rasa. in qua nihil est pictum. **N**ullam
veritatē gonoscit. vñ magna in obscuritate est
Et h̄c est magna miseria. **S**ed liberat̄ ab hac
miseria paulatim p̄ veritatē sibi manifestatā
ab alijs. z a se cognitā. **D**ex enī est bonū intel
lectus. quod p̄ficit ip̄m. z illustrat obscuritatē
eius. **E**t sicut nullus mēri suauior cib̄ q̄ veri
tas. vt ait lactantius in li. institū. **I**ta nullus
amarior seu magis noxius cib̄ aie. q̄ falsitas.

Scdo veritas locutōis liberat ab ingloria
tione. i. infamia. **S**icut enī fallacia hominis facit
eū infamē. ita vt quilibet detestent̄ esse homines
mēdaces. nec credat̄ eis. cū etiā dicunt z iurat̄
veritatē. **I**ta q̄ verax est in h̄o locutōis. inde
sibi bonā acq̄rit famā. **L**uz enī h̄o fit aial socia
le. naturaliter vnusq̄sq̄ debet alteri id sine q̄
locietas h̄iana p̄seruari nō p̄t. **N**ō possent ac
hp̄ies viuere. nisi sibi iuicē crederēt tāq̄ vitatē
māifestantib̄. **E**t p̄pter b̄ fallax erosus z infā
mis h̄t̄ q̄ destructiū humane societatis. **E**t ver
rar diligit vt p̄seruariū eiusdē societatis. **E**t dic
t̄. se. se. q. cir. ar. iij. q̄ virtus vitat̄ pon̄ decli
nat in min̄ q̄ in maī. b̄ tñ p̄t̄ intelligi duplt̄

cū d̄z decliare in min̄. **N**o mō affirmādo. pu
ta quia nō māifestat totū bonū qd̄ in se est. sci
entiā. vt scitratē vel h̄. **E**t b̄ fit sine p̄iudicio
vitat̄. qz in maiori includit̄ min̄. **E**t sic virtus
veritat̄ decliat in min̄. **H**oc. n. vt p̄s dicit in
li. ethi. videt̄ eē prudentiū p̄p̄ onerosas supra
būdārias. **P**oies. n. q̄ maiora d̄ se dicit̄ q̄ sint
sunt alijs onerosi. q̄i alios excellē volētes. **Q**ui
aut̄ miora de se dicit̄ q̄ in eis sit. sūt alijs ḡofi
q̄ alijs p̄descēdētes p̄ quādā moderatōez. **D**n̄
ap̄ls. q̄. ad cori. xij. **S**i voluero glari nō ero in
fipiēs. veritatē em̄ dicā. **P**arco aut̄ ne q̄s existi
mat̄ sup̄ id qd̄ videt̄ in me. aut audit̄ aliqd̄ ex
me. **A**lio mō negādo decliat in min̄. **L**ū. s. nes
gat qd̄ in eo est. **E**t h̄c nō p̄riet ad vitatē. qz fal
sus incurrit. **S**z p̄tinet ad ironie vititū. in min̄
peccat̄ s̄ vitatē q̄ p̄ iactantiā exq̄ pl̄ dicit̄ de se
q̄ sit. **T**ertio liberat veritas a miseria p̄uitatis
vbi ē vitas vite. cū excludat oē vititū. ibi p̄uitat̄
locū nō h̄t. h̄c verax ē. z iusticia in illo n̄ est. d̄z
Job. vñ. **S**z z ois p̄uitas om̄ssa peccati tollit̄
p̄ vitatē p̄fessionis z p̄nie. vñ p̄s. **V**eritas de
terra orta ē. i. h̄a p̄fessio de peccatoze. z iusticia
de celo p̄sp̄xit. i. iustificatio a deo. **I**ta exponit
Aug. de pe. di. i. **E**t idē aug. dic̄. vera p̄nia ad ba
ptismi puritatē conat̄ adducē peitentē. **Q**u
to liberat a miseria dānatōis si māseritis in ser
mone meo. s. p̄seuerādo i obfuitatōe ei. **V**ere
discipli mei eritis. z p̄gnosceſ veritatē. z vitas
liberabit vos. **I**o. viij. **L**iberabit. s. a dānatione
p̄seruādo ne icurrat̄. **S**i q̄s ait ip̄e in eodē. ca.
sermonē meū seruabit. mortē nō videbit̄ i et̄nū
Si q̄ vitatē dico vobis. quare nō credis mihi.
cū p̄ b̄ euadat̄ miseriam omnē. qz veritas mea.
in q̄ ē ibi z misericōdia mea ad tollēdas misarias

Quātū ad tertiu .§. III

Priuale. qd̄ ē remūeratō veritatis. b̄ oñditur
d̄z. **E**xaltabit̄ cornu ei. **D**icit aug. sup̄ p̄s.
Lornua iusti sunt mūera christi. quia em̄nēt.
Precipiū mun̄ christi est ḡra sua. vñ z virtutē
p̄cedit. z merita. **E**xaltat̄ aut̄ istud cornu ḡre.
cū p̄ eū puenit̄ ad gl̄iam. ioh̄. iij. **Q**ui facit veri
tatē. i. opando scdm̄ eā. b̄ venit ad lucē. s. gl̄ie.
Dn̄ facientibus trib̄ cubicularijs regis d̄arj
questionē in se. z corā eo z sapientib̄ suis dis
ceptantib̄ qd̄ est fort̄ oibus. vnus dixit vintū.
ali' regē. tert̄ sc̄z zorobabel mulierez. et magis
veritatē cludēdo. qz veritas vicit. z viuut. z ob
tinet i secula seculoz. **V**ide historiaz q̄ pulcra
est. z multa p̄tinet ad cōmēdationem veritatis
Vinū significat sapiam h̄ianā q̄ inebriat. **R**ex
potentiā z rez abundantiam. **M**ulier voluptatē
Hec oia potentia sunt. **S**z veritas oib̄ p̄ualet
que p̄ducit ad regna celoz. vbi semp̄ viuutur.
Habetur h̄c historia. q̄. **E**ldre. iij. capi.

De virtute fidelitatis. **C**apitulū. xvi.

Capitulum. xvi.

Fidelitas in promissis

his vel commissis videtur pertinere ad virtutes veritatis. Et ideo aliquid hic de ea breuiter dicendum. Dicit yfido. in li. etymo. qd fidelis qd dicit. p eo qd fit ab eo qd dicit. vel p mittit bonu. Signanter aut dicit bonu. quia si malu. pmitteret. seruare non debet. Iuxta illud yfido. In malis promissis rescinde fidem. id est fidelitate. non seruando illud. Et scdm b dicit ps. deo. Fidelis deus in omnibus verbis suis. quia verax est. et obseruat que pmittit nobis q non sunt nisi bona. Et hec fidelitas in scriptura multu commendat. puer. xvij. ca. Vir fidelis multu comendat. Numeri. xij. Moyses in omni domo mea fidelissimus est. et i. reg. xij. Quis in omnibus seruis tuis fidelis sicut dauid dixit ad abimelech ad saul. Fidelitas aut ista maxie est comendabilis in tribus generibus hominum. Primo in amico suo. Secundo in nuncio vel legato. Tertio in seruo. vel dispensatore instituto.

Quantu ad primu dicit ecci. vi. Amico fidei nulla est compatio. Idem amicus fidelis medicamentu vite. Sic p medicamentu ho recuperat vita. ita p auxiliu et consiliu amici fidelis quis aliquo recuperat vita anime et corporis. Ista aut fidelitas in amico ostendit. Primo in consilio vt det amico bonu consiliu et sanu. Non sic ille qui dedit consiliu amon vt fingeret se infirmu ad hoc. vt thamar soror eius ex cuius occupatione erat infamatus veniret ad visitanduz eum et sic ostupraret ea. ij. reg. xij. Aut consiliu qd dedit balaan balach regi moabitaru. vt induceret israelitas ad fornicandum. Sed sicut daniel qui nabuchodonosor vt euaderet sniaz sibi cominata dicit. Placet tibi ter consiliu meum peccata tua elemosinis redime. Dan. uij. Secundo ostendit fidelitas in amico in secretis. vt scz non denudet. puer. xi. q ambulat fraudulente. reuelat archana. Qui aut fidelis celat amicu vel amici ommissa. Et ecci. ca. xvij. Qui denudet archana pdet fide amici. Et b est ver qd ex celatõe secreti non sequit malu. Tertio ostendit fidelitas in amico suo in aduersis cu non deserit. ecci. xvij. Fide posside cu amico i pauprate illi. vt i luis illi letet. In tpe tribulatois illi pmane illi fidelis. Exemplu de illis duobus pbis amicis. quoz alter cu captu dionysius tyrannu Sicilie vellet aduenare ad morte. petijt dilatione a tyranno. vt vadet ad ciuitate sua disponere posset de factis suis. Et cu tyrannus peteret fideiussore p eo de reuersioe. ille requisit amicu suu illu psm dedit. declarato sibi a tyranno q si tpe et hora deficiat illa non rediret ipe occideret p eo. Qui p eo se obligauit. Et ille expedijt negotijs suis hora statuta reuersus e. Qua fidelitate considerata pmaxia tyrannus illi pepcit et se fieri ternu ami

cu eoz postulauit. Narrat valerius b. Quatu ad scdm dr puer. xij. Legat fidelis sanctas. Et itez. Sic frigus niuis in die messis. ita legat fidelis ei q misit illu. Frigus niuis cuz accidit in messe refrigerat metete a calore. ita legatus refrigerat metete ab estu solitudinu vt meli. Sic frigus niuis in hyeme piguescit terra. et sic in messe hnt copiosius fructus. ita fidelis legat fructuose opat et vtiliter ipm pmittere. Contra te infideli legato seu nuncio dr. dens putridus et pes lapsus. qui sperat sup infideli in die angustie. Dens putridus magnu colozem ingerit. Dn vulgari ter dr qd non est coloz sic coloz dens. Sic infidelis nuncius vel legat. ei q sperat in eo. vt dens putridus ingerit afflictione. Est et pes lapsus sic eni ille q desiderat ad aliquo locu puenire et p lassitudine non pot. mtru affligit. sic q expectat nunciu infideli. Legatos aut male tractare e magna iniusticia. et insipientiu frangere securitate eoz. di. i. iulgetiu. et graue punit tal iuria q est contra comunem fidelitatem. Na vt dic aug. Fidelis id est fidelitas etia hosti cu pmittit seruanda est. xvij. q. i. noli. Dn dauid. qz rex amonitaru. ad que miserat suos legatos ad dolenduz et ad solanduz de morte pris. delonestauit eos. suggerentib sibi consilijs suis. q pditiose hoc egerat dauid. non ad solanduz. sed ad explozanduz. Dn rasis eis barbis p medietate. et vestib eoz abscessis. vsq ad nates. remisit ad dauid. Sed ob tale iniuria facta misit Boab cu exercito suo et Babati ciuitatem principalem amonitaru. et ea capta fecit magna strage. vt hnt. ij. reg. x. Et de iudeis dicit egesippus. Preuaricati sunt leges oim hoim. ipoz etia barbaroz. qm apud ipos qz qui nesciunt humanitate inuolabiles legari habent. du vidicta celestis formidat et tanti sceleris vltor deo timef. b g admiserunt aduersarij nri. scz iudei q nec humane nec diuine leges in vltu relinquunt. hec ille. Et forte loq tur de aplis. qz iudei persecuti sunt multipliciter qui erat legati dei. Dn apls paulus. Legatiõe fungim deo exhortate p nos. Quatu aut ad tertiu dr. ecci. xvij. Si est tibi seruus fidelis. sit tibi qsi aia tua. et qsi fratre sic tracta illu. Fidelitas aut serui seu dispensatoris ostendit circa bona sibi ommissa in tribus. vt scz non dissipet. non defraudet. et vt multiplici. Prio cauere dz cui ommissa e aliq dispensatio. vt n dissipet bona dni sui. Dn in euu. Dillic q diffamat fuit q dissipat bona dni sui. amor fuit a dispensatõe. lu. xvi. Et apls i. Cori. uij. Sic ia qrit iter dispensatores vt fidelis qz iueniat. q. d. Bari snt q n dissipet. Dn in tpalib dispensator n expedit vtili bona dni sui. dissipatoze. Et snt qlibz plat q dat bnificia. officia dispensatores s iura coia et scra idebite non e dispensator. s vt dic bern. dissipator. Et snt i bonis tpalib vel naturalib vel spualib. q comi

Titulus Quintus

nus accessit, fecit nos suos dispensatores. **S**3 cū male eis utimur, dissipam⁹ bona dñi nři sicut filius pdigus q̄ dissipauit substantiā suā. **L**u ce. xv. **S**cdo seruus dispensator d̄s cauere ne de/ fraudet sibi accipiendo bona dñi sui, sicut **J**udas qui portabat loculos, i. bursam seu scartel lam pecunię que elemosynalic dño ⁊ discipulis tradebat, de q̄ dicit euāgelista, q̄ fur erat, ⁊ ea q̄ mittebant in loculis portabat. **J**oh. xv. **I**d ē asp̄rabat tonū p se ⁊ familia sua. **S**ic etiā q̄libet de bonis operib⁹ suis tonū debet deo tribuere ab eo recognoscendo, non prem furado, videri licet attribuire virtuti, vel inquirēdo gloriā hūanā. **D**ñi bēnī fidelis reuera famulus es, si te multa gloria dñi tui, ⁊ si nō exēte a te, tñ trāsēte p te, nil manib⁹ adhrē oringat. **L**ertō bonus ⁊ fidelis dispensator nō solū d̄s seruare bona dñi sui, sed etiā augmētare, inq̄tū pōt licite, sic fecit iacob erga laban socep suū. **E**t **J**oseph erga phariphar dñm suū, q̄ dispensatōem tonū tom⁹ sibi omiserat, ⁊ oia multiplicabant i manib⁹ suis, nec cognouerat ioseph nisi panē q̄ vescebat, gen. xli. sic ⁊ q̄libet grās sibi a dō collatas varias, siue mltas, siue paucas, d̄s sollicite procurare, vt eas multiplicet i grā crescēdo, vt talēta sibi omīssa, nam vt h̄t i palola euāgelica. **M**at. xxv. **Q**ui q̄nq; talēta accepit, q̄ lucrat⁹ ē cū eis alia q̄nq; grōse i reddītōe rōis sibi dicitū fuit. **E**uge fue bōe ⁊ fidel, q̄ i pauca fuisti fidel sup mltā te p̄stiuā, itra i gaudiū dñi tui. **E**t sicut dicitū fuit suo q̄ cū duob⁹ sibi omodat⁹ fuerat duo alia lucrat⁹. **Q**ui hō vnū solū recep̄tū nō multiplicauit cū illo negociādo, s̄ illud abscondit inuectiue sibi dicitū fuit. **S**erue nequā ⁊ piger, q̄re nō dedisti pecuniā meā ⁊c. **E**t ablatō sibi talēto fuit missus in tenebras, vñ ⁊ pe. in canonica sua. **S**i q̄s accepit grām i alterutq; illā admīstrātes vt boni dispensatores mltifor mis grē dei, ⁊ apo. ij. d̄s. **E**sto fidel vsq; ad mortē, ⁊ dabo tibi coronā vite. **F**idel. s. bñ dispensator tibi p̄cessa. **De liberalitate inq̄tū differt a misericordia.** **Capitulu. xvij.**

Liberalitas conue// rat inf vtutes annexas iusticie ab andronico pipatxerico, vt refert. **l**ea. th. se. se. q. lxx. **E**t ambro. dicit in li. d̄ offi. q̄ in euan. mltas disciplias accepim⁹ iuste liberalitatis. **C**irca qd̄ sciendū, vt clarescat materia ei⁹ et de noie q̄re sic nūcupet scōm. **b. th. se. se. q. cvij. ar. ij.** **D**uplex ē obiectū siue materia libalitatē. **P**ria ⁊ imediata materia ē interior passio. **s. affect⁹ ad pecuniā, sc̄da ⁊ exterior materia ē pecunia.** **H**ō ē q̄ liberalitas n̄ attēdit in q̄ritate dati, s̄ in affectu dātis. **A**ffect⁹ autē dātis dispōnit scōm dispositōz amor⁹ ⁊ occupie p modū delectatōis ⁊ tristicie ad ea q̄ dant. **E**t iō imedia

ta materia liberalitatē ē passio interior. **P**ecunia autē exterior ē obiectū pdictraz passionū. **E**t s̄m b̄ dicit pbs in. uij. ethi. q̄ liberalitas videt eē q̄da; medietas circa pecuniā. **D**icit aut liberalitas ex eo q̄ ad liberalē p̄neat emissiuum eē scōm p̄bm in. uij. ethi. vñ ⁊ alio noie liberalitas largitas noiat, qd̄ q̄ la. gū est nō ē retentiū. s̄ emissiuū. **S** idē p̄nere videt ad nomē liberalitatis **L**ū. n. aliqd̄ a se emittit, qd̄ amō illud a sua custodia ⁊ dñio liberat, ⁊ animū suū ab vno hōie in aliū et sunt bōa possessa q̄ noie pecunie signatur. **N**ā vt dicit aug. ⁊ h̄t. i. q. iij. **T**orū. **Q**uicqd̄ hōies i fra h̄t, quoz sunt dñi pecunia vocat, q̄ ⁊ antiq̄ quicqd̄ hēbant, in pecunia hēbant. **D**ñi pecunia a pecu. **E**t sic pecunia d̄ esse materia liberalitatis. **Q** autē liberalitas sit virt⁹, ⁊ clarat **l**e. th. se. se. q. cvij. ar. i. **S**icut dicit **A**ug. in li. de libero arbi. **D**ñi bene reb⁹, quib⁹ male vtī possum⁹, p̄inet ad virtutē. **P**ossum⁹ autē vtī bene ⁊ male, nō solū potētis ⁊ passionib⁹ sed etiā hīs q̄ extra nos sunt, s. reb⁹ t̄palib⁹ cōcessis nobis ad vsuz ⁊ sustentationē. **E**t iō bñ vtī hīs reb⁹ cū p̄neat ad liberalitatē, p̄ q̄ sit virt⁹. **Q** autē dicit pbs in. uij. ethi. **L**iberalis nō est respicere ad seipm ita q̄ sibi minora relinq̄t. **N**on sic est intelligendū, q̄ sic alijs intendat, q̄ omnino se ⁊ suos respiciat, q̄ hoc esset d̄ inclinationem naturalē, ⁊ p̄ p̄sequēs nō virtuosuz opus. **S**ed cū pauca vni sufficiāt, ideo plura sunt q̄ liberalis in alios expendit q̄ sibi, cū abūdat reb⁹. **P**ebet autē homo semp magis sibi, puidere in sp̄ritualib⁹ bonis, in quib⁹ vnusq; sibi puidere potest, nō aut vnusq; pot ita sibi vel alijs de t̄palib⁹ puidere. **D**ñi **l**ea. ambro. in li. d̄ offi. **P**robāda est illa liberalitas, vt p̄ximos semis tui nō respicias, si illos egere cognoscas. **D**esilius est em̄ vt ip̄e subuenias tuis, q̄bus pudor est ab alijs sumptū polcere necessitatis. **N**on tñ vt illos diuites facias, vt h̄etur in decie. di. lxxxvi. nō satis. **E**t q̄ scōm p̄bm in. uij. ethi. n̄ scōm substantiā, i. facultatē diuitiaz dicit liberalitas, sed magis scōm dantis habitū. **I**deo etiā paup qui nō halet ad dādū alijs, pōt h̄ere liberalitatē q̄tū ad habitū, quia pōt habere rationem dispositionē mētis, q̄ si halet facultates largiter, ⁊ rōnabiliter dispensary. **Q**uod et dicit pbs in. uij. ethi. **L**iberalis nō est acceptiu⁹ vel cōseruarius pecunie, sed emissiu⁹, nō sic ē intelligendū q̄ liberal⁹ emittat facultates a se, qui retineat vñ sustentet, ⁊ vnde vtutis opa eret quat, q̄b⁹ ad felicitatē puenit. **D**ñi ambro. **D**omin⁹ nō vult fil effundat opes, s̄ dispensari, nisi forte, sic helzeus q̄ occidit boues, ⁊ paupes ex eo recreauit, qd̄ habuit vt nllā cura tomestica tenet, di. lxxxvi. nō sat. **Q**ui et mltā psumit i intēperātia, sunt pdigi nō liberales. **E**t sicut q̄ expendit p̄ q̄cūq; p̄ca. **Q**ui etiā cā iactārie

Capitulum. xvii.

in aliq̄ pia opa expēdūt. nō sunt vere liberales
Vnde ambro. in li. de of. Pulchra est etiā libera-
litas. nō filiādi fauoris grā ultra modū eff lu-
ere. Quicquid em̄ ex affectu sincero & puro p̄mit-
titur. hoc decor est. di. lxxvi. non satis.

De actu liberalitatis. §. I.

Actus hōc autē est bene vti pecunia. Pro cui⁹ decla-
ratione dic. b. Tho. se. se. q. cxvii. arti. iij. q. spēs
actus sumit ex obiecto. Obiectū autē seu matē-
ria liberalitatis est duplex. Interior. s. vt p̄pria
materia & magis p̄pina. Et hęc sunt passiōes
quib⁹ hōmo afficitur ad pecuniam. Et exterior
materia est pecunia. Et quicquid pecunia men-
surari pōt. s. id liberalitatē autē p̄cipue p̄inet
vt hōmo p̄pter inordinatā affectionem ad pe-
cuniam non phibetur a quocunq; debito vsu
eius. Est autē duplex vsus pecunie. Vnus ad se
ip̄m qui videtur p̄tinere ad sumptus & expen-
sas. quas sc̄ quis facit p̄ se & familia. Alius q̄
quis vtitur ad alios. quod p̄inet ad dationes
Pertinet ḡ ad liberale vt neq; p̄pter inordina-
tum amorem pecunie aliq̄s impediāt a p̄ueni-
entib⁹ expensis. neq; a p̄uenientib⁹ dationib⁹
Quia vero obiectū seu materia exterior libera-
litas est pecunia. vt dictū est. & quelibet hōmo
cōuenienter se habet ad obiectū suū. n̄sis est. vt
cum liberalitas sit virtus. actus eius sit p̄por-
tionatus pecunie. Pecunia autē cadit sub rōne
bonorū vtiliū. quia omnia exteriora bona ad vsū
sunt ordinata a hōis. Et ideo p̄prie actus libera-
litas est bene vti pecunia. seu diuitijs. Et autē
Sene. dicit. q̄ nō est aliquis liberalis ex hoc q̄
aliquid sibi donat. intelligendū est liberalitate
p̄t respicit donationes. que sc̄ sunt alijs. Et
sciēdū sc̄m. b. Tho. vbi sup. q̄ vti bene pecunia
seu diuitijs p̄inet ad diuersas virtutes. sed di-
uersis respectib⁹ seu rōnibus. Nam p̄inet ad
iusticiā cōmunitatiā vel distributiā. sc̄m ra-
tionē debiti legalis. p̄t sc̄ res exterior debetur
alteri ex aliqua obligatione. vt p̄pter aliquem
contractū venditionis vel mutui & h̄. Vel q̄
habet distribui indigentib⁹ ex dispositōne cō-
tatis vel alicuius. Pertinet autē ad liberalitatē
sc̄m rationē non debiti legalis. sed debiti mo-
ralis. quod attendit ex quadā decentia non q̄
fit alteri obligatus. Et quia habet minimū de
ratione debiti. Ideo tullius. & macro. & plures
alijs non p̄suerunt liberalitatem inter partes
iusticie que attendat debitum. Pertinet et be-
ne vti substantia tempali ad virtutem magni-
ficentie. sc̄m quadā specialem ratioinem. p̄-
t sc̄ assumitur ad alicuius magni operis ex-
pletionem. vt facere magnam ecclesiam. hōspi-
tale. vel ornamenta ecclesie. vel alia vtilia rei
publice. Vnde magnificentia se habet ex addi-
tiōe ad liberalitatē. quasi excellens liberalitatē

que est circa mediocres expensas vel dationes
Pertinet etiā ad misericordiam sc̄m rōnem
indigentie pauperū. Vnde ex cōpassione ino-
uet ad subueniendū. Pertinet & ad amicitias
seu charitatem sc̄m rōnem affectionis specia-
lis ad amici. Sed liberalitas etiā ignorat cum
expedit elargitur. nec impedit inordinato amo-
re pecunie. Et autē liberalitas non sit species iu-
sticie. sed pars potēntialis id est annexa iusticie
vt secundaria principali. Sic declarat. be. Tho.
vbi. supra. Iusticia p̄prie dicta exhibet alteri
quod ē eius. vt i restitucionib⁹. satisfacionib⁹
& h̄. Sed liberalitas exhibet alteri quod est suū
& de quo non est alteri obligatus. Conuenit tñ
cum iusticia in duobus. Primo quia est ad al-
terum vt iusticia. Secūdo quia est circa res ex-
teriores. vt iusticia. licet secundum aliam ra-
tionem. Et ideo ponitur a quibusdam inē par-
tes iusticie vt annexa ei. Notandum etiam.
q̄ ad virtuosum p̄tinere non solum conueni-
enter sua materia vti & ministrare. sed etiam
preparare oportunitates ad bene vtendum.
sicut ad fortitudinem militis p̄tinere non so-
lum extrahere gladium in hostem sed etiā era-
cuere gladium. & tenere mundum in vagina.
Sic ad liberalitatem p̄tinere non solum bene vti
pecunia. sed eam etiā preparare & conseruare ad
debitum vsū. In ipsa autē liberalitate dic
Bratianus in decretis. di. lxxvi. fr̄z n̄m. mo-
dus adhibendus est rerum & personarum. Re-
rum vt non omnia vni. sed singulis quedam
p̄stentur. vt pluribus prodesse possumus. iux-
ta illud prop̄ete. Dispersit vedit pauperibus
iusticia eius manet in seculum seculi. cornu
eius exaltabitur in gloria. Vbi notandum q̄
ad liberalitatem magis p̄tinere dare alijs q̄
petere ab alijs. vel acquirere & conseruare. aut
pro se expendere. Vnde p̄bs dicit in. uij. et̄bi.
q̄ liberalis est superabundare in datione. Hui-
us autē ratio est secundus Tho. se. se. q. cxvii
art. iij. quia proprium est liberalis vti pecunia
vsus autē pecunie est in emissionē ipsius.
Nam acquisitio pecunie magis assimilatur ge-
nerationi q̄ vsui. Custodia autē pecunie in
quantū ordinatur ad facultatem vtendi assi-
milatur habitui. Emissio autē alicuius rei.
quanto fit ad aliquid distantius. tanto a maio-
ri virtute procedit. sicut patz ex his que p̄ncipi-
untur. Et ideo ex maiori virtute p̄cedit. q̄ ali-
quis emittat pecuniam. dando eaz alijs. q̄ ex-
pendendo eam circa seipsum. Proprium autē
est virtutis. vt p̄cipue tendat in id quod p̄-
fectius est. Nam virtus est perfectio quedam
& ideo liberales maxime laudant de datione.
vnde d̄r. Dispersit vedit pauperib⁹ & c. Vbi tria de
liberalitate nota. Primo q̄ fit rōnabiliter. Sec-
undo q̄ fit durabiliter. Tertio q̄ fit laudabili

Titulus Quintus

ter. Quarta ad primum dicit. Dispersit tedi pauperibus. Quam ad secundum. Iusticia eius manet in seculum seculi. Quam ad tertium. Lorum eius exaltabitur in gloria.

Quatum ad primum .§. II

sicut prudentiam dirigitur omnis actus virtutis moralis ad hoc quod sit vere virtuosus. Sic et actus liberalitatis, qui est in dando, oportet quod per prudentiam dirigatur, quia et ipsa liberalitas est virtus moralis. Prudentia autem est recta ratio agibilium. Quamvis autem secundum b. thom. princeps ad prudentiam custodire pecuniam, ut non subripiatur, vel inutiliter expendatur, tamen adhuc maioris prudentie est utiliter eam expendere, quam utiliter eam servare, quia plura sunt attendenda circa usum rei, qui assimilatur motui, quam circa conservationem que assimilatur quieti. Pecunia autem utiliter datur cum pauperibus erogatur. Rationabiliter cum non omnia vni, sed plura diversis conceduntur. Et hoc est quod dicitur. Dispersit, id est, diversas partes divisit, et dedit pauperibus, non personis non indigentibus. Unde et apostolus, i. ad corinthios, xij. Si distribuero facultates meas in cibos pauperum etc. Que autem rationabiliter sunt consideranda in actu liberalitatis, pulchre notat, beatus Ambrosius, in libro de officiis. Et habetur, dist. lxxvi, non satis. Vbi ait. Perfecta liberalitas fide, causa, loco tempe commendatur, ut primum ceperis circa domesticos fidei. Brandis enim culpa tibi est, si fidelis egeat, si scias eum sine sumptu esse, famem tolerare, erumnam perire, qui presertim egere erubescit. Si in causam ceciderit captivitatis filiorum suorum, aut calumnie, et non adiuves. Si sit in carcere aut in suppliciis propter debitum, si tempore afflictionis nihil a te reportet, et infra. Est et alia probanda liberalitas ut primos seminis tui non despicias, si illos egere cognoscas. Et infra. Consideranda est etiam in largiendo, etas atque debilitas. Nonnunquam etiam et verecundia, que ingenuos perdit natales, ut senibus plus largiaris qui sibi iam victum nequeunt querere. Similiter et debilitas corporis proprius est adiuuanda. Precipue tamen si quis ex diuitiis ceciderit in egestatem, et maxime sine suo vitio. Sed autem latrocinis, aut persequutione, aut calumnia, que habebat, amisit. Pulchra etiam liberalitas in ipso pauperi dato tenere mensuram, ut abundes pluribus quantum oporteat impartiri pro gemitibus non superfluas, sed competentes. Nec omnia, b. thom. ibi. Et quis petendo pecuniam ab alijs, ex hoc aliquis plus possit dare alijs, tamen dicit philosophus, quod liberalis non est pretiosus. Ratio huius secundum b. thom. ubi super est, quia dare et accipere se habet sicut agere et pati. Non est autem idem principium agendi et patiendi.

Unde cum liberalitas sit principium donationis non premet ad liberale ut sit promptus ad recipiendum et multo minus ad petendum. Unde, si quis in hoc modo vult gratus haberi, det, capiat, querat plurimum pauca, nihil. Redde singula singulis. Et apostolus inducit aurem domini dicentis. Beatus est dare quam accipere. Quod autem quis petat elemosinas ab alijs, nihil propter hoc dimittit sibi de liberalitate. Et similiter, si quis effectus pauperum propter christum ut religiosi petant pro se elemosinas, nihil sibi dimittit de liberalitatis perfectione et aliarum virtutum, sed potius adauget quantum ad habitum. Quamvis igitur liberalis modis possit bene uti pecunia iste tamen rationabilis quam dispersit dedit pauperibus.

Quod actus liberalitatis dicitur ostenditur, dicitur subditur. §. III

Iusticia eius manet in seculum seculi. Iusticia, id est, opus iusti quod fecit in dando pauperibus, manet in seculum seculi, id est, in alio seculo, quod succedit huic presenti seculo. Manet autem, id est, durat, non in quantum ad actum, sed in quantum ad meritum et fructum mercedis. Virtutes enim morales ut iusticia et alie, et si remanent sanctis in presentia, secundum b. thom. et alios quorum tum ad habitum, non tamen habent eundem actum quem habuerunt. Sibi enim nulla est indigentia. Et ideo non oportet ut unus alteri aliquid det, sed meritum illius donationis iuste manet usque ad aliud seculum, ubi de eo recipit premium. Sicut, qui deus dedit potum aque frigide non perdet mercedem suam. Dicit enim christus in finali iudicio his qui dederunt pauperibus. Venite benedicti patris mei percipite regnum. Et assignas eam tante retributionis, subdit. Esurivi enim et dedistis michi manducare. Sitivi, et dedistis michi potum etc. Sicut, xxv. Et apostolus, i. ad thimotheum, ij. Pietas, scilicet qua datur pauperibus ad omnia valet, permissione quam nunc est habens, et future, id est, bonorum presentium et futurorum. Nam ultra premium supernum quod manet eum quam debite datur, alias non esset liberalis actus, multa etiam bona hic recipit. Cornelius centurio ethnicus, quia dabat elemosinas meruit illuminationem fidei, apparente sibi angelo et admonente, ut mitteret pro petro, apostolo, qui eum tocetere via salutem. Act. x. Vidua que dedit hyle buccellam panis et pusillum aque, meruit sibi multiplicationem farine et olei, ut non deficeret sibi tempore famis. Et inde etiam resurrectionem filii mortui, iij. Re. xvij. Tobias dabat indigentibus de bonis suis meruit illuminationem sue cecitatis, et abundantiam temporalium. Nabuchodonosor dando elemosinas dilatata fuit sententia data de eius punitione. Dan, iij. Rebecha ut liberalis quia potum aque dedit, non solum. Eliezer procuratori abrahe, sed etiam camelis suis, meruit desponsari patriarche magno Isaac. Gen. xxvij. Gregorius magister quia fuit liberalis ad pauperes, et spalius ad eum quam apparuit sibi in forma naufragi, fuit sibi enunciatum de papatu.

Capitulum. xviii.

Johannes elemosynarius, quia dabat abundanter pauperibus, semper plus abundabat. Et cum semel in domo non haberet nisi .xx. grossos aduenienti pauperi per elemosina iussit procuratori illos dare, sed cum ille ex .xx. retinuisset .v. inde ad modicum sibi missa fuerunt .xv. milia florenorum dispensanda pauperibus. Vocauit autem procuratorem suum, et dixit ei, Quare non dedisti ut tibi mandaueram illos .xx. grossos pauperi. Et ecce misit nobis dominus .xv. milia florenorum, quia tu dedisti tantum .xv. grossos. Si dedisses .xx. et dominus misisset nobis .xx. milia, et sic pauperibus nocuisti, et non nobis puidisti. Et notandum, quod dicit iusticia eius manet in seculum, seculi. Non est actus liberalitatis, nec opus iusticie si quis ter malis hominibus unde foueantur in peccato, unde dicitur Ecclesiastici. Benefac iusto, et non tederis peccatori. Dicit etiam, b. Augu. quod dare histrionibus immane peccatum est, di. lxxvi. Talibus scilicet qui inhoneste exercent artem illam. Similiter prodige expendendo in conuiujs, vestibus, et pompis, non est iusticia nec liberalitas, sed nec dare aliena. Melius esset non auferre quam restituere ablata. Quod tamen si fiat debito modo, scilicet restitutio non erit actus liberalitatis, sed iusticie commutative etiam pauperibus dando, cum sunt incerta. Et illa etiam manebit ei in seculo seculi quo ad primum. Duo vicia sunt contraria liberalitati, scilicet auaricia secundum defectum et prodigalitas secundum excessum.

Quatum ad tertium .§. III

actus liberalitatis multum laudabilis est, et laudatur ab omnibus. Unde dicit psalmista. Cornu eius exaltabit in gloria. Cornu, id est dignitas, seu virtus liberalitatis exaltabitur in gloria hominum, quia tales sunt glorificati amari et laudari a populo homines. Unde veteris in li. de publica consolatio dicit, Largitas que idem est quod liberalitas, facit homines claros, id est gratiosos et famulos, auaricia odiosos. Ratio huius potest adduci, quoniam ratio bonitatis maxime videtur pertinere ad liberalitatem, quia bonum secundum Dionysium est sui ipsius diffusiuum. Unde, b. Ambrosius, dicit in li. de officiis, quod iusticia censuras tenet liberalitas bonitatem. Liberalis enim bona sua diffundit dando alijs. Et sic assimilatur deo qui est maxime liberalis. Iaco. i. Dat oibus affluenter et non improperat. Unde et Titus imperator, filius Despasiiani dicebat de licie generis huius, quia fuit valde liberalis et humanus. Et vna die cum nil dedisset alicui, dixit baronibus suis, Charissimi, hunc diem perdidimus, quia nil boni alicui dedimus. Sciendum tamen secundum b. thomam, se. q. cxxv. art. vi. quod liberalitas et si multum sit laudabilis non tamen est maxima virtutum. Pro cuius declaratione dicit idem, quod cum virtus tendat in

aliquod bonum, tanto virtus est melior, seu maior quanto melius est bonum in quod tendit. Liberalitas autem tendit in aliquod bonum dupliciter. Vno modo per se, alio modo ex consequenti. Et primo et per se attendit ad ordinandum propria affectione circa pecuniam possessam et usum eius. Et sic secundum hoc preferitur liberalitati temperantia, que moderat concupiscentias et relectationes pertinentes ad proprium corpus. Et fortitudo et iusticia, que ordinantur quodammodo in bonum commune, vna parte pacis, alia parte belli. Et omnibus preferuntur virtutes, que ordinant nos in bonum diuinum. Nam bonum dei preeminet cuiuslibet bono humano. Et in bonis humanis bonum publicum preeminet bono priuato, in quibus bonum corporis preeminet bono exteriorum rerum. Alio modo ordinatur liberalitas ad aliquod bonum ex consequenti. Et secundum hoc liberalitas ordinatur in omnia bona predicta. Et hoc enim quod homo non est amariuus pecunie, sequitur quod de facili utatur ea, et ad utilitatem ipsius, et ad utilitatem aliorum, et ad honorem dei. Et secundum hoc habet quandam excellentiam, ex hoc quod est utilis ad multa. Quia tamen vnumquodque magis iudicatur secundum id quod comperit ei primo et per se quam secundum id quod comperit ei ex consequenti. Ideo liberalitas non est maxima virtutum. Unde et b. Ambrosius, in li. de officiis, dicit quod iusticia excelso videtur liberalitate, sed liberalitas gratior. Et pbs in libro rethorice, ait, quod fontes et iusti maxime honorantur, et post eos liberales. Amantur autem liberales multum communitate, non amicitia honesti quasi sint meliores, sed amicitia utilis, quia sunt utiliores in exterioribus bonis, que cupiunt homines maxime. Et propter eandem causam dari redduntur. Non etiam deus de bona sua abundanter, magis procedit ex charitate, que est vtiq; maxima virtutum, quam pertinet ad liberalitatem. Quilibet etiam virtus participat ratione boni quantum ad emissionem actus proprii. Actus autem quarundam aliarum virtutum sunt meliores pecunia, quam emittit liberalis.

De misericordia multiplici, et eius utilitate Capitulum. xviii.

De misericordia hic agit, quia quis non sit pars iusticie nec ei aliena, sed effectus charitatis interioris. fm. b. thomam, in actu eius exteriori habet similitudinem cum liberalitate, et puenit cum ipsa. Sciendum igitur quod motiuum ad misericordiam est malum. Unde iob, damascus, li. di. q. misericordia est species tristicie. Motiuum autem ad tristiciam est malum. Quid autem sit misericordia Aug. in ix. li. de ciui. dei, sic eam diffinit, Misericordia est aliene miserie non in

Titulus Quintus

corde compassio. q̄ vtiq̄ si possum⁹ subuenire
cōpellimur. Circa quā diffinitōz tria sunt vidē
da. **Pr̄o** obiectū qd̄ respicit. et h̄ est primi defe
ctio. dñ̄ d̄r aliene miserie. **Sec̄do** actū quez in
nobis facit. Et h̄ est n̄ri p̄tristatio. dñ̄ subdit i
corde n̄ro p̄passio. **Tert̄o** effectū quē eē pduc̄
hoc est mali iux̄ posse ablatio. dñ̄ d̄r. **Qua** vtiq̄
si possumus subuenire cōpellimur. **Quātū**
ad p̄mū. misericordia d̄r miseriā corde aspici
ens. **Per** sc̄dum d̄r. misericordia miser̄ habens
cor. i. triste. fm̄ tertū p̄ctū diffinitōis d̄r mi
sericordia miseriā adimēs. i. tollēs p̄ dationē
elēosyne. Et q̄tū ad fructū. q̄ seq̄t̄ ex misericor
dia est alia int̄peratō. i. mira suauitas rigans
corda. s. faciētū misericordiā. **Et** vt d̄r **Mat. v.**
Beati misericordes qm̄ ip̄i misericordiā p̄seq̄nt̄
sc̄z i p̄ria sup̄na. p̄s. **Dñ̄e** i celo misericordia tua
nō. s. alia q̄ mira suauitas rigās corda b̄fōzū.

Pro declaratione .§. I.

p̄mi. s. q̄ obiectū. ad qd̄ r̄spic̄ misericordia. et qd̄
mouet h̄ies ad miserēdū si ē defectus seu miseria
alicui⁹. **Dic̄. b. th. se. se. q. xxx. ar. i. q̄** miseria op
ponit̄ felicitati. Est aut̄ de rōe b̄finitōis. seu feli
citat̄. q̄ aliq̄s p̄riat̄ eo q̄ vult. **P̄a** sic. **b. Aug.**
dicit i li. de trini. **Br̄is** est q̄ h̄z qd̄ vult. et nihil
mali vult. et id̄ eē r̄io ad miserā p̄riet. q̄ h̄z pa
triat̄ qd̄ nō vult. **Tripl̄** aut̄ vult h̄z aliq̄d. **Pr̄o**
mō appetitu naturali. sicut oēs h̄ies volūt eē
et viuere. **Sec̄do** mō vult aliq̄d p̄lectionem ex
aliq̄ p̄meditatōe. **Tert̄o** mō vult aliq̄d nō fm̄
se. s. i cā sua. puta. q̄ vult cōmedē nociua. dicit̄
mus eū velle infirmari. **Sic** igit̄ motū ad mi
sericordiā tāq̄ ad miserā p̄tinēs. **Pr̄o** qd̄ eē
id̄ qd̄ p̄trariat̄ appetui naturali volent̄. s. mala
corruptia et p̄tristitia. q̄z d̄ria naturalit̄ h̄ies
appetūt. vt infirmitates et h̄z. **Dñ̄** et p̄bs dicit in
q̄. r̄xto. q̄ misericordia ē tristitia qd̄ sup̄ appa
renti malo. corruptio. vt p̄tristitatio. **Sec̄do** ad
huc maḡ efficiūt ad misericordiā puocātia. vt
p̄re maḡ p̄tristitia si sint d̄ volūtate electōis
Dñ̄ p̄bs dicit ibidē. s. q̄. r̄xto. q̄ illa maḡ mi
serabilia sunt. q̄z. fortia est cā. puta cum aliq̄d
malū euenit. vñ q̄s spabat bonū. **Tert̄o** adhuc
sunt maḡ miserabilia. si sunt d̄ totā volūtatez.
puta si aliq̄s semp̄ sectat̄ ē bōa et ei eueniūt
mala. **Dñ̄. ph̄is** dicit ibidē. q̄ maria misericor
dia ē sup̄ mal̄s ei⁹ q̄ id̄igne patit̄. **Et** p̄r dicit q̄
triplex est miseria ad quam respicit misericor
dia. seu q̄ mouet ad misericordiā. **Pr̄ma** est mi
seria culpe. **Sec̄da** miseria nature. **Tert̄a** mise
ria fortune. **Peccatum** seu culpa vtiq̄ inducit
magnā aie miserā. adeo q̄ si ip̄am nō purgat
h̄z p̄ p̄riat̄ incurrit s̄mā miserā gehēne. **Dñ̄**
et sapiēs dicit. **Miseros** facit p̄los p̄ctm̄. **Et**
p̄s. **Miser** fact⁹ sum et curuat⁹ suz vsq̄ in finē
Et h̄z p̄rie fm̄ diffinitōz misericordia sit et mo

ueat sup̄ aliena miseria. tñ̄ large et erga p̄ria
miseriā culpe d̄r moueri. dñ̄ ad imouēdū ip̄as
culpā p̄riat̄ agit. **Dñ̄. b. Aug.** Qui vult ordi
nate dare elemosinā. prius d̄a seip̄o incipe.
et eā sibi primit⁹ dare. **Est. n.** elemosyna op̄ mi
sericordie veritate. de q̄ dictū est. **Fili** misere
re aie tue placēs deo. de pe. vi. iij. **Ad** alios at̄ p̄pe
est misericordia q̄ ad culpas eoz. vt respectu cecita
tis eoz. vt respectu pene ad quā disponunt vñ
et de. r̄po d̄r. **Mar. vi. q̄** vidēs iesus turbas mi
serus est eis. q̄ erā p̄terati. et iacētes sicut oues
nō h̄ntes pastorē. **Et** gregorius. in homel. dicit.
q̄ vera iusticia h̄z p̄passionē ad peccatores nō
dedignationē. **Sz** falsa iusticia ecōtra nō h̄z cō
passionē s̄z d̄dignationē. **dis. xv. vera.** **Miseria**
nature. qua. s. q̄s infirmat̄ vel morit̄. et mouet
et mouere d̄z ad p̄passionē. **Dñ̄** et **christ⁹** vidēs
mulierē viduā seq̄ntē ad sepulturā vnicū filiū
delatū mortuū. misericordia morus est sup̄ eaz.
et resuscitauit illū. **Luc. viij.** **Sic** mlt̄is diuersis
languozibz p̄ressis petētibz ei⁹ misericordiā. mi
serus ē eis. et a miser̄s aie et corpis liberauit.
Miseriā fortune. i. in defectū bonoz fortune etiaz
respicit misericordia. vt p̄patriat̄ paup̄ibz. et subueni
at si potest. **Job. iij. d̄r.** **Quo** potueris ita esto
misericors. nec auertas faciē tuā ab vllō pau
pere. s. subleuādo miserā iopie. **Et** p̄cipue h̄is
q̄ fuerūt felices. **Et** vt ait **boetius.** **Maximus**
infortunū gen⁹ memisse fuisse felicē. **Et** h̄z mi
sericordia singularit̄ vsus ē. **b. Nicolai** q̄ au
diēs vicinū eius nobilē. s. pauperē effectū tres
filias vginēs p̄ paup̄tate velle exponere turpi
tudini vt de eaz lucro sustentarent. tribz vicibz
occulte misit p̄ fenestrā. et p̄iecit in tomū t̄rū
auri. vt traderet eas nuptui. et ip̄e sustentari pos
set. **Hac** misericordia vsus ē b̄tis p̄ **Dominicus** q̄
voluit se bis venūdate. vt de p̄cio suo semel fu
lius vidue redimeret a sarracenis a q̄bus capti
uius tenebat. **Altera** vice p̄ subleuanda ino
pia quozundam nobiliū qui p̄pter paup̄tatem
filias suas dederāt h̄reticis nutriendas et eru
diendas. **Sed** dominus aliter prouidit.

Quātū ad secūdū .§. II

id̄ qd̄ facit in nobis misericordia est. q̄ generat tri
sticiā seu dolorē p̄passionis in nobis vt patz ex
diffinitōe sup̄posita. **Cōpati** em̄ est simul pati
sc̄z cū afflicto. **Vbi** sciendū sc̄dum **Th. se. se. q.**
xxx. arti. iij. q̄ dolor de aliena miseria quē h̄z mi
sericors pōt sumi dupliciter. **Pr̄o** modo put
noiat motū appetitus sensitui. **Et** sic misericordia
nō est virtus. s. passio quedā. **Alio** modo put
noiat motū appetit⁹ intellectui. s. sc̄bz q̄ alicui
displicet malū alteri. **Hic** autē motus pōt esse
sc̄dm rōnem regulatus. **Et** pōt q̄s sc̄dum hunc
motū rōne regulatū regulare morum inferioris
appetitus. **Vnde** beatus **Augu.** dicit in. ix. de

Capitulū. XIII.

cui. dei. q̄ iste motus animi. sc̄z actus misericordie
tūc est sc̄m rōnē. q̄n ira p̄letur misericordia q̄
iusticia p̄seruetur. sicut cū indigēti tribuit. siue
cū ignoscit penitenti. Et quia rō p̄tutis hūane
in b̄ consistit. q̄ motus animi rāōe regulatur.
Ideo ex b̄ ostendit q̄ misericordia sit virtus.
Dñ aug. ir. de ciu. dei ait. Longemelus et hūa/
nius. et priorū sensibz accommodatus. in cesaris
laudē locutus est sc̄z Cicero. vbi ait. Nulla de
virtutibz iuis nec admirabilior nec gratior mi/
sericordia est. Nec obstat huic snie sc̄z miseri/
cordia esse virtutē. id q̄d ait salustius videlicz.
Omēs hōies qui d̄ rebz dubijs p̄sul. ant. ab ira
et misericordia vacuos esse decet. Nō enī ani/
mus facile v̄z p̄uidet. nisi ista deficiāt. Hoc ei
dicit Salustius intelligit sc̄z rō. q̄n misericordia est
passio nō regulata rōne. Sic enī impedit con/
silij rōnis. dū a iusticia recedit. vñ augu. Duo
ista nomia nō frustra dicunt. homo. peccator.
Nā quia peccator est. corrige. quia hō est. mise/
rere. nec poteris iuste misereri homi. si nō corre/
rens peccatorē. rñ. q. u. q. duo. **¶** Est autē mise/
ricordia virtus sp̄alis. nec quidē intellectualis
nec theologica. sed moralis existēs circa passio/
nes. Et reducit ad illā medietatē. que dicitur ne/
mesis. Quāuis enī habeant misericordia et ne/
mesis contrarietate ex p̄t̄ extrematōis. quā habēt
de malis alienis. de quibz misericors tolet. in/
q̄tum extimat aliquē indigna pati. Nemesis/
tūc autē gaudet de malis alterius. in q̄tū exti/
mat illū digne pati. et tristat. si indignis b̄ ac/
cidit. **¶** Pr̄t̄q̄ tñ est laudabile. et ab eodem amo/
re p̄cedens. vt dicit ph̄s in sc̄do r̄p̄to. Et has
quidē medietates in quibz consistit misericor/
dia et nemesis. et quedā alie. p̄bns in. ij. r̄p̄tori.
nō noiat virtutes. sed passionēs. quia etiā se/
cundū q̄ sunt passionēs sunt laudabiles. Tamē/
nihil ph̄bet q̄ tales ab aliquo actiuo habitu
p̄. n̄. Et sic assumit rōne virtutis. Et act̄
quidē p̄t̄us misericordie imedia. sc̄z cōpati mise/
rie alterius. opponitur inuidie. de q̄ h̄es in. ij.
p̄t̄e. r. ij. Actus autē exterior q̄ est elemosyna.
opponit vitio q̄ dicitur obduratio. s̄ misericordiam.
de q̄ in sc̄da p̄t̄e. r. i. c. penl. Procedit autē miseri/
cordia a charitate sicut effect̄ a sua cā. Et licz
par et gaudij sint actus interiores a charitate
p̄cedentes. vt misericordia tñ. qz nihil adiciunt sup/
rōnem boni q̄d est obiectū charitatis. ideo non
requirit alias vtutes q̄s charitatē. Sed misericordia
respicit quādā specialē rōnē. sc̄z miseriā ei⁹ cui
miseret quis. et t̄o ponit specialis vtus. Nec
obstat q̄ aliq̄s sit extra charitatē. et tñ h̄z op̄as/
sionē ad paupes vt elemosinas largiat. qz fm
lea. r̄h. aliq̄d dicit actus vtutis dupl̄. Vno
mō materialr vt facere act̄ de genere bonoz
elemosinas. ieiunia. et h̄. Et b̄ p̄t̄ fieri sine cha/
ritate. Alio mō formalit. i. eo mō opari q̄ vir

tuosus fac. vt p̄mpt̄e delectabilis et oī eo modo
quo fieri dēt et sic elemosyna fieri non p̄t̄ sine
charitate. Inducunt autē naturaliter ad miseri/
cordiā. amicitia ad aliū. filis oditio. sapientia
senectus. debilitas. timiditas. Hō h̄ est sc̄m
¶ h̄z bi sup̄ ar. ij. qz ex b̄ ongit q̄ aliq̄s miseri/
reat. et q̄ ongit q̄ de miseria aliena toleat.
Sed cū dolor seu tristitia de p̄prio malo sit. antā/
tum aliq̄s de aliena miseria tristat aut tolet. in/
quātū app̄p̄dit alienā miseriā vt suā. Hoc autē
ongit dupl̄. Vno mō p̄ vnionē effectus. qd
sit p̄ amorē. quia cū amās reputat amicū tāq̄
seipm. malū amici reputat vt suū. et ideo tolet
de malo amici vt de suo. Dñ et p̄bns in. ir. et h̄c.
ponit int̄ amicitia. h̄z est dolere amico. Et
ap̄s ad ro. rñ. Gaudere cū gaudētibz flere cū
flētibz. Filio mō app̄p̄dit q̄s miseriā alteri⁹
vt suā. fm vnionē realē. vt p̄t̄e cū malū aliorū
pp̄inquū est. vt ad nos trāseat ab eis. Dñ p̄bns
in. ij. r̄p̄to. qz h̄ies misereant sup̄ alios q̄ eis cō/
iuncti sunt. et similes. qz p̄ b̄ sit in eis extimatō
q̄ ip̄i p̄t̄ etiā filia pati. Et inde est q̄ senes et
sapientes. q̄ p̄siderāt se etiā in mala posse incidē
et debiles et timidolosi maḡ sunt misericordes
Ecōtrario autē q̄ reputāt se eē felices. et intātuz
potentes. q̄ nil mali putāt se posse pati. nō ita
miserent. Sicut sup̄bi nō misereant. qz p̄t̄mūt
alios et reputāt malos. Sicut autē q̄ sunt in p̄tume/
liatia dispositōe. Sicut qz sc̄nt in p̄tume/
liatia qz velint p̄tume/
liā aliq̄s inferre. p̄uocant ad
irā et audaciā. Dñ dñ sunt in hac dispositōe nō
miserent. p̄uer. r̄p̄t̄. Ira nō h̄z misericordiam neq̄
erupens clamor. Dic etiā p̄bns. qz durz est erpul/
siuū miseratōis. Illi enī q̄ sunt in magis ma/
lis. q̄ nō timēt se vltim⁹ pati aliq̄d. et qz tñ int̄/
dūt p̄p̄rie passioni. q̄ nō aliene. ideo nō misere/
tur. Ita etiā si sint aliq̄ p̄sone nob̄ iuncte. vt
filij et parētes. qz r̄ putant q̄ aliq̄d n̄ri. nō p̄p̄rie
miserent sed tolem⁹. sicut in vulneribz nostris

Quātū ad tertijū .§. III

id ē effectū exteriorē misericordie. Sciendū q̄ b̄ est
facē elemosynas q̄bz miseriā aliorū subuen. mō
et alios subleuam⁹. Hoc autē sic declarat. b. r̄h.
se. se. q. r̄p̄t̄. ar. i. Exteriores actus ad illā vtu/
tem referunt. ad quā p̄tinet id q̄d est motiuz
ad agendū h̄ actus. **¶** Motiū autē ad dandum
elemosinas est. vt subueniat necessitatē patiēti
Dñ quidā diffinēt elemosynā. dicit q̄ ele/
mosyna est opus. q̄ dat aliq̄d indigēti ex passio/
ne p̄pter deū. Qd quidē motiū p̄tinet ad mi/
sericordiā. Dñ manifestū est. q̄ dare elemosinā
est p̄p̄rie actus misericordie. Et b̄ apparet ex ip̄o no/
mie. Nā in greco a misericordia elemosyna deriva/
tur. sic in latino miseratio a misericordia. Et qz mi/
sericordia est effectus charitatis. et cōsequenti
dare elemosynā est actus charitatis. misericordia

Titulus Quintus

mediate. Et fm b dr. i. io. iij. Si quis habuerit substantiam huius mundi. et viderit fratrem suum necessitatem habere. et clauerit viscera sua ab eo. et non dederit ei. quomodo charitas dei manet in illo. Potest etiam elemosyna esse actus iusticie in quantum. scilicet datur ad satisfaciendum peccatis suis secundum illud. **Mat. iij.** Peccata tua elemosinis redime. **Phil. n.** phillet secundum b. thomam. vbi supra actum qui est proprie virtus virtutis electiue. attribui alteri virtuti sic imperati et ordinati ad suum finem. Et hoc modo dare elemosinam ponit iter opera satisfactoris in quantum miseratio in defectu patientis ordinatur ad placandum deum. et sic impatur a laetitia habens rationem sacrificij.

Sunt autem genera §. III

elemosyne corporalis septem. Et sunt elemosyne spirituales. Et corporales sunt sex. Pascere esurientem. portare sitientem. vestire nudum. recolligere hospitem. visitare infirmum. redimere captiuum. sepelire mortuum. De his habet **math. x. v.** Esurium. n. et de distis mihi manducare etc. Et continentur in b versu **Disito pro cibo redimo te go colligo codo** Per has subuenit necessitati corporis. Sufficiens iam autem hanc sic assignat. b. thomam. vbi. s. art. ij. Defectus corporalis aut est in vita. aut est post mortem. Si est in vita aut est corporis respectu eorum. quorum omnes indigent. aut est spiritualis propter aliquod accidens superueniens. Si primo modo. aut est defectus interior. aut exterior. Interior defectus est duplex. vnus cui subuenit per alimentum siccum scilicet fames. Et secundum b ponit pascere esurientem. **Isa. lv. iij.** Frange esurienti panem tuum. Alius defectus est cui subuenit per alimentum humidum. scilicet sitis. Et secundum hoc ponit portare sitientem. **puer. xxv.** Si sitit inimicus tuus potum da illi. Defectus communis respectu exterioris auxiliij est duplex. vnus est respectu regumendi. Et quantum ad hoc ponit vestire nudum. **Lu. iij. ait ioh. bap.** Qui habet duas tunicas. id est ad superfluitatem. det vnā non habenti. Alius defectus est respectu habitaculi. Et quantum ad hoc ponit recipe hospitem **Apl. s.** hospitalitatem sectantes. Si vero defectus aliquis est spiritualis propter aliquod accidens superueniens. aut hoc est ex causa extrinseca. Et quantum ad hoc ponit redemptio captiuorum. **b. amb.** Ornatu sacrorum est redemptio captiuorum. **xij. q. ij. au. rii.** Aut defectus talis est ex causa intrinseca. scilicet vt infirmitas. et sic ponit visitare infirmum. **Job** Visitas spiritum tuum. id est hominem in infirmitate non peccabis post vitam aut exhereditat elemosina mortuo. sepultura ecclesiastica. Actum dicitur de stephano lapidato. qui sepelierunt eum viri timorati. Et quamuis sepultura mortui non conferat ei quantum ad sensum. quem corpus post vitam non habet. et ideo tom minus **math. xxv.** Non ponit hoc inter alia opera misericordie corporalis. quia solum ea ibi ponit que sunt euidentis necessitatis corpori. Pertinet tamen ad defes-

trum. quid de eius corpore agatur. in quantum viuere in memorijs hominum. cuius honor desiderat si careat sepultura. Pertinet etiam ad effectum quem adhuc viuens habebat de corpore suo cui debet conformari effectus priorum post mortem eius. **De n.** et alij commendant de sepultura exhibita alijs. Et de domino iesu christo legitur quod mandauit frontoni episcopo. quod iret ad faciendum exequas funens sue hospite marthie. Cuius et ipse dominus affuit. Et antonius sepeliuit paulum primum heremita leonibus facientibus foueam. Et sicut panutius honofrius. Si qui autem alij defectus sunt corporales. quibus subueniendum est. ad predictos reducunt. Leuitas autem et claudicatio sunt quedam infirmitates. et ideo dirigere cecum et sustentare claudum. ad visitationem infirmorum reducunt. Subuenire homini contra quacumque passionem ei extrinsecus illatam. pertinet ad redemptionem captiuorum. Et similiter dimittere debitorum. liberos. et seruos adicere libertati. Tradere nuptui puellas pauperes elemosinaliter prouidetur anime simul et corpori.

Elemosine simili §. v

ter spirituales sunt septem scilicet docere ignorantes. consulere dubitantes. solari triste. corrigere peccantem. remittere offendenti. portare onerosos et graues. et per omnibus exorare. Et continentur in hoc versu. **Consule. castiga. remitte. fer. solare** Et sub consilio comprehenduntur duo scilicet consilium et doctrina. Cuius sufficientiam sic assignat. b. thomam. vbi supra **Per istas elemosynas subuenit defectibus spiritualibus anime.** Hoc autem fit dupliciter. vno modo poscendo auxiliium a deo. et hoc fit per orationem **Ja. v.** Orate per inuicem vt saluemini. Alio modo subuenit defectibus anime impendendo ei auxiliium humanum. et hoc tripliciter. vno modo impendendo auxiliium contra defectum intellectus. et si sit speculatiuum hoc fit per doctrinam ad **Ro. xij.** Qui docet in doctrina. scilicet subueniat proximo. Qui exhortatur in exhortando. Si autem sit intellectus practicus. sic adhibetur remedium per consilium **1. cor. xij. uij.** Consilium semper a sapiente inquire. Et **xij. q. ij.** bone rei dare consilium et prout vite habere meritum et future remuneracionis cernit habere subsidium. Alio modo est defectus ex passione appetitive virtutis. inter quos maxime est tristitia cui subuenit per consolationem. **Ita b. solamini inuicem in vobis istis et non contristamini de vobis inueniatis sicut gentes que spiritum non habent.** aut **apl. s.** Tertio modo ex parte inordinati actus qui tripliciter considerari potest. vno modo ex parte ipsius peccantis. in quantum procedit ex eius inordinata voluntate. et sic adhibet remedium per correctionem. secundum illud **math. xvij.** Si peccauerit in te frater tuus. vade et corripe eum inter te et ipsum solum. Et **apl. s. ad thi.** Peccatorem coram omnibus argue. Alio modo ex parte eius in quem peccat. Et si quidem

Capitulū. xviii

fit peccatū in nos cōmissū. remediū adhibem⁹
remittēdo offensā. s̄m illud luc. vi. **D**imitte et
dimitte seu dimittemi. Et math. xviij. **S**erue
nequā omē debitū dimisi tibi qm̄ rogasti me.
Nō oportuit te et misereri serui tui. Si autē
offensa sit in deū vel in primū. nō est remittere
in nostro arbitrio s̄m hiero. Tertio mō ex pre
sequele ipsius actus inordinati. ex q̄ grauant ei
cōmūtes. etiā p̄ter peccātis intentionē. Et sic
remediū adhibet sup̄portādo. maxie in his qui
ex infirmitate et fiunt. seu peccāt. s̄m illud ad
Ro. xv. **D**elem⁹ nos firmiores infirmitates alio
rū portare. et nō solū s̄m qd̄ infirmi sūt graues ex
inordinat̄ actib⁹. s̄ etiā vniuersiūsq̄ sūt onera
sup̄portāda. s̄m illud ad gal. vi. **A**lter alterius
onera portate et sic adimplebit̄ legē christi.

Faciendo autē cō .§. VI

parationē elemosynarū corpaliū ad spūales
simp̄r loquēdo. elemosine spūales sunt corpa
lib⁹ potiores triplici rōe s̄m. b. th. se. se. q. xxxij
art. iij. Prima est qz id qd̄ er̄hibet in elemosy
na spūali. est nobilit⁹. s̄. contū spūale q̄ p̄mūm
corpale s̄m illud. puer. iij. **D**onū bonū tribuā
vobis. legē meā nō derelinquat̄. Sc̄do rōe eius
cui subuenit. qz spūis nobilit⁹ est corpe. **D**n̄ si
cut hō mag⁹ sibi d̄z puidere q̄stum ad spūm q̄
q̄stū ad corp⁹ ita etiā p̄rio mag⁹ d̄z puidere de
elemosina spūali q̄ corpali. quē ex charitate de
bet diligere. Tertio q̄stū ad ipos actus q̄b⁹ sub
uenit. **P**ā actus spūales q̄les sunt elemosine
spūales sunt p̄fectiores actib⁹ corpaliū. quib⁹
er̄erent in elemosinis corpaliū. Sc̄dm tñ ali
quē p̄ricularē casum. aliqñ aliqua elemosyna
corpaliū posset p̄ferri. alicui elemosine spūali.
Sicut magis esset pascendū fame morientē q̄
tocendū. Sicut dicit p̄bs. q̄ indigēt meli⁹ est
d̄itari q̄ philosophari. q̄uis b̄ sit meli⁹ simp̄r
Nec obstat si dicat recōpensatō b̄nificij minuit
laudē et meritū elemosine. **D**n̄ dñs dixit Luc.
xij. **E**n̄ facis p̄ditiū aut cenā. noli vocare vi
cinos diuites. ne forte reuoluet te et fiat tibi. re
tributio. **S**z in elemosynis spūalib⁹ semp̄ est
ibi recōpensatio. qz qui orat p̄ alio. p̄ficiat sibi. s̄m
illud ps. **P**ro mea in sinu meo. **Q**uertet. i. qui
aliū docet. in scia p̄ficiat qd̄ nō cōtingit in elemo
synis corpaliū. qz dādo pecuniā. minuit i ea
Nā vt dicit. b. th. recōpensatio nō minuit meri
tū nec laudē elemosyne. si nō sit intēta. Sicut et
h̄iana gl̄ia. si nō sit intēta. nō minuit rōnē vir
tutis. Sicut de carone salusti dicit. q̄ magis
gl̄iam fugiebat. eo mag⁹ gl̄ia eū sequebat̄. Et ita
cōtingit in elemosinis spūalib⁹. et tñ intēto bo
noz spūaliū. nō minuit meritū. sicut intentio
bonoz corpaliū. Si em̄ q̄s docet ex charitate. in
tendēs ex b̄ sibi augeri sciam nō p̄pterea p̄dit
meritū. sicut q̄s daret elemosinā corpale vt au

geret ei substantia. Et de elemosynis corpaliū
multi p̄nt se excusare. qz dare nō p̄nt. Sed q̄s
est qui nō posset dare spūales. certe nullus. Si
em̄ q̄s docere nō valet vel cōsulere. qz ignans est
pōt vt q̄s orare p̄ aliū. **P**ōt dimittere iniurias
sup̄portare defectus alioz et h̄. **D**ate elemosy
nā et oia mūda sunt vobis ait christus luc. xi. i.
nullā imundiciā ex reb⁹ vobis cōcessis straxet̄
spūalib⁹ vel tpalib⁹. Et petrus in canonica sua
vniūsq̄ s̄m p̄t accepit gr̄am. i. b̄nificiū tpale vt
spūale in alterorū illam administrātes vt boni
dispensatores multiformis gr̄e dei. **D**n̄ et greg.
in homet. **D**abēs intellectū. curet oino ne race
at. **D**abēs rez affluētiā. vigilet ne a miscōie lar
gitate torpescat. **D**n̄s artes q̄ regit magis ope
studeat vt vsū atq̄ vtilitatē illius cām p̄rio p̄
curet. habēs loq̄ndi locū p̄ retento talēto time
at. si tñ valet et opus est. p̄ paupib⁹ intercedat.
hec ille. **Q**uililet ḡ de bono qd̄ habet. debet p̄ri
mo subuenire loco et tempore suo.

Miseriordia se .§. VII

cū dū se est maria virtutū. s̄ p̄ p̄parationē ad has
bētē maior ea sit charitas. b̄ aut sic declarat. b.
th. se. se. q. xxx. art. iij. **A**liq̄ virtus pōt esse ma
xima dup̄t. **D**no mō s̄m se. **A**lio mō p̄ p̄ratio
nē ad habētē. **P**rimo mō miscōia ē maria vir
tutū. **D**ertinet enī ad miscōiam q̄ aliq̄ effundit
et b̄ est maxie sup̄ior. vñ et misereri ponit p̄p̄riū
do. Et i b̄ maxie d̄z ei⁹ omnipotētia manifestari
Dn̄ gr̄. s̄. in collecta. **D**eus q̄ omnipotētiā tuam
p̄cedo maxie et miserādo manifestas et. **S**ed
sc̄do mō. s̄. quo ad habētē. miscōia nō est mari
ma nisi ille q̄ h̄z sit maxim⁹. qui nō h̄bat supe
riorē. et b̄ est solus deus. quia neminē h̄z sup̄ se
sed oēs sub se. Et aut q̄ h̄z aliq̄ sup̄ se. vt ē oia
creatura. mai⁹ est et melius sibi cōiungi suo supe
riori. q̄ sup̄plere defectū sui inferioris. Et ideo
quātū ad hominē q̄ habet deū sup̄iorē. charitas
p̄ quā vnit̄ deo. est potior virtus q̄ miscōia per
quā primoz subleuat defectus. **D**n̄ et ap̄s ad
Col. iij. **E**n̄ dixisset. induite vos sicut electi dei
sancti et dilecti viscera miscōie et. **P**ostea sub
dit. **S**up̄ oia autē charitatē habete q̄ est vinculū
p̄fectōis. Et hinc est q̄ vita cōtemplatiua cui⁹ of
ficiū et actus est deo p̄ dilectionē inherere. et desi
terij visionis eius inardescere. p̄fectior ponit
et suauior q̄ vita actiua p̄ quas hō se exercet in
elemosynis corpaliū. s̄. pascendo famelicos et
h̄mōi. **D**el etiā i elemosinis spūalibus. tocēdo
ignozantē. p̄dicādo. curā alioz gerēdo. **S**ed in
ter omēs virtutes que nos ordināt ad primū
miscōia est potior q̄ ad nos. sicut et potioris vir
tutis. sc̄z charitatē effectus. **A**b ea enī vt dictus
est. p̄cedit. **N**am sup̄plere defectū alterius inq̄
tuz h̄mōi est sup̄ioris et melioris. Et ideo ofce
b̄ z

Titulus Quintus

vi. dicit a dño. Misericordiam volo et non sacrificium. Quam auctoritatem christus allegauit. quoniam iudei murmurabant contra eum. quod in domo mathæi publicani cum peccatoribus manducaret et biberet. Eunt autem discite quid est Misericordiam volo et non sacrificium. Qui autem ratio est quod misericordia magis sit grata deo quam sacrificium ei offerre. quod pertinet ad cultum diuini et virtutem religionis secundum beatus thomam. ubi supra. Quia deum non colimus per exteriora sacrificia vel munera propter ipsum. sed propter nos et propter proximos nostros. Non enim deus indiget sacrificiis nostris. sed vult ea sibi offerri propter nostram deuotionem excitandam. et primorum utilitatem. Et ideo misericordia qua subuenimus defectibus primorum est sacrificium magis deum acceptum. ut pote propter inquit utilitati primorum deseruiens. secundum illud ad hebreos. vlti. Beneficentie et communionis nolite oblitisci. talibus enim hostias premeret deus. Sic etiam intelligendum est quod ait ambrosius in glo. super illud. i. ad thymotheum. Pietas ad omnia utilis est. Hic summa christiane discipline in misericordia et pietate consistit. quantum ad summum operum exteriorum christiane discipline. Nam quantum ad effectum interiorum. affectio charitatis qua coniungimur deo. Preponderat dilectioni et misericordie ad proximos. Quod autem subdit. b. Ambrosius. i. dicta auctoritate. Quam qui habuerit scilicet misericordiam et si lubricum patiat vapulabit quidem. sed non peribit. quod non est sic intelligendum. quod propter opera misericordie luxurie deseruiens. in ea moriens euadat perditionem eternam. ut quidam opinantur et pessime. Sed quia ex elemosinis quas facit misericors orationibus aliorum aliquando reuersus ad penitentiam. recedit a lubrico luxurie. et si puniat pena temporalis hic vel in purgatorio. tamen per penitentiam euadit gehennam. Sicut legimus in vita spatru de quodam magne perfectionis viro solitario. qui superbia elatus suar virtutum in lubricum luxurie metalis lapsus. cellam dimisit ut ad seculum vadens. ope turpitudines exqueret. sed nocte superueniente dum iter ageret. declinavit ad cellas quorum iuuenium. qui deo seruire ceperat in solitudine. Qui reuerteret receptus ab eis. et inuitatus ad intrandum eos in via dei. Dum misericordia usus est. et elemosyna spirituali tocendi et consulendi illos. ad se reuersus recognouit defectum suum. et ad cellam rediens damnationem per penitentiam euasit.

Ad comendatio .s. VIII
ne misericordie et actum eius. scilicet elemosinarum fac quod ait ambrosius. di. lxxvi. non satis in fi. Misericordie conditio est usus ideoque conditio preceptum est omnibus etatibus. et omnibus officiis necessaria. ab omnibus deferenda. non miles non publicanus excipiat non agricola non urbanus. omnes in communi mouentur ut conferant non habent Misericordia enim plenitudo virtutum est. et ideo omnibus prescripta est perfecta forma

virtutis domini. scilicet dictum est luc. vi. Estote misericordes sicut et pater vester celestis misericors est. Et per etiam ostendit quod laudabilis sit misericordia in usu eius dum dicit in ps. Iocundus homo qui misereatur et commodat disponit sermones suos in iudicio quod in eternum non commouebitur. ubi tria. Primo motus interior inuit. ibi. Qui misereatur. Secundo actus exterior subdit. ibi. et commodat. Tertio fructus vltior addit. ibi. Iocundus homo.

Quantum ad primum .s. ix.

maxima bonitas et laus est hominis in essendo sibi in deo seu imitando deum. circa misericordiam autem iubemur deo assimilari. dum dicit. Estote misericordes sicut et pater vester misericors est. De ipso autem deo misericorde dicit in li. sapientie. Miserearis omnem deum et nihil odisti eorum que preceperunt. dissimulans peccata hominum propter penitentiam. et per. Miserationes eius super omnia opera eius. Quod tripliciter potest intelligi. Primo quidem quia ex misericordia maxime nobis reddit commendabilis et amabilis. et magis quam per alia opera sua. licet omnia perfectissime faciat. unde bernardus. Miserearis misericordia dulcius sapit. Et etiam canit in persona peccatorum. Tribularet si nesciret misericordias domini. Tu dixisti scilicet per ezechielum prophetam. xvij. c. Non lo mortem peccatoris sed ut conuertatur et viuat. qui publicanum et phananeam vocasti ad penitentiam. et petrum lachrymantem suscepisti misericors deus. Secundo exponitur sic Super omnia opera. i. in omnibus creaturis que sunt opera eius. reperitur misericordia eius in celo. in inferno et in mundo. In quodammodo celo remunerat sanctos ultra meritum. quia non sunt condigne passionibus huius seculi ad futuram gloriam ait apostolus ad romanos. viij. Unde per. Domine in celo misericordia tua. scilicet est in sanctis tuis. In inferno quod dicitur quo minus videtur. est misericordia dei in damnatis. non quod liberet eos a penis vel mitiget ut origines et quidam heretici dixerunt. sed ut puniat citra condignum. quod adhuc peius mereretur ut ad nihilationem. sic exponit augustinus in li. de ciuitate dei illud Zebachuc. iij. Cum iratus fueris. scilicet tu deus flagellando damnatos. misericordie memor eris. non tantum quantum meruerunt affligendo. In mundo quod dicitur. i. in terra habitabili de omnibus misereatur secundum illud per. Misericordia tota tibi plena est terra. Quia enim in terra homo replet multis miseris in anima et corpore. ideo et terra est plena misericordia eius. et erga bonos et erga reprobos. tren. iij. Misericordie eius quod non sumus sumpti sibi attribuendum est. Tertio exponitur sic. Miserationes eius sunt super omnia opera eius. Opera dei sunt opera virtuosa que fecimus. et totum quod agimus boni penitendo et boni inchoando ex misericordia dei procedit. unde per. Et misericordia eius preueniet me. scilicet inducendo ad bonum. et disponendo ad preparandum et bene volendum. Et quod in bono per

Capitulū. xviii

manemus et stinuemus ex misericordia eius. Et in illis ps. Et misericordia eius subsequetur me. oibus diebus vite mee. Iocundus ergo homo qui miseretur imitando in se. Et si vel corrigendo et puniendo qui habet pratem. ut tollat miseria malefaciendi. **Dñs** aug. in encyridion. Et qui emendat plere in que præs dat. et cohercet aliqua disciplina. misericordia pstat. di. xlv. Et qui vel remittendo iniurias et parcendo penitentibus. saltem pro parte dimittendo. **Dñs** et calistus papa. Sententia que misericordiam verat. frater charissimi. non solum tenere sed audire fugite. quia misericordia prior est omnibus holocaustis. di. l. ponderet. Del copaciedo miseris aliorum. et subleuado si potest sicut christus qui videns turbam magnam fame scere. ait miserere super turbam quia ecce iam triduo sustinet me et non habet quod manducet. mar. viij. **Christus** inquit homo compassus est tristitia interiori. sic etiam habebat alias passiones naturales ut nos. propter quod ait apostolus ad hebr. Decuit pro oia fratribus assimilari ut misericors fieret. sed experiendo tristitia et alias passiones. Inquit autem deus misericors est sine aliqua passione. subleuado misericordiam illorum in multiplicado panes et etiam in pasendo famelicos. sic et beatus iob ait de seipso. ca. xxi. ab infantia mecum creuit miseratio. et de utero matris mee egressa est mecum. **Ubi** ostendit quod a tenella etate se in hac exercuit. **Dñs** et ait dixit. Si comedi bucellam meam panis solus et non comedit pupillus ex ea. et dicit creuit. **Ad** nulli quo ad etate crescunt et ab innocentia de rescut. ait greg. in. xxi. moral. Sed electis cum foris etas corporis. intrus si dici liceat crescit etas virtutis. **Dñs** et iob subdit. Si desperi pretereunt. eo quod non habuerit indumentum et absque operimento pauperem. plus enim est dare vestimentum quam bucellam panis. Et sic crescebat in elemosinis et in hoc. nihil virtuti sue tribuit. quia testatur quod si ex matre conditoris accepit. **Miseratio** enim et si ei fuit arbitrium ut cum ipso proficeret. non tamen fuit eius arbitrium quod secum ex utero ereret.

Quatuor ad secundum .i. r.

actus exterior misericordie inuit dñs. **Comodatus**. s. subueniendo miseris. Signatè autem dicit comodatus. non dat. **Quia** que dant secundum modum non accomodant. quod amittit illa non reddunt. sed comodatus reddit. sic quod ex misericordia et charitate subuenit indigentibus. reddit utique illud multiplicati spiritualiter semper. et aliquando etiam temporaliter. **Dñs** dicit iob. xix. Fenerat dño qui miseretur pro suo. **Ad** misericordiam et elemosinam actum eius inuitat sancta scriptura. incitat natura. animam irrationalis creatura dicit. n. dñs zacharia. viij. **Miseratias** et miseratōes facite. vnusquisque cum pro suo. **Miseratio** est actus exterior misericordie ut elemosina. et i. pe. iij. Estote patientes fraternitatis

amatores misericordes. **Cum** facta sunt duo hostiola de lignis oliuarum in templo salomonis. s. figurauit quod in templo ecclesie militantis vel triumphantis non intrat. nisi per duo misericordie genera. scilicet corporalis et spiritualis. **Et** virgines quinq; fatue ille. quia non habuerunt oleum misericordie in vasis suis. clausa est eis ianua. mat. xxv. **Oleum** in vase est misericordia in corde. quia quod non habet. et si castus et virgo sit ad regnum non admittit. **Creatura** quod irrationalis ad subueniendum indigenti aliorum inducit. **Quia** arbores et herbe suis fructibus et floribus se priuant ut nris indigentibus subueniant. **Fortua** equa pullum eius alia suscipit ad nutriendum. **Terui** cum incedunt simul in magna multitudinem. grauati onere cornuum. alter alterius supportat capita. **Elephas** cum cadit quia pro se non potest surgere. ad mugitum eius alii concurretes subleuant eum. **Leo** terribilis animalium puulis miseratur propter. nisi fames cogat et aliquando interdet deus. **Et** leo solum ad faciendum foueam marie egyptiace adiutorium prebuit. **Luipa** derelictos puulos ranciter natos aliquando aluit et ab aliis feris defendit. **Sicut** dicit dromulo et remulo. **Piscis** delphinus quendam histriam optie cythara sonat. picientem se in mare suscepit. et ad litus incolumem produxit. **Coruus** deferebat cibum helve indigenti prope famis in torrente caritatis. iij. regu. xvij. **Naturalis** etiam instinctus hoc dicitur. ut. scilicet sic in miseris quos frequenter paritur quilibet vult subleuari. ita subleuet alium. **Cum** enim fumus omnes fratres. ex vno prore celesti deo. et matre ecclesia. et prore terreno. **Ad** et eua matre progeniti. **Delemus** alter alteri subuenire. **Sicut** etiam videmus in corpore humano. si vnus membrum parit operantur oia membra et adiuuant. propterea et mater ecclesia inungit oleo caritatis baptizandum in pectore et scapulis. ad inuendum quod misericordiam det habere in corde pro passione. et in his pro operatione elemosinarum. **Comodatus** autem qui miseretur debito modo dando alii non miseretur. **Et** si tripliciter. **Primo** animo recto. **Secundo** de licite adquisito. **Tertio** indigentibus subiecto. **Quatuor** ad primum ait apostolus ad Ro. xij. **Qui** miseretur in hilaritate. qui tribuit in simplicitate. **Et** ipse apostolus. ad cor. ix. **Non** ex tristitia aut ex necesse hilariter enim datorum diligit deus in simplicitate. quod debet dari elemosina. ut scilicet non intentione laudis humane. sed intuitu dei detur. **Dñs** et christus mat. vi. **Te** autem faciente elemosinas. nesciat sinistra tua quod faciat dextera tua. i. sinistra interior scilicet fauoris popularis non se immisceat cum ope bono elemosine tue. **In** simplicitate etiam comodatus est elemosina. ut scilicet sine rancore pro aliquo det elemosina. **Dñs** greg. in xxij. moral. tractas illud Luc. vi. **Dimitte** et dimittemini date et dabit vobis ait. **Qui** dimittit. s. iniurias. et non dat. s. elemosinam corporalem. et si non plene operatus est. meliores tamen premiserunt cordie tenuit. **Qui** autem dat et non dimittit oino

Titulus Quintus

nullā misericordiam facit, quia a deo omnipotente munus ex manu nō accipit, quod corde obligato in malicia profertur. **I**udari. n. prius animus detur, qui elemosinā prebet, quod omne quod datur deo, ex dantis mente pensatur, et alibi greg. plus respicit deus affectum quam censum. **D**ñi et vidua quae misit in gazophylatium duo era minuta comedans multum dixit illa plus misisse quam quae multa dederat. **L**uc. xxi. **Q**uātū ad secundum dēt elemosina de licite acq̄sito dari, sed illud puer. iij. Honora deū de tua substantia. et ecci. xxxij. Imolatio ex iniq̄ oblatio maculata. et puer. Qui offert sacrificium de substantia paup̄ie, qui qui victimat filium aut patrem. **D**ñi et greg. Nō est putanda elemosina si pauperibus dispenset quod ex illicito rebo acquirat. **N**ā quae male accipit ut bene dispenset, quae potius inde subleuet. i. q. i. nō est putanda. **S**ed notandum fm. b. tho. se. se. q. xxxij. **Q**uod illicite acq̄situm potest dici tripliciter. **U**no modo ita quod de illo competit repentinio, siue transferat dominium ut in usura, siue nō transferatur dominium, ut in furto, rapina et h̄. **E**t de h̄, nō potest fieri elemosina, quia nō est res aliena, sed debet restitui ei a qua recepta ē, et idē d̄ rebo inuenit. **E**t si nisi nō inueniret ille cui res est illa, nec eius heres. **N**ā tūc debet pauperibus erogari, vñ dicit aug. Nolite facere elemosinas de usuris, xii. q. v. **E**t similiter qui nō potest alienare, nō potest elemosinas dare, ut filius familias, pupillus, vxor religiosus nō h̄ns administrationē, fruis et hoc sine licentia sui superioris, nisi aliquod parum ex spe rati habitōis vel in extrema necessitate constituto. **D**e vxore tñ et filio familias, sit distinctio de qua vide sup̄. in. ij. pte. ti. i. c. penl. d̄ obduratione contra misericordiam. **S**ecundo modo dicitur illicite acq̄situm ex eo quod turpitudine est in datione et receptōe, qua ille turpiter accipit et sic retinere sibi nō potest et aliter turpiter dedit. **D**ñi et sibi restitui nō debet, ut in simonia ubi accipiens d̄ iusticiā legis diuine agit, et ideo sibi restitui nō debet, sed dēt in elemosinas erogari. **E**t eadē rō est in similibus in quibus acceptio est d̄ legē, ut dare pecuniā ad corrumpendū iudicē. **N**ec enī talis pecunia dēt restitui ei quae dedit, cū turpiter dedit nec sibi retinere potest. **S**ecus si dedisset quae ad obrinendū iusticiā in causa, quod nō videt aliter obrinere posse, tūc enī ei reddi dēt, quod redemit verationē suā. **D**ōt ḡ de h̄mōi, et tenet d̄ necessitate h̄, pecuniā elemosinaliter dare. **I**tem videt de luto aleaz dicēdū, scz quod dēt pauperibus erogari, quod per illū modū acquirat, quā nō in fraude acquirat et ab eo quod potest alienare. **E**t si est debitū de necite salutis scz talia pauperibus erogare, licet alij dicat hoc nō esse de necessitate salutis, sed de honestate consilij quo ad ludū, sed tutior opinio est priora. **T**ertio modo dicitur illicite acq̄situm, nō quod acq̄sitio ipsa sit illicita, sed illud ex quo acquirat. **S**ic patet de eo quod acquirat per meretriciū, et si proprie

vocat turpe lucrum. **Q**uod enī mulier turpiter meretriciū exerceat, turpiter agit et d̄ legē dei. **S**ed in eo quod accipit nō iniuste agit nec d̄ legē. **D**ñi sic illicite acq̄sitū retinere potest et etiā de eo potest fieri elemosina indigenti. **Q**uātū ad tertium dēt dari elemosina indigenti. **N**ā si datur nō indigenti ex liberalitate donando, non d̄ illa elemosina, ad **E**ph. iij. Laborer manibus suis ut habeat vñ tribuat necessitatē patienti, non dicit diuiri. **Q**uod autem legat vel donat monasterijs, etiā opulentis ad elemosinā pertinet quod ut ministris christi datur et ipsi superflua dñi pauperibus erogare. **b. ambro.** **A**uz habet ecclesia nō ut seruet, sed ut erogat pauperibus. **xij. q. ij.** **D**ebet autem potius dare iustis indigentibus, quam peccatoribus ceteris paribus. **b. amb.** **E**t si oibus debet misericordia iusto amplius. **di. lxxxvi.** non satis. **S**acerdotibus et prophetis olim dabatur d̄ publico, quod multitudo sapientius sanitas orbis. **P**ropter. x. iustos si inueni fuissent in sodomis dñs percussit pentapoleos. **gen. xvij.** **I**psi sunt vigiles qui custodiunt ciuitatē, et leuite nutriebatur de bonis cōibus. **P**redicatoribus precipue dari debent elemosine sibi ad necessitatē, non ad thesaurizandū vel pōpizandū. **i. ad cor. ix.** **N**on alligabis os bouis triturantij. **I**dē cōceter autem is qui cathetizat ei qui se cathetizat oibus bonis. **E**t nō solum auditores ubi, sed p̄lati debent p̄dicatores alere cui filij lacte ubi pascunt. **E**t et nō audientes verbū p̄dicatōis dñi sustentare p̄dicatores. **vñ et illi d̄ iochoth et phanuel cōmri sunt, quia negauerunt victū militibus dñi, quae eius hostes sugauerunt cū tuba. **S**edecoms et populum dñi pretererunt. **D**ebet etiā elemosina dari p̄pinq̄uis indigentibus et magis quam alijs ceteris p̄ibus.**

Quātū ad tertium **Ch. .ij. .xi.**

scz de fructu misericordie seu elemosyne dicit p̄h̄us **I**ocundus homo, scz erit miserado et comodatus. **I**ocundus iocunditate tpali, sp̄iali et sup̄nali. **N**am ut ait ap̄tus. **i. ad thi. iij.** **D**ietas ad oia valet, p̄missionē vite que nūc est habens et future. **Mat. xix.** **C**entū pro vno accipiens. **Q**uātū quidē ad tpalia recipit homo multa comoda licet nō debeat intendere principaliter dādo elemosinā. **p̄s.** **N**on vidi iustū derelictū nec semen eius. **i. p̄geniem querens panē. i. indigētē. **T**ota die miseret et comodat dādo, scz elemosynas et semen illius. **i. ipsa elemosina in b̄ndictione erit. i. in multiplicatione. **S**emen d̄ elemosyna, quia sicut semen iactatū in terra videt perdi, sed tam multiplicat ita et elemosyne multiplex est fructus. **I**n benedictōe est, quia a deo et hominibus benedicitur, vnde ap̄tus. **ij. ad cor. ix.** **Q**ui seminat in benedictionibus et meret. **P**er elemosinā peritus ap̄tus recipiendo christū cū discipulis in tomō sua ad comedendū meruit sanationē socrus sue febricit****

Capitulū. XIX

tantis. luc. uij. **S**ulier sunamitis recipiendo ad hospitiū et providendo helyseo prophete. meruit secunditate. scz filii habere masculi que etiam mortui postea resuscitavit. uij. reg. uij. **L**oth' recipiendo in tomū angelos qs hoies pegrinos purabat. obrinuit euasione cum familia sua de subuersione sodome. gen. xxi. **J**ob qz de se ait. pater erā pauper. oclis sui ceco. pes claudus huius mei paruit viatori etc. **P**ost pbarione ei' p magnas tribulatoēs. demū omnē tempales substantiā recepit duplicatā. et familiā et sanitatē recupauit **J**ob vlti. in legenda beati germani legit. qm̄ iuisset in britaniam ad pdicandū contra hereticos ibi pullulantes et rex britanie noluisse eū nec socios recipe i hospitiū. et quidam rusticus cū magna hilaritate et deuotione eos inuissit in hospitiū suū paupculum fecit eis magnā humanitatē occiditqz eis vitulum **P**ost comestione autē sanctus germanus fecit ossa vituli comesti colligi i simul et facto signo crucis vitulū resuscitavit. **M**ane autē facto duxit secū rusticū ad palaciū regis. et auctoritate dei expellens illū regē de pallatio. illud cōtulit illi rustico ppter illā exhibitā misericordiā. **F**o cundus ergo homo qui miseret et comodat in temporalibz. sed iocundior adhuc ex bonis spūa libus que sequuntur ex elemosyna. **B**enefacit anime sue vir misericors. **E**t hoc quia ut dicit i hōbie. xij. **E**lemosyna a morte liberat et non patitur aiā ire in tenebras. **A** morte peccati liberat **D**el disponēda ad pniām p quazsa morte peccati liberat. **D**el pseruando a peccato ne incurrat. **I**llustrationē pcurat mentis in agendis. et sic non patitur ire in tenebras. **I**te satifacit penis debitis p peccatis. ut euadat penas purgatorij. vnde dicit ecci. **S**icut aqua extinguit ignem. ita elemosina extinguit peccatū. scz quo ad penā tpalem. **E**t nō solū p suis. sed etiā pro alienis et p alijs qui sunt in purgatorio. **V**n di cū affectu illud iob. xxi. **M**iseremini mei miseremini mei. vos saltē amici mei. quia man' dñi terigit me. **I**te elemosina pcurat orōnē ab illa. vnde eccia canit. **A**bscōdite elemosinā in sinu paupis et ipa orabit. p vobis. **D**emū iocū dus homo ex elemosina q miseret in glia. vnd subdit. **D**isponit sermones suos in iudicio cū scz christus in iudicio eraminabit et interroga bit de opibz misericōdie. dponit. i. orminabit respō siones opis. ita q nō comouebit in eternū. scz picipiendo regnū eternū. **E**t si b obtinet p elemosinas corpales. mltomagis p elemosynas spūales. puer. ruij. **H**onorat deū q miseret pauperi. et deus in fine honorabit euz. quia ut dicit **M**atth. v. **B**eati misericordes. qm̄ ipi misericordiā consequent. **C**hristus ascendit in celū de mōte oliueti. ad figurādū q de altitudine misericordie ascendit i celū. **Q**uō et qn elemosina sit

in pcepto vel in consilio et quō debeat dari de superfluo vel necessario. et quō ordine sit danda habes diffuse in. ij. pte. xi. i. c. penult. de obduratōe et misericordiā. et de fraternā correctione q est elemosina spūalis. **E**t de peccato omissionis eius habes in ti. de accidia. c. ij.

De epichia virtute. i. equitate. **C**api. xix.

Et et alia virtus

que grece dicit epichia. equitas **V**o latine. hanc ponit pbs in. v. et. vi. virtutem. **N**ec autē consistit in ptermittendo cū expediat verba legis. qm̄ scz ex obseruantia verborū sequeret aliquod incōueniens. et sic ad intentionem legislatoris attendit et utilitatem rōnabilem inde sequentē. **P**ro hui' declaratione dicit bea. th. se. se. q. cxx. arti. i. **D**ū autē actus de quibz dantur leges in singularibz cōtingentibz consistit qui qz infinitis modis variari cōtingit et pnt. nō fuit possibile aliqz institui regulā legis. que in nullo casu deficeret. **S**ed legislatores attendit ad id qd in pluribz accidit. scdm b legē ferētes quā tñ in aliquibz casibus seruare esset contra equalitatē iusticie. et contra bonū commune qd lex intendit. **S**icut ubi grā. **L**ex instituit qz deposita reddant. quia hoc ut in pluribus iustu est. **C**ōtingit autē b esse aliqñ nociuū. puta si furiosus deposuit gladiū penes aliquē et in furia constitutus repetit eū. vel cū quis reposcit depositum ad impugnationē patrie. **I**n his qz et similibus malū esset. si quis veller legē oppositā seruare q ad vba. bonū autē est ptermittis vbi legis. scz qui id qd poscit rō iusticie et cōis utilitas. **E**t ad hoc ordinat ista vtrius epichie. que alio mō dicitur equitas. **E**t quibus ista equitas deserat iustum. qd est lege determinatū fm̄ verba. nō tñ deserit iustū simpliciter nec etiā opponit virtuti seu veritatis. q virtus sequit veritatē legis. **N**am virtus hęc seueritatis sequit veritatē legis scripturę in quibz oportet. **S**equi autē verba legis in quibz nō oportet. nō pnt ad virtutē sed est vitiosum. vñ dicit in codice et habet in reg. iuris li. vi. **C**ertū est q is comittit in legē. qui verba legis amplectēs extra legis nitit volūtatē. **E**t lex etiā dicit q vba in rescriptis posita. velent cōformari equitati. etiā si ipa verba nō paterentur. **N**ec etiā talis sic interpretans agit extra id quod ait. b. aug. scz q postqz leges fuerint institute. nō licet iudicare de ipis scz vix sint rōnabiles sed fm̄ ipas. di. uij. in istis. **Q**ui em̄ dicit legē nō esse iustā vel non bene posita. ille iudicat de lege. **S**ed qui iudicat scdm equitates. nō dicit legem nō esse iuste posita. sed non esse seruandas in tali casu ppter pculare factum qd occurrit. quod nō intellexit legislator. **E**t que d nouo emergunt indigent auxilio dicit lex. **N**ō obstat etiā si dicatur q interpretatō intentionis

Titulus Quintus

legislatoris solū spectat ad principē seu cōditō-
rem legis. Sed vñ dicitur equitatis p̄tinet ad
omēs. Nā interpretatio locū h̄z in dubiis in qui-
bus nō licet absq̄ determinatione p̄cipis a ver-
bis legis recedere. S; vtēs eq̄tate nō interpreta-
tur legē in dubio. sed in manifesto. factō exeq̄t
quod verisimiliter intendit legislator i tali casu. als
sequeret nocumētū aliq̄d ex lege seruata. quod
certū est nō intēdit legē. sicut vbi gr̄a.
Lex ecclie statuit vt ieiunet tota q̄dragesima si
est sanus. Est aliq̄s qui sanus est. sed si vult iei-
unare quotidie nō poterit p̄dicare. vel seruire
infirmis. vel aliud opus pius & valde vtile aut
necessariū facere. Q̄ tal' frangit ieiuniū vt pos-
sit illa vtilia opa exercere. existimās ab illa lei-
gis obseruātia excusari. q̄ b̄ nō intēdit latoz
illius legis. scz impedire opa multū vtilia & ne-
cessaria p̄pter ieiuniū. vtuose & dicitur eq̄tatis
vritur. Vbi si attenderet solū ad vba legis in-
discrete & male faceret ieiunare & alia opera o-
mittere. tam vtilia. cū illa ieiunādo facere nō
possit. Et multo magis p̄latus debet in h̄mōi
vri tali equitate erga subditos suos. Dicit autē
epichia ab epi q̄d est sup̄. & dicitur quod est
iusticia quasi sup̄ iusticiam. Vbi sciendū est q̄
epichia corrūdet p̄p̄e iusticie legali. & quodā
modo dicitur sub ea. & quodāmodo excedit eā
Si enī iusticia legali dicat illa q̄ obtemperet
legi. siue quātū ad vba legis. siue q̄tū ad intē-
tionē legislatoris q̄ est potior. sic epichia est p̄
potior legalis iusticie. Si vō iusticia legal' dica-
tur solū q̄ obtemperat legi s̄m vba legi. sic epi-
chia nō ē ps iusticie legal'. s; est ps iusticie cō-
ter dic'. S; iusticiā legalē diuisa sic excedēs ip̄am
De equitate loquens. §. I.
ps. ait. De vultu tuo iudiciū meū p̄deat. oculi
tui videāt aq̄tatē. Vultus tui est certa cognitō
tue vel voluntas tue. Iudiciū n̄m est estimatio
nostra de rebz. q̄ vris recta est cū p̄cedit de vo-
luntate tue & cognitōe. vidēt em̄ oculi tui q̄d ap-
probāt. tūc em̄ equitatē seruam' quā deus ap-
probat. q̄n iudiciū mētis n̄e est sc̄m voluntatē
tue. Large autē sumēdo equitatem p̄t dicit q̄ tri-
plex est equitas. In legū agrua applica. de. In
rebus debita cōmutatiōe. In honoz p̄portionata
participatiōe. Ad equitatē que est specialis vir-
tus vt dicitur est p̄tinet in casu quo obseruantia
legis vel p̄cepti esset piculosa & irrationabilis
nō seruare eam q̄tū ad verba. Dicit diuina
sapientia puer. viij. Ducā te p̄ semitas equita-
tis. A deo em̄ inspirat' & datur talis virtus sic &
alie. Vñ ip̄a sapientia dicit puer. viij. Deus
est p̄siliū mea est equitas. Per semitas dicit q̄
sunt vie stricte. quia non ad beneplacitū. sed ex
necessitate vel manifesta rōe debet recedē a ver-
bis legis. & b̄ est artum & non latū. Dicit autēz

Greg. q̄ verba debēt deferuire intētionē. nō in-
tentio verbis. xxiij. q. v. humane. verbi gr̄a. Vñ
machabeos & morātes in desertis. gētes anthio-
chi regis aggressi sunt in bello iniusto i die sab-
bati. illi ne violaret p̄ceptū legis de obseruātia
sabbati. noluerūt se defendere. sed prius p̄mi-
serunt se occidi ex simplicitate sua. Quod cōsi-
derans mathathias cū alijs prudentioribz vsi
sunt consilio & equitate. resistentes & bellātes. cō-
tra aduersarios illos etiā in die sabbati. nec re-
purantes se in b̄ violare dei p̄ceptū. sicut rei ve-
ritas erat. i. machab. ij. Vltima possent induci
exempla eoz que quotidie occurrūt. Vñ p̄la-
tus p̄cepit subdito vt q̄cūq̄ veniat ad euz.
Occurrit casus q̄ ex recessu illius sequit' mag-
nū scandalū q̄d p̄latū latet. vel supuenit mun-
datio aquarū p̄pter quā potest imminere periculū
mortis. vel alia magna impedimēta. vti p̄ eq̄ta-
te debet vri & extimare p̄latū nō intendere illū
exponere piculis & h̄mōi. Laueat tñ quilibet a
fraude & simulatiōe. Ad b̄ facit regula iuris qui
dicit. In obscuris aspiciū' q̄d verisimilius vi-
detur. vel q̄d consuevit in h̄mōi seruari. de reg. iij. li.
vi. Pertinet etiā ad equitatē iudicis tempore
in penis rigore iuris miscōdia. Vñ cyprianus
q̄ equitas est seueritas iusticie miscōdie dulcor-
te tempata. Et ad h̄c semp debet inspicere iu-
dex vnde greg. dicit. q̄ ois qui iuste iudicat sta-
terā in manu gestat. & in vtroq̄ penso miscōdiaz
& iusticiam portat. vt imiterur teum de quo ait
ps. Iudicabit orbē terre in equitate In suis ei-
iudicijs quibuscūq̄ semp h̄c due res iuste sūt
vt dicit Cossiodorus. miscōdia & veritas. Licet
aliq̄n aliter nos lateat. ad hoc etiam facit regu-
la iuris in. vi. qua dicit. In penis benignior in-
terptatio est adhibenda. Et alia regla. in obscu-
ris minimū est sequēdū cū suis cōcordantijs.
Ad magnā equitatē p̄mittit iudiciū salomōis
q̄n scz illis duobz meretricibz corā eo de filio al-
terius ip̄az mortuo dedit sniam. q̄ diuideret
infans viuus in duas p̄tes rē. Et b̄ vt videret
q̄d sequeret i illis mulieribz. Sed petēte vtra
matre ne occideret. sed prius integer daret al-
teri. que tñ nō erat mater. ex illo deprendit pri-
mā esse verā matrē. non aliam que petebat di-
uidi. quia natura nō poterat pati mortem filij.
Scōda equitas p̄tinet ad iusticiā cōmutatiuam
vt scz in cōmutationibz & contractibz seruet equa-
litas. Vñ leuit. xij. Statera iustar equa sint pō-
dera. puer. xi. Statera dolosa abominatio ē ap̄d
deū. & pondus equū voluntas eius. Vñ igitur in
h̄mōi homo seruat equitatē. oculi dei vident. i.
approbāt tale opus. Tertia equitas est in ho-
noz p̄portionata participatiōe. vt scz in ecclia
vel ciuitate vna vel collegio vel mōasterio. vñ
vel pauci habeāt omnia officia vel multa benefi-
cia vel emolumēta vel grauiamā. alij pauca vt

Capitulum. xx

nihil. Sicut enim si edificium materiale habeat lapides equititer dispositos, valet ad edificium firma / mentum. ita si lapides sint inequititer dispositi minantur ruinam. Sic congregatio vel respublica ubi est inequitas, stare diu non potest, sed ubi est equitas perdurat. Sicut etiam in corpore humano inequitas membrorum seu inproportio inducit deformitatem et debita proportio pulchritudinem violat. sic in humoribus corporis disproportion in firmitate causat et in parte sanitatem perdit. Templum tuum mirabile in equitate, siue templum ecclesie, siue anime, dominus est tibi equitas est mirabile. Sed hodie posset dici illud psalmi. Equitas non potuit ingredi, sed in ciuitate vel ecclesia. De amicitia seu affabilitate quomodo sit virtus. Capitulum vicefuturum.

Ultima virtus inter

partes iusticie ponitur virtus amicitie que alio nomine dicitur affabilitas. Et quod sit virtus ex hoc probatur. Ex precepta legis siue scripture sacre non dantur nisi de actibus virtutum. Sed preceptum datur de affabilitate seu amicitia dum dicitur ecclesiastici. u. congregacioni pauperum affabile te facito. Declarat autem s. b. l. h. se. se. q. c. iij. hac ratione. Quia virtus ordinatur ad bonum. inde est quod ubi occurrit specialis ratio boni ubi oportet esse speciale rationem virtutis. bonum autem consistit in ordine. Oportet autem quod in omni conuersatione hominum tam in factis quam in dictis hoc ordinetur et conuenienter se habeat ad unumquemque secundum quod debet. Et ideo oportet esse quadam speciale virtute. que hac conuenientiam ordinis obseruet. et sic facit affabilitatem que alio nomine dicitur amicitia. Sciendum tamen secundum b. l. h. q. p. b. in li. ethi. loquitur de duplici amicitia. quare una principaliter consistit in affectu. que unum alium diligit. Et sic potest consequi per unamquamque virtutem. Dicit etiam philosophus de hac quod amicitia perfecta est propter virtutem. Et sic qualiter virtus potest esse ratio causa amicitie quod bonum est omnibus amabile ut dicit dionysius. Et ad hanc amicitiam pertinet ratio signa et effectus eius. velle amico esse et viuere. s. conseruationem eius et velle ei bonum. et ad hoc operari et condelectabiliter viuere. Adde velle et nolle omnia commoda habere. Charitas autem includit hanc amicitiam cum deo et primo vnde christus iob. xv. Vos amici mei estis si feceritis que precipio vobis. et ite. Maiore charitatem nemo habet. quam ut ponat quis animam suam pro amicis suis. Et hoc non est illa virtus specialis de qua hic agitur. Est alia amicitia ad quam pertinet in solis exterioribus verbis vel factis deceter se habere ad illos cum quibus conuersatur. siue sint noti siue extranei. Et hoc habet perfectam rationem amicitie primo modo dicte. sed quadam eius similitudinem. Ex autem aliquis ostendat signa amicitie ad extraneos et ignotos. s. in placide alloquendo et conuersando. non pertinet istud ad simulationem que vitium est. Non enim per hoc ostendit signa perfecte et in

time amicitie. sicut ad eos que sunt ei specialiter amicitia coniuncti. quia non eodem modo famulari se habet ad extraneos. Cum autem omnis homo naturaliter omni homini sit amicus quodam generali amore secundum illud ecclesiastici. xij. Omne animal diligit sibi simile. hinc amor representant signa huius amicitie quam aliquis exterius ostendit verbis et factis ad omnes. et sic non est simulatio in hoc. nec obstat si dicat. quod ecclesiastici. v. scribit. Cor sapientium ubi tristitia. et cor stultorum ubi leticia. Sed philosophus dicit. in iij. ethi. quod amicitia desiderat delectationem. veretur autem contristari. Nam non sic est intelligendum quod cor sapientium sit ubi tristitia. ut tristitia sapiens. i. virtuosus inferat primo. imo ab hoc sibi cauere. ut dicente apostolo ad romanos. xij. Si propter cibum frater tuus contristatur iam non secundum charitatem ambulas. Sed cor sapientium ubi tristitia. quia se contristantibus adest ut consoletur eos secundum illud ecclesiastici. v. Non desis plorantibus in consolationem et cum lugentibus amibula. Cor autem stultorum dicitur esse. ubi leticia. non ut letificet alios consolando. sed ut aliorum leticia perfruatur in gaudento mundialiter et in mundana leticia cor eorum versatur. Pertinet ergo ad sapientem ut delectationem afferat his cum quibus conuersatur non quidem lasciuam quam virtus cauere. sed honestam. secundum illud psalmi. Ecce quod bonum et quod iocundum dicitur. Cum propter aliquod bonum consequens. ut propter aliquod malum excludendum non refugit virtuosus eos cum quibus conuiuere contristari. ut philosophus dicit in iij. ethi. vnde et apostolus. ij. ad cor. v. Si contristatus sum vos in epistola non me penitet. Et postea gaudeo. non quia contristati estis. sed quia contristati estis ad penitentiam. Et ideo hi qui sunt prouisi ad peccandum non debemus vitium ostendere ad eos delectandum ne videamur in peccato consentire. et quadam peccanti audaciam ministrare. Vnde ecclesiastici. v. dicit. Fidei sunt tibi serua corpus illarum. et non ostendas faciem tuam hilarem illis. Non autem virtus huius amicitie pars iusticie in iustiam adiungitur ei sicut secundaria principali. Conuenit enim cum iusticia in hoc. quod est ad alterum sicut iusticia. Deficit autem a perfecta ratione iusticie. quia non habet plenam debiti rationem. put aliquis alteri obligatur. vel debito legali ad cuius solutionem lex cogit. vel etiam aliquo debito. pueniente ex aliquo beneficio suscepto. Sed solum attendit quoddam debiti honestatis quod est magis ex parte ipsius virtuosus quam ex parte alterius. ut scilicet faciat alteri quod decet eum facere. Cum enim homo naturaliter sit animal sociale. sicut ex quadam honestate debet veritatem manifestare alijs hominibus. sine qua societas hominum durare non posset. ita etiam cum sine delectatione homo viuere non possit. quia ut dicit philosophus in iij. ethi. Nullus potest cum tristitia per diem morari. neque cum delectabili. ideo homo tenetur ex quibus

Titulus Quintus

debito naturali honestatis. ut alijs condelectabiliter uiuat. Nisi propter aliquam causam necesse sit aliqui alijs utiliter contristari. et quia hec virtus consistit circa dilectiones in conuictu que ex ratione pueniunt in quibus unus ad alterum decenter se habet. ideo has delectationes non oportet refrenare ut noxias quod facit temperantia per diuersas species suas. sed refrenando delectationes sensibiles ut circa cibos vel potus per abstinentiam. vel circa venerea per castitatem. vel circa ludos per eutropeliam seu urbanitatem. Dponunt autem huic virtuti amicitie adulatione per excessum. et litigium per defectum. primum intendit delectari. secundum contristari. plusquam oportet et decet. Et de his in secunda parte habes diffuse.

De amicitia large .§. I

sumpra per amorem unius ad alterum reciproco fundato in virtute circa quam videnda sunt tria. primo acquisitionis necessitas. secundo amissionis temeritas. tertio conseruationis sagacitas. Quantum ad primum notandum quod habere amicitiam et acquirere est necessarium propter quatuor rationes. Primo ratione virtutis habende. Secundo ratione utilitatis concicande. Tertio ratione pacis conseruande. Quarto ratione necessitatis supplende. **Q**uatum ad primum. scilicet quod sit necessarium unicuique habere amicitiam propter virtutem acquirendam. istud probatur sic. Unicuique est necessarium habere virtutem. sicut est necessarium esse bonum. quia virtus est secundum primum in li. ethi. que bonum facit habentes et opus eius bonum reddit. Sed amicitia est virtus et pars iusticie virtutis. Quod patet. quia virtus moralis consistit immediate secundum rationem. et hoc habet amicitia. Nam in omni conuersatione hominum in factis et dictis se habet ad unumquemque sicut decet ut super dictum est. Est etiam amicitia annexa iusticie. sicut virtus secundaria principali. Nam reddit unicuique quod suum est non quidem ex debito legali quod facit iusticia. sed ex debito honestatis. Et quodam enim debito naturali honestatis obligat quis ut delectabiliter alijs conuivat in dictis et factis. quod pertinet ad amicitiam. Si autem sumatur amicitia large tunc ipsa est cum virtute. sicut cum causa eius in quantum. scilicet virtus est causa amicitie vere. que facit tendere in alterum. et ipsum sumi amare propter bonum honestum quod est in eo. **S**ecundo est necessarium habere amicitiam utilitatis ratione concicande. sic probatur. Si illud quod est ex inclinatione naturali est necessarium. multo magis illud quod est ex similitudine speciei. scilicet amicitia inest secundum naturam generantis ad genitum. quod patet per beneficia que sunt amicitie signa. non solum in hominibus. sed et in alijs animalibus et volatilibus. que ut manifeste apparet adhibent studium longo tempore ad educationem et nutritionem plis. quod maxime est necessaria amicitia illa que est hominum adinuicem

propter similitudinem speciei. Et probatur per locum a minori. et ex conuictu spali. scilicet per quoddam signum amicitie quod inuenitur in omnibus hominibus naturaliter. scilicet cuiusdam familiaritatis et leniuolentie. Nam ad extraneos et ignotos de quibus minus videtur ostendimus et impedimus quedam beneficia et obsequia. sicut quando ignoti et peregrini declinant a via recta. eos ab errore vie reuocamus. et ostendimus viam rectam et quando cadunt erigimus eos ad ostendendum quod omnis homo omni homini est amicus naturaliter. Ea autem que sunt naturaliter bona omnibus necessaria sunt. quale bonum est amicitia. Bene etiam probatur ex conuictu spali. Quia sicut in alijs animalibus est amicitia naturalis. ut patet per signa amicitie. ut quia conuersantur simul obsequuntur et huiusmodi. ita et multo magis inter eos qui sunt unius generis vel patrie in quantum conuicant in conuictu moribus et obsequiis.

Tertio acquirere amicitiam est necessarium ratione pacis conseruande. et sic probatur. Illud est necessarium acquirere et habere quod est maxime ciuitatis et conuictus conseruandum. et vitare eius oppositum. Sed inter omnia amicitia est concordie et pacis conseruandae. Quod ostendit exemplo ratione. **E**xemplo quidem. quod legislatores magis studet ad amicitiam inter homines conseruandam seu ciues. quam ad iusticiam. Quod patet ex hoc. quod legislatores aliquando intermittunt se. pura in penis inferendis. ne amicitia excludatur et ne dissensio oriat. Non quia concordia amicitie assimilatur. quam concordiam maxime legislatores appetunt. contra contentiones maxime expellunt ut inimicis salutis ciuitatis. ideo amicitia est maxime necessaria. Ratio bene idem probatur sic. Illud quo habito non indiget altero. sed e conuerso magis est necessarium. Sed amicitia habita quantum ad omnes. non esset necessaria iusticia. quia iusticia habita adhuc tamen esset necessaria amicitia querenda. Quod sic probatur. quia si aliqui sunt amici in nullo indigent iusticia proprie dicta. Cuius ratio est. quia si omnes ciues sunt vere amici. omnia habent que communia. cum amicus quilibet sit alter ipse. non est iusticia ad seipsum sed ad alterum. Sed si sit iusticia nihilominus indigent ciues amicitia ad inuicem. Et ideo si iusticia est necessaria. multo magis amicitia que sine iusticia potest esse. **Q**uarto est necessarium habere amicitiam ratione necessitatis supplende. et hoc sic probatur. Illud est necessarium habere quod necessitati vel indigentie omnium prouidet et subuenit. scilicet amicitia est huiusmodi. Quod autem per amicitiam necessitati omnium prouideatur. patet ex vi gradibus vel conditionibus hominum quibus est utilis et necessaria amicitia. Amicitia enim est utilis et necessaria diuitibus. pauperibus. iuuenibus. et senibus. tribulatis et perfectis seu felicibus. Et primo amicitia est utilis diuitibus. Quod sic probatur quo ad conuicantem bonorum. Quod illud sine quo nullus eligit viuere. est habitus diuitiarum et primum opportunis ad vitam est maxime necessarium. Sed bene est precipue secundum beneficium quod diues princeps et potes im

Capitulum. xx

pendit alios. quia nulla est utilitas bonorum fortunae. si ex his aliquis nulli beneficiat. Beneficiū autē maxie et laudabilissimū fit ad amicos. Et quia amicitia quae ad cōicationē et distributionē bonorum diuinorum est necessaria. **Dñ** et christus dixit. **lu. xv.** Facite vobis amicos de māmōna iniquitatis id est diuitibus pauperibus erogando. Est enā vtilis et necessaria amicitia diuinis quae ad cōseruationē bonorum. **Bona** enim fortune sine amicis cōseruari nō pōt. Et quāto maior fortuna. i. maior stat⁹ in potētia diuitibus et hō. tanto est min⁹ secuta et plures huiusmodi insidiatores et ideo indiget magis amicis adiuantibus ad cōseruationē sui status. Sic maria arbor indiget multis sulcimentis a natura paratis et radicibus. **Secūdo** amicitia est necēria pauperibus. Et rō est. quia illud ad quod hō refugit in infortunio est maxie necessariū. **Sz** pauperes refugiunt ad amicos in necētate suis. eo quod erant amicos diuites esse pauperes eorum refugium fingunt. **g** pauperibus est necēria amicitia. **Tertio** amicitia est necessaria iuuenibus hō rō est. quia cū in iuuenibus abūdet pntas ad peccandū. **Dñ** dicit **genes. vi.** Sensus huius et cūtra cogitatio pna sunt ad malū ab adoleſcētia sua. Et hō ppter concupiscentias delectationum que sunt in eis sed p amicos. scilicet qui sunt veri amici id est honesti et virtuosus fundatur enim vt dictus est amicitia in honestate. religantur et retinentur a peccato scz p admonitiones et reprehensiones quas faciunt veri amici ad suos amicos. quanto perpendunt eos velle peccare. **¶ Quarto** est necessaria semibus. huius rō est. Quia his qui indigent reuerentia et carent naturali potētia valet obsequium et familiaritas. senes autem sunt huiusmodi. **¶ Quinto** propter debilitatem corporis indigent adiutorio corporali aliorum. Et propter sapientiam ratione diuine experientie eis dicitur honoz. ergo **zc.** **¶ Quinto** tribulationis et afflictis est necessaria amicitia huius ratio est Quia existētes in tristitia et dolore. quandam alleviationem sentiunt ex presentia amicorum cōtolentium eis. **¶ Unde** et amici **Job** visitauerunt eū in tribulatione ad condolandū et consolandum **Job. ii.** **¶ Ex** autē ex presentia amicorum alleviatur grauedo tristitie hominis afflictī. ostendit per exemplum. Si enim portet vnus pondus multū sibi graue. vtiq; alleviatur si alius ferat cū eo pondus. **¶ Patet** enā ex hoc quia quelibet delectatio supueniens minuit tristitiam. **¶ Presentia** autē amici condolentis. ingerit delectationē amico suo. quia dū tribulatus videt amicum suū pntem et condolentem de sua tristitia minuitur color suus. **¶ Tamē** oportet quod amicus amicū tribulatū inq̄rum potest visione. sermone. et ope cōsolef. **¶ Sexto** et vltimo amicitia est necessaria pfectis huius ratio est. quia quocūq; efficiunt aliqui potentiores ad agendū

in vita actiua et ad intelligendū in vita cōtemplanua. illud est necessariū ad vitam. sed amicitia est huiusmodi. ergo **zc.** huius ratio est. quia nullus quantumcūq; perfectus eligeret viuere solitarius. etiam si omnia alia bona haberet eo quod homo naturaliter est animal politicum et sociale aptus conuiuere alijs. et conuenientius virtuosus et perfectus a quibus virtuosus adiuuatur. **¶ Et** in actione vite actiue dum quod vn⁹ non videt nec potest. alius potest videre et agere. **¶ In** actione vite cōtemplatiue. per doctrinā et disciplinā quaz recipit vnus ab alio. **¶ Dec** **Rayne.** ex sententijs. **b. thoz** **alberti** sup li. **etli.**

Quātū ad secūdū .§. II

principale quod est amissionis vel dissolutionis amicitie temeritas. **¶ Sciendum** quod nō habere aut nō acquirere amicos est magna stoliditas. **¶ L**uius ratio est. quia amicitia inter omnia bona fortune est maxia. ppter quod dicitur **Eccl. vi.** Amico fideli nulla est compatio. **¶ Sicut** g habere amicos veros et esse cum eis. est quasi quid leatum honoz et gloria et adiutorum. ita esse sine amicitia est quid miserum. confusio. et vtrūq; recundia. et magnus defectus adiutorij. **¶ Unde** dicit **eccl. vii.** De soli quia si ceciderit non habet subleuantem. **¶ Et** amicus dicitur oculus amici et oculo priuatus dicitur orbatus. ita qui sine amico est dicitur viduus secundum philosophum in. **iiij.** **rethoicoz.** **¶ Unde** **castiodorus** dicit in quadam epistola. **¶ Sine** amicis omnis cogitatio esset tedium. omnis operatio labor. omnis terra peregrinatio. omnis vita tormentum. sine quoq; solatio viuere esset mori. **¶ Dissoluit** autē amicitia propter quattuor rationes. **¶ Primo** ppter finis defectionem. **¶ Secundo** ppter amoris simulationē. **¶ Tertio** ppter criminis commissio nē. **¶ Quarto** propter virtutis pfectionē. **¶ Quantū** ad primū dissoluitur amicitia ppter finis defectionem. **¶ Cum** enī omnis amicitia ppter aliquē finem contrahatur. deficiente fine. cessat et dissoluitur amicitia. et precipue ad eos qui sunt amici propter vtile vel delectabile. **¶ L**uius ratio est. quia cum quidam diligunt hoc duo vtile et delectabile in personis. non personas hominū ppter seipos. ideo deficiente utilitate et delectatione. rationabile est quod deficiat amicitia. **¶ Secūda** rō quare dissoluitur amicitia est ppter amoris simulationē. **¶ Sunt** enī plures differentie amicitie. scilicet vtilis. delectabilis. et honesti. **¶ Dñ** potest contingere. quod non secundū vnā speciem amicitie sint aliqui amici cōiuncti. et tñ extiment veri amici esse. scilicet propter virtutem. cum tñ vn⁹ eorum non ppter virtutem sed ppter vtile vel delectabile sit amicus. et per hoc soluitur amicitia. quia contrariatur fictio amicitie vere. **¶ Tamē** in hoc casu ita est procedendū. quia si ille

Titulus Quintus

qui se extimat amari ab alio propter virtutē decipiatur ex seipso. ita quod qui enim amat nihil operetur ad homini deceptionē. puta quia signa exprimat in honestatis et turpitudinis. Ille qui deceptus est debet causari seipsum. id est accusare seipsum. puta quando signa inhonestatis exprimit et non cauet. Si autem simulatione eius deceptus fuit. quia talia signa turpitudinis non exprimat. sed tamen intendebat. tunc iustum est quod accusat decipientem. multo magis quam eos qui falsificant numeris in quantum peccati decipientis est se virtutē. que honorificabilior est pecunia. Et quibus amicitia honesti ad eos haberi non possit. quorum operationes experti non sumus tamen amicitia que est per experimentum. non habet perfectionem sui sed quadam inclinationem que est ex leniuolentia propter relationem aliorum. vel ex concordia. quod videtur illis naturaliter in moribus. Unde quicquid occurrit contrarium rescinditur. Tertio dissoluitur amicitia propter criminis commisionem. Si enim aliquis acceptus aliquem ad suam amicitiam vel bonum et iustum. postea fiat malus. ita quod malicia eius manifeste videatur alio permanere in bonitate. dissoluitur talis amicitia. huius ratio est. quod virtuoso non potest esse amabile quodcumque malum. sed solum bonum honestum. Unde cum omne amabile sit bonum. non oportet nec esse deus quod virtuosus amet malum hominem. sicut non est deus cens assimilari suo. Amicus enim amico suo est similis. Unde inter bonum et malum hominem non potest diu amicitia conservari. nisi sit ibi aliqua similitudo malicie. Potest tamen per se duo volumina circa dissolutionem amicitie. inter eum qui permansit bonus. et eum qui effectus est malus. Primum est. quod si ille qui effectus est malus est incorrigibilis propter abundantiam malicie. ita quod de facili ad statum virtutis redire non possit. tunc a tali amicitia recedere debet. Si autem est sanabilis et reducibilis ad virtutem. est ei auxiliandum ferendum ad recuperandum bonos mores magis quam ad recuperandum pecuniam amissam. quanto virtus est melior et essentialior amicitie quam pecunia. Secundum voluminem est quod hi qui in preterito fuerunt amici. magis se debent exhibere gratiosi. quam extranei. nisi in vno casu scilicet quando abundans et incorruptibilis malicia fuit causa dissolutionis amicitie. Tunc enim quod plus fuit amicus tanto magis extimendus est hostis et euitandus. Quarta ratio dissolutionis amicitie est propter virtutis perfectionem. Si enim unus amicorum permaneat in eodem statu. Alius autem fiat multum excellentior in virtute. tunc non potest inter tales manere amicitia. Et ratio huius est. quod ad amicitiam pertinet coniunctio ad inuicem. ita quod eadem placeant et de eisdem gaudeant et tristentur. Quia autem per notabilem distantiam virtutis non eadem placeant bono et optimo. id non potest diu manere inter tales amicitia et coniungere ut amici perfecti. Patet etiam per similitudinem. puta ex amicitia que est in pueritia. Si enim unus eorum permaneat puer secundum mentem. alius autem proficiat secundum virtutem et fiat optimus. non remanet inter illos amicitia. puer

enim mente malus proficit. Unde seneca. Ibi incipis esse malus. ubi desinis fieri melior. Rayn. ex dictis. bea. t. l. et alberti super libro ethicorum.

Quatum ad tertium §. III

scilicet de sagacitate conservationis amicitie. Sciendum quod ad conservationem eius quattuor requiruntur. Primum per manentiam in habitu. Secundo convenientiam in affectu. Tertio residentiam in coniunctu. Quarto convenientiam in affectu. Quatum ad primum. scilicet quod permanetiam in habitu. scilicet virtutis requiritur ad conservationem de amicitie. sic patet. Manente causa manet effectus. scilicet causa et obiectum de amicitie est virtus. quod simpliciter nihil est amabile. nisi bonum honestum. ergo manente virtute manet amicitia vera. Confirmatur hoc idem tali ratione. Aliter vere amicitie est simpliciter ligare et agere. scilicet animos amicorum ad inuicem. Sed virtus seu bonum honestum quod est bonum simpliciter. est quod simpliciter ligat. non autem vtile vel delectabile. sed tamen secundum quid. Nam amicitia utilis et delectabilis degenerat in concupiscentiam quadam. que aliquis motum amoris que ad alium transferit reflectit in seipsum. Sed virtutes seu bonum honestum est vinculum ligans simpliciter. eo quod motus amicitie vere que est propter virtutem. sicut in amato dum diligit propter istud quod est personale in eo. scilicet propter virtutem et non propter aliud. Et ideo manente virtute in vtroque amicum conservat amicitia. Secundum quod requiritur ad conservationem amicitie est convenientiam in affectu. Est enim amicorum vnum cor et vna anima. Unde de primis christicolis que habebant perfectam amicitiam ad inuicem. Multitudinis creditum erat cor vnum. et anima vna in domino. act. viij. et secundum tullium. Amicorum est idem velle et idem nolle. et ideo oportet quod de eisdem gaudeant et tristentur secundum illud ad rom. xij. Gaudete cum gaudentibus. flete cum flentibus. id ipsum inuicem sentientes. Hoc autem pertinet ex similitudine virtutis vel bonitatis. que est in bono et bono. et virtuoso et virtuoso sum. Talis autem convenientiam que est causa gaudij propter similitudinem. non est inter bonum et optimum. et melius totum inter bonum et malum. nec etiam inter malum et malum. Non enim ex malo peccati potest esse verum gaudium. sed fantastici et sensuale. et sic etiam amicitia. Sic facti sunt amici herodes et pylatus convenientes in malo passionis christi. ut dicitur Luc. xxij. Tertium quod requiritur ad conservationem amicitie est residentiam in coniunctu. Nam distantia bonitatis. dignitatis. et localitatis impedit amicitiam. Quis ratio est. quod conuiuere ad inuicem conservat amicitiam. sed distantia illorum trium impedit conuiuere ad inuicem. Malus autem si querat conuiuere alius. et conuiuat hoc non facit ut conuiuat alius. sed ut fugiat conuiuere secum et ut ponat extra se. quia in se non reperit bonum virtutis unde delectari possit. sed malum peccati per conscientiam remordentem. Et ideo ut refugiat illam tristitiam querit alius conuiuere. unde nec ad se nec ad alios habet veram amicitiam.

Capitulum. xx

Unde ps. Qui diligit iniquitatem odit animam suam. Inter illos etiam qui sunt in summo gradu virtutis vel dignitatis. vel eos qui sunt in infimo gradu. ut inter reges et viles personas. infipientissimos et simplices. non potest esse seu conservari amicitia. quia equalitas requiritur ad amicitiam circa actum amicitie. scilicet in conveniendo et cooperando ibi autem est nimia inequalitas et distantia. Distantia autem multa locorum. amicitiam quidem civiliter solvit. Et hoc quoniam est sine spe omnino iterate congregationis ad invicem et cooperationis. Cuius ratio est quia subtractis speciebus prioris amicitie a sensibus et cogitatione que erant fomera amicitie. et supervenientibus alijs fantasmatibus aliorum amicorum inter quos convenit. dissolvitur amicitia potestatem ad habitum et operationem exteriorum. Unde philosophus dicit. quod nimia distantia amicitie causat oblivionem. Sed si distantia locorum sit cum spe iterate congregationis impedit quidem amicitiam potestatem ad operationem exteriorum tantum sed non quantum ad habitum quia spes et intentio revivendi amicum non permittit veleri habitum amicitie foris. Amicitia autem perfecta spiritualis. scilicet charitatis propter distantiam locorum non solvit. Unde hieronymus ad paulinum in prologo biblie. Illa est vera necessitudo. id est amicitia et christi gloriose copulata. quam non preterita tantum corporum. non palpas et subdola adulatio. sed veri timor et scripturarum studia sibi conciliat. **Quarta** et ultio requirit ad preservationem amicitie correspondentia in affectu. Non enim amicitia est ad seipsum. sed ad alterum. id oportet quod unus amicorum impendat alteri ea que sunt de ratione amicitie et e converso. Et cum amicitia sicut et iustitia equaliter respiciat et consistat in equalitate est tamen triplex equalitas. Prima secundum quantitatem quod pertinet ad iustitiam commutativam. et fuerat in amicitia utriusque vel delectabili. ut scilicet tamen retribuatur quantum dedit amicus. Secunda equalitas attenditur secundum proportionem. et hoc est iustitia distributiva et in amicitia. ut scilicet melior plus amet quam amet. sicut et maior honor et dignitas datur meliori. Tertia est equalitas reputationis et sic in multis recompensationibus amicorum est. scilicet amicitia secundum reputationem. sicut ubi gratia cum superior amat inferiorem propter honorem. et inferior superior propter utile. ibi est equalitas secundum reputationem. quod quantum inferior reputat sibi lucrum amari a superiori tantum superior reputat sibi honorem amari ab inferiori. Que autem unus amicorum debeat alteri impedere opera. habet in se sequitur. Dicit autem demetrius grecorum quidam sapientissimus. Amicorum debet esse omnia communia. quod est dilectissimis. Rayne. post beatus thomas albertum super libro ethicorum.

Preter predicta ¶. III

circa amicitiam consideranda sunt tria. et diligenter ad intelligendum veram amicitiam. primo diffinitionis convenientia integrali. Secundo dilectionis convenientia spe

tialis. Tertio operationis eisdem actualis. **Quarta** tamen ad primum scilicet de diffinitione amicitie sciendum quod ex aristotele dicitur in vii. ethicorum. sic potest diffiniri. Amicitia est benivolentia mutua. non lateas ratione boni. Et quibus ubi quatuor eliciuntur. integrantia amicitiam scilicet dilectio. readamatio. ostensio. et intentio. Et primum. scilicet dilectio seu amor requiritur. Nam amor non est cuiuscumque obiecti. sed determinati quod est bonum. Unusquisque enim videtur amare vel quod est bonum simpliciter vel quod est apparatus bonum. scilicet quod sibi videtur bonum. sed hoc non sufficit ad amicitiam. sed requiritur. Et secundum. scilicet readamatio. ut. scilicet amans ametur ab amato. Nam amicitia requirit quaedam vicissitudinem seu commutationem amoris secundum proportionem. Unde si aliquis amet aliquem et non reametur. erit amor non amicitia. sic cum quis amat vinum et hominem. Et etiam aliquis amet alium propter aliquam suam utilitatem. et non propter seipsum. id est propter bonum ipsius amati. est amor cupiditatis non amicitie. Tertio requiritur ostensio amicitie per signa exteriora manifestata quod amici non lateant se invicem. sed quod unus cognoscat alterum. et sciat se amari ab altero. multi enim sunt benivolenti ad eos quos nunquam videntur. in quantum extimant eos iustos. Tales et si sunt benivolenti cum readamatio. non tamen possunt dici proprie amici. cum lateant ad se invicem. Requiritur ultio finis amoris. scilicet ratione alicuius boni. Et cum bonum sit triplex scilicet utile delectabile. et honestum. solum amicitia que fundatur in honesto. id est cum amat amicum ratione boni virtutis que est in eo. est vera. bona et perfecta et stabilis amicitia. Nam alie cito solvuntur. scilicet cum deficit delectatio ut in amore libidinoso. Vel cum deficit utilitas ut in amore seu amicitia alicuius propter temporalia bona. Unde philosophus. Sicut mel musce. formice grana. cadauera lupi. sic ista turba amicorum preda sequitur. sed virtute permanente in amico semper durat amicitia. Et notandum quantum ad ostensionem amicitie per signa quod amicus quatuor debet servare erga amicum suum. Primo debet cito propterea ad sua bona vocare. huius ratio est. quod cum amicus sciet alium amicum suum de suis bonis gaudere et delectari. et hoc ei sit delectabile. oportet quod cito vocet amicum ad prospera sua et ei commendet ea. Oportet etiam quod bonus amicus et bonus homo cito benefaciat amico indigenti. unde puer. in. Ne dicas amico tuo vade et revertere cras. cum statim possis dare. et puer. vi. Discurrere. festina. suscita amicum tuum. Secundo amicus que est in bonis fortunatis. id est prosperitate. debet commutare bona sua amico que est in necessitate. nec debet expectare quod amicus requirat eum de servitio cum sciat indigentiam eius ne ille habeat erubescere in petendo. Tertio amicus si qua mala ei eveniunt. debet tarde nunciare amico suo. Ratio huius est. quia amicus non vult peristari amicum suum. Considerat autem quod amicus audita aduersitate sua ille contristabitur. Patet hoc etiam per similitudinem. quia illi qui sunt virilis animi secundum naturam perfectam virtutem. fugiunt quod sunt amici

Titulus Quintus

Sui secū i tristitia Et nisi sit tristitia ita magna
q̄ excedat vires suas. nullo mō sustinet q̄ con
toleat sibi quia cū ipse nō sit ploratiu^o. non de
cratur q̄ aliquis ploret sibi ⁊ secū. Sed mulie
bres hōies gaudēt in hoc vt p̄ tristitiā sint aliq̄
secū angustiari. Quarto amic^o q̄ est i aduersita
te. si petat auxiliū ab amico q̄ est in prosperitate.
debet ista seruare. Pr̄o vt sit tardus i nūciādo
ei sua aduersa. qz cauere d̄z tristari ipm. Secūdo
dēt esse verecūdus i petēdo ab eo auxiliū ⁊ hoc
ne in petēdo reddat se onerosū ⁊ importunū. Ter
tio d̄z eē discretus in vocādo ad ifortunū ami
cū p̄ auxiliū. qz si est leue ifortunū muliebze
est q̄ vocet amicū ad iuuādum eū. cū p̄ se suffi
ciat sibi puidere Si autē e ifortunū excedēs vi
res etiā alioz. ita q̄ iuuare nō p̄nt nec tūc debet
amicos ad b̄ vocare. s; si e magna aduersitas ⁊
p̄ eos iuuari p̄t. rayneri^o post. b. th. ⁊ albertū.

Secūdū cōsiderādū .§. V

circa amicitia est amationis puenientia spalis
Multi em vident velle amari potius q̄ amare
credetes q̄ h̄us amicitie magis consistit i ama
ri q̄ in amare. Cui^o signū est q̄ multi sunt ama
tores adularis. amātes vt adules eis. tū quia
amari p̄pinqū eē videt honorari. qd̄ plus appe
titur q̄ honorare. Sed q̄ amicitia magis consistat
in amare q̄ amari ostenditur rōnibus. similitudi
nibus. ⁊ auctoritatibus. Ser̄ asit rōnibus p̄batur q̄
magis p̄p̄m amicitie est amare q̄ amari. ⁊ p̄
mo rōne cognitōis. Nā cū nobilius sit scire q̄
credere. ⁊ q̄ amam^o aliquē scim^o sed q̄ amem
credim^o nō scim^o certitudinalit̄. ḡ p̄fectus est
amare q̄ amari. Secūdo rōne opationis. Nobi
lius est eni bene agere seu opare q̄ sibi b̄n̄ agi.
sed amare est bene facere quia amic^o est opati
uus honoz ad amicū p̄pter illū. Amare autē est
bene pati. ḡ r̄c. Tertio rōne p̄mendatōis. Vide
mus. n. q̄ amici laudat̄ ex b̄ q̄ amat nō ex b̄ q̄
amant̄ ab alijs. Quarto rōne virtutis. Vnus q̄
em laudat̄ p̄pter p̄p̄m virtutē. Amare autē alios
est p̄p̄e virtutē. Amari h̄o ab alijs est virtutē alie
ne. Quinto rōne obligatōis. Melius eē q̄ aliq̄
obligent̄ nobis q̄ nos eis. s; cū alios amam^o
eos obligam^o nobis. cū amam^o ab alijs ipis ob
ligam^o ḡ r̄c. Sexto rōne p̄miatōis. Illud. n. quo
meremur ⁊ p̄miamur est melius eo quo nō p̄
miamur. sed amādo. s. recte meremur ⁊ p̄mia
mur. In b̄ autē q̄ amam^o ab alijs nō est ibi me
ritū. vñ nec p̄m̄m n̄m sed alioz. eoz sc; a q̄b̄
amam^o debite. Probat̄ ē q̄ amicitia magis cō
sistit in amare q̄ amari signo vel similitudine.
Nā matres quaz amor est vehemens ad filios.
magis gaudēt ⁊ delectant̄ q̄ amēt filios suos.
q̄ q̄ amēt ab eis. Quedā em matres dāt filio
os nutricibus ad nutriendū. ⁊ sciētes eos eē filios
suos amāt eos. nō tñ multū curāt vel querunt

q̄ reamēt ab eis. quia nec eas reamare p̄nt.
cū adhuc nesciant illas esse suas matres. Ter
tio b̄ idem ostenditur auctoritate. dicit em augu.
in li. de caritizādīs rudib; . Nulla maior puo
cario ad amorē. q̄ p̄uenire amādo. Nullus est
em tā fere mentū. q̄ ⁊ si impedere nō vult tñ re
pendere. ⁊ seneca in eplā ad lucillū. Si queris
quō sis acturus amicitia vel amicū. mōstrabo
inquit tibi amatozū sine medicamto. sine her
ba. sine vilius b̄n̄ficij carnie. si vis amari ama.
Et subdit cām. iocūdius est amicū facē m̄q̄ q̄
habere. quō artificij iocūdius e pingē q̄ p̄p̄isse.
Sciendū tñ q̄ ex pte obiecti seu amabilis. nō
bilibus est amari q̄ amare. quia amabile est tñ
bonū existens vel apparēs. sed ex pte vinculi. i.
amoris tūc nobilius est amare. vt dictū est q̄
amari. quia magis saluat vinculū amoris i eo
qui amat q̄ in eo qui amat. Ray. ex dictis. lea.
Th. ⁊ albert. super li. ethicozum.

Tertiū in amicitia .§. VI

considerandū est opatōis virtutis euidētia. p̄nt
autē omnia amicitie opa reduci ad tria. Probat
tio dilectōis que est p̄fecta amicitia. exhibitio
est opis scōm greg. Pr̄mū est beniuolentia in
interiori affectu. Scōm est concordia i multi
ci actu. Tertū est b̄n̄ficiētia in exteriori effectu
Quartū ad primū requirit̄ beniuolētia i affectu
Est em principū eius sine q̄ nō p̄t esse amicitia.
Nō ei p̄nt fieri amici muticē nisi prius facti
sunt beniuoli. Vñ tullius de amicitia. In b̄ p̄
stat amicitia p̄p̄m p̄p̄m. q̄ ex p̄p̄m p̄p̄m beniu
olētia tolli p̄t. ex amicitia nō p̄t tolli. Sub
lata beniuolentia tollit̄ amicitia sed p̄p̄m p̄p̄m
manet. Et lic; beniuolētia requirat̄ ad amicitia
nō tñ beniuolētia est amicitia vbi est norandū
q̄ ad amicitia sicut iuuenes sunt apti ex natu
rali p̄plexiōe. ita ⁊ senes ⁊ litigiosi sunt inepti
iuuenes eni naturaliter multū gaudēt i affectu
in aspectu in colloquio in obsequio alioz. Lat
lia autē sunt causaria amicitie vt dicit̄ ḡ r̄c. S;
sic iuuenes sūt faciles ad amicitia. ita ⁊ facili
soluūt amicitia. Et rō h̄^o est. qz amicitie iuue
nū vt plurimū e p̄pter delectabile vel vtile. qui
eni viuūt scōm passiōes his maxie p̄p̄m p̄p̄m
qui delectabile. sed iuuenes maxie ferūt a pas
sionibus nōdū roborato i eis iudicio rōis. ⁊ iō p̄
sequūt maxie illō qd̄ s̄m p̄p̄m p̄p̄m e delectabi
le. Nō autē nūc e delectabile paulopost nō e tele
ctabile. Et si aliq̄ iuuenes nō muruo p̄p̄m p̄p̄m
p̄pter delectabile. tñ querūt h̄p̄e amicitia p̄pter
vtile in q̄tū p̄ b̄ h̄nt aliquam spem boni. i. luci
propter quod est i eis vtilis talis societas. Sen
es autē ⁊ litigiosi ⁊ mordaces sūt iepri ad ami
citiā. Et rō h̄^o est multiplex. Prima quidem
quia nimis diligūt seipos ⁊ nimis intēdūt sibi
de alijs paz curātes ⁊ minus gaudent de collo

Capitulum. xx

quibus aliorum. Secundo quia senes sunt prius ad suspi-
candum mala quam alii propter mala que commiserunt ipsi
in preterito, et ideo nec de aliis confidunt nec alios
conuincunt. Tertio quia antiqui de seipso presumen-
tes nimis sensum suum sequuntur et cum aliis non con-
cordant. Quarto quia subtrahunt aliis colloquia
et obsequia. Hec autem sunt contraria amicitie. Hos
sunt ergo senes et seueri, esse alios beniuoli in affe-
ctu et effectu subuentiois, sed non perfecte aliorum
amici communiter loquendo. Sciendum etiam quod ami-
citiā habere ad multos non est bene possibile,
loquendo de perfecta amicitia civili, et hoc patet di-
scurrendo per singulas species amicitie scilicet vtilis,
delectabilis et honesta. Et quod amicitia que est pro-
pter bonum vtilitatis, non possit haberi ad multos
probatur primo propter defectum non irrecognitionis,
quia si homo habeat superfluum multorum
vnum amicorum propter vtilitatem a quibus recipi-
at obsequia, oportet etiam quod multis obsequat
et conuerso. Sed hoc est valde laboriosum, quod
non sufficit tempus vite his qui volunt bene age-
re. Secundo propter defectum virtualis operationis
vel proprie sollicitudinis, quia cum homo multos
amicos acquirit propter sui vtilitatem ipsi amici
superflui ipsi distrahunt et impediunt a bona vita
que consistit in operatione virtutis, quia dum ho-
mo superflue intendit negotiis aliorum sequens est
quod non possit debitam curam gerere de se ipso. Ex
amicitia que est propter delectabile etiam non pos-
sit haberi ad multos, probatur exemplo et experi-
mento. Exemplo quidem salis. Nam sal ut condi-
menti propter delectationem queritur et ponitur in cibo
et tamen si sal parum ponatur in cibo sufficit. Sic a simili
pauci amici sufficiunt homini ad delectationem
ut cum eis per aliquod tempus delectetur et recreetur. Ex-
perimento autem probatur, quia amore libidinoso,
vnius homo non amat amore intello plures mu-
lieres, sed vnam tantum vel paucas eo quod intensus
amor haberi non potest nisi ad vnum tantum, vel ad pau-
cos valde. Si etiam amicitia delectationis habere
ad multos, multitudo impediret delectationem
dum vnus non posset alteri vacare abstracto a multis.
Amicitia que est propter honestum que est vera
amicitia, non possit haberi ad multos, probatur sic.
Amor superabundans, non est natus fieri ad mul-
tos, sed ad vnum tantum vel ad paucos. Sed amicitia
honesti que scilicet propter virtutem, est superabundans
et perfecta respectu aliorum, quod non potest esse ad multos
probat idem ratione contentie, finem enim perfectam amici-
tiam amici valde sibi inuicem placent, sed non est fa-
cile quod simul idem valde placeant multi, quia pau-
ci inveniuntur in quibus non inueniatur aliquid quod
vni displiceat. Et dum ei placet vnus in aliquo
in odio ad illud quod erit in alio displicebit alii.
quod non potest reperiri in perfecta amicitia. Proba-
tur idem ratione experientie. Amicitia est que propter
virtutem indiget multa experientia, que non potest

haberi sine longa assuetudine et longo tempore, et hoc ut
non se lateant sed inuicem cognoscant, et hoc est diffici-
le. Dum et puerbiallyter dicitur quod non ouenit quod aliqui
se cognoscant et diligant, antequam simul comedant
mensuram salis. Et si arguatur quod charitas est per-
fectior quam amicitia civilis, sed charitas est com-
mendabilior quanto magis se extendit ad plures,
ergo et amicitia civilis. Respondetur quod charitas ma-
gis assimilatur amori beniuolentie, cum sit etiam ad
nos remanentes quam amori amicitie. Et sic non est
inconueniens, quod charitas extendatur ad valde mul-
tos quod de amicitia dici non potest. Non autem potest dari
numerus de quantitate amicorum quod delectatur esse, sicut
nec mensura de quantitate alimentorum sumendorum, quod
vnum indiget pluribus aliis pauciori. Sic et in ami-
citia, secundum statutum plus et minus indiget. Hec res
nerius post, b. th. et albertum super libro ethicorum.

Secundum quod requiritur .§. VII

tur ad perfectam amicitiam est concordia in multi-
plici actu. Ista autem concordia quibus consistat
principaliter in affectu et actu vnanimi, scilicet quod ea-
dem velit et nolit et eadem eligat, ut patet ex ipsa si-
gnificatione et interpretatione nominis. Nam dicitur concordia
vnitas cordium seu voluntatum. Tamen hec concordia
est, non in speculatiuis nec minimis rebus nec in
vitiis, sed in operabilibus bonis et vtilibus. Con-
cordia enim in speculatiuis non facit amicitiam.
Et ratio huius est. Quia, n. aliqui assensum ad iures
quod sol maior est terra, vel non assensum vel assensum
non tollit nec facit amicitiam, ratio huius est,
quia iudicium in talibus procedit ex naturali ratione
et per consequens ex necessitate, amicitia autem
ex electione. Hec etiam in minimis rebus con-
sentire vel dissentire pertinet ad amicitie ratio-
nem, sed in his que habent aliquam magnitudi-
nem. Hec etiam in vitiis proprie est concordia
sicut nec amicitia. Nam cum prauis destruant
bonum commune, et non seruent iusticiam eo quod
volunt superabundare in bonis et non deficere
in malis, id est damnis et grauationibus, et ideo non
possunt habere concordiam cum aliis sed con-
tentionem sicut appetentes plus in lucris, et mi-
nus in damnis sunt iniusti, nec per consequens sunt
concordes. Est igitur concordia in aliquo decreto ope-
rabili. Debet autem concordare amicus amico vel
tra affectum quo ad aspectum, quo ad effectum, quo
ad conuictum. Primo quo ad aspectum. Nam visio
amici est delectabilis amico. Tunc quia per visio-
nem incipit causari passio amoris. Tunc quia
aspectus amici est delectabilis amico. Sicut si quis
delectatur in aspectu rei pulcre quam diligit, et que
sibi placet. Tunc ex parte similitudinis. Sicut ei
amore carnali se amantes appetunt se videre ad-
uocandum quod amor marie fit secundum aspectum finem
illud puer. Vbi oculus ibi amor, id est in amore
honesto amicitie, propter similitudinem virtutis ex

Titulus Quintus

aspectu seruaf amoz. Scdo debent concordare amici in diuitu eo q conuere adinutē est pci/ puius actus amicitie. In cui⁹ signū dicitur. eccl. uij. de eo q nō cōiuit amicis sed carer eis. De soli qui scz est sine amico christo vel deo. carer eniz talis effectu amicitie. q est reletuatio. solatio ⁊ defensio. Dñ subdit in auctoritate illa. quia si ceciderit nō habet subleuantē. Si ceciderit in culpam nō habet subleuantē p filio ⁊ oratione. Si ceciderit in penā tribulatiois nō hz subleuantem solatioe. Si ceciderit in uasione alterius nō hz defendentē. v. etiā soli. i. sine christo. qz nō habet si ceciderit in culpā christū erigētē. Si ceciderit in mortē nō habet christū uiuificantē. Si a diabolo temptat nō hz christū defendentē. Psee. ix. De eis cū recessero ab eis aug. in li. d. ciui. vii. Magna miseria hōis est. nō esse cū illo sine quo esse non pōt. Tertio debent amici concordare q̄rum ad colloquiū. quia debent adinuicem sua secreta reuelare. Et b pbatur primo exemplo scz dei. **Ero. xxxij.** Vbi dicit q moyses loquebat ad dñm facie ad faciem. sicut loqui soler hōmo ad amicum suū. Scdo dicitur hoc idē ex periculo quod imminere pōt ppter quod dicitur Eccl. viij. nō omni hōi manifestes cor tuuz quasi dicat. Non vnicuiqz manifestes secreta tua sed tali qui possit ⁊ velit iuuare. Tertio pbatur hoc ex commodo. Vnde. b. Amb. in li. de offi. Solatium vire huius est. si habes cui pectus tuū aperias. cui archana ⁊ munitas. cui secreta pectoris tui committas. vt colloces tibi fidelē virum qui in p̄sp̄is gratulet tibi. in tristibz cōpatiat. in p̄sequutionibz adhortet. Facit vox ⁊ sermo agruus. totus sum tuus sed paucorū effectus. Et tullius in li. de amicitia. Excepta sapiētia nil melius dātū est nobis a dñs imortalibz amicitia. Quid em̄ est dulcius. q̄ habere cum quo omnia audeas sic loqui vt tecum. Quis esset tantus fructus in rebz p̄sp̄is. nisi haberēs amicum qui illis eque vt tu ip̄e gaudeat. Aduersitates enā difficile eēt ferre sine illo qui illas grauius etiā q̄ tu ferret. Vnde ⁊ soluator noster solis amicis. i. discipulis secreta manifestauit dices. **Jo. xv.** Vos dixi amicos. qz omnia que audiui a p̄re meo nota feci vobis. Hec autē secreta dicit Greg. fuerūt gaudia interne charitatis. ⁊ festa sup̄ne p̄rie. que n̄ris mētibz p̄ asp̄i rationē quotidie imp̄mit hęc raynerius. Sed principū. b. th. ⁊ Ziller. sup̄ libro ethicozum.

Tertium quod .viii

requirit ad amicitia est bñficiētia in exteriori effectu. Nā ille est verus amicus q̄ vult opat bonā existētia vel apparētia amico suo. nō ppter seipm. sed grā amici sui. Bñfacit autē amicus amico suo. triplr ⁊ seruit ⁊ obsequit. Prio libe/raliter Scdo celeriter. Tertio vtiliter. Liberalis

quidē quia si amic⁹ seruit amico vel benefacit inuitus vel ppter seipm non est amicus eius. Vnde amb. in li. de offi. In bñficio pferendo plus animus q̄ sensus operat. Magi pponderat leniuolētia q̄ possibilitas reddēdi munus. Scdo debet amic⁹ bñfacere amico celeriter. Si em̄ in seruiēdo alteri q̄s volūtātē expellere negligat. nō est amicus ei⁹. Seneca in. uij. d. bñfi. Gratissima sunt bñficia occurrentia. vbi nulla fuit mora nec accip̄iētis verecūdia. Tertio debet bñfacere vtiliter. Si eni q̄s bñfacit amico suo ppter bonū suū p̄p̄ius. nō intēdēs bonū amici nō est verus amic⁹. Sed si intēdit bonū amici et p̄trariū exinde sequit. i. malū. nō ē b̄ d̄ verā amicitia. puta dat illi medicinā vt sanet. illa autē medicina nocet. nō agit b̄ d̄ amicitia ex q̄ bonū eius intēdat. S̄z nora q̄ est amicitia triplex ficta vel falsa. vera vel imperfecta. p̄fecta ⁊ summa. Et ficta quidē est. q̄n est solo noie ⁊ nō ope ore ⁊ nō corde. in p̄sp̄itate nō in aduersitate. d̄ ea q̄ est solo noie d̄z eccl. xxxij. Est amic⁹ solo no mie glo. ⁊ nō re. ⁊ tal est vitāda. qz est sine h̄no/ re charitatē. vñ d̄r. i. **Jo. iij.** Nō diligam⁹ vbo neqz lingua sed ope ⁊ veritate. non inq̄t. vbo scz nō faciēdo qd̄ p̄mittim⁹. Neqz lingua. i. dicē do facere bonū ppter deū ⁊ facit ppter mōm. S̄z opis executioe ⁊ veritate. i. sincera intentioe p̄p̄ deū. Scdo amicitia est ficta q̄n est ore ⁊ nō cor/ de. i. p̄ferat vba amicitie ⁊ i corde h̄z odii malitie. Talis fuit amicitia **Joab ad amasam. ij. reg. xx.** vbi d̄r q̄ ioab obuiās amase dixit. Salu ue mi frater. ⁊ tenuit dextera manū amase. quā si deosculās eēt. ⁊ effudit viscera eius in terram. Sic mūdus p̄ponit delectationē ⁊ cludit amaricationē. vñ eccl. vi. Est amicus qui ouertitur ad inimicitia. ⁊ qui odiū ⁊ iram ⁊ conuiciū ⁊ nudauit. i. mala oia que sciebat de illo. cui⁹ amicitia simulabat. manifestabat. ⁊ si nesciet finget. Vñ d̄r. puer. xvij. Occasiones q̄rit q̄ vult scēdē ab amico loeri⁹ de solatioe. Nequeunt mali oculos tenebris assuetos ad lucē p̄sp̄icue veritatis attollere. similesqz auibz sunt. quas nox il luminat dies ercecat. Et de tali ficto d̄z **Eccl. xij.** Non credas amico tuo in eternū. qd̄ intelligit vel d̄ falso amico cui nō ē credēdū. cū dilectioez oñdat vel humiliationē vel lachrymas. Del p̄t etiā intelligi de diabolo trāfigurante se in angelū lucis cui nō est credēdū. etiā si v̄p̄ dicat. scz inq̄tū ip̄e dicat sed alia rōe. Tertia est ficta q̄n est in p̄sp̄itate nō in aduersitate. ⁊ d̄r ali dicit **Eccl. xij.** Si largitus ei fueris. i. ficto amico al/ sumet. ⁊ si nō habueris reliquet te. ⁊ puer. xix. Diuitie addūt amicos plurimos. A paupe at h̄i quos habuerit sepanf. Qui vtilitatis causa amicus est. tādū amicus erit. q̄ diu talis erit. ait señ. Amicitia autē vera s̄z imperfecta est q̄ fundat in honestate ⁊ virtute morali sine charitate ⁊

Capitulum. xx

fide. qualis fuit inter catonem et tullium. et inter illos duos philosophos de quibus narrat valerius. quod vno capto et decapitando alius obligavit se pro eo quod usque iret ad civitatem propriam de suis bonis dispositurus et reuersus est die statuta. propter quod tyrannus qui ceperat. scilicet dionysius vtriusque libere dimisit et rogavit se tertium in amicitia eorum deputari.

Amicitia perfecta et completa est. que fundatur in charitate dei cum alijs conditionibus amicitie predictae. Hec excedit omnem aliam amicitiam. et de hac amicitia sic ait Jo. cassianus in collatione. Iosephus enarratis alijs generibus amicitiarum. In his igitur cunctis amicitijs vnum est genus insolubile charitatis. quod nec commendationis gratia. nec officij vel munerum magnitudo contrahit. Vel cuiuslibet ratione vel natura necessitate coniungitur. sed sola similitudo virtutum. hec inquam est que nunquam casibus ullis scinditur. qua non solum dissociare vel delere locorum vel temporum intervalla non prevalent. sed nec mors quidem ipsa diuellit. Hec est vera et indisrupta dilectio que gemina amicum perfectioris ac tutum comitatur. cui semel initium fedus. nec defensionum varietas. nec pretiosa diripet contrarietas voluntatum. Ceterum multos novimus in hoc proposito constitutos. qui cum per charitatem christi fragrantissima essent sodalitate devoti. non perpetuo eam nec indisrupte servare potuerunt. quia licet locus societatis principio intererent. non tamen vni et pari studeo arripere proposito tenuerunt. Fuitque inter eos quidam temporalis affectio. quia non equaliter vtriusque virtute. sed vnum patientia servabat. que quibus ab vno magnanimitate atque infatigabiliter retentaret. necesse est tamen eam alterius pusillanimitate diripi. Infirmitates namque eorum qui tepidius perfectioris appetunt sanctitatem. quantumlibet fortiter tolerantia sustentant ab ipsis tamen qui infirmi sunt non ferunt. habent enim sibi in litas commotionum causas. que eos quos esse non sinunt vel solent. que carnali egrotudine detinent stomachi vel infirmitatis fastidia coquorum vel ministrantium negligenter imputare. et quantumlibet eis obsequentium sollicitudo deseruiat. Nihilominus tamen causas sue commotionis alijs ascribunt. que sibi vtriusque vitio valitudinis sue messe non sentiunt. Quamobrem huius est amicitie ut diximus. fida insolubilisque coniunctio que sola virtutum paritate federatur. de qua psalmus. Ecce quibus bonum et quibus iocundum habitare fratres in vniuerso non localiter sed spiritualiter oportet intelligi. Plena igitur atque perfecta amicitie gratiam nisi inter perfectos viros eiusdem virtutis perseverare non posse. paulo post. His autem gradibus pervenit ad eam. Primum igitur sunt de amicitie mundialis et omnium que habemus reprobatione fundamenta. per quam et impius et iniustus est post abrenunciationem mundi et omnium que in eo sunt vanitatum preciosissime fratris dilectioni simplex vilissima que superfluit preerat. Secundum est. ut ita vniuersumque suas refecerit voluntates. nec sapiens se esse iudicans atque consultum. suis malis

que primi diffinitionibus obedire. Tertium est. ut scilicet at omnia. et que vtilia atque necessaria extimat postponenda bono civitatis ac pacis. Quartum est ut credat nec iniustis nec iniustis de causis irascendum. Quintum est. ut iracundiam fratris etiam sine ratione exceptam eo modo que suam curare desideret. sciens equaliter sibi pernitiosam alterius esse tristitiam. et sic adversus alium ipse moveatur nisi eam quantum in se est de fratris mente depulerit. Postremo est illud quod generale virtutum omnium peremptorium esse non dubium est. ut se de hoc mundo que tunc credit migratur. Que persuasio non solum vlla in corde tristitia residere permittit. verum etiam vnumerosos occupat ac peccatorum omnium comprimere motus. et infra. Sepe autem accidit siue illusione diaboli siue intercessu erroris humani. que nullus est in hac carne qui falli velut homo non possit. ut ille in die dum actionis ingenium sciens maioris est. aliquid falsum mente accipiat. et ille que tardioris ingenium ac minoris est meriti rectus aliquid vtriusque presentiat. Et ideo nullus sibi quibus scientia perditus in animi tumore persuadeat. que possit collatione alterius non egere. Nam et si iudicium eius diabolica non fallat illud. elationis tamen et superbie graviores loquos non evadent. Est etiam amicitia ista perfectior charitatis. non solum bonis ad bonum. sed etiam ad verum. vnum psalmus. Nimis honorati sunt etc. Et que hanc consequitur inde summam delectabilitatem. nimiam utilitatem et maximam honestatem. et acquirere per tria.

Primo per noticiam superiorum secundum illud Sapientia. vnum. Infinitus thesaurus est hominibus sapientia quo que vni sunt. principes facti sunt amicitie dei. Secundo per obedientiam mandatorum secundum illud Jo. xv. Vos amici mei estis si feceritis que precipio vobis. Tertio per tolerantiam adversus fratrem illud. Mach. ij. Abraham in reprobatione probatus invenit. et amicus dei appellatus est. Hec amicitia habet summum honorem a deo et in presenti et in futuro et ideo per omnibus colenda et proponenda.

Ad iusticiam prout §. ix

est virtus generalis pertinent precepta pythagorica de quibus vincencius in. vij. li. spec. histo. p. hierony. ait Pythagorica sunt ista precepta. Fugienda sunt omnibus modis et abscondenda. languor a corpore. Impiritia ab aia. luxuria a ventre a civitate seditio. a domino discordia. et in communi a cunctis rebus intemperantia. Pythagorica sunt et hec damnicorum omnia esse communia. et amicum seipsum esse alterum. Quorum temporum marie habenda cura mane et vespere. i. eorum que acturi sumus et eorum que gessimus. Post verum veritatem colendam que sola bonis deo proximos facit. Illa quoque enigmata que diligenterissime Aristoteles in libris suis persequitur. Stragem ne transileas. i. ne pergradiare iusticiam. ignem gladio ne foueas. ira videlicet et tumidum animum verbis maledicis ne laccas. coronam minime carpendam. i. leges vrbium conservandas

Titulus Quintus

cor non comedendū. i. merorem te animo ex-
pellendū. Cū pfectus fueris ne redcas. i. post
mortē vitā istam ne desideres. p. viā publicam
ne ambules. ne multoz sequaris errores. **By-**
rundinē in tomo suscipiendā. i. garrulos et vob-
sos hoies sub eodē tecto vobiscū nō habēdos.
onerans supponendū onus. **Deponētibz** non
cōmunicandū. i. ad Brutē incedentibz alacriter
augenda sunt pcepta. **Tradentes** se ocio relin-
quendi sunt. **Apō grecos** primus pythagoras
inuenit imortales esse aias. et de suis corpibus
transire ad alia. primū dicit se fuisse euforbii.
Scōm calidē. **Terriū** hermonū. **Quartū** pinū.
Ad extremū pittagorā et post certos temporum
curriculos. ea que fuerūt rursuz fieri. **Nihil** in
mūdo fieri nouū. pbiam meditationē eē mor-
tis quotidie de carcere corpis intente anime
educere libertatē. **maryste.** sana meysac. i. discen-
tias et remeniscēntias esse. **Et multa alia** q̄ pla-
to in libris suis et maxime in **Phedeone** **Lipi-**
meoz psequitur.

De duodeci fructibz spūs. **Lapi. rri.**

Demū uidenduz est

de fructibz spūs q̄ sunt actus virtutū
vel cardinaliū de quibz dictū est. vel
theologicaz et quibz immediate dicēdū. Pro ma-
iori declaratione materie. Sciendū fm. b. th. p.
pria scōe. q. lxx. q. nomē fructus a corpaliū ad spi-
ritualia ē trāslatū. **Dicit** autē in corpaliū fructus
quod ex planta pducit. cū ad pfectionē venerit
quandā in se suauitatē habēs. **Qui** quidē fru-
ctus pōt opari ad duo. scz ad arbore pducētes
ipm et ad hōiem q̄ fructū ab arbore adipiscitur
Scōm b ergo nomē fructus in rebz spūaliū du-
pliciter accipere possumus. **Uno** mō vt dicat fructus
hōis id qd hō adipiscit. **Nō** autē omē id qd adi-
piscit hō hz rōnē fructus. sed id qd est vltimū de-
lectationē hōis. **Hō** enī hō et agrū et arbore. q̄ fru-
ctus nō dicunt. sed solū id qd est vltimū. qd. s.
ex agro et arbore hō intēdit hōie. fm b fructus hōis
dicit vltimū finis hōis. q̄ debet frui. vñ dr **Eccl.**
Bonoz laboz glōsiosus est fructus. **Si** autē dicat
fructus hōis id qd ab hōie pducit. sic ipi actus
hōiani fructus dicit. **Opario** enī est actus scōs ope-
rāris et delectatōez hz si sit ueniēs opanti. **Si**
igit opario pcedat ab hōie scōm facultatē sue
rationis. sic dicit esse fructus rōnis. **Si** pce-
dat ab hōie fm aliorē Brutem. q̄ est virtus spi-
ritus sancti. sic dr esse opario hōis fructus spūs san-
cti. q̄ si cuiusdā diuini semis. **Dicit** enī. i. **Job.**
iq̄. Omis q̄ natus est ex deo peccatum nō facit
qm̄ semē ipius i eo manet. **Et** de his **dr ad gal.**
v. Fructus spūs sunt charitas et c. **Notandū**
etiā q̄ ipa opa nra inq̄tū sunt effectus quidam
spūs sancti in nobis opantis. hnt rōnē fructus vt
dictū est. **Sz** inq̄tū ordinant ad finē vite etne.

sic magis hnt rōnē floz. vñ dr **eccl. xxiij.** Flores
mei fructus honoris et honestatis. **Itē** cū de-
lectet q̄s in deo ipō fruendo ppter se. put ly ppter
dic cām finalē. i. sic in vltimo fine. in actibz autē
virtuosis delectari debet ppter se. put ly ppter die
cām formalē. i. nō sic in vltimo fine. sed ppter hō-
nestatē. quā trinet in se virtuosū delectabilē. **Si**
cut in firmo delectat in sanitate ppter se sicut in
fine. in medicina suauis non sic in fine. sed sicut
in habēte sapore delectabilē. **In** medicina autē
austera nullo mō ppter se. i. ppter aliū. s. sanitatē
habendā inde. **Itē** nō obstat q̄ ap̄ls ponit in
fructus noia virtutū que sunt habitus. vt chari-
tas. patientia. et hōi. cū tñ fructus sint actus
Nam consuetū est. vt noia virtutū sumantur
pro actibz eaz. **Itē** notandū q̄ cū beatitudi-
nes etiā sint actus virtutū differūt tñ a fructi-
bus scōm. be. th. vbi sup. **Nam** plus requirit
ad rationē beatitudinis q̄ ad rationes fructus
Nam ad rōnē fructus sufficit. q̄ sit aliquid
habens vltimū rōnē delectabilis. **Sed** ad rōnē
beatitudinis vltimū requirit. q̄ sit aliquid p-
fectum et excellens. **Nō** omēs beatitudines pnt
dici fructus. sed nō pueritur. **Sunt** enī fructus
quocūqz virtuosa opa in quibz homo delectat
Sed beatitudines dicunt solum perfecta opera
que etiā ratione sue pfectionis magis attribu-
untur tonis q̄ virtutibus. **Et** loquitur de beati-
tudinibus de quibus habetur mat. xi. v. **Beati**
paupes et c. **Sic** igitur fructus sumitur tripli-
citer. videlicet p pmo essentiali fruicionis diui-
ne. pro actu virtutis delectantis. et pro quodam
p̄mio accidentalī qd datur diuersis secundū
diuersum gradum castitatis. de quo mat. xij.
Quod cecidit in terram bonam attulit fructus
aliud centesimum et c. **De** hoc supra in capitu-
lo de gradibus castitatis.

Fructus autē spūi .s. i.

ruffianci enumerās ap̄ls ad gal. v. ponit. xij. di-
cens. **Fructus** spiritus sunt charitas. gaudium
pax. patientia. longanitas. bonitas. benignitas
mansuetudo. fides modestia. cōtinentia. casti-
tas. **Hi** sunt fructus de quibus mat. xi. vñ. **Ar-**
bor bona bonos fructus facit. et figuratur. p. xij.
fructus ligni vite. qd vidit. **Jo.** apocalyp̄ vlti.
ex utraqz parte fluūqz. **Et** his dirigitur a spiritu
sancto tota conuersatō hominis vt sit virtuosa.
Et p prima tria dirigitur quo ad deum. qui est
supra se. **Per** secūda tria dirigitur quo ad animū
suū. qui est intra se. **Per** tertia tria dirigitur quo
ad primum. qui est iuxta se. **Per** vltima tria q̄
ad corpus suū quod est infra se. **Est** ḡ primus
fructus charitatis. in q̄ dat ipse spūs sanctus q̄si
in sua similitudine cum et ipse sit amor ad ro. v
Charitas dei diffusa est in cordibz nostris per
spūs sanctum. **Dicitur** autē charitas. q. chari-

Capitulum. XXI.

tas seu cara vnitas. quia facit vnionē anime cū
deo et transformari in ipm p affectū. et tenere ipz
carū sup omnia. **U**bi est thesaurus tu' ibi et cor
tuum ait christus matth. vi. **E**t ideo quia charitas
facit hominē. deū reputare vt suū et summū the
saurum carissimū. tota cogitatio et affectio cor
dis est ad ipm. **I**pa charitas figurat p ignem
in veteri lege. quē deus pcepit semp in altari
cordis nostri ardere. **E**t in specie ignis plenissi
me fuit data a spū sancto apostolis. **I**gnis autē
semp flammam dirigit sursum. **E**t cor nrm est
ad modū flāme ignis. vt ipa forma eius doceat
at read ipm affectū tuū dirigē. **I**gnis semper
est in motu et est maxime actiuus nunq̄ saria
rur lignis et cū h incinerat. **S**ic amor dei. inquit
greg. in homel. nunq̄ est otiosus. **O**patur enī
magna h est. **M**ouet enī amor dei ad cogitan
dū de deo. et quō possit ei placere magis. ad cogi
randū miserias pximi ad orandū p eo. **Q**uōq̄
mouet admonendū eū ad corrigendū. **Q**uōq̄
mouet ad fruendū sibi et opandū p deo. **E**t cū
mīta bona faciat. nihil sibi videt facē. s; semp
appetit maiora facere. **I**pa facit hominē humi
liare. recognoscēdo defectus suos et se esse cines
rem. **U**nde abrahā cū ex plenitudine spū sancti
eti meruisset locutionē familiarē cū deo dicebat
Quorū ad dnm meum cū sum puluis et cinis.
Scds fructus. scz pcedēs a primo ē gaudiū. ad
Ro. xij. **G**audiū in spū sancto. **U**n g. nerat gau
diū qd idē est q̄ delectatio cū deo ex pntia vt ha
bitone rei amate. **E**t quātomag' illud amat.
tanto mai' ē gaudiū. **A**uar' q̄ summe amat pec
uniā. qn̄ gaudet. **D**icit qn̄ adipiscitē magnam
pecuniā. **U**bi q̄ multū amat filiū. sicut tri
stia ex absentia filij. ita mitū gaudet ex pntia
filij. **Q**ui hz charitatē vtiq̄ hz deū pntē. et eū pos
sident. qz q̄ manet in charitate in deo manet et
deus in eo. i. **I**oh. iij. **U**ndo g. eū quē summe
amat. nō p̄t nō gaudere. et sic bonū qd amat est
summū excedēs oē bonū ita et gaudiū ei' exce
dit oē mundanū gaudiū. **Q**uōq̄ vanū est gaudiū
et ois delectatio mūdi. **G**audiū ypocrite instar
pūci. qui est qd indiuisibile. **H**ypocrita mūd'
est. q̄ bonus videt et est malus. et cōiter cōminat
in tristitiā ecēs. **E**xrema gaudiū lux' occupat.
quia scia remordēs et pena sequit. **S**z vt dicit
berū. **I**llud est vtz gaudiū. qd nō de creatura s;
de creatore p̄cipit. cui' opatione oē pulz fedū
omē dulce amax. oē qd delectari. oē molestum
Et istud gaudiū de deo. facit hōiem forni. facili
ter et pfecte opari. qz vt dicit sapiēs. **D**electa
tio p̄ficit opus. **E**t aliqñ tm̄ est. vt oculari nō
possit. vt patz in elizabet' q̄ repleta spū sancto.
ex gaudio imēso qd sentit. exclamauit voce ma
gna laudādo p̄. inē. **E**t ipa hōgo cāticū gaudiū
exp̄ssit dicēs. **E**ruit spūs me' etc. **T**ertio
fruct' est pax. **U**n. i. figurā colūba in cui' specte

apparuit spū sanct' sup christū baptizati. attri
bit ramū oliue qd est signū pacis ad noe in ar
cā gen. sine pace n̄ p̄t haberi vtz gaudiū. **P**ax
ait augu. rix. de ciui. dei dulce nomē sed dulcor
res. **D**ia enī clamāt pacē. et pmaxime eā d̄side
rat creatura rōnalis. **S**ed pax tpalis q̄rum ex
ulauerit a mūdo tu vides. vndiqz vella fremūt
Et rō est. quia tu nō vis h̄re pacē cū deo. s; guer
ram p̄t peccata tua. **P**eccata v̄sa. inquit y au
as diuiserūt inter vos et deū v̄m. **E**t ideo tibi
aufert paces tpalē. **D**imitte peccata. reuertere
ad p̄niam. quere h̄re purā cōscientiā. vt inēs sit
libera a passionibz. et oēs sensus tui sint vniti i
vnū. s; ad cōformandū te volūtatī diuine. et ha
lebis verā et magnā pacē. **Q**uāuis enī p totū
mūdū esset pax et haberes quicqd velles d̄ rebz
tpalibz. n̄ h̄eres deū p grām. adhuc nō habes
res pacē et quere. b. aug. **D**ia sunt aspera. et ut
solus es req̄es et inquietū est cor nrm donec re
quiescat in te. **C**ōsequenter spū sanctus ordi
nat cor et animū tuū in se p alios tres fructus.
Est ergo quartus patientia p quā anim' dirigē
in aduersis de d̄se. di. iij. oēs. **C**uz spū sanctus
cordi infudit. cor fidele ad prudētiā et cōstantiā
dilatat. **I**n patientia v̄sa possidebitis animas
v̄sas ait christus. luc. xxi. **N**ā sine patientia. ani
mā nō habes in tua libertate. sed suā tristitie.
Priniceps ap̄toz tpe passionis fuit ita debilis
et incōstās. qz ad vocē ancille negauit. et focū sui
relicto m̄gro fugiēt. sed post aduētū spū sancti
ita firmati sunt in pacia. qz flagellati in carcera
ti cōminati de morte p̄t p̄dicationē. non di
mittebāt illā. **E**t nō solum nō tristabant d̄ illis
aduersis. sed ibāt apostoli gaudēs a cōspectu
cōsiliū et act. v. **Q**z necessaria q̄ vtilis est ista
pacia. **G**reg. in li. dialogoz dicit. qz est mai' pa
tientia q̄ facere miracula et expellere demones.
Et rō est. qz in faciēdis miraculis hō nil ponit
de suo. sed deus opatur v̄tes hōie vt instrum̄to.
sed in pacia opoz qz ponas de tuo. qz disponas
cor tuū ad patiendū et non tristādū in aduer
sis. ita qz ratio absorbeat. **P**er miracula solū
facta nullus ingredit' paradisum qz commune est
illud bonis et malis. sed patientia te ducit ad pa
triam. **P**er miracula mouent hōies ad admiras
tionē. p patientiā etiā ad imitationē. **Q**uō cog
noscis tu si reges est plena vel vacua vino. p b
vitz quia si pcutiendo digit' resonat vacuū cō
gnoscis. si rumozē non facit plenam intelligis
Sic qn̄ ex cōtactu tribulationū tu sonas. mur
murādo. cōquendo. blasphemando. tristando.
oñdis te vacuū vino spūs diuini. s; qn̄ parēs
es plenus es. **Q**uō fruct' p quē firmat anim'
indolentia p̄p̄tio tribulātōis. et dilātōe p̄mio
rū. d̄z longanimitas. ij. ad cor. vi. **E**xp̄leam'
nosmetipos sic dei mistros i longanimitate. **E**t
postea in spū sancto. **S**icut experientia docet. qn̄

Titulus Sextus

quis videt sibi paratā aliquā magnā tribulacōe
si modicū est duratura. disponit se ad sustinēdū
ex breuitate ipis seipm̄ orās. **S**z si diu ha-
beret tolerare. anim̄ incipit deficere ex consideracōe
dururnitatē. **S**ilr qñ quis ex magno labore su-
bi pposito alicuius artis. attendit subito sibi pfer-
ri magnū lucy. vigorefcit anim̄ ad labozē ppe
subitū pmiū. **S**z si pmittere ide ad mltos anos
pmiti. cū mltro tedio se poneret ad illud vix cō-
plēt sic ad ppositū. **C**ū considerat aim̄ fidelis. q
opret eū mita aduersa pari. nō semel vel p an-
num. sed p totū vite sue rps. z deficere vna suc-
cedit alia. **A**lc etiā quia labor est magn̄ ad ieu-
nandū. orandū. elemosynas dandū. alia man-
dara seruandū. nec post reddidit merces subito.
sz in fine vite. ex ista dilacōe anim̄ quasi defic-
et vix ponit se ad ista. **S**ed spūs sanctus p lon-
ganitatē facit eum firmū ne deficiat. **E**t hoc con-
siderando breuitatē totius vite hūane. que si
sit centū annoz. est vt vnus dies respectu alte-
rius vite. **A**tendēdo etiā q̄ interea semp pōt
lucrari. z multū spūaliter. z qz sic beneplacituz
est deo. cui rō naturalis dicit vt sit subditus.
Quāplures etiā psolarōes administrat hic inf-
labozes. ps. **S**cōm multitudinē voloz meoz in
corde meo zc. **Q**uā longanim̄ fuit symeon ple-
nus spūs sancto. ad xpm̄ expectādū. z tandē ob-
tinuit qd̄ voluit obrinere. **S**extus fructus dī
bonitas ps. **S**pūs tu' bon' reducet me i terrā res-
ctā. **D**icit bon' spūs. nō solū qz bonus est in se p
essentiā. sed qz bonitatē pstat. **B**ec bonitas fm̄
glo. est quedā dulcedo animi. qua q̄s delectat i
bono. **E**t qz primū bonū hōis est veritas. bonuz
intellect'. sine cui' agnitōe nō pōt amari bonū
ideo pmaxie delectat vere bon' in sermōibus
scripturaz q̄ a spūs sancto sūt inspirate. iux illud
petri. **S**pūs sancto inspirat illocuti sūt sancti dei
hōies. **D**ñ de p̄mis fidelibz de bonis p' recep-
tionē spūs sancti dī. q̄ erat q̄tidie pseuerātes in
doctrina ap̄toz. z cōicatione fractionis panis.
Ac. ij. et iij. **P**er istā ḡ bonitatē amat q̄s oēm
virtutē. z laborat p eis habēdis. **A**fficit ad oēs
diligēs bonū spūale z bonū tpale oim̄. **N**escit
malū de alio cogitare vt inuidere. **S**z sic bonuz
est sui diffusiuū. vt dicit dionysius. ita talis af-
fectat oibus pdesse. **P**er alios tres ordinatur
q̄s ad primū. **E**st ḡ septim' benignitas. sapi. i.
Benignitas est spūs sep̄ie. qz scz benignos fac.
Dicit aut benignitas. q̄si bōa igneitas. **E**t p̄ti-
net fm̄. b. th. ad erequutionem. vt scz nō solū
velit bonū primo. sed vt faciat p posse. **B**onus
ignis dī q̄ a longe calefacit. ita benign' nō solū
p̄p̄iqs. sed etiam extraneis subuenit. i. pe. iij.
Dnuisquisq; put accepit gr̄am. scz a spūs sancto
in alteruz illā administrātes. **S**i hēs noticiā
de deo z pceptis suis. instrue primū. **S**i habes
bona tpalia panē z vinū z h̄mōi. subueni pau-

peribz. si es medicus. si advocat' z h'. subueni
de tua arte indigentibz. **E**t b' cū benignitate lo-
cutōis z modi. **S**ic paulus plen' spūs sancto. oibz
bus benigne subueniebat. discurrens p orbem
docens indoctos manibz laborās p sui z socioz
substentacōe. elemosynas pcurās z p̄tās in
hierusalē. infirmos sanans zc. **O**ctauus est
mansuetudo. q̄ in b' differt a patientia sup̄dicta
quia illa refrenat passiones tristitie. ne ratio
suffocet. ista passiones ire ne vindicet se de in-
iurijs. primi scōm. b. th. **F**acit ḡ hec sup̄orta-
te defectus primi. vt nō turbet. **E**t cū quilibet
indigeat supportari de b' z ip̄e alics supportare
Sap. viij. dī. qz spūs sapie est hūanus. qz scz fa-
cit hūanū. i. mansuetū ap̄ls. **S**eruū dei oportet
mansuetū esse ad oēs. papue b' dñt h̄re plari.
nō quin corrigat vitia. sed cū mansuetudie. **D**ñ
moyses de cui' spūs fuit dātū. lxx. senioribz adū-
ctis sibi ad regēdū. scribit q̄ erat. mitissim' per
omnia. **B**onus est fides. **E**t sumitur pfidelita-
te scōm th. fm̄ illud qd̄ dī. xij. q. i. **F**ides etiā
qñ hosti p̄mittit. seruanda est. scz si ip̄e seruat.
Debet q̄s ēe fidelis primo. vt scz nō d̄cipiat per
merdacia. fraudes. frangenda p̄missa z h̄mōi
Per alia tria abbreviando ordinat q̄s quo ad
corpus. **E**st ḡ decim' modestia q̄ habet refrena-
re corpus q̄tum ad sensus exteriōres. vt v̄stī-
tū. iob. **S**pūs eius ornavit celos. i. sanctos. qd̄
facit p modestiā. de pse. vi. v. fucare. **D**ic appli-
ca de ornatu sup̄fluo z h'. **U**ndecim' est cō-
tinentia. sumēdo large continentiā. fm̄. b. th. se.
se. **S**ic p̄p̄ndit abstinentiam. **S**pūs sanctus in
Sanfon irruēs. tenēdo mādibulam a fini. vicit
philisteos mltos occidēdo. **S**ic spūs sanct' tenēdo
freno seu manu continentie gulā. signat i
marilla a fini. vincit hostes spūales. **E**xemplū
etiā de iob. baptista q̄ repletus spūs sancto exire
ro. fecit magnā abstinentiam vt patz math. iij.
Duodecim' est castitas. i. abstinere se ab oi-
delectacōe venerea illicita. **L**ucia dicit. **A**ste
viuentes tēplū sunt spūs sancti. **D**ñ z dauid cog-
nosces se amisisse spūs sanctū p adulteriū cō-
missuz. petēs sibi restitui p verā p̄niam z p̄posi-
tum castitatis. dicebat ps. i. **C**or mūdū crea in
me deus. z spūm rectū zc. **P**ōt etiā dici scōm. b.
th. qz castitas ip̄oret ab omi delectacōe vene-
rea illicita abstinentiā. **C**ontinentia etiā a licita.
vt a m̄rimonio p viduitatem z agnitate zc.

Titulus VI. de charitate

de eadē p̄tate r̄xologica **Ca. i.**
Hinc manent fi-
des. spes. z charitas tria hec. ma-
ior aut horz ē charitas aut ap̄ls
i. ad cori. xij. **D**e qd̄ virtutes
dicunt' theologice. qz h̄nt deū pro obiecto z nō